

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

II

KNJIGA 4

REDAKcioni ODBOR

Aleksandar Ranković, Moža Pijade, Rodoljub
Čolaković, Dobrivoje Radosavljević, Lidija
Sentjurs, Moma Marković, Veljko Vlahović

REDAKTORI IZ VOJNOISTORISKOG INSTITUTA
Fabijan Trgo, pukovnik, Dimitrije Brajulković,
potpukovnik, Petar Malobabić, major

ODGOVORNI UREDNIK
Fabijan Trgo, pukovnik

PRIPREMA ZA ŠTAMPU
VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMije
IZDAJE
VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO“

tfuJk*.L,

INV. BR,

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIJЕ

ZBORNİK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

II

KNJIGA 4

DOKUMENTA VRHOVNOG ŠTABA
NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

1942

BEOGRAD

1955

~~I-29-1~~

~~I-30-5~~

DOKUMENTA CENTRALNOG KOMITETA
KP JUGOSLAVIJE I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE

MAJ — JUNI 1942

BR. 1

PISMO CK KPJ OD 2 MAJA 1942 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA ISTOČNU HERCEGOVINU O UKLANJANJU NEPRAVILNIH SHVAĆANJA ORUŽANE BORBE, O ORGANIZACIONOM UČVRŠĆENJU POSTIGNUTIH USPEHA I O DALJEM ŠIRENJU USTANKA U HERCEGOVINI¹

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
2 maj 1942 g.

**OKRUŽNOM KOMITETU K.P.J. ZA ISTOČNU
HERCEGOVINU**

Iz posljednjeg pisma koje smo dobili od drugova iz vašeg Operativnog štaba² vidjeli smo da ste pravilno primili naše napomene u vezi sa opasnostima, sektaškog iskrivljavanja partiske linije u Hercegovini. To je dobar početak, ali tu ne smijete ni u kome slučaju stati: važno je da naše primjedbe odlučno i uporno sprovedite u djelo, na svim sektorima vaše djelatnosti.

Specijalni broj vašeg biltena o Borču (koji je inače po sebi vrlo dobra i korisna stvar i nema ozbiljnijih grešaka) pokazuje još jednom koliko je zaista bila — i još je uvijek — realna opasnost od sektaških skretanja kod vas. Tamo vi npr. u proglasu narodu Hercegovine u gotovo svakoj drugoj rečenici spominjete Komunističku partiju! i njenu ulogu, dok suviše malo popularišete baš vaše pojedine jejdinice i partizane uopšte koji su učestvovali u toj borbi. Treba shvatiti, drugovi, da takvo suviše nametljivo forsiranje rukovodeće uloge KPJ na *riječima* može da zvuči ne samo reklamerski i nametljivo, već i štetno.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 740.

² Vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 109.

Svi borci vaših odreda, pa i .mase naroda koje pomažu oslobodilačku borbu, nisu svi komunisti ili članovi KPJ, i njima može lako da se učini takvo isticanje u svakom retku kao strančarstvo. Pored toga to može da suzi našu bazu. Mase naroda i partizana treba da *osjete* na djelu rukovodeću ulogu KP na terenu i u vojsci. Partiju treba popularisati i riječima, ali njena rukovodeća uloga mora doći prije svega do izražaja u požrtvovnom i samoprijegornom radu njenih članova na čelu oslobodilačke borbe naroda, svuda i na najtežim mjestima.

U vezi s istim proglasom, smatramo da nije najbolje što je Narodno-oslobodilački odbor potpisao isti proglas sa partijskim komitetom i Operativnim štabom. NOO treba da bude šira, sveobuhvatnija forma narodne vlasti, i kao takav OII je trebao da izda svoj poseban proglas.

Razvitak borbe u vašim krajevima pokazuje da je Narodni ustanak u Hercegovini danas u punom poletu. Posljednji uspjesi hercegovačkih partizana dade mu još više potstreka. U takvoj situaciji odlučujuće je, drugovi, da budno štitite pravilnu liniju KP od svakog skretanja i tako obezbijedite dalje uspjehe i širenje oslobodilačke borbe naroda.

Organizaciono učvršćenje vaših dosadašnjih uspjeha pokazuje se danas vašim prvim zadatkom. U tome pogledu posvetite punu pažnju: izgradnji naše Partije u vojsci i na terenu, organizaciji SKOJ-a kako u odredima tako i u pozadini, učvršćenju NOO-a, uvlačenju u Partiju novih snaga iz redova boraca junačkih hercegovačkih partizana. Na sva ova pitanja obratite pažnju i rješavajte ih dosljedno i sistematski.

Uskoro ćemo uputiti nekoliko drugova koji će vam sa naše strane pomoći u izgradnji Partije i SKOJ-a i prenijeti iskustva iz drugih krajeva. Sa njima ćete dobiti i dva važna materijala: Prvomajsku dnevnu zapovijest druga Staljina i posljednju notu druga Molotova o zvjerstvima fašističkih razbojnika u okupiranim područjima SSSR-a. Vaš je zadatak da oba ova važna materijala umnožite i dobro proširite.

Javite nam da li vam je moguće uspostaviti redovnu vezu sa part. organizacijom u Dubrovniku ili Splitu.

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za CK KPJ:

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV TUGOSLAVIJE OD 2 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA PUNO ANGAZOVANJE TEDINICA U NAPADU NA ITALIJANSKE SNAGE U PRE- DELU GOBAŽDA I NA DESNOJ OBALI DRINE¹

VRHOVNI STAB
TSTARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

2_V_42 godine = 9 časova

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODI- LAČKE UDARNE BRIGADE

Obezbedjujući se prema Čajniču, angažujte se jače prema predjelu Goražda. Uništite i zarobite pojedine neprijateljske grupe. Neprijatelj se u dolini Drine vrlo slabo osjeća.² Trebali smo ga odmah napasti, ali nam je to umaklo.

Za vrijeme ovih akcija tražite od Sandžačkog štaba da se poveže s vama. On obavezno mora dovesti neke svoje bataljone za zaštitu vaših leđa od Čajniča, kako bi se vi sa jačom snagom bacili u dolinu Drine. Izvijestite nas što radi Sandžački štab. Od njega nemamo nikakvih izvještaja. Sigurno da je

¹ Kopija origiinala, otkucana na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2117.

² U obaveštenju načelnika Vrhovnog štaba, od 1 maja 1942 god., upućenom Štabu Druge proleTERSKE NOU brigade kaže se:

»Napadi neprijateljskih manjih odjeljenja u pravcu Renovice, Gornjih Mesića i Ustiprača odbijeni su u toku 30 aprila. U toku prvoga maja nijesu pokušavali sa napadom. (Ovo se odnosi na izviđačke delove 718 nemačke divizije. — Prim. Redakcije.)

Nekoliko ispaljena topovska metka na Talijane kod Goražda izazvala su paniku. Talijanska komora iz predjela Goražda krenula je u više kolona opštim pravcem: s. Kolijevka — s. Bučje — Trebeško Br. Dalji pokret nije se mogao osmotriti. (Ovo se odnosi na jedinice italijanske divizije »Pusterija«. — Prim. Redakcije.)

Naše je mišljenje da Talijani prvo izvlače komoru, a zatim će povući i svoje boračke jedinice. Mi vjerujemo da oni nastoje da izbjegnu put, gdje ste im vi vjerovatno (još nemamo izvještaja) postavljali zasjede. Pogodan pravac za njihovo povlačenje bi bio: s. Meduriječje — s. Gojići — Čajniče, tom otkrivenom prostrugom...« (Vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 2116.)

Međutim, iako je momenat za napad mogao biti pogodan, ovde se nije radilo o povlačenju, jedinica italijanske divizije »Pusterija«, nego o njihovoj pregrupaciji da bi u sklopu sa ostalim neprijateljskim snagama nastavile svoju ofanzivu.

ostao neaktivan za sve-ovo vrijeme. Napominjemo vam da i zasjede na putu mogu dati izvrsne rezultate.

Javite nam kada se može očekivati vaše dejstvo u dolini Drine, naspram Goražda, te da vas demonstrativno potpomognu naši djelovi sa lijeve obale.

Imajte u vidu da je Talijane najbolje uhvatiti na otvorenom prostoru, kada oni nijesu spremni za borbu. Treba ih napasti sa više strana, jer onda nastane panika među njima. Sem toga, kod jednog brzog napada vatrena moć njihovog naoružanja ne može doći do izražaja. Vatrene moć Talijana na položajima koje su oni duže organizovali jaka je. Tada se mogu postići rezultati noćnim napadima. U dolini Drine Talijani nijesu primijenili utvrđivanje. Samo su topove postavili u neke već postojeće zaklone. Na tome zemljištu vatra noću ne može doći ni do kakvog izražaja. Zato što prije preduzmite napad naci na te neprijateljske djelove. On će biti satjeran na Drinu, kada će ga poduhvatiti i naši djelovi sa lijeve obale. U svakom slučaju potrebno je obezbjeđenje od Čajniča. U tom cilju hitno pozovite jedinice Sandžačkog štaba, koje će to na sebe preduzeti.

Svi vaši poduhvati moraju da baziraju na izviđanju i tačno prikupljenim podacima o neprijatelju. Najbolje je još i za dana privući jedinice da vide objekte koje će noću napadati. Šumoviti predjeli omogućuju da se vaši djelovi zaklone preko dana i ostanu nezapaženi u neposrednoj blizini napadnih objekata.

U Čajnieu se nalazi mala snaga, da neprijatelj nije u mogućnosti da preduzme neku ofanzivu dok se vi budete bavili u predjelu Goražda. Trebate organizovati službu obavješćavanja i izviđanja u pogledu pristizanja neprijateljskih djelova u Čajniče.

U vaš sastav prebacujemo i IV bataljon I brigade. Tako ćete imati dosta jaku udarnu grupu. Sandžački štab treba da se angažuje i oko Čajniča i istočno, na putu Čajniče—Pljevlja, ne dozvoljavajući dolazak pojačanja od Pljevalja. Kod ovakve situacije trebalo bi uništiti i zarobiti sve neprijateljske djelove koji se nalaze u dolini Drine. Talijani nemaju mogućnosti da čiste čitav taj teren i naše jedinice mogu biti vrlo drske u svojim naletima.

U pogledu svih tih akcija ostavljamo vam punu inicijativu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

INSTRUKCIJA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD MAJA 1942. GOD. O NAČINU ORGANIZOVANJA I ZADACIMA KOMUNISTIČKE PARTIJE U JEDINICAMA NOP I DV JUGOSLAVIJE¹

O RADU PARTIJE U VOJSCI

Naša Partija je poslije okupacije naše zemlje, naročito poslije mučkog napada na SSSR kada su se stvorile široke mogućnosti za organizovanje oružanog ustanka, [povela odlučnu borbu] protiv tog istog okupatora. Od malih diverzantskih grupa izrasle su čete, bataljoni, odredi, čitava vojska. Pred Partijom, njenim organizacijama kao i članovima Partije postavio se nov zadatak: rad u vojsci.

Zadatak je bio ostvariti rukovodeću ulogu naše Partije u Narodno-oslobodilačkoj vojsci radi podizanja političke svijesti, učvršćenja morala, čvrstine i discipline u vojsci. U tom radu nije se imalo iskustva pa se zato griješilo, a i danas se još griješi. No danas mi imamo toliko iskustva da možemo ne samo uočiti greške koje su učinjene ranije i koje se danas čine, već i postaviti pravilno rad Partije u vojnim jedinicama.

Osnovna greška sastojala se u nerazumijevanju činjenica da je Partija rukovodeća sila u vojsci, kao i u tome što naši drugovi nisu znali ostvariti rukovodeću ulogu. To se ogledalo, na primjer, u nerazumijevanju uloge političkog komesara kao delegata Partije koji pred četom i narodom ostvaruje i brani liniju Narodno-oslobodilačke borbe koju naša Partija danas zastupa, zatim u nerazumijevanju odnosa između ćelije i štabova, niti uloge partijske ćelije u komandovanju i vršenju akcija. Slabost u radu ćelije u vojsci sastojala se u tome da nisu umjeli u dovoljnoj mjeri da iskoriste autoritet Partije i Vrhovnog štaba u masama i da u Partiju začlane više novih ljudi, kao i u tome da nisu dovoljno radili na političkom i teoretskom podizanju kadrova i što kod njih nisu razvijali osjećanje odgovornosti pred Partijom.

Da bi učinili odlučan preokret u tome, a mi ga moramo učiniti, potrebno je da shvatimo slijedeće:

¹ Dokument, umnožen na šapirografu, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 15203/IV-1-48.

Pri umnožavanju instrukcije napravljeno je više jezičkih i gramatičkih omaški, a na nekoliko mesta izostavljena je po jedna ili više reči. Takve rečenice su u dokumentu ostale nejasne. U krajnje nužnim slučajevima Redakcija je intervenisala, no svoje nadopune stavljala je u uglaste zagrade.

a) Polit, komesar je delegat Partije u štabu i prema tome on ne može raditi u ime partijske ćelije ili odgovarajućeg foruma, već samo prema njihovim uputstvima i direktivama, a s druge pak strane, da bi uloga polit, komesara bila ostvarena u potpunosti, ići se u svome radu, mora osloniti na ćeliju i uz njenu pomoć ostvariti zadatke koji se postavljaju pred polit, komesara.

b) Drugovi članovi štaba moraju shvatiti da su oni u ćeliji samo obični članovi Partije, odgovorni pred ćelijom za svoj rad, obavezni na disciplinu u ćeliji i da ne mogu mimo volje i znanja ćelije ništa raditi. Vrlo često drugovi [iz] štaba osjećaju se samo kao štabski ljudi, ne kao partijci, komunisti u prvom redu, što, naravno, ne smije da bude, jer razbija jedinstvo ćelije i smeta ostvarenju rukovodeće uloge Partije.

c) Svaka mjera koju drugovi iz štaba hoće da preruljaju u vojnoj jedinici mora se najprije prodiskutovati i razraditi u ćeliji, tek onda štab preduzima mjere za izvršenje, uz podršku ćelije. U tome slučaju svi partijci su obavezni da zastupaju i hrane mišljenje štaba, jer je ono i njihovo mišljenje. Skretanje od ovog načina rada može dovesti do toga da štab ne bude u stanju da sprovede odgovarajuću mjeru, cijepa jedinstvo rada između ćelije i štaba, onemogućuje ostvarenje rukovodeće uloge Partije.

d) Što se tiče pitanja vojnih akcija, ćelije se za njih interesuju u smislu razvijanja inicijative kod štaba. Razrada plana i komandovanje u akciji jeste stvar štaba, za koje oni odgovaraju višim štabovima. Zadatak partijaca sada sastoji se u tome da pripreme čete za borbu, da budu na čelu pri izvršavanju zadataka u pogledu discipline, jedinstva itd. Ali i ovdje važi pravilo: da oni ne budu samo lično discipline i hrabri, već da budu rukovodioci. Da bi se bilo dobar komunista nije dovoljno biti lično hrabar i disciplinovan, već je potrebno svoju desetinu, vod, ljude oko sebe podići na viši stupanj hrabrosti i discipline. Naredjenja komandira, komandanta i polit, komesara partijci moraju bez pogodaba izvršiti..

e) Partijska ćelija mora budno pratiti intrigiranje, grupisanje, kao i ostale tuđe i neprijateljske utjecaje u četama i odmah preduzeti mjere za raskrinkavanje; ne smije se oklijevati i odugovlačiti, jer se time stvar pogoršava, već treba javno, pred četom, takve elemente raskrinkavati, politički ih potući, pa ih onda tek predavati štabovima ili vojnim vlastima na daljnji postupak. Vrlo često drugovi iz štaba preduzimaju sami izvjesne mjere ne oslanjajući se na ćeliju u borbi protiv neprijatelja. Ovaj način borbe vodi ka tome da nastaju svađe između štaba i takovih grupica te se na taj način takovim grupi-

čama omogućuje da na ravnoj nozi razgovaraju i pregovaraju sa štabom, a time se onemogućuje njihovo raskrinkavanje pred četom.

f) Rekli smo da su drugovi iz štaba u ćeliji samo obični članovi Partije, ali, s druge strane, partijska ćelija je dužna da podiže i učvršćuje autoritet štaba i njegovih članova. Partijci, kao obični vojnici, obavezni su ne samo da odaju dužno poštovanje komandiru i polit, komesaru, već da u tome prednjače. U ćeliji je odgovoran rukovodilac sekretar ćelije, polit, komesar i komandir su samo obični članovi ćelija. U četi je sekretar običan vojnik, dužan da pokaže poštovanje svome polit, komesaru i komandiru, što je pravi odnos koji mi moramo ostvariti, put kojim ćemo mi ostvariti rukovodeću ulogu u četi itd.

Da bi ostvarili rukovodeću ulogu Partije potrebno je, osim pravilnog shvatanja tog pitanja prema onome što je gore rečeno, još i to: da se rad ćelije u četi osjeća u punoj mjeri svakodneвно², da se partijski život stalno razvija, što može ostvariti samo pravilno i čvrsto organizirana ćelija — komunistička ćelija. Dakle, u ovom pogledu pravili su se i prave se mnogi propusti i greške kao: necdržavanje redovnih sastanaka, nepravilno organiziranje rada u ćeliji, neshvatanje uloge sekretara, neshvaćanje zadataka ćelije, nerazumijevanje šta su sektori rada itd.

Osnovni zadatak koji se postavlja pred ćeliju jeste politički i prosvjetni nivo vojnika, kao i njihova vojnička sprema; na osnovu toga 'Ostvariti čvrsto moralno i političko jedinstvo u četi, tako da ona u svakom momentu bude sposobna da vrši široki agitacioni rad u narodu na liniji Narodno-oslobodilačke borbe. I najzad, rad na izgradnji i podizanju kadrova, mnogih članova Partije. Teškoće u radu ćelije u vojsci, naročito pri pokretima, zahtijevaju da se težište rada i odgovornosti baci na sekretara, da sekretar bude lično odgovoran pred Partijom za rad ćelije. Ovo ne zbog toga [da] se odgovornost skine [sa] ostalih članova Partije, svi su oni u punoj mjeri odgovorni, već radi uspjeha same ćelije [. . .]² uspjehnog rada same ćelije.

Partijska ćelija mora obavezno održavati dva sastanka ćelije nedeljno: radni i teoretski. Na teoretskom sastanku mogu i treba da prisustvuju kandidati i bolji vojnici iz čete koji uskoro mogu postati kandidati, na radnom sastanku se pretresa i organizuje rad ćelije. On mora da teče prema dnevnom redu koji sastavlja i predlaže sekretar, koji rukovodi sastankom. Rad ćelije mora biti organizovan prema sektorima partijskog

² Na ovom mestu nekoliko reči u dokumentu nemaju otiska.

rada i to tako da za svaki-sektor -bude određen odgovorni drug koji organizuje rad na tom sektoru i pred ćelijom odgovara za uspjehe i neuspjehe. Ali i ostali drugovi rade po svim sektorima radi sticanja iskustva u radu. Sektori rada su tako određeni da obuhvataju sav rad partijske ćelije. Rad ćelije treba uvijek tako organizovati imajući uvijek u vidu perspektivu razvoja rada po određenim sektorima, vodeći račun da se rad odvija harmonično, a ne da se sada radi po jednom sektoru pa se poslije pređe na drugi, zapostavljajući ovaj prvi itd. Skroz pogrešno je raditi po dnevnom redu koji od prilike izgleda ovako: zašto je komandir nekome opalio šamar? zašto je taj i taj spavao na krevetu a ostali na patosu? šta je bilo sa ne-kakvim brašnom? Pismo toga i toga komandira i si. To nije rad komunističke ćelije, koja je politička organizacija u četi, a ne administrativno tijelo. Time se rad Partije sužava, koči u krajnjoj liniji i likvidira, tako da ostane grupa članova Partije koji se sastaju, razgovaraju, ali Partije kao političke sile nema. Da se ne bi pravile slične greške, rad ćelije na sastanku treba organizovati na slijedeći način:

1. Izvještaj sekretara,
2. Organizaciono pitanje ćelije,
3. Političko-vaspitni rad u četi,
4. Rad ćelije po vojnim pitanjima,
5. Rad po omladini, SKOJ,
6. Političkor-prosvjetni organizacioni rad čete na terenu,
7. Razno.

Na početku sastanka sekretar ćelije iznosi najnovije direktive, uputstva i kritiku Partije,³ kao i novosti u političkim, događajima. Ovdje spada i prorada'tekućeg partijskog materijala, proglasi CK i 'Ostalih partijskih foruma, direktive i proglasi Vrhovnog štaba, kao i izvjesni politički članci. Ovo je važno radi budnog praćenja unutrašnjih i međunarodnih događaja. Sav tekući partijski materijal mora se obavezno proraditi u ćeliji, jer je to najbolja organizacija da se uputstva i direktive Partije pravilno shvataju.

Organizaciona pitanja obuhvataju: stanje ćelije, njenu čvrstinu i disciplinu, napredovanje ili nazadovanje pojedinih članova Partije. S vremena na vrijeme treba obavezno sprovoditi kritiku i samokritiku u ćeliji, i to ne samo kao kritiku rada pojedinaca već i sprovoditi kritiku ličnog ponašanja u životu, njihovih ličnih osobina i nedostataka, jer se tako razvija puna odgovornost članova pred Partijom — razvija se njihova, partijnost.

³ Hoće da kaže: kritiku koju upućuje Partija.

Što se tiče primanja novih članova Partije, treba odbaciti pogrešno i štetno shvatanje »otvorena su široko vrata Partije«, koje nije tačno, već je tačno 'to da se prilikom primanja u Partiju nije bilo dovoljno [budno, niti se imalo dovoljno upornosti]' na političko-teoretskom podizanju i vaspitanju mladih članova Partije. Sa kandidatima Partije raditi pojedinačno i podizati ih da mogu brzo ući u Partiju. Kao mjerilo za primanje u Partiju treba uzeti lično poštenje, karakter, hrabrost i odanost prema Partiji, odbacujući svaku familijarnost i drugarstvo.

Treba se više osmjeliti u primanju novih članova u Partiju, jer to je jedna od glavnih zadaća danas, ne plašeći se da će se uslijed toga Partija raalabarviti. Uostalom, Partija se time ne razlabavljuje, već slabim i neorganiziranim radom. S druge pak strane, treba slabe i nedostojne, čistiti iz Partije, da ne bi njen ugled u očima boraca i naroda kaljali.

PolitičkoHprosvjetno^vaspitni rad u četi ima za cilj da digne opšte znanje i političku svijest čete i na toj osnovi izgraditi čvrsto moralno i političko jedinstvo⁴ kao uslov njene ubojne sposobnosti. Treba shvatiti da od ovoig rada zavisd u velikoj mjeri i ubojna sposobnost jedinice, odnosno da bez ostvarenog moralno-političkog jedinstva četa ne može odgovarati ni u pogledu borbenosti zadacima. Pri tome partijska ćelija treba da razvije više prosvjetno-politički rad, dok kulturno-zabavni rad treba više prebaciti na SKOJ, da on na tom polju razvija svoju inicijativu. Sav partijski kao i ostali političko-prosvjetni materijal treba u četi razrađivati, a u nedostatku istoga sami članovi Partije treba da izrade referate koje će držati na četnim konferencijama. Na ovo treba naročito obratiti pažnju, jer naši drugovi često kada im nestane materijala obustavljaju politički rad u četi. Osim političkog rada treba podizati znanje boraca iz ostalih nauka, podizati njihovu pismenost i kulturu.

Rad treba organizovati preko četnih konferencija, kada je to moguće, i kružoka po desetinama ili vodovima. Pri tome treba biti elastičan i uvijek se prilagođavati datoj situaciji. Pokret ne smije biti razlog da ćelija ne radi. U takvim slučajevima rad organizovati po kružocima — partijci kružoka sastavljaju grupu partijaca koja rukovodi njime dogovorno [i odgovara] pred ćelijom za svoj rad u kružoku. Do slijedećeg zajedničkog sastanka radom rukovodi sekretar ćelije.

Rad ćelije po vojnim pitanjima obuhvata: izvlačenje iskustva iz borbe, izučavanje taktike u borbi, straže, patrole itd. Zatim podizanje vojnih rukovodilaca, egzercir i si. Treba pre-

⁴ Umesto reći u zagradi u dokumentu piše samo: budnosti.

kinuiti sa pogrešnim shvatanjem da je nama egzercir nepotreban. Kroz egzercir ne samo da se borac uči da sa lakoćom vlada sa oružjem, već se borci i zbližuju i učvršćuje se red i disciplina u četi. Cilj koji treba postići jeste: podići bolju sposobnost čete kao i svakog pojedinca, izgraditi nove vojne rukovodioce. Radom rukovodi vojno rukovodstvo a čelija mora taj rad pratiti i pomagati rukovodstvo.

Političko'-prosvjetni rad u četi kombinovan sa radom po vojnim pitanjima dati će nam čvršte, zdrave i disciplinovane jedinice, sposobne za sve vojno-političke akcije. Opstanak čete zavisi kako od vojnih akcija tako i od njenog političkog rada u pozadini, na terenu gdje operiše. Radi toga je neophodno da čelija ima i taj rad. Partijska čelija mora čitavu četu osposobiti na nivo agitatora po liniji Narodno-oslobodilačke borbe, da borci ne budu ti koji bi svojim pogrešnim radom ili nerazumnim istupanjima štetili Narodno-oslobodilačkoj borbi i našoj Partiji. Za rad koristiti sve forme: konferencije, sjedeljke, mobs, slaves, mitinge, zborove itd. U četi treba organizovati agitprop. ekipe od partijaca i nepartijaca, opet najbolje po desetinama. Da bi čelija mogla uspješno izvršavati ove zadatke moraju se [članovi Partije] dobro upoznati sa svim oblicima rada Partije kao: organizovanje rada narodno-oslobodilačkog odbora, irad sa omladinom, stvaranje i zadaci omladinskog saveza, rad među ženama, stvaranje i rad antifašističkog fronta žena. Ako' u mjestu postoji partijska organizacija povezati se sa njom i u saradnji sa njom raditi.

Osim ovoga čelija mora raditi i na organizacionom polju. U tom cilju treba od najboljih' nama odanih seljaka stvarati aktive sa ciljem da prerastu u partijske ćelije. Rad aktiva organizovati po sektorima, izuzev organizacionog pitanja, da bi imao mogućnosti da se brzo razvija u ćeliju. Što se tiče primanja novih članova u Partiju i ovdje vrijedi što je rečeno za četu. Što se tiče omladinskog rada treba primijetiti da često ćelije, ne umijući pravilno da organizuju i da razviju rad, sprečavaju djelatnost SKOJ-a. SKOJ-u treba dati mogućnost da u punoj mjeri razvija svoju aktivnost jer se na taj način izgrađuju mladi i novi članovi Partije. Rad mora biti postavljen široko. Stvoreni široki aktivni rade po sektorima, ali tako da se na svaki sektor odredi grupa omladinaca koja aktivu odgovara za svoj rad. SKOJ također mora raditi u pozadini među omladinom muškom i ženskom organizirajući omladinski savez, radne čete, mobilisajući omladinu za radne čete, mobilisajući omladinu za pomoć frontu, stvarajući omladinske [partizanske] čete itd. Ali tako isto treba raditi i na organizacionom polju, stvarajući SKOJ-evske organizacije. Ukoliko je velika

većina omladinaca postala članovima Partije, to otpadaju posebni SKOJ-evski aktivni, a sav rad po omladinskim pitanjima preuzima partijska ćelija kako u četi tako naročito i u pozadini, na terenu. Da bi se pravilno postavio rad [treba] dobro proučiti uputstva CK SKOJ-a o zadacima i radu SKOJ-a u vojsci.⁵

I najzad posljednje po redu ali ne i po važnosti: teoretskom političkom podizanju članova Partije treba posvetiti naročitu pažnju. Radi toga treba se dobro upoznati sa člankom iz 14—15 broja »Proleter«: »Narodno-oslobodilačka borba [i organizaciono pitanje] naše Partije«.

Osim ćelije u četama i svaki štab mora imati ćeliju. Ćelija u štabu kao i ćelija nije u direktnoj vezi sa masama boraca, radi čega neki drugovi i smatraju da ćelija nije ni potrebna. Međutim ova ćelija mora postojati kako radi toga da se drugovi iz štaba uče promatrati život bataljona kroz partijsku prizmu, tako radi njihovog [partijskog života i teoretskog političkog vaspitanja. Sve predloge po pitanju rada partijske organizacije u vojsci ova ćelija daje preko partijskog biroa bataljona.

Za bataljonski biro važi sve što je rečeno za rad ćelije. Iako je biro u prvom redu odgovoran za pravilan odnos između Partije i komande i za ostvarenje rukovodeće uloge Partije, on mora posvetiti najveću pažnju učvršćivanju partijske organizacije, podizanju kadrova, kao i primanju novih članova u Partiju. Sekretar biroa je partijski rukovodilac, lično odgovoran pred Partijom za rad i stanje u bataljonu. Biro mora provesti najoštriju kontrolu rada ćelija, dajući im pomoć, uputstva i direktive, te na taj način podići [na] dostojan nivo odgovornost ćelija pred Partijom i članova pred ćelijom. On isto tako vodi računa o tome da se partijski rad razvija neprekidno, harmonično, kako po sektorima tako i po četama; da u radu ne bude zastoja ni kolebanja; da se pojedini sektori ne bi zapostavili; da pojedine ćelije ne bi zaostajale u radu za drugima.

Pred našu Partiju postavljen je zadatak da radi u takvim vojnim jedinicama koje su tek stvorene — s jedne strane nema dovoljno visoke "političke svijesti o Narodno-oslobodilačkoj borbi, a uticaj neprijatelja Narodno-oslobodilačke borbe dosta se osjeća, a s druge strane nema uopšte partijske organizacije. Prema tome zadatak naših drugova koji odlaze tamo kao polit, komesari četa, bataljona ili odreda jeste: političko-prosvjetni rad na prevaspitanju četa u toku NO borbe i organizacioni rad na stvaranju i razvijanju partijske organizacije.

⁵ Verovatno se odnosi na uputstvo CK SKOJ od 12 aprila 1942 godine.

Prosvjetno-politički rad u ~~tism~~ jedinicama obuhvata kako podizanje svijesti o NO borbi, o jedinstvu naroda u toj borbi, o njenim neprijateljima, izdajicama itd., tako i širok prosvjetni rad na podizanju pismenosti, drugarstva, reda, čistoće i si. Zbog velike zaostalosti boraca u tim jedinicama, cilj je da se od ovih jedinica stvore čvrste, političke jedinstvene i svjesne, dobro organizirane partijske jedinice. U političko-prosvjetnom radu, zahvaljujući velikom autoritetu Kom. partije Jugoslavije i Vrhovnog štaba, vrlo brzo se dolazi do pozitivnih rezultata, tako da je glavni zadatak rada na stvaranju ćelija i partijskih organizacija od najboljih ljudi iz četa. Naši drugovi po ovome pitanju često griješe, te zadocnjavaju sa organizacionim radom, bilo zbog neshvatanja njegove važnosti, bilo zbog sektaškog stava po pitanju primanja novih članova u Partiju.

Da bi se što prije formirale ćelije po četama potrebno je stvoriti najprije aktive. Njih treba tako postaviti da oni, po mogućstvu, kao cjelina prerastu u partijsku ćeliju, jer ćemo na taj način najbrže uvući u Partiju grupu ljudi. Baš radi toga rad aktiva treba organizovati po sektorima kao i rad ćelija, izuzev organizacionih pitanja Partije. Za svaki sektor odgovornog druga, u aktivu razvijati kritiku i samokritiku, kao i odgovornost u radu. Sa aktivistima sprovesti intenzivan političkiKvaspitni rad. Kada aktiv preraste u partijsku ćeliju, stvaranje nekih novih aktiva nepotrebno je. Partijska ćelija radi prema gornjim uputstvima, a pojedinačno, preko kandidate, prima nove članove. Prilikom stvaranja aktiva kao i prilikom primanja u Partiju budno paziti na razne karijerističke elemente kakvih ima u četama i koji silom hoće da se uvuku u Partiju. Tako isto biti budan prema raznim četničkim, nama neprijateljskim elementima koji rovere protiv NO borbe. U borbu protiv takvih elemenata i za njihovu izolaciju!

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 2 MAJA 1942 GOD. RADU HAMOVIĆU
DA PRIPREMI PLAN I OBJEDINI DEJSTVO KONJIČKOG
BATALJONA, KALINOVIČKOG I SEVERNOHERCEGOVAČ-
KOG NOP ODREDA PRI ČIŠĆENJU DESNE OBALE GOR-
NJEG TOKA NERETVE OD USTAŠKIH UPORIŠTA¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-V-42 godine ==15 časova**

Drugu Radu²

Druže Rade,

Primili smo tvoj izvještaj. Isto tako primili smo izvještaj i od Hejcecegovačkog ioperativnog štaba. Oni uviđaju svoju grešku. Kažu da nije su bili pripremljeni za tu akciju. Oni su odredili Sjevernohercegovački odred da učestvuje u akciji čišćenja desne obale rijeke Neretve.³ To bi bile dovoljne snage. Njihove su trupe i vrlo borbene. Prema tome, tvoja je dužnost da što prije zahtijevaš te trupe i da ih po smišljenom planu uvedeš u akciju, isto tako trebaš stupiti u vezu i sa Konjičkim bataljonom i onim trupama koje se nalaze kod Trnova. Napominjemo ti da je od velike važnosti brzo izvesti te akcije. Jer, kao što i sam vidiš, žabari⁴ izgleda pripremaju nešto. No, mi smo im ipak dobro zamrsili planove. Čišćenjem tih ustaških gnijezda još više ćemo pomutiti njihove planove. Onda mi možemo manevrovati kako hoćemo. Što je najvažnije, direktno bi se bacili na prugu, od čega, vjerujemo, bismo izvukli velike koristi.

Naš top se nalazi u Čemernu, ostavljen sam sebi. Naredi hitno da ti dođe u Obalj. I mi ćemo narediti da se prebaci kod tebe. Bili smo pogrešno izviješteni o njegovom dolasku u Foču. I po ovome se vidi da je Herc. štab bio zaboravio na mnoge

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2118.

² Rade Hamović, tada komandant Kalinovičkog NOP odreda.

³ Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu bio je odredio da u čišćenju ustaških uporišta u gornjem toku Neretve učestvuje, pored Konjičkog bataljona, samo jedan udarni bataljon iz Severnohercegovačkog NOP odreda. (Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 2.)

⁴ Odnosi se na okupatorsku italijansku vojsku.

stvari. Njima bi bio od prijeke potrebe jedan dobar, odani vojni stručnjak. Ako imaš takvo lice javi mi.

Na našim frontovima ništa novo. Svi pokušaji neprijateljskih manjih odjeljenja da se prebace preko Prače ostali su bez uspjeha. Talijanske snage—dva bataljona, koje se nalaze kod porušenih mostova, naspram Goražda, sada davimo. Nanijeli smo im velike gubitke. Preduzeli smo mjere da ih što prije udavimo. Jedne noći vršili smo napad kod Čajniča da se dočepamo dva brdska tapa, U gaćama] su Talijani bježali u varoš. Ipak topove nijesmo mogli izvući jer su ih [posade] bile postavile na jednoj gredi, a i svitalo je, pa su nam topovi izostali, ali smo se zato nakupili sve ostale spremne. Mi smo imali nekoliko lakše ranjenih od talijanskih bombi. Dalje rezultate javićemo.

Daikle: što prije vezu sa Sever. herc. odredom i što prije u dobro pripremljenu akciju na čišćenju desne obale Neretve i Planine.⁵ Oruđa naša hitno zovi. Možda ćemo ti poslati i jedan »Pito« 37 mm sa jedno 60 granata. Ovo ne primi za gotovo.

0 svemu nas izvještavaj.

1 prilikom preduzimanja te akcije trebaš ostaviti laki zastor prema Kalinoviku. Nije isključeno da taj garnizon pokuša bježati prema Nevesinju. Veza sa Trećim bataljonom potrebna je.⁶ Zato je postavi na sigurne osnove.

Za sve te akcije dajemo ti punu inicijativu, ali ti napominjemo, da sve mora biti solidno pripremljeno. Isto tako treba se posrtati i o evakuaciji svih potreba. Brzina akcije neminovno je potrebna. Dakle, ti tu uglavnom trebaš da položiš ispit. To je tvoj omiljeni planinski teren.

Primi drugarske pozdrave sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

⁵ Planina je predeo između pl. Bjelašnice i pl. Treskavice.

⁶ Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

BR. 5

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 MAJA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU O NAČINU FORMIRANJA UDARNIH PARTIZANSKIH JEDINICA I VOJNO-POZADINSKIH ORGANA I NAREĐENJE DA SE U ŠADEJSTVU SA KALINOVICKIM NOP ODREDOM IZVRŠI ČIŠĆENJE GORNJEG TOKA DESNE OBALE NERETVE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-V-42 godine = 18 časova**

**OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH ODREDA ZA HERCEGOVINU**

Primili smo vaš izvještaj br. 359.² Vidimo da ste potpuno shvatili naše direktive, te su vaši zaključci u pogledu budućeg rada pravilni. Prema tome:

1) Nastavite sa formiranjem i učvršćivanjem vojnih formacija. Političkom radu u jedinicama posvetite veliku pažnju. Politička svijest boraca danas je od pretežne važnosti.

2) Glavnu borbu uperiti protiv okupatora, ne zanemarujući pri tome petokolonaške četničke bande. Kuće paliti samo okorjelim zlikovcima. Zavedene seljake puštati kućama. To će politički dobro dejstvovati. Naravno, pri svemu tome morate biti budni.

3) Čišćenju ustaških gnijezda morate posvetiti pažnju, jer vas ustaše ometaju da razvijete žestoku borbu protiv okupatora i četničkih bandi. Pri tome nastojte da politički što više prodrete u muslimanske mase i objasnite im stav naše borbe. Nemojte primjenjivati represalije protiv onih sela koja vam mirno predaju-oružje. Razoružavanjem sela, te muslimanske mase su bezopasne.

4) Sasvim je pravilna vaša odluka za formiranjem jednog odreda u zapadnoj Hercegovini. Vi imate veliku teritoriju. Razvijanjem narodne borbe moraju se razvijati i jedinice. Dakle, čim se stvore uslovi, vi možete formirati više odreda, s tim što će ti odredi biti mobilni, udarni, a ne vezani za teri-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6908.

² Vidi tom IV, knj. 4, dok. br. 109.

toriju. Štabovi odreda kretaće se sa jedinicama i neposredno će rukovoditi operacijama. Odredi treba da budu sposobni za borbu na ma kom terenu, prema nahodanju Operativnog štaba. Odredi treba da su formirani po ugledu na proleterske brigade, čiji ste vi statut dobili.³

Odredi treba da se sastoje iz više udarnih bataljona. Udarni bataljoni u odredima treba da nose naziv: prvi, drugi, peti bataljon dotičnog odreda. No, možete zadržati imena bataljona i po starome, jer bi mijenjanje vaših odomaćenih imena moglo naići na neodobravanje.

Formiranje ljudstva po bataljonima treba elastično izvesti. Došlo se do zaključka da bi bilo najbolje ljudstvo izmiješati. Vi ste ponegdje tome već pribjegli. No, napominjemo vam da se tu ne mogu postaviti neke krute forme. Ljudstvo iz jednog plemena ili sreza može biti izmiješano po bataljonima svoga odreda. Razbijanje manjih bratstava može biti štetno. U ovom pogledu treba polagano ići i ne pre nagliti'. Može se, dakle, kombinovati i jedno i drugo.

Akcijom dvaju ili više odreda rukovodi lično Operativni štab.— Napr. kao akcijom na Borač.

Na oslobođenim teritorijama odreda formiraju se: **komande područja** doitionog odreda. Napr.: **Komanda područja sjevernohercegovačkog Narodno-oslobodilačkog partizanskog odreda**. Zadatak je komandi područja: mobilizacija ljudstva, sitaranje o ishrani, snabdijevanju i smještaju operdšućih trupa, pribiranje hraine u magacine, sanitetska služba pozadine, obrazovanje sanitetskih ustanova, uspostavljanje svih vrsta saobraćaja i transport trupa d materijala, sitaranje o redu i poretku na svome području, razvijanje obavještajne službe, održavanje tijesnog kontakta sa, N.O.O. i staranje o privođenju u djelo odluka ovih odreda, obrazovanje vojnih radionica i slagališta, stvaranje transportnih koilana, postavljanje i fcontrolisanje ko^maindi mjesta i partizanskih sitraža.

Komande područja stoje pod neposrednom komandom Operativnog štaba, ali moraju izlaziti u susret svima operišućim trupama na tome području.

Na čelu komande područja nalazi se komandant područja i kao takav potpisuje sva naređenja. Njemu Operativni štab dodjeljuje potreban broj drugova i drugarica na rad, prvenstveno koji su manje sposobni za borbenu upotrebu uslijed rana, bolesti, manje izdržljivosti, starijih drugova po godinama itd.

³ Vidi Statut proleterskih NOU brigada (tom II, knj. 1, str. 134—137).

Kao izvršne organe komande područja imaju komande mjesta i partizanske straže.

Komande mjesta postavljaju se u većim, osvojenim mjestima. Komanda područja određuje komandanta mjesta. Dužnosti komandi mjesta slične su kao i komandi područja. Ljudstvo za rad određuje se kao i kod komandi područja.

Dužnosti partizanskih straža vide se iz priloga.⁴ Za sada vi se ograničite samo na ove straže. Broj straža odredite tako, da se pravilno može kontrolisati teritorija [vašeg] područja. Na ove straže postavlja se postarije, no vjerno i odano ljudstvo.

Odmah ukinite sve teritorijalne komande bataljona i četa i sve pozadinske službe prenesite na komande područja i partizanske straže. Komandama područja i partizanskim stražama treba odrediti tačne rejone i mjesta stanovanja.

Osnivanjem komandi područja uveliko će biti olakšani poslovi štabova odreda, naročito što se tiče materijalnog snabdijevanja. S druge strane, ni štabovi ovo ne treba da shvate bukvalno. I oni se moraju starati o snabdijevanju ljudstva. Oni su lično odgovorni za pravilnu ishranu. Dakle, sve naše ustanove treba jedna drugu da dopunjuju, bez ikakvog trenja. Mi ne smijemo pribjegavate, šablonskom birokratskom komandovanju.

Pri određivanju štabova odreda imati u vidu da se [kao] zamjenici komandanata i političkih komesara mogu određivati komandanti, odnosno politički komesari bataljona iz dotičnog odreda. Ovo važi kao pravilo kad se nema dovoljno odabranog starješinskog kadra. Dakle, i u ovom određivanju biti elastičan i ne držati se krutih šablona.

Što se tiče taktike borbe, tu se potpuno slažemo s vama: brzi iznenadni udari, noćni napadi, neprijatelja opkoljavati i redovno ga napadati iz pozadine. Umješnost, kuraž i sposobnost starješina cijeniti po tome kako se neprijatelj napada: iz pozadine ili frontalno. Sasvim je pravilno postavljeno da se iz svake akcije mora zadobiti plijena u oružju i municiji.

5) Naredite Sjeyernohercegovačkom odredu da hitno odredi potreban broj bataljona za akciju na desnoj obali Neretve. Čudi nas da to niste i do sada preduzeli nego ste izgubili dragocjeno vrijeme. Izgleda da ste se i suviše bili zanijali pobjedom na Borču. Komandovanje mora unaprijed predviđati čitav niz operacija i dosljedno ih sprovoditi. Ona naša teška oruđa uputite drugu Radu⁵ što hitnije. Top se nalazi na Čemernu. Neka uzme one granate, jer je njegov kalibar 65 mm._

⁴ Vidi tom II, knj. 3, dok. br. 86.

⁵ Rade Hamović *

Po pitanju ove pomoći vaš stav prema drugu Radu je nepravilan: »Mi principijelno stojimo na stanovištu da vam ne možemo dati ljude što neće neko od naših drugova biti tamo kao odgovorni«. Ovo je štetno i noia i u sebi klice nezdravog drugarstva. A mi vama kažemo da ste nam svi vi *odgovorni* i za ovu operaciju. Mi tu ne pravimo podjelu odgovornosti između vas i između draga Rada. Tu operaciju treba da izvodi isti onaj štab koji je izvodio i operaciju na Borcu.⁰ Tako smo mi bili naredili. Tako ste trebali shvatiti, pa sada ne bi bilo nedrugarskog cjenjkanja sa drugom Radom. Umjesto da mu hitno uputite trupe, vi mu šaljete ucjenjivačka pisma, a, drugovi, to je naša zajednička borba o čijem se ishodu svi moramo brinuti.

Pri preduzimanju ove akcije morate ostaviti jedinice za kontrolu Nevesinjskog Polja i raskrsnice oko Kifinog Sela. Dok vi budete izvodili akcije na desnoj obali Neretve, neprijatelj će vjerovatno vršiti ispade u okolini Nevesinja. Otuda se nameće potreba da se akcije na desnoj obali moraju izvesti što brže i energično. Morate počistiti: Bjelemić, Rakitnicu i Planinu. Drug Rade je već pripremio detaljan plan. Za sprovođenje toga plana zajedno ste nam odgovorni sa drugom Radom. Akcija se mora izvesti u što kraćem vremenu. Upamtite: dok se god ne očisti Planina vi nemate slobodu u akcijama.

Poslije likvidacije Planine morate situaciju oko Nevesinja uspostaviti u svoju korist. Tada ćete moći koristiti i dio snaga Kalinovičkog i Fočanskog odreda. Do tog vremena pojedinačnim akcijama uznemiravajte neprijatelja.

6) Pojačajte akcije u južnoj Hercegovini i na svim komunikacijama, a naročito željezničkoj pruzi koja vodi ka Mostaru. Tu možete doći do velikog plijena i neprijatelju nanijeti velike štete. Poslije ćemo obratiti naročitu pažnju i kraju te pruge: Konjic—Ivan—Sarajevsko Polje. Tu će trebati postavljati masovnije zasjede.

7) Potrebe iz Borča možete povući na sigurna mjesta. S obzirom na pregled cijele situacije mi smo vam odredili predio Goranska. I to je po našem mišljenju najbolja baza za vas.

Vi ste bili postavili bolnice kraj samog puta u Jugovića i Dražnju. To je nebudnost i slaba predostrožnost. Vidjeli ste da ste na brzinu morali evakuisati onu iz Jugovića. Ni u Izgorima nije mjesto za teže bolesnike-ranjenike. Tu može biti sabirna stanica za lakše ranjenike, dok sve teže uputite u Goransko. I u Dražnju smijete držati samo one ranjenike koji bi se mogli evakuisati pješke ili na konju. Vi ranjenicima morate

⁰ O napadu na Borač vidi: tom II, kni. 3, dok. br. 27, 28, 29 i 56 i tom IV, knj. 4, dok. br. 53, 79, 80 i 84.

pružiti maksimum zaštite i bezbjednosti. To ima velikog moralnog značaja i od uticaja je na borbenu vrijednost.

8) Redovno nas izvještavati o svima akcijama i njihovom rezultatu kako bismo to mogli objavljivati. Ovo nam je potrebno i iz razloga da se dobije jasna slika o našim partizanskim akcijama u pojedinim pokrajinama. Prema razvoju tih borbi mi možemo donositi značajnije odluke.

9) Dostavite nam pregled svih vaših jedinica sa naznačenjem komandnog osoblja. Potrebno je iznijeti kratke podatke za svakog starješinu. Tom prilikom treba nam reći koje starješine bi trebalo pohvaliti i istaći, navodeći borbe u kojima se naročito istakao i imao zasluga.

10) S nama održavajte stalnu kurirsku vezu. Za svakih proteklih deset dana izvještavajte nas o svim događajima na vašem području, izlažući detaljno vojno-političku situaciju. Politički komesari odreda i Operativnog štaba moraju nam redovno dostavljati odvojene izvještaje o političkom radu.

11) Podaci o neprijatelju:

Više napada neprijateljskih manjih odjeljenja da pređu rijeku Praču ka jugu odbijeni su sa gubicima po neprijatelja. Dakle, stanje na tome frontu bez promjene je.

Neprijatelj je uspio da iz Pljevalja preko Čajniča izbije na Drinu, kod Goražda, ali dalje nije mogao jer smo porušili sve mostove na Drini. Naše jedinice imale su protiv ovog neprijatelja velikih uspjeha. Preduzeli smo mjere da ove neprijateljske snage (oko 1400=dva bataljona) uništimo i zarobimo. Rezultate javićemo. Neprijatelj nij^a išao dalje od komunikacija.

U Crnoj Gori situacija se naglo popravlja. Naši partizani zadali su nekoliko snažna udarca četničkim bandama. Nastavlja se sa čišćenjem terena ka Kolašinu. Sa formiranjem udarnih jedinica brzo se napreduje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 MAJA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA ZA* PRIPREMU NAPADA NA KOLAŠIN¹

Dragi druže Đido,

Primili smo tvoje pismo od 27-IV.² Ovo nas je pismo obradovalo zbog toga što vidimo da su kod vas pošle stvari na bolje u pogledu borbe sa četnicima i okupatorima. Bez sumnje da će se uspesi i na dalje nastavljati ako ćete vi tačno svaku akciju pripremiti bez prenamaganja i bez potcenjivanja, neprijatelja. To ne znači da tu treba neko oklevanje i odugovlačenje sa akcijama kada su sve pripreme već izvršene i uspeh osiguran. Vi ste verovatno već uglavnom izvršili reorganizaciju udarnih bataljona i prema tome sada treba da započnete snažnu ofanzivu protiv neprijatelja. Ja se slažem sa tobom da treba neprijatelju zadati udarac tamo gde se on najmanje nada i gde je on najslabiji, ali te najslabije tačke mi tražimo onda kada i sami nismo dovoljno jaki da neprijatelja tučemo tamo gde je on najopasniji. Prema tome, sada je već došlo vreme da vi spremate napad na onu tačku neprijatelja koja je za vas najopasnija. Razume se da je to Kolašin koji predstavlja bazu petokolonskih četničkih bandi. Ali da bi se moglo pristupiti odlučnom udarcu na Kolašin potrebno je: 1) Saznati tačan broj neprijatelja i njegovo naoružanje. 2) Raspored njegovih snaga. 3) Raspoloženje i moral njegovih bandi i stanovništva u pozadini. 4) Vi morate raspolagati dovoljnim brojem boraca za jedan iznenađan, brz i odlučan udarac u samo srce neprijatelja. 5) Sve vaše pripreme za taj udarac moraju se vršiti u najvećoj tajnosti za neprijatelja, pa čak i vaše jedinice ne bi smele do poslednjeg momenta znati za tu akciju. Kada govorimo o dovoljnoj količini boraca onda pod time mislimo to da se stvori apsolutna nadmoć nad neprijateljem, pa ma vi morali iz najudaljenijih mesta dovlačiti pojedine jedinice. Neka vam pri tome služi za primer naš udarac na Užičku Požegu gde smo skoncentrisali najbolje jedinice naše partizanske vojske bez obzira na to što smo neke jedinice dovlačili iz prilično velike daljine. Kao što i sami znate, to nam je onda i donelo brzu, uspešnu likvidaciju Dražinih bandi, to nam je donelo ne samo

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 574. (Poslednja stranica nalazi se u istoj arhivi pod reg. br. 4410.)

² Vidi tom II, knj. 3, dok. br. 82.

vojnički već i politički uspeh. Ja smatram Kolašin slučajem kao što je bila i Užička Požega. Prema tome treba postupiti na isti način kao što smo mi postupili i tamo. Možda će dovlačenje vaših jedinica sa drugih mesta imati štetnih posledica za ono područje gde su se one nalazile, ali to će biti samo privremeno, jer to ima lokalni karakter i moći će se posle uspeha kod Kolašina lako da popravi.

Naglašavam da je sada vreme za ofanzivu, jer neprijatelj je počeo sa svojom ofanzivom na mnogim tačkama Bosne, Hercegovine i Sandžaka i prema tome svako oklevanje i čekanje, kada smo već spremni, bilo bi štetno. Uspehu se može nadati onaj koji je brži, čije (trupe imaju bolji moral i koji nameće borbu tamo gde on hoće. Obranbeno držanje iziskuje mnogo trošenja municije i u većini slučajeva dolazi do povlačenja, naročito na onim tačkama koje su kako za nas tako i za neprijatelja najvažnije. Vi se morate postarati da putem političkog rada u vašim vojnim jedinicama zavlada što više ofanzivni i borbeni duh. Proleće je došlo i to je naše vreme kada moramo uložiti sve svoje sile da bismo ponovo krenuli snažno napred u našoj borbi, jer to' očekuju od nas porobljeni narodi Jugoslavije, to očekuju od nas narodi Sovjetskog Saveza, jer to očekuje od nas Staljin koji je u svojoj Prvomajskoj dnevnoj zapovesti odao ogromno priznanje našoj borbi time što je između ostalog rekao: »Čitavu Jugoslaviju i okupirano područje Sovjetskoga Saveza obuhvatio je požar partizanskoga rata«.

Moram kazati da nam se ni malo ne sviđa stalno trvenje između tebe, Šikiia. Ti si naš predstavnik i moraš biti svestan ogromne odgovornosti koju snosiš pred Partijom i pred Vrhovnim štabom. Ako se Šiki ili koji drugi drug ne slaže po nekim pitanjima sa tobom, to ne bi smelo dovesti do međusobnih sukoba, već naprotiv moralo bi te samo prinuđavati na još veću opreznost i na delbro razmišljanje pre donošenja pojedinih odluka. Savete drugova apsolutno je potrebno primati i koristiti se njima u svojim rešenjima. Ja se slažem sa tvojim¹ gledištem da mi odavde ne možemo tako sve dobro videti kao onda ako bi bili tamo na terenu. I prema tome ne treba i naše direktive do tančine shvatati odviše kruto jer se situacija, razume se, stalno menja, zbog čega treba ponekad menjati i izvesnu direktivu. O tome smo mi vama već pisali u nekoliko pisama i kazali da mnoge naše direktive treba shvatati ne kao neka stroga naređenja već kao sugestije i savete

Vrlo srno zadovoljni što je Mitar³ tako dobro izvršio; svoje zadatke, a mi smo to od njega, i očekivali. Nadamo se da će on

³ Mitar Bakić, tada komesar Glavnog štaba NOP i dobrovoljačkih odreda za Crnu Goru i Boku.

vrlo mnogo koristiti u Glavnom štabu ne samo politički već i vojnički. Što se tebe tiče, ti treba da ostaneš još na tome terenu na toj dužnosti tako dugo dok ne budu glavni zadaci izvršeni, zadaci koji se sada stavljaju pred vas. Čudi nas da postavljaš pitanje o tvom odlasku u neki okružni komitet. Šta će ti to? Ti treba da zajedno sa Milutinom⁴ konsoliduješ kako vojno tako i partijsko pitanje u Crnoj Gori, a to nije lak posao i ne može se izvršiti za tako kratko vreme. Kada najglavnije teškoće savladate pri rešavanju tih pitanja onda ćeš dobiti našu direktivu za tvoje daljnje dužnosti.

Šumadijski bataljon nismo mogli da pošaljemo u Crnu Goru i morali smo ga vratiti ponovo u Sandžak zbog prodora Talijana od Piljevailja do Goražda. Goražde još držimo mi i čitav teren do Prače. Ustašama i Nemcima nije uspelo da prodru na ovu stranu Prače uprkos nekoliko njihovih pokušaja. Sada mi Talijanima na području Goražde—Čajniče spremamo nekoliko dobrih iznenađenja i u tu svrhu smo poslali još jedan bataljon Prolet. brigade⁵ i druga Crnoga.⁸ Moramo preći u kontraofanzivu da bismo pomrsili neprijatelju planove i onemogućili koncentraciju na jednom mestu. Javljaju nam da u Sarajevskom Polju ima oko 15.000 Talijana⁷ koji su takođe počeli oianzivu prema Trebeviću protiv našeg Trnovskog odreda.⁸ Frontove nećemo držati pa ma morali zbog toga napustiti Goražde i Foču, nego ćemo vršiti uglavnom samo partizanski način ratovanja da bi došli do što više municije i oružja, nianeli neprijatelju što više gubitaka itd. Inače smo vrlo dobro proslavili Prvi maj i situacija kod nas kao i na položajima je odlična. Mnoge¹ jedinice koje su se povlačile pred neprijateljem iz Glasiisna stavljaju se pod našu komandu, priznaju Vrhovni štab i spremne su da idu tamo gde ih pošaljemo. Mi ih uglavnom ponovo prebacujemo iza leđa neprijatelja da vrše partizanske akcije.

Sa drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3-V-1942 g.

"

⁴ Ivan Milutinović, narodni heroj

⁵ Verovatno se odnosi na Četvrti (Kraljevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

Sreten Zujović

⁷ Odnosi se na italijansku diviziju »Taurinenze«.

⁸ Iako se predviđalo formiranje Trnovskog NOP odreda, Treća neprijateljska ofanziva sprečila je njegovo definitivno oformljenje. Pod Trnovskim odredom treba podrazumeti bataljone koje je trebalo da obuhvati, a to su: Igmanski, Kijeovski i Trebevički.

PISMO MILOVANA ĐILASA OD 3 MAJA 1942 GOD. ALEK-SANDRU RANKOVIĆU¹

3 maja uveče

Dragi Leko,

Već nekoliko dana se skanjujem da ti pišem. Ne znam zašto, tek uhvatila me silna želja da to uradim. Nešto naročito novo nemam da ti javim, sve što ima, dobiješ preko zvanične pošte, ali, ipak, uvijek ima i po što-šta da se kaže što nema u toj pošti. I to ne samo usko ličnog. Nego i opšteg, onakvog kao što je bilo u našim dugim šetnjama i razgovorima.

Neobično me brine šta je s vama, šta će biti s vama. Legnem uveče pa mislim, mislim i nikako mi to ne izlazi iz glave. A kad mislim o tome vrijeđa me i najmanji, najsitniji šum. A šumova dosta, galame i ljudi, a, kad se oni smire — ovi žabari² iz Nikšića se ne smiruju, lupaju iz artiljerije dan i noć. Istina ne na nas ovdje, ali na položaje koji nijesu daleko. Pucali su i na nas — prvog maja! Prebjegao jedan njima, kazao im gdje će biti skup, pa okrenuli. Istina, bilo im je na prazno. A uoči prvog maja su gorjele po brdima vatre, a na jednom brdu prema njima i petokraka. Ujutru su im naši pri-nijeli blizu logora bacač i raspalili tripot. Imali su dosta gu-bitaka. A naši onda i uveče na prvi maj zapali na brdu prema njima veliku vatru. Pucali su na nju baterijom. Ali nijesu mogli ništa, Partizan smjelo uzima ugarak i baca ga k njima. Ide im uz nos. Tako žabari ne daju mira, smetaju jednom »geniju« da razmišlja. ... A evo šta mislim. Kud ćete vi, kud ćemo svi mi, šta će biti s nama? Mislim da je i tebi jasno da to ne mislim iz neke panike, na koncu konca i digli smo pušku ili da pobijedimo ili od nje poginemo. Nego mislim — kako će [mo] dalje da radimo u našoj Partiji, kakoi dalje da je razvi-jemo, kako dalje da omogućimo da ona igra i odigra ulogu koja stoji pred njom. Zaista ne bi bilo lijepo, kad počne da se krlja Hitler da ona tada omaši. A to se može dogoditi, ako mi bu-demo radili onako kako smo nekad radili, lomeći sve teškoće i prepreke. Bio sam u Gornjoj Morači. To ti je jedna rupa, sa ogromnim, veličanstvenim liticama koje paraju nebo. Kroz nju huči divlja, bijela rijeka. Krasota! A ja se mislim: »E, moj Dido, poslije Rakovice, Vojno-tehničkog zavoda, fabrika i gra-

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 643.

² Odnosi se na okupatorsku italijansku vojsku.

dova —• gdje si dospio?« Mislim da ti ovom sličicom pretstavim čitavu situaciju. Naime, mi bi se morali dokopati velikih gradova. Oni su tvrđave u svakom pogledu. Tvrđave reakcije — danas, ali bi sutra mogli postati naše tvrđave. Zar Bgrd³ nije juče bio tvrđava KP koju niko nije mogao da osvoji? Mi opet od njega moramo stvoriti našu tvrđavu. Šta je Srbija bez Bgrda? Tijelo bez glave! A te gradove — tvrđave (reakcije) mi ćemo morati osvajati. Nećemo moći to učiniti bez — rada u njima. Zar nam Staljin nije rekao: tvrđave se najlakše zauzimaju iznutra. To važi za sve. I u ratu i u miru. Zar mi nijesmo osvojili preduzeća kad smo prodrli u njih? Zar mi ne pobjeđujemo samo u onim borbama u kojima smo iznutra razlomili neprijatelja. .. Ja ne znam kako i na koji način, ali — trebalo bi poduzimati nešto. Istina, opasno je, izgubićemo ljude. Ali.. • može se dogoditi da ovako izgubimo mnogo više. Pa bih ja bio za to da se malo razmislimo: ja, ti, Tempo i slični. Šta veliš na to? Istina, ja ti to⁴ pišem dok tamo k vama guraju psi fašistički sa svih strana.

Sada u vezi s tim njihovim »guranjem«. Uzeh ti ja mapu pa gledam. Bogme nam ne mogu ništa, ako nas ne izgladne. Mi bi ipak morali da uhvatimo prelaze na Neretvi, da širimo ustanak u tom tamo pravcu, da se primičemo Hrvatskoj. Vojske imamo dosta i vi tamo i mi ovdje. Ali nama se ukazuje rđava perspektiva jer nemamo hljeba. Bar mi ovdje. Inače bi četnike polupali kao stare kante. I već ih lupamo ovdje—ondje. Sada se oni i Italijani gomilaju da nas istjeraju iz nikšićkog prostora. Vidjećemo. Dobro ćemo se prije toga pokrkat i s njima.

Mislio sam mnogo i o Pivi. Piva je dobra za bolnice. Ali ako bi nas sabili u nju ne bi valjalo. U nju je teško ući, ali bogme se iz nje teško i izlazi. Vidiš li ti, Leko, taktiku neprijatelja? Sabijaju nas u gladne, bežitelne krajeve. A moglo bi se, moći će se, suzbiti dosta od tih njihovih namjera. Ima još bogatih krajeva koji nijesu daleko. I Sandžak ima svoj Borač (Komarane i Grab), koji čuva plodne krajeve i koji čuva džadu,⁴ pa naši ne mogu da prekinu put Bijelo Polje—Prije polje. Put ka džadi je za našu vojsku isto što i put ilegalaca, riješenih na sve, u velike gradove.

Ja ti ovdje živim svakojako. Prije svega, šuga me razjede. A gladan sam kao vuk. PK se postepeno sređuje, štabovi se sređuju, bataljon za bataljonom niče. Linija, je udarena i ona već prodire, već se sprovodi, — sporo ali sigurno. Sad će se za koji dan formirati i Gl. štab.⁵ I — znaš me i sam — sada je

³ Beograd

⁴ put, drum

⁵ Glavni štab NOP i dobrovoljačkih odreda za Crnu Goru i Boku

za mene već nezanimljivo-. Dosadno. Više tu nijesam potreban. Više neću moći ništa novo da dam, sem ako napišem kakav člančić ili se uplićem u sitnice, koje mogu i bez mene da se riješe još bolje. Što se moglo učiniti — izvršiti prelom — već je učinjeno. Sada ja tu više nijesam potreban, sad nema onog napornog, teškog rada, onog rada zbog kojeg goriš kao na vatri. Ako ne uspijemo u C. Gori, *sada* je tome kriva »viša« sila, jači neprijatelj, glad, jednom riječju — objektivne okolnosti, a ne naša glupost. Naravno, da se ranije počelo — uspjeh bi bio sigurniji. Tako je to. Tako, ja želim da sam opet kod vas. da mi se [dade] ttežak zadatak, miran život, užičko-fočanski (prije ofanzive) nije za mene. Brate Leko, ja ti trunem u takvom životu. U Bgrdu nikad nije bilo tako. A sjećaš se, kad su bili »mirni« period u našem radu, kako sam bio lijen, nepokretan, pospan? I ti si mi se često čudio, iako mi to nikad nijesi rekao, a sjećaš se i sam da je bilo tako! Sada bih želio da sam stalno kod vas, ukoliko se ne bi išlo na drugu stranu. To utoliko prije, što se ovdje sve privodi kraju, pa će onda ići stopu po stopu.

Sve ovo što ti pišem, naravno, ne znači da treba i da postaviš »na dnevni red«. To su samo Đidova razmišljanja¹ u dokolici. Ipak je dobro što ima ove borbe s četnicima i Italijanima —• tako je bar malo življe, Čovjek se uživi u nešto. . . Još malo da budem u Gl. štabu, pa me pozovite kod vas i uputite nekud. Inače —• ja ću običi položaje oko Kolašina, s kojih me, eto, Milutin i vaše pismo zbog rada u Gl. štabu — vratise.

Drugarica Mitra je sada ovdje. Bolja je no sam mislio. Dosta se razvila i dosta dobro je radila. Beogradski kadar. Samo još ne zna da rukuje puškom. . . Napravio sam još jedan vic. Ti se sjećaš da su nam braća Bugari poručili da u bugarskoj vojsci u Srbiji razvijaju masovni rad na osnovi solidarnosti sa srpskim partizanima. Jedan drug me pitao: Kako bugarska partija? odgovorio sam: Mi se već tučemo s njenim mašovnim radom. . .

Dobili smo najnoviju direktivu Vrhovnog štaba, u kojoj nam ističu značaj Kolašina.⁶ Dobra i pametna direktiva, mnogo mi se svidjela. Sva. Gledaćemo da je što prije sprovedemo u život. Nemam baš ni najsitnije primjedbe.

Čuli smo i zadnji dio Staljinove naredbe. Poslije nje — život postaje veseliji. To samo može naš Džugašvili — naredjem da to i to bude tada i tada. Ta naredba, u vezi s njegovim ranijim govorima, genijalna je primjena dijalektike. Sjeti se perioda kolektivizacije: 1) mašine nam trebaju, 2) a kad su došle mašine —• ljudi koji će rukovati njima —• i socijalizam

⁶ Ovo naređenje Redakcija nije uspjela pronaći.

je tu; a sada: 1) više motora, 2) a kada su došli motori — ljudi koji će rukovati njima — i pobjeda je tu. Ukazujem ti i na njegov prvi govor po izbijanju rata: ukloniti dvije slabosti — 1) da je Hitlerova vojska nepobjediva, 2) olako shvatanje, ne- uviđanje dubine opasnosti. A sada? Sada su i te obje slabosti uklonjene: 1) sovjetski čovjek se uvjerio da je Hitlerova vojska pobjediva, 2) preko zločina njemačkih fašista zadojio se mržnjom i uvidio svu dubinu opasnosti. Ovaj njegov govor je u uskoj vezi s prvim i drugim njegovim govorima. O tome bi se dalo divno pisati, na temu: Otačesitveni rat SSSR-a kroz Staljinove govore. Ima tu i dosta pouka za nas i naše vođenje rata.

Čuo sam da ie drug Staljin u prvom dijelu pomenuo i nas Jugoslovene. Ne znam da li je to tačno, a ako jeste— to je od ogromne važnosti za nas. Od međunarodne važnosti. Meni se čini da to tako neće moći dugo da ide: da Draža sarađuje s okupatorom, a jugosl. vlada u Londonu (dakako sa znanjem Londona!) održava dobre odnose sa SSSR-Qm. To je jedno stanje —• prelazno, kakvoga ima i u prirodi i inače svuda u životu. Ali takvo stanje ne može biti vječito. Situacija, dalji razvoj situacije, istjeraće to na čistac. Ne može drukčije biti.

Ja ti već govorih o gradovima. A kad se o njima govori, treba ipak znati — da su ti gradovi danas grobnice. Bez industrije, bez proletarijata, s desetkovanom omladinom i proletarijatom itd. Ali rad u njima je još važan —• kao u centrima života reakcije, centrima čiji razvoj, gibanje, mora da se prati i razbija. Ne bi tu bile potrebne velike part. orge,⁷ njih bi se teško moglo i stvoriti i održati, ali — bile bi potrebne bar ondje gdje ima preduzeća, bar u masama koje mobiliše neprijatelj. Taktika neprijatelja je očevidna — da istjera nas iz gradova, da uzme dušu gradovima. Tako oni, uz pomoć tuđina, misle da se obezbijede — za sutra, ali treba da ih tučemo danas, na pitanjima od danas, da ne bi uspjeli sutra.

Kako vidiš, ideja imam mnogo, a djela —• svakojako. Trebalo bi agitaciono-prcpagandni rad za čitavu Jugoslaviju oživit. Puno tema i predavanja za vojsku, za poizadinu itd. To je od ogromne važnosti. Uzmi samo od kolikog je značaja pojava ovog broja »Proletera«.⁸ A kod nas se u agitaciji i propagandi javlja svašta. Nivo našeg rada u tome je pao ispod predratnog, a trebalo bi da bude obrnuto. Imaš utisak kao da riječi ne zapaljuju mase, nego kao da udaraš pasuljem po daski. Ljudi mrtvi, plitki, šablonisti, citaroši, uzeli su stvar u ruke. Gledam to kod nas kako je i danas, a već kako je bilo — »spasi Bože«!

⁷ partiske organizacije

⁸ Odnosi se na dvobroj 14—15, mart-april 1942 godine.

Inače ovamo je ovih dana zakišilo. Lije stalno. Čim grane, biće zelenila, bar nećemo muku mučiti s hladnoćom, a i problem odjeće biće prostiji.

Imam jednu jedinu molbu na tebe: da ubijediš druga Lolu⁹ da mi ne zdrpi pištolj koji sam jedva uspio da izvučem iz čiča Mladena.¹⁰ Bila je prava trgovina. Mladen je, izgleda, htio da da Lolin pištolj za neki mauzer-automat. Pa mu utra-pih moj. . .

S Milutinom se slažem dobro. O prošlosti mojoj i njegovoj u C. Gori nerado govorimo. . . Znaš kako je. . . O tome kad se vidimo.

A naročito mnogo imaću da ti govorim o »crnogorskom« komunizmu. Ima tragi-komičnih pojava. Ali ima i sjajnih ljudi, divnih, herojskih, poletnih. Samo ako budu pravilno rukovođeni — biće dobro.

Dobavio sam jednog konja, baš za moj merak. Malo veći od vaših. Ali mi krep a od gladi. Nema nimalo zobi. Kad bi bar malo toga imao, bio bi munja. Volio bih da malo Stari zavidljivo pogleda u njega.

S izdavanjem »Proletera« bi trebalo nastaviti, ukoliko vas ne potisnu. Od ogromne važnosti je, ponavljam, zadnji broj. A tema ima još mnogo. Uzgred ja sam mislio da napišem jednu brošuru o ulozi i dužnostima politkoma, ali nikako ne stižem da to počnem. Ipak, ovdje to ne može da se radi. Nije^sam dosad nikako stigao da pišem i da priberem uspomene. To mi je jako žao. Ipak mi je duša literatorska. Makar i ne bio literat, pa i ovo pismo ispade nekako literatsko, iako sam htio da to izbjegnem.

Lolu mnogo pozdravi. Crnog — pozdravi i njega, iako mi podvali za cipele. Pozdravi sve drugarice i drugove, a druga Arsa posebno. Izgleda da on i Terzić treba da postanu generali naše vojske. Guraj, guraj — najzad ja sam zatražih Terzića. Sad sam i ja vidio da su učeni vojnici potrebni. Ali, bogme, ne može se ni bez političara.

Sada puno pozdrava drugu Titu posebno. Moram malo da mu se dodvorim — da i on reče koju Loli za revolver.

Tebe mnogo voli tvoj

Dido

PS. Nadam se da ćemo se ,skoro vidjeti, bilo da vi ostanete tamo, bilo da ia krenem k vama ili se nekud krenete.

⁹ Ivo Ribar-Lola

¹⁰ Moša Pijade

BR. 8

**IZVEŠTAJ DELEGATA CK KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP
I DV JUGOSLAVIJE VLADIMIRA POPOVIĆA OD 5 MAJA
1942 GOD. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO-PO-
LITICKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI PRVE, ČETVORTE
I PETE OPERATIVNE ZONE**

Objavljen u Zborniku, tom V, knj. 4, dok. br. 49, str. 173—181.

BR. 9

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 5 MAJA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU KALINOVIK ZA VRŠENJE KONTRA-
OFANZIVNIH DEJSTAVA NA ITALIJANSKU DIVIZIJU
»TAURINENZE« I SPREČAVANJE NJENOG PRODORA
PREMA KALINOVIKU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
5 maja 1942, 22.00 h.
Položaj**

OPERATIVNOM ŠTABU KALINOVIK

Primili smo vaše pismo od 5 maja 1942 godine, poklano po kuriru Krsti Ignjatoviću, koji je stigao ovde u 20 h.

Pošto je situacija potpuno izmenjena prodiranjem Italijana preko Igmana, kosama levo od Trnova, pravcem prema Kalinoviku preko sela Presjenica, Ledići, a s druge strane grupisu se, prema vašem izveštaju, kod sela Vlaholja, V. Stupnja, Jasika—Kasindol, što pokazuje jasno da Italijani prosto blokiraju po nama kontrolisanu komunikaciju i na taj način žele da otseku čitav naš jahorinski, severni front od južnih jedi-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2122.

nica na području Neretve, — to smatramo da ovu akciju apsolutno odložite² i bacite sve snage protiv nadirućih italijanskih trupa. Potrebno je samo da naše jedinice ne stvaraju krute frontove već duboke zasade na najpogodnijem terenu i da neprekidno napadaju neprijatelja. Naročito je važno vršiti noćne napade na italijanske logore, za što je potrebno pripremiti dovoljan broj jedinica, ispitati teren i napasti neprijatelja pre nego što se utvrdio.

Pošto je verovatno da će ustaške bande iz Bjelemića itd. sarađivati s Italijanima, to je potrebno da bilo hercegovački bataljon ili koje druge jedinice odredite sa zadatkom da onemoguće spajanje italijanskih kolona i ustaških bandi.

Prema tome, ne čekajući vašu definitivnu koncentraciju i dogovore 8 ovog meseca, odmah uputite najmanje jedan bataljon u pravcu sela Ledići, otkud nadiru Italijani, radi zaseda i sprečavanja njihovog nadiranja prema Kalinoviću. S druge strane, na reci Ljutoj držati manja odeljenja radi kontrolisanja prelaza i sprečavanja spajanja italijanskih i ustaških bandi.

U slučaju da italijansko nadiranje bude zaustavljeno i bez učesća vaših glavnih snaga, a vi uspete za to vverne koncentrisati vaše snage za napad na Bjelemić, onda vi taj napad izvršite, ukoliko steknete sami uverenje da ćete bez većih teškoća skrsiti otpor ustaša. No imajte na umu da će se ustaše braniti žestoko baš zbog toga što znaju da šu italijanske trupe blizu.

Po našem mišljenju, zasada je ipak najvažnije napadati italijanske trupe, jer, prvo, postoji mogućnost doći bez većih žrtava do municije i oružja, a, drugo, sa snažnijim otporom naših trupa demoralisaće se okupatorske trupe i onemogućiti izvršenje plana koga imaju okupatori, a taj je da zavladaju celom komunikacijom Kalinovik—Sarajevo i odvoje naše severne trupe od južnih.

Imajte u vidu i to da u slučaju vašeg angažovanja za čišćenje terena od ustaša postoji opasnost da propadnu sve vaše baze i pozadina bude ugrožena.

Dakle, podvlačimo, i to je naša direktiva, da obratite prvenstveno pažnju italijanskim trupama, koje nadiru dosta brzo, pale i pljačkaju a muškarce odvođe u roblje.

Budite stalno u vezi s nama, jer se situacija svakog trenutka menja i, razume se, prema datoj situaciji mi određujemo našu taktiku.

Municija koju ste zadržali nije bila za vas upućena, ali pošto je takva situacija, zadržite za vas 4,000 metaka, a 2.000 pošaljite nama, Teški mitraljez s municijom koji pripada i po-

² Verovatno se odnosi na akciju čišćenja desne obale gornjeg toga reke Neretve od ustaških uporišta.

treban i^e Trećem bataljonu II Proleterske brigade povratite ovom bataljonu koji se nalazi u Miljevini. Bacač koji nema mina pošaljite nama.

g drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

P.S-

jz priloženog pisma Operativnog štaba za Hercegovinu ne dolazi^{TM0} do uverenja da oni gaje neko nepoverenje prema vama Naprotiv, s obzirom na iskustvo stečeno u dosadašnjim borbama, natura se potreba i njima i vama da plan akcije bude koordinif^{an} i saglasan, te sva mogućna iznenađenja [se] otklone.

BR. 10

**DNEVNA ZAPOVEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I
DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA ZA 6 MAJ 1942 GODINE**

Objavljena u Zbornicu, tom III, knj. 3, dok. br. 62, str. 152—154.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU I DELEGATIMA VRHOVNOG ŠTABA PRI NJEMU ZA IZVOĐENJE ODLUČNOG UDARA NA KOLASINSKU ČETNIČKU GRUPACIJU I OBAVEŠTENJE O USPESNIM PARTIZANSKIM OFANZIVNIM DEJSTVIMA NA OKUPATORSKE SNAGE KOJE POKUŠAVAJU DA IZVRŠE OBUHVAT KALINOVICA I FOČE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA ZA CRNU GORU I BOKU

Drugovima Đidi i Milutinu

Primili smo vaše pismo od 30 aprila o.g.² Po pitanju Terzića³ smo vam već odgovorili, naime da ga uzmete u Glavni štab, iako se Sandžaklije bune što odlazi sa svoga terena, što se tiče Četkovića⁴ mi se slažemo da je za njega malo bataljon i da on zaslužuje i odgovara krupnijoj zadaći. Ali mi ga vrlo nerado dajemo jer u našoj Proleterskoj brigadi treća da imamo najsposobnije komandante. Ukoliko bi se Terzić ipak pokazao nezamenljivim na bjelopoljskom terenu zbog komandovanja sa nekoliko većih jedinica, u tom slučaju bi mi ustupili Četkovića samo privremeno za vaš Glavni štab. Vi ste u ovom poslednjem pismu i sami nešto spomenuli da bi Terzić preuzeo komandu sa par bataljona oko Bijelog Polja. S obzirom na to što vi postavljate u vašem pismu kao vrlo težak i skoro nerazrešiv problem ishrane vaše vojske, to se pitanje Bjelopoljskog i Beranskog sreza postavlja kao vrlo važno i moraćemo u tom pravcu skoncentrisati svu našu pažnju. Vi i sami znate da smo mi apsolutno u nemogućnosti da vam pomognemo sa žitom. Isto tako slabo stojimo sa lirama. Za sada vam možemo

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6909.

² Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 52.

³ Velimir Terzić

⁴ Pero Cetković, narodni heroj, tada komandant Prvog bataljona Prve proleterske NOU brigade.

poslati svega 15000 lira. Ako vi zaista za zlatnike možete dobiti pod povoljnim uslovima žito, javite nam i sledećim kurirrom poslaćemo vam 25 napoleona. No sve je to malo da biste vi mogli ishranjivati toliku vojsku i biće najbolje da što pre likvidirate najopasnija četnička gnezda u Crnoj Gori i onda prebacite barem polovinu vaših snaga u Sandžak, gde bi onda zajedno sa našom Brigadom⁵ i Sandžačkim bataljonima mogli čistiti neoslobođeni teren i prikupljati žito za vas i u zgodnom momentu gurnuti malo i prema Srbiji. Svakako da ne smete dopustiti da zbog nedostatka hrane nastane kod vas demoralizacija i rasulo u vojsci. U poslednjem pismu ja sam pisao da spremite odlučan udarac prema Kolašinu jer nema smisla da sedi oko 2000 ljudi u Šavničkom srezu i troši ono malo namirnica što ih imate.

Razume se da mi nećemo krenuti nikuda a da vas pretihodno barem delimično ne obavestimo. Ofanziva je počela protiv nas sa sviju strana.⁶ Osim Talijana koji su prodrli do Drine kod Goražda, prodrli su pre dva dana Nemci i ustaše od Ustiprače do Goražda. Ali naši još uvek drže visove kod Goražda. S druge strane Talijani su uspeali prodrati preko Igmana i nalaze se 10—15 km od Trnova. Naše trupe svuda daju žestoki otpor i velike gubitke neprijatelju. Mi smo danas izdali zapovest za 6 maj u kojoj se naređuje opšta ofanziva Partizanske i dobrovoljačke vojske u svim krajevima.⁷ Treba već jednom prestati sa stalnim povlačenjem i defanzivnom taktikom. Treba preći gde god je to moguće i kad god je moguće u ofanzivu i neprekidne partizanske napade. Uoči Đurđevdana u noći i danas ceo dan vode se žestoke borbe kod Čajniča, kod Prače, na Trebeviću i kod Trnova. Četiri bataljona Prve i Druge proleterske brigade izvršila su ove noći napad na talijanske logore između Čajniča i Goražda. Borba je trajala od 12 sati do 5 sati ujutru, ali nam rezultati još nisu poznati.⁸ Isto tako su naše dobrovoljačke jedinice na Jahorini izvršile rano ujutru napad na ustaše kod Prače. Jedan Glasinački bataljon i još

⁵ Odnosi se na Drugu proletersku NOU brigadu.

⁶ Treću neprijateljsku ofanzivu otpočeli su Nemci i Italijani (zajedno sa ustašama i četnicima) još 20 aprila 1942 god., ali su tek 4 maja, posle zauzimanja Rogatice, Goražda i Čajniča, uspeali da izvrše pregrupisavanje svojih snaga i otpočnu sa koncentričnim nastupanjem u pravcu Foče i Kalinovika radi okruženja glavnine partizanskih snaga sa Vrhovnim štabom na čelu. Svoja ofanzivna dejstva su usmerili u tri pravca: 718 nemačku diviziju, italijansku diviziju »Taurinenze« i ustaško-domobranske snage sa severa, italijansku diviziju »Pusteriju« sa istoka i italijansku diviziju »Kačatori dele Alpi« sa jugozapada i juga, prvo u pravcu Gacka, pa potom u pravcu Kalinovika.

⁷ Vidi tom III. knj. 3. dok. br. 62.

⁸ Vidi poslednji odeljak ovog dokumenta.

neke dobrovoljačke čete iz Glasinca, koje smo mi po njihovoj želji ponovo bacili natrag na teren iza leđa neprijatelja, danas od rana jutra vode žestoke borbe na Romaniji. Noću na Prvi maj, ako vam još nisam javio, tri naša bataljona napali su kod Čajniča na talijanski logor i tada ubili oko 50 Talijana, zarobili ogroman plen u municiji i oružju, ali ga nije uspjelo izvući, blagodareći sporosti i aljkavosti jednog bataljona koji je bio određen da to pokupi. Zahvaćeno je oko 6000 metaka, jedan puškomitraljez, nešto šatorskih krila i drugog raznog materijala.

Iako su naše trupe još kod Goražda, mi smo ipak digli u Foči most u vazduh, jer je put od Goražda do Foče nemoguće porušiti da tenkovi ne bi mogli da prodru. Osim toga mi smo zapalili sve zgrade monopola, železničku stanicu i one dve kuće gde sam bio ja. Sve je pretvoreno u pepeo, tako da ako neprijatelj i dođe do mosta neće imati gde da se smesti. Mi Foču ne mislimo napustiti tako brzo, jedino u slučaju ako bi uspjeli Talijani da prodru od Pijevalja preko Čelebića. Ali i ako pokušaju taj prodor, nastojaćemo da im na tim teškim terenima zadamo što više udaraca. Za nas nije važno da li će neprijatelj ući u ovaj ili onaj grad, već je važno da ga tučemo na svakom koraku, da mu nanosimo što više gubitaka, da osvojimo što više oružja i municije.

Drugovi iz Hercegovine nam javljaju o svojim velikim uspjesima i kažu da su očistili teren čak do Metkovića. Uopšte kod njih se primećuje snažna agresivna delatnost i odlučnost u borbi protiv okupatora, što im, razume se, donosi znatne uspehe.

Ovog *momenta* sam dobio izveštaj od Štaba II Brigade da su u toku ove noći jedinice Prve i Druge brigade izvršile napad na Talijane u Miljenu i na brdu Kozari koji je trajao 5 sati. Napad je potpuno uspeo. Ubijeno i zarobljeno je preko 150 Talijana, zahvaćeno 5 puškomitraljeza sa municijom, jedan bacač sa dva sanduka bombi i mnogo drugog materijala, kao napr. 150 bombi, dosta čebadi, pelerina itd. Mi smo imali svega 8 ranjenih. Evo pokazuje se da su noćne akcije najuspešnije jer ima najmanje gubitaka i troši se najmanje municije. Naše jedinice nisu potrošile ni jednog metka već su delovale samo bombama.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

6-V-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 MAJA 1942 GOD. KO-
MANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA HR-
VATSKU IVI RUKAVINI DA JE IZABRAN ZA ČLANA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE¹**

**VRHOVNI ŠTAB .
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br.: službeno**

Položaj, 6 maj 1942 god.

Drugu V. Rukavini,² Komd.-tu Gl. štaba NOPO Hrvatske
Položaj

Dragi druže!

Izvjestavamo te dia si, »idlulkom Vrhovnog štaba N.-O.P. i D.V. Jugosl., a po odobrenju Centralnog komiteta K.P.J., izabran za člana Vrhovnog štaba, kako u znak priznanja za tvoju dosadašnju rukovodeću ulogu u narodno^oslobodilačkoj borbi tako i u ubjeđenju da će tvoje iskustvo i saradnja u našem radu znatno doprinijeti daljim uspjesima.

Kao član Vrhovnog štaba zadržaćeš i dalje one dužnosti na svome terenu koje imaš danas.

O vojnim i političkim, savjetovanjima Vrhovnog štaba bićeš uvijek na vrijeme obaviješten kako bi im mogao prisustvovati. Sve tvoje eventualne sugestije i predloži biće nam uvijek dobro došli.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

(M. P.)

Tito

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2123.

Obaveštenja iste sadržine bila su upućena još i Uglješi Danilo-
viću, Radivoju Jovanoviću-Bradonji, Vladi Zečeviću (vidi u arhivi CK
SKJ dokumenta zavedena pod brojeve: 2120, 2124 i 4940) i Radu Ha-
moviću (vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 4). Takođe se na osnovu doku-
menata može zaključiti da su obaveštenja iste sadržine dobili još i
Petar Drapšin, Peko Dapčević, Sava Kovačević i Savo Orović (vidi
tom IV, knj. 5, dok. br. 9 i 10 i tom III, knj. 3, dok. br. 88. kao i dok
zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 3691).

² Ivo Rukavina-Vladić

NARODNO-
VOLJNO

STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE
Kulturno

Poljska, 6. maj 1944. god.

Drugu

V. Rukavac, Komandir Gl. Staba NOPB Hrvatske
Golezaj

Dragi druže!

Izjavljavamo te da si, odlukom Vrhovnog Staba N.-O.V. Jugosl.,
a po odobrenju Centralnog komiteta N.O.V., izabran za člana Vrhovnog
Staba, kako u znak priznanja za tvoju dosadašnju rukovodeću ulogu u
narodno-oslobodilačkoj borbi tako i u ubjedenju da će tvoje iskustvo
i saradnja u našem radu znatno doprinijeti daljim napredcima.

Kao član Vrhovnog Staba zadržavaš i dalje one dužnosti na svome te-
renu koje i sadašnje.

O vojnim i političkim savjetovanjima Vrhovnog Staba bićeš uvijek na
vrijeme obavješten kako bi im mogao prisustvovati. Sve tvoje eventualne
sugestije i predlozi biće nam uvijek dobre došli.

S drugarskim pozdravom:

Spartak - slaba - narod!

KOMANDIR
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE

Pilo

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGO-SLAVIJE MOŠE PIJADE OD 6 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU¹

ŠTAB DURMITO[RSKOG]
NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG O[DREDA]

Broj
6-V-1942

Dragi Tito.

Šaljem ti Đidino pismo za Marka,² kratko pismo Zine* za Gojka,⁴ naša saopštenja i neke projekte o poljskim stražama.⁵

Davno mi ništa nisi pisao. Izgleda da se sada preko raznih radija (Ankare, Švajcarske, Amerike) više priča o partizanima u Jug.foslaviji]. Što je Staljin nas uneo u dn.fevnu] zapovest tumačim kao najlepší znak i perspektivu. Eh, kad bi nešto i one tehničke teškoće® bile savladane što pre. Ostala mi je najlepša uspomena na one noći u snegu, kad sam ih čekao.

Otkako sam bio na Jarrorju gurao sam da se spremi ©fan-ziva na Kolašin, a odmah zatim, po saznanju vaše situacije, bilo mi je to jasno kao imperativni zadatak. Ispalo je da su četnici prvi napali. Ne znam momentanu situaciju, ali možemo se nadati dobrim rezultatima.

Skoro mi je muka da -nisam na vojnoj liniji. Ali sve mi se čini da ćeš me jednog dana tamo morati dati. Ne smeј se. Mislim stvarno da bi valјao, kad bih pored sebe imao vojnog stručnjaka. Kancelarija me ubi, kretanje me oživlјava.

Zlatni sat nemoј mi slati; poklonili su mi drugi, a onaj izražavam želјu da ga daš Crnome, kojega kad i Marka, Arsu, drugarice, Lolu i sve toplo pozdravlјam.

Tebe grli
Šiki⁷

— ¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 681.

Moša Pijade se ovde poslužio listom hartije na kojem je ranije bio utisnut četvrtasti štambilj Štaba Durmitorskog NOP odreda.

² Vidi dok. br. 7.

³ Grozdana Belić-Penezić

⁴ Gojko Ndkoliš

⁵ Vidi dok. br. 14.

⁶ Odnosi se na navodne razloge zbog kojih Sovjetski Savez nije mogao da pruži obećanu pomoć. Opširnije o ovome vidi: tom II, knj. 3, dok. br. 30, primedbu 5 i dok. br. 78, primedbu 2.

⁷ Moša Pijade

**PROJEKAT NAREDBE O UKIDANJU TERITORIJALNIH
ŠTABOVA I STRAŽA NA ŠMENU I PROJEKAT NAREDBE
O PARTIZANSKIM STRAŽAMA KOJE JE DELEGAT VR-
HOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE MOŠA PIJADE
DOSTAVIO 6 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDAN-
TU DRUGU TITU NA UVID I ODOBRENJE¹**

**ŠTAB DURMITORSKOG
NARODNO-OSLOBODILACKOG
PARTIZANSKOG ODREDA**

Broj²
fi-V-1942

Dragi Tito,

Ovdje nekoliko projekata o partiz. stražama, koje sam predložio Gl. štabu.

Legitimacije sam već uveo, a značke dao da se izrade (bilijarska čoja i crvena čoja od starih džemadana).

Nadam se da ćeš se složiti.

Šiki

**PROJEKT NAREDBE O UKIDANJU TERITORIJALNIH
ŠTABOVA BATALJONA, TERITORIJALNIH KOMANDI
ČETA I TERITORIJALNIH VODNIKA I STRAŽA NA
SMJENU**

N A R E D B A

1). Sa ustanovljavanjem komandi područja N.O.P. Odreda i komandi mjesta i partizanskih straža kao njihovih izvršnih organa i prelaskom sivih poslova starih teritorijalnih vojnih ustanova, koje su imale svoj razlog postojanja prije stvaranja naše udarničke stajaće partizanske i dobrovoljačke vojske, na

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ'pod reg. br. 2709 i sastoji iz tri odvojena dela. Pošto oni sačinjavaju jednu celinu, Redakcija ih štampa kao jedan dokumenat, odvajajući njihove delove zvezdicama. Prvi deo je pisan rukom, dok su druga dva otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom.

² Moša Pijade je koristio list hartije na kojem je već bio utisnut četvrtasti štambilj Štaba Durmitorskog NOP odreda.

komande područja i njihove izvršne organe, prestaju postojati svi teritorijalni štabovi bataljona, teritorijalne komande četa i vodnici, kao i straže na smjenu.

2). Dosadašnji rukovodioci teritorijalnih štabova bataljona i teritorijalnih komandi četa imaju odmah predati dužnosti svojoj nadležnoj komandi mjesta, s predajom arhiva i svega ostalog i uz pismen izvještaj o svom dosadašnjem radu. Teritorijalni vodnici učiniće to isto predajući dužnost nadležnoj partizanskoj straži. Svi pečati moraju se takođe predati komandama mjesta.

tk

μ

ε

PROJEKT NAREDBE O PARTIZANSKIM STRAŽAMA (POSTAJAMA PARTIZANSKIH STRAŽA)

NAREDBA O PARTIZANSKIM STRAŽAMA

1) — U interesu bolje organizacije pozadine, održavanja reda i poretka, boljeg snabdijevanja naše vojske, čvrste kontrole nad radom narodnih neprijatelja i njihovog uništenja, radi bolje zaštite života i imovine stanovništva u oslobođenim dijelovima Crne Gore i Boke ustanovljavaju se, kao izvršni organi komandi područja i komandi mjesta, stalne **Partizanske straže** (postaje partizanskih straža).

2) — Komande mjesta određuju važnije tačke svoje oblasti na kojima se imaju ustanoviti postaje partizanskih straža i sa kojih mogu lako kontrolisati rejon koji im određuje komanda mjesta.

3) — Glavni štab propisaće detaljne instrukcije za partizanske straže, odnosno pravilnik službe za njih,³ na osnovu opšte naredbe Vrhovnog štaba NOP i DVJ kojom su propisane dužnosti partizanskih straž.

4) — Komande područja organizovaće preko komandi mjesta vojno-političke kurseve za partizanske stražare slične kursevima za udarne bataljone, a sa dodatkom specijalnih predmeta radi boljeg osposobljavanja stražara za vršenje službe. Komanda područja treba da ima specijalnog instruktora za partizanske straže, čija je dužnost da obilazi straže, kontroliše njihov rad i upućuje ih da bi što pravilnije vršile svoje dužnosti.

5) — Članovi partizanskih straža žive vojničkim životom, u kasarni, tj. postaji. Ishrana i snabdijevanje vojničko.

³ Naredni, završni, deo rečenice pisan je rukom.

6) — Članovi partizanskih straža nose posebne oznake na kapama: petokraka crvena zvijezda i ispod nje narodna trobojka stoje na petougloj komadu zelene čoje.

Komandir partizanske straže imaće na rukavu lijeve ruke, iznad lakta, petokraku zvijezdu a ispod nje zelenu traku.

7) — Svaka straža ima svoj pečat: »Partizanska straža tog i tog mjesta«. Svaka postaja ima svoju kancelariju koja spolja mora biti obilježena tablicom sa istim natpisom kao na pečatu.

8) — Partizanske straže primaju naređenje od svoje komande mjesta ili direktno od komande područja, a stoje na raspoloženju i narodno-oslobodilačkim odborima za sprovođenje njihovih odluka. Kao izvršni organi komande područja i komandi mjesta, partizanske straže dužne su izvršavati i zahtjeve operišućih partizanskih trupa na svojoj teritoriji.

9) — Odvojeno od partizanskih straža postoje u selima seoske straže, no ove stoje pod kontrolom partizanskih straža i imaće posebno propisane dužnosti.

10) — Svaki partizanski stražar dobija naročitu legitimaciju u koju se upisuju podaci o njegovom službovanju i koju mora uvijek imati pri sebi. Ali se iz jedinice ne može udaljavati bez dozvole komandira i posebne objave ili pismenog naređenja.

GLAVNI ŠTAB NOP I DO
ZA CRNU GORU I BOKU⁴

BR. 15

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 6 MAJA 1942 GOD. O ORGANIZACIJI OBAVEŠTAJNE SLUŽBE U PARTIZANSKIM I DOBROVOLJAČKIM JEDINICAMA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 63, str. 155—158.

¹ Ovako je projekt potpisao Moša Pijade.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 MAJA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA HERCEGOVINU I JUŽNU
DALMACIJU O NOVONASTALOJ SITUACIJI ZBOG PRO-
DORA ITALIJANA, NEMACA I USTAŠA U REJON KALI-
NOVIK—FOČA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA
HERCEGOVINU I JUŽNU DALMACIJU**

Dragi drugovi,

Primili smo vaš izvještaj od 3 maja² i bili smo vrlo ugodno iznenađeni vašim novim uspjesima u južnoj Dalmaciji. Sto se tiče likvidacije Bjelema i čišćenje terena od ustaša, stvar je zakasnila zbog prodora Talijana preko Igmana u pravcu Trnova i Kalinovika. Njihove snage nadiru kosama južno od Trnova i dospele su već na liniju Pandurica—Rogoj, gde se danas vodila žestoka borba između jedinica KaSinovičkog odreda i Talijana. Talijani su imali oko 100 mrtvih i preko 100 ranjenih. Prema tome, mi smo onaj vaš bataljon³ od 350 ljudi uputili u pomoć Radu Hamoviću koji je danas rukovodio tim borbama. On ima zadatak ne frontalnu borbu već postavljanje dubokih zaseda i noćnog napadanja na neprijatelja. Taj vaš bataljon ostaće na tome terenu svega dva-tri dana i onda ćemo ga prebaciti na liniju Ulog—Nevesinje da pravi zasede protiv eventualnih pokušaja prodora Talijana ili od Nevesinja prema Kalinoviku ili od Kalinovika prema Nevesinju. Pošto neprijatelj prodire sa sviju strana sa krupnim snagama a dobrovoljačke meštanske jedinice se bore vrlo slabo ili nikako, to će Talijanima verovatno uspeti da se spoje sa Kalinovikom. Trebevički i Iganski dobrovoljački bataljoni su se potpuno

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2125.

² Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 2.

³ Verovatno se odnosi na Četvrti udarni bataljon Severnohercegovačkog NOP odreda.

rasturili, a peta kolo»^{a u} Trebevićkom bataljonu dovela je svojom propagandom daleko da su vojnici [jedne čete] pobili čitav komandni sastav i onda se razbežali ili se predali neprijatelju. Talijani i Nemci zajedno sa ustašama pokušavaju prodreti i preko Jahorine u pravcu Miljevine i Foče. Talijani kupe sve muško od 15 godina pa dalje i otpremaju u pozadinu. Osim toga pljačkaju stoku i drugu imovinu i šalju transportima dalje. Naše trupe još zadržavaju Talijane i Nemce kod Goražda, ali, s obzirom na talijansko nadiranje u pravcu Kalinovika a možda kasnije i Foče, moraćemo neke jedinice Proleterske brigade⁴ povući ovamo bliže da ne bi ostale tamo odrezane, jer pred njima stoje i drugi zadaci. Eto vidite, iz svih tih razloga za sada je nemoguće resiti problem Bjelebića i ostalih ustaških gnezd. Za sada je najvažnije napadati neprijatelja, uništavati njegovu živu silu i osvajati oružje i municiju.

Usled takve situacije bilo je vrlo pametno, i od ogromne koristi da su vaše, jedinice u južnoj Dalmaciji prešle u ofanzivu i počele da uništavaju neprijateljske komunikacije. Neprekidno uništavanje komunikacija, tj. žel. pruga i drugo, jeste od prvorazredne važnosti za našu narodno-oslobodilačku borbu i za pomoć našoj saveznicu Crvenoj armiji. Vi ste sasvim pravilno postupili što ste pristupili čišćenju Nevesinjskog Polja. Ali i pitanje komunikacije Nevesinje—Gacko postaje s obzirom na ovu ofanzivu još od veće važnosti i vi treba toj komunikaciji da posvetite veliku pažnju, da neprijatelj njom ne zavлада i na taj način *ns preseče* vezu između severne i južne Hercegovine. U slučaju da neprijatelj u skorom vremenu uspe prodreti na ovaj teren, mi ćemo na vašu teritoriju prebaciti nekoliko bataljona Prelet, brigade da zajedno sa vašim bataljonima pređu u snažniju kontraofanzivu protiv neprijatelja na vašoj teritoriji.

Iz vašeg se izveštaja vidi da su vaše jedinice u južnoj Dalmaciji postupile vrlo pravilno u političkom pogledu u odnosu na stanovništvo. Isto tako su svi vaši dokumenti: proglas Muslimanima, proglas Narodno-oslobodilačkog odbora itd. napisani vrlo dobro u duhu partijske linije. Mi ćemo nastojati da vam pošaljemo još nekoliko političkih rukovodilaca i već pre tri dana otišla su trojica koji će vam po partijskoj i omladinskoj liniji biti od velike pomoći jer **su to** iskusni rukovođići drugovi.⁵

⁴ Odnosi se na Prvu Proletersku NOU brigadu.

⁵ Odnosi se na MileAja Popovića, Milana Radosavljevića i Ljubinku Milosavljević. Kasnije su bili upućeni još i Iva Ribar-Lola i Sreten Žujović.

Vi možete izdati proglas za južnu Dalmaciju u ime Operativnog štaba Hercegovine i južne Dalmacije.

Prihvatamo vaš predlog da se poginuli komandant Stolačkog bataljona drug Sava Belović proglasi Narodnim herojem.⁶ Mi ćemo vašu uspešnu borbu nastojati što više da popularišemo preko radio-stanice »Slobodna Jugoslavija« i obavestavamo vas da je vaš Stab mnogo doprineo toj uspešnoj borbi i da je zaslužio našu pohvalu koju ćemo mi publikovati.

Što se tiče vaše namere da prebacite izvesne snage u planinu Čabulja jeste sasvim pravilna jer pitanje uništenja pruge Mostar—Sarajevo predstavlja ogromnu važnost.

Što se tiče vašeg dolaska nama na savetovanje, mislim da za vreme ove opšte ofanzive treba par dana pričekati, jer ćemo se moguće negde bliže vašem terenu sastati. Ali ukoliko vi niste neophodno nužni za sada tamo, mi vam prepuštamo da li ćete doći odmah ili ne. Juče u dvanaest sati u noći su opet naše jedinice Proleterske brigade napale utvrđeni talijanski logor kod Miljena između Čajniča i Goražda⁷ i tom prilikom ubile oko 150 Talijana i zahvatile 5 puškomitraljeza, jedan bacač sa oko 80 mina, dosta municije, pušaka i drugog materijala. Naši su dejstvovali samo bombama. Talijani su davali vrlo žestok otpor praveći kontranapade, pucajući iz topova i bacača celu noć. Noćni napadi su mnogo korisniji nego po danu jer ima mnogo manje žrtava. Tako smo mi imali uprkos vrlo žestokih naših juriša svega 8 ranjenih.

Pratite budno kretanje Talijana i držite stalno vezu sa nama.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7-V-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

" Savo Belović, narodni heroj, poginuo je 1 maja 1942 god. u jurišu na ustaško mitraljesko gnezdo kod s. Pribilovci na Neretvi, kao komandant Stolačkog bataljona.

* Vidi dok. br. 11.

SAOPŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 MAJA 1942 GOD. O ZLOČINIMA I TERORU OKUPATORA I NJEGOVIH USTASKO-ČETNIČKIH SLUGU NAD NARODOM ISTOČNE BOSNE I POZIV NARODU DA U ZAJEDNICI SA JEDINICAMA NOP I DV JUGOSLAVIJE PRUŽI ODLUČAN OTPOR NEPRIJATELJIMA¹

S A O P Š T E N J E

VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE

Krvavi njemački i talijanski okupatori, zajedno sa svojim ustaškim i četničkim najamnicima, čine posljednje očajničke napore da priguše i oslabe oslobodilačku borbu naših naroda, čije sve šire rasplamsavanje pretstavlja za njih sve veću opasnost. Okupatori se žure da nešto postignu i iz tog razloga što su im sve snage hitno potrebne za Istočni front, gdje svakim danom raste pritisak slavne Crvene armije koja se sprema da u ovoj, 1942 god., pobjedonosnom ofanzivom konačno uništi fašističke zlikovce.

I baš zato što vojnički nije uspio da slomi narodni otpor i živu snagu Partizanske i dobrovoljačke vojske koja mu zadaje svakodnevno teške udarce u Lici i na Kordunu, u Bosni i Srbiji, Hercegovini i Crnoj Gori, baš zato što zna da su njegove snage sve slabije i slabije, okupator je prinuđen da pribjegava svome starom sredstvu. Lažima, lažnim obećanjima, sijanjem panike i razdora, on pokušava da pripremi svoje »vojničke uspjehe«. U tu svrhu obećava se »mir i bezbjednost« stanovništvu, garantuje se »imanje i život« onima koji će se predati, Srbima se obećava jedno, Hrvatima i Muslimanima drugo i treće-sve u cilju da se pokolebaju redovi naroda i izazove razdor koji bi omogućio planove neprijatelja.

Kakva je, međutim, prava stvarnost koja se krije iza tih laži i obećanja? Kakvu sudbinu donose sprskom, hrvatskom, crnogorskom i muslimanskom stanovništvu 'Okupatorske ustaše i četničke horde? Na to daju najbolji odgovor posljednji događaji i krvavo iskustvo onih malobrojnih, od četnika zavedenih boraca koji su nasjeli neprijateljskim lažima i predali se okupatoru.

¹ Original, umnožen na geštetneru, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1278.

Na osnovu nepobitno lutvrđenih podataka, ustanovljeno je:

Njemački i talijanski okupatori pale sva sela u koja nailaze. Sve muško stanovništvo, bez obzira na vjeru i narodnost, od 14 godina pa na više, odvođe u ropstvo, na rad u njemačkim fabrikama i rudnicima, gdje veći dio od njih očekuje smrt, koncentracioni logor i ropski rad u tuđini. Stoku, životne namirnice kao i svu pokretnu imovinu neprijatelj oduzima, pljačka i donosi duboko u svoju pozadinu.

Ustaške i četničke bande koje idu s okupatorom, služe mu kao krvavi psi. Ustaši nemilosrdno istrebljuju srpsko stanovništvo gdje god naiđu i odnose svu njegovu imovinu, a siluju žene kao što se je dogodilo u selu Ledići i drugim selima oko Trnova za vrijeme posljednje neprijateljske ofanzive. Na isti način postupaju njihova četnička sabraća, i to ne samo prema Hrvatima i Muslimanima, njihovom imanju, ženama i djeci, već i prema Srbima i Crnogorcima. Zvjerstva četnika oko Čajniča, u Lici i Crnoj Gori ravna su najgorim ustaškim zločinima prema Srbima.

Najteža sudbina zadesila je one zavedene borce, dobrovoljce, koji su nasjeli neprijateljskim lažima i predali se. Umjesto da njima »preda vlast« u njihovim krajevima, kako kn je obećavao, neprijatelj je u njih doveo ustaše. Veći broj takvih zavedenih dobrovoljaca, koji su povjerovali četničkim lažima i predali se okupatoru kod Duba i Rogatice, razoružan je od strane Talijana, koji su ih odveli u Višegrad i predali ustašama, koji su ih poklali na mostu na Drini. Ista je sudbina onih koji povjeruju neprijatelju u svim krajevima naše zemlje!

To su, eto, činjenice koje još jednom pokazuju pravo lice okupatora. One same za sebe rječito govore o tome da su nje-Tijacki i talijanski fašisti zakleti neprijatelji svih naroda Jugoslavije, da im je cilj da nas istrijebe i zatru. One svjedoče o zlikovačkoj i zločinačkoj ulozi ustaša i četnika, tih izroda naroda i plaćenih najamnika okupatora.

Ovi posljednji događaji još jednom potvrđuju sve ono što su partizani od uvijek govorili narodu i treba da otvore oči i onima koji šu se do sada kolebali i često nasjedali lažima neprijatelja.

Postoji samo jedan put za sve narode Jugoslavije, za sve Srbe, Hrvate, Slovence, Crnogorce, Makedonce, Muslimane itd. — to je **put zajedničke bratske borbe protiv okupatora i domaćih izroda, put kojim ide naša junačka partizanska i dobrovoljačka vojska, put borbe za oslobođenje!**

Neprijateljske laži, njegova nasilja i zulumi, treba da još čvršće ujedine narodne redove. Dužnost je svakog rodoljuba

da svim silama radi na tome da se onemoguće svi podli manevri neprijatelja i njegovi pokušaji izazivanja panike i razdora, Dužnost i spas svih zahtijeva najčvršće jedinstvo i potpomaganje naše Partizanske i dobrovoljačke vojske, odlučan otpor svim agentima okupatora. *Sve što je sposobno za borbu treba da se digne i pridruži redovima naše Partizanske i dobrovoljačke vojske. Imanje stanovništva, naročito stoka i hrana, ne smije se ostavljati na dohvat okupatoru, već sklanjati u brda i šume, na sigurna mjesta.* Treba uništavati sve komunikacije i baze neprijatelja. **Već je danas jasno da su i ovi posljednji očajnički poduhvati neprijatelja osuđeni na propast. Zvjerstva okupatora i njegovih slugu samo će još čvršće zbiti redove naših naroda u zajedničkoj borbi i razviti sveti gnjev protiv tlačenja.**

Proljeće je došlo-ali ne za okupatora već za nas! Na strani naše junačke velike saveznice, herojske Crvene armije, na strani Engleske i Amerike i svih slobodoljubivih naroda, naša partizanska i dobrovoljačka vojska polazi u ofanzivu koja će se završiti oslobođenjem naše Otadžbine.

Naša je stvar pravedna, pobjeda će biti naša!

8 maj 1942 godine

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

BR. 18

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 8 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU O OPŠTOJ SITUACIJI POSLE TRONEDELJNIH BORBI S NEPRIJATELJEM I O PLANOVIMA VRHOVNOG ŠTABA ZA DALJE OFANZIVNO DEJSTVO

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 66, str. 162—165.

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 8 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
PROLETERSKE NOU BRIGADE O TOKU NEPRIJATELJ-
SKE OFANZIVE I NAREĐENJE O NAČINU DALJEG DEJ-
STVA BRIGADE¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
8-V-42 godine = 10 časova**

**ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODI-
LAČKE UDARNE BRIGADE**

1) Obavještenja o situaciji: talijanske kolone koje su nadirale preko Bjelašnice i Treskavice vjerovatno' će se za najkraće vrijeme spojiti sa garnizonom u Kalinoviku. Njihov vjerovatni pokret od Kalinovika ne može se procijeniti. Mostovi kod Foče porušeni su, pa je vjerovatno da će nastaviti ka Ulogu i Nevesinju.

Neprijatelj je preduzeo ofanzivu uz lijevu obalu Drine ka Foči. Situaciju na vašem frontu vi bolje znate. Izgleda da je i na tom frontu otpočeo napad. Kod takve situacije može se očekivati da će za najkraće vrijeme ući i u Foču.

2) Djelovi Kalinovičkog i Jahorinskog odreda ostaće na svom terenu. Uporište biće im vjerovatno oko Mrežice.

Djelovi Prve brigade (II i VI bataljon) kao i vaš III bataljon povlačiće se pod otporom ka Foči—Miljevina—Zakmur—Vrbnicu. nastojeći da na ovom pravcu i putu Kalinovic—Foča nanesu neprijatelju udarce.

3) Vaša brigada štitiće pravce ka Foči, djelujući na pojedine neprijateljske kolone iz pozadine, imaće uporišta u Zavajitu i čelebiću. Može se prema potrebi koristiti i baza u Meijaku. Manevrivanje sa jedinicama dozvoljeno je. Imati u vidu da će oba mosta na Čehotini u Foči biti porušena. Čehotina se može gaziti sjeverno od Foče. Kod Dragočave postoje neke skele za prelaz. U potrebnom momentu to bi trebalo ispitati.

Dakle, za sada ostajete na sandžačkom terenu. Zato je potrebno održavati vezu sa Sandžačkim štabom i njegovim jedinicama.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2127.

Vašoj brigadi može biti dodijeljen zadatak da se prebacite U šavnički srez. Ovo samo u tom slučaju ako Crnogorci ne bi mogli savladati četničke bande, protiv kojih su preduzeli kontraofanzivu. Četnici su napravili ispad u vezi sa ovom talijanskom ofanzivom.

Vaš Drugi bataljon prebačen je u s. Zavajit. On će tu ostati i ući će u sastav vaše brigade. Za sada će dobijati direktna naređenja od nas.

Prelazi na Tari postoje kod: Šćepan Polja, skele kod Uzlupa (sjeverno od Šćepan Polja), kod Vjernovića, kod Tepaca,

Na Čehotini kod Vikoča postoji jedan gvozdeni most. Preduzećemo mjere da i taj most bude srušen u slučaju potrebe.

4) S nama održavajte neprekidnu, svakodnevnu vezu d tačno 8as izvještavajte dokle je neprijatelj prodro.

U slučaju da izgubimo vezu s vama, onda preko Šćepan Polja treba da nas tražite.

5) Skrećemo vasm pažnju ma budnost u sve strane da ne biste bili sa koje strane iznenađeni. Jedinice i štab da budu uvijek spremni za pokret Potrebna su izviđanja starješina u sve strane. Pazite jedinice od bombardovanja iz vazduha.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. načelnik štaba

PS.

Talijani pljačkaju sve na što naiđu. Evakušu i sve muškarce preko 14 godina.

Govori se da će ova ofanziva trajati mjesec dana (već traje tri nedjelje), pa da će onda i oni i hrvatska vojska biti prebačeni za Istočni front.

Govori se da su Talijani i Njemci predali ustašama sve četnike- Ovi su ih sve poklali u Višegradu na drinskom mostu.

Skrenite pažnju N.O.O.-rima da seljaci sklone stoku i potrebe u brda i da se muškarci uklone. Ovo naravno na lijep način saopštiti, da ne poprmi karakter panike.

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 8 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU
NOP ODREDA ZA SANDŽAK ZA SADEJSTVO GLAVNOM
ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU PRI NAPADU
NA KOLASINSKI SEKTOR I UPUTSTVO O NAČINU DA-
LJEG DEJSTVA U TOKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
8-V-42 godine**

**GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKIH PAR-
TIZANSKIH ODREDA ZA SANDŽAK**

1) Glavni crnogorski štab preduzeo je ofanzivu protiv četničkih bandi na sektoru Kolašina. Obavezno¹ "otpomognit'e" naše drugove u toj ofanzivi. "Drug Jakić² je dobro uradio što je uputio jedan bataljon u pomoć.⁸ Samo je pitanje da li će se taj bataljon moći prebaciti negdje oko Prošćenja.

2) Mi nijesmo bili za to da primete frontalne borbe sa neprijateljem koji jakim snagama ispada iz Pijevalja. Odbrana sela ne rentira nam se. Mi znamo da ste vi to radili iz političkog prestiža kod masa.

Nastojte sada da neprijateljaхватate na komunikacijama, preduzimajući one akcije u kojima možete doći do plijena a da neprijatelju nanesete što veće gubitke.

3) Neprijatelj je zorom 8 maja preduzeo ofanzivu južno od Goražda ka Foči i to duž obiju obala. Vjerovatno je da ćemo morati napustiti Foču. Vezu s nama održavajte preko Čelebića ka Šćepan Polju kao i preko Durmitorskog odreda. Nastojte da ta veza bude brza i sigurna.

Nije isključeno da poslije ofanzive na ovom području neprijatelj preduzme ofanzivu i u ostalom dijelu Sandžaka. Predvidite sve mogućnosti za to kako biste naišli sigurna uporišta za vaše jedinice.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2126.

² Velimir Jakić, narodni heroj, tada komesar Glavnog štaba NOP odreda za Sandžak.

³ Odnosi se na bataljon kojda je komandovao Velimir M. Knežević.

4) Saznali smo da su dva pu&a divizije Pusterija napustila Pljevića >i otputovali ka Rudom. Izvještavajte nas o takvim pokretima.

5) I vama, a naročito drugu Trši,⁴ rekli smo ranije da druga Terzića⁵ ne smijete upotrijebiti za kdta Bjelopoljskog odreda. Vi niste izvršili to naše naređenje i danas sasvim izopačujete stvari. Ne možemo jednog sposobnog oficira vezati za teren i ostaviti ga nepokretnim, kada ima mnogo važnijih zadataka i položaja za takve drugove. Imajući u vidu cijelu situaciju, mi smo odredili Terzića tamo gdje je bio najpotrebniji. Na novi položaj on je određen odlukom Vrhovnog štaba, bez ikakve intervencije od druga Terzića. Terzić je uputio jedno pismo drugu Arsi. To je pismo pisano 26 aprila. Drug Arsa ga je dobio 2 maja, a Vrhovni štab je već 29, upravo uveče 28 aprila odredio druga Terzića za načelnika Crnogorskog štaba.⁶ U tome pismu on ne traži nikakvu intervenciju, nego sasvim pravilno postavlja stvari. Sam kaže da je iznenađen postavljanjem za kdta toga odreda, da je privezan za teren a želio bi više dinamike. Njegovo pismo obradovalo nas je, jer smo bili još više ubijedeni da smo pravilno postavili stvari. Vi stvorite kadar i postavite ga na odgovarajuće položaje. Možda ćemo uskoro i druga Đuričkovića⁷ uzeti, pa se i za to pripremite. Vi ste daleko odmakli naprijed u ovoj narodno-oslobodilačkoj borbi i nije vam potrebna neka specijalna pomoć u kadrovima. Ostavljamo vam da vi sami stvarate te kadrove. Napominjemo vam da su naši drugovi u Hercegovini bez ikakve pomoći postigli izvanredne rezultate.

6) Prikupljajte podatke o predjelu Nove Varoši i na granici Sandžaka i Srbije i o tome nas izvještavajte. Imajte u vidu to da ćete se vi u potrebnom momentu prebaciti s onu stranu Lima. Pripremajte teren u tom pogledu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.S. načelnik štaba

⁴ Rifat Burdžević-Tršo, narodni heroj, tada sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak.

⁵ Velimir Terzić

⁶ Odnosi se na Glavni štab NOP i DO za Crnu Goru i Boku.

⁷ Boško Đuričković, tada politički komesar Crnogorsko-sandžačkog NOP odreda.

BR. 21

**OBAVEŠTENJE MOŠE PIJADE OD 8 MAJA 1942 GOD.
GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA CRNU GORU I BOKU
I DELEGATIMA VRHOVNOG ŠTABA PRI NJEMU O RU-
ŠENJU MOSTA NA TARI**

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 68, str. 167—169.

BR. 22

**NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 9 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE
PROLETERSKE NOU BRIGADE DA ENERGIČNIJE DEJ-
STVUJE PROTIV NEPRIJATELJSKIH SNAGA I BOLJE
ORGANIZUJE VEZE SA SVOJIM JEDINICAMA I VRHOV-
NIM ŠTABOM¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
9-V-42 god. = 7 časova**

**ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODI-
LAČKE UDARNE BRIGADE**

Čudi nas da nemate vezu sa svojim jedinicama. One su potpuno izašle ispod vaše kontrole. Tako: Četvrti bataljon Druge brigade poslije manjeg čarkanja oko sela Cvilina povukao se čak do Han Sohe, a odatle nastavio panično bjekstvo ka Vikoču. Ovo je za svaku osudu. Vi ste imali zadatak da štitite pravca ka Foči i sve vaše jedinice nijesu mogle niti smjele da se povlače ke Vikoču. To nije smio niti mogao da učini krajnji ljevokrilni vaš bataljon. Primoran na povlačenje, on bi morao toi da izvrši preko Foče. On a i vi ste mislili da se Foča nalazi na lijevoj obali Drine, pa ste skrenuli jedinice

¹ Dokument, otkucan na pisaćoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2129.

daleko od Foče, ostavivši je nezaštićenu, a u njoj se nalaze naši ranjenici i ostale potrebe koje još nijesu evakuisane. Sem toga, vi trebate znati da mi držimo sve jedinice u rukama i ne povlačimo se a da vam sve ne saopštavamo. Još jednom: ovakav vaš stav nas čudi. Interesantno je da sporo ulazite u situaciju. Mi ne želimo frontalne borbe sa neprijateljem, ali nećemo da bježeći napuštamo teritoriju. Za to nemamo potrebe jer Talijani tako mizerno i bijedno nastupaju, da mi možemo na ovom terenu duže ostati. Brzim napuštanjem ove teritorije i bez borbi, politički gubimo. Bez borbe neprijatelj nastupa tamo gdje petokolonaši dolaze do izražaja, a ne tamo gdje se nalaze partizanske proleTERSKE jedinice. Vi imate talijanskih automatskih oruđa čijim vještim postavljanjem možete za duže vremena usporiti neprijateljsko nastupanje.

[S] vama opet nemamo veze. Vi nemate smisla za održavanje veze. Vezu treba održavati i kad se vodi borba. Tek je ta veza interesantna. Inače, lako je poslati izvještaj iz kancelarije, otkucan na mašini- Mi trebamo takve starješine koji se i na terenu snalaze. Sjetite se da smo² Vrhovnom štabu poslije akcije 5/6 maja mogli poslati izvještaj još u 6 časova. Mi smo sačekali 10 časova. To je bilo nepravilno.

Pretpostavite da su Talijani agresivniji neprijatelj. Onda bi se neprijatelj našao u Foči i zarobio cijelo političko, i vojno rukovodstvo. Naravno, ne bi ni to rukovodstvo čekalo skrštenih ruku, ali vam navedimo primjere vaše neopreznosti i nesaosjećanje za vaš [V.] štab.

Vas ne mogu naći ni vaši kuri-ri, jer im vi ne kazujete pravac na kom da vas traže. Shvatite jednom vašu ulogu. Vi imate jednu našu jaku operativnu grupu, od koje Vrhovni štab očekuje mnogo i polaže velike nade. Uložite sve napore da bi zaista opravdali povjerenje V. štaba. Drugovi Crni i Arsa imali su da vam ukažu na izvjesne političke i vojničke momente, poslije čega biste morali pravilno postavljati stvari. Mi smo vam uputili načelnika štaba, mlađeg i energičnijeg čovjeka, pa opet stvari ne idu na bolje.

I u vašoj pozadini vlada nered. Vi ste uputili doktora i bolničarke u duboku pozadinu a jedinice koje će i dalje da vode borbe ostavili ste bez pomoći. Vi ste evakuisali ranjenike u Vikoč, umjesto u Foču. Ne znamo ko vam je to rekao. Mora da je u vašem štabu nadala neka zbrka pojmova. Uzmite direktivu osnovnu, nosite je sa sobom a ne u aktima, čitajte je i neće se događati da ovako griješite.

³ Za vreme napada na Italijane kod s. Miljeno i s. Kozara, noću 5/6 maja 1942 god., sa Drugom proleTERSkom NOU brigadom nalazili su se Sreten Žujović i načelnik Vrhovnog štaba.

Olakšavajte vašu veliku komoru, pa se neće događati da vi više vodite računa o pozadini nego o operativnim trupama. Jasan dokaz: suviše rana evakuacija.

Kad vam se kažu baze-uporišta, to ne znači da odmah idete u te *baze*, nego da se dko njih 'okrećete d manevrujete.

Situacija: neprijatelj će vjerovatno danas ući u Kalinovik. Izviješteni smo da Talijani vrše ofanzivu i od Nevesinja ka Ulogu. Primijećena je jedna grupa Talijana kod Bištrice ka Jahorini. Neprijatelj je danfasi od zore pokazao izvjesnu aktivnost sa sektora: Goražde—Oštro—Alijin Laz ka jugozapadu. Na pravcu Bijelog Polja i Kolašina crnogorski partizani su prešli u protivofanzivu na četnike. U južnoj Hercegovini naši partizani poženjeli su velike uspjehe, izbjivši na mostarsku prugu i more.

Po svoj prilici djelovi Prve brigade biće prinuđeni da se povuku u oblast Miljevine za dva-tri dana. U tom vremenskom razmaku trebali biste koordinirati rad s njima. No, vi se upravljajte prema situaciji na vašem frontu, jer s djelovima Prve brigade nemate neposrednu vezu niti bliži naslon.

BR. 23

IZVEŠTAJ DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ I VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVANA MILUTINOVIĆA OD 9 MAJA 1942 GOD. O SITUACIJI NA PODRUČJU NIKSIČKOG I ZETSKOG NOP ODREDA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 72, str. 172—173.

³ Završetak dokumenta Redakcija nije uspjela da pronađe.

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABU NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 10 MAJA 1942 GOD. ŠTABU PRVE
PROLETERSKE NOU BRIGADE O OPŠTOJ SITUACIJI U
ISTOCNOJ BOSNI, HERCEGOVINI I CRNOJ GORI POSLE
PRVIH JAČIH BOJEVA U TREĆOJ NEPRIJATELJSKOJ
OFANZIVI I UPUTSTVA O NAČINU DEJSTVA U NOVO-
NASTALOJ SITUACIJI¹**

VRHOVNI STAB

10-V-42 godine = 4 časa

ŠTABU PRVE PROLETERSKE UDAR. BRIGADE

1) Pod vašu komandu spadaju: II, IV i VI bataljon I-ve brigade; III-ći bat. II-ge brigade i sve mještanske jedinice prikupljene oko vas. Sve ove jedinice prikupićete na prostoriju: Miljevina—Govza—Zakmur—Ljubina, odakle ćete preduzeti rad.

2) Situacija:

Druga brigada pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja, koji je dejstvovao sa prostora Goražde—Cajniče, ka Foči, povukla se južno od rijeke Čehotine, sa uporišta u Čelebiću i Meljaku. Neprijatelj će vjerovatno u toku 10-V-42 ući u Foču. prini i Čehotini porušeni su svi mostovi.

Prelazi na Sutješci postoje kod: Čureva, Popova Mosta i Suhe.

Prelazi na Pivi: mostovi kod Krstača i Pivskog Manastira; kod D. Kruševa postoji sandučje za prevoz preko žice.

Neprijatelj je preduzeo pokret, kako izgleda, jačim snagama preko Jahorine. Mještanske jedinice sve su se razbježale.

Neprijatelj koji je nadirao preko Bjelašnice i Treskavice bez otpora (drug Rade² je istavio jedan žestok otpor na Rogoju) je stigao do Kalinovika, ali u isti nije ušao, nego se povukao do Dobrog Polja i Vratla i utvrđuje se na Rogoju. U Trnovo su ušli ustaše i Talijani. Kalinovički odred, sem udarna dva bataljona, raspao se ne istavljajući otpor.³

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. P^{od} reg. br. 2481. Dokument je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 9—20.

- Rade Hamović

³ U Kalinovičkom NOP odredu bile su većinom dobrovoljačke jedinice; pod prvim jačim udarom neprijatelja one su se povukle i rasule.

Od Nevesinja neprijatelj je otpočeo ofanzivu.⁴ Bio je odbijen sa Morine, ali je drugi put prodro do Uloga. Obaljski bataljon se predao Talijanima. Od Uloga je jedna kolona nastavila ka Mjedeniku—Jugovići i Borču. Drug Strajo Knčević, kdt. Foč. odreda, na tom pravcu istavio mu je otpor. Upućena su mu pojačanja: 1 herc. [egovački] bat. od 350 boraca sa 5 p.m. Zafcmurski bat., Draigočavsko—čelebički kombinovani bat. koji je ranije bio u Borču. Ta grupa ima zadatak da spriječi infiltriranje ustaša u Borac. Vjerovatno je da će štititi i sedlo Čemerno, da ne bi bilo otsječeno od naslona na Crnu Goru. Napominjemo da ovaj konkretni zadatak nijesmo dali ovoj grupi, ali pretpostavljamo da će ga sama uzeti. Pravac preko Čemerna mnogo je važan za vas. Dejstvom preko Čemerna, od Kalinovika, Jahorine i Goražda, neprijatelj bi vas prigušio u tome malom prostoru. Dakle, jedini *debuše* za vas je preko Čemerna ka Crnoj Gori i Hercegovini. Na ostalim pravcima vi bi se mogli samo provlačiti, kao ono preko Sarajevskog Polja.

Teren na desnoj obali Nere.tve, ka Konjicu nije pročišćen i ustaški je; dakle, morao bi se osvajati.

Stanje u Hercegovini povoljno je, naročito u južnoj, gdje je življi neprijateljski saobraćaj.

U Crnoj Gori četnici su povelj ofanzivu u pravcu Sandžaka i Šavničkog sreza. Naše snage prešle su u protivofanzivu i vjerovatno je da će ih razbiti. U protivnom, poslali bismo u pomoć Drugu brigadu. Govori se da će Talijani doći u Kolašin. To bi još više dotuklo četnike politički. U ostalom dijelu Crne Gore situacija se povoljno razvija po nas. Napominjemo vam da je slobodna teritorija: Šavnik, Piva, Banjani, Viluse, Grahovo, Grab i teritorija oko ovih mjesta.

3) Namjera neprijatelja: da nas obuhvati, u čemu nije uspio. Za vašu grupu, rekli smo, može biti opasan krak od Borča, pa obratite pažnju na tu stranu.

⁴ Odnosi se na jedinice italijanske divizije »Kačatori dele Alpi« koje su, zajedno sa ustašama i četnicima, otpočele dejstva sa sektora JNTevesinje — Kifino Selo — Plužine — Gacko u tri pravca: Kalinovik, Borac i Čemerno, -a odatle opštim pravcem ka Foči. Kolona koja je išla u pravcu Kalinovika izbila je 9 maja u Ulog, te je Vrhovni štab od preostalih boraca Kalinovičkog NOP odreda i Trećeg bataljona Druge proleterske NOU brigade formirao udarnu grupu i uputio je na Mjedenik i Boriju, prema Kalinoviku, protiv isturenog italijanskog kraka, a ostale svoje Snage, pod zaštitom delova Druge proleterske NOU brigade, povukao 9/10 maja na jug. Tako su 10 maja uveče u napuštenu Foču ušli delovi italijanske divizije »Pusterija«, a 12 maja spojile se italijanske kolone koje su sa juga i severa nastupale u pravcu Kalinovika. Međutim, neprijatelju nije uspelo niti da razbije, niti da pocepa proleterske brigade koje su se tada nalazile na opštem pravcu dejstva italijanskih divizija »Kačatori dele Alpi« i »Taurinence«.

Okupator se ne može duže zadržati na ovom terenu. On će u pojedinim mjestima ostaviti ustaško-četničke bande. Mi nećemo dozvoliti da se te bande tu zakopite. Tu bismo ponovo uspostavili red, ostavili jedinice na koje smo već imali uticaja, a zatim poći jednim od pravaca o kojima smo diskutovali.

4) Direktiva za rad: Na naznačenoj prostoriji ostati u stavu iščekivanja ove ofanzive, s tim što će se izabrati pogodni momenti da se neprijatelju dade dobra lekcija.

Imati u vidu da će neprijatelj napasti i od Foče i Kalinovika. On se ne kreće putem, nego grebenima i otkrivenim zemljištem. Primijeniti: zasjede, pozadinske bočne i noć[^] udare.

Potrebno je izviđanje široko, kao i obavještajna služba. Važni su pravci: Od Zelengore, Kalinovika, Foče, Čemerna i preko Veljeg Dola ka Zelengori. Potrebno je imati lake jedinice za osmatranje Foče.

Raspored možete pomjeriti više ka Zakmuru. Ambulanta neka vam bude u Ljubini.

Vaš Četvrti bataljon prebacićemo u Brod, odakle će uhvatiti vezu s vama. Taj bataljon neka se dobro odmori. Izgleda da je najbolje da ga upotrijebite za obezbjeđenje sa pravca Čemerna.

Ne smijete dozvoliti da vas neprijatelj obuhvati i baci sjeverno od puta Kalinovik—Foča.

Mujinih dvadesetak vojnika nalazi se kod Foče,⁵ On osmatra pravac od Ustikoline i biće pod vašom komandom. Dobro bi bilo za ovo osmatranje odrediti neki sigurni vod sa automatskim oruđima.

Kdt 3-eg bat. Druge brigade obavijestiće Štab⁶ o terenu i mogućnostima akcija.

Drug Rade sa nekim njegovim jedinicama ostaće na svom terenu istočno od Trnova. Sad se nalazi u s. Sijerči. Dobro bi bilo s njim uhvatiti vezu.

Ako bi za vrijeme boravka Brigade na tom terenu neprijatelj napustio koju varoš, onda u nju upasti.

5) Ne bude li Brigada mogla ostati na tom terenu, onda se baciti u Hercegovinu — najbolje u predio Bileće, pa bi se odavde dalje upotrijebila. U tom slučaju potrebno je stupiti u vezu sa Herc. operat. štabom. Brigada bi se mogla baciti i u predio oko Nevesinja, sa težnjom da se baci na željez. prugu ka Mostaru. To će zavisiti od raznih okolnosti.

⁵ Odnosi se na partizane iz sastava Muslimanskog bataljona Romaniskog NOP i dobrovoljačkog odreda, čiji je komandant tada bio Mujo Hodžić.

⁶ Odnosi se na Stab Prve proleterske NOU. brigade.

Pravci kretanja za Hercegovinu bili bi: preko čemerna ili preko Uloga. Ovaj pravac preko Čemerna simpatičniji je, naslanja se neposredno na nas, mogli bismo vaše snage upotrijebiti i u Cr. Gori itd. Drugi pravac, u ovakvoj situaciji, riskantniji je.

U svakom slučaju pri polasku izvijestiti nas o cijeloj situaciji sa činjenicama koje su diktovale odlazak. Naređenje za polazak nemojte od nas očekivati, jer su veze spore.

Vežu s nama uspostaviti: preko Čurevo—D. Kruševc— 11 Šćepan Polje i preko Hercegovaca. Ako uspostavimo radio- 'I stanice, daćemo vam jednu.

Pazite na ishranu, smještaj i sanitet trupa. Po selima ima tifusa.

Potrebna je neprekidna služba izviđanja i obezbjeđenja.

Još o vezi: dok se tu nalazite vaš kurir može dolaziti do i nas preko Bastasa i prevesti se kod Čelikova Polja. Ako se ne // bi mogao prevesti uslijed vodostanja, onda glasom saopštiti" izvjesne stvari.

Pri pokretu upamtite da su *mnoga sela*, koja postoje na karti, pogorjela. Sem toga, ta sela mogu primati samo manje snage.

Dajemo vam punu inicijativu za rad. Upamtite: nije potrebno angažovati sve trupe na putu Kal.[inovik]—Foča.

Na pravcu kretanja obezbjeđujte ishranu.

U Izgorima i Goranskom nalaze se sanitetske stanice (zarazne u D. Kruševu).

Kod Bastasa postoji skela, koja može prevesti konja i čovjeka. Dakle, za sada ovuda održavajte vezu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.S. nač. štaba
Arso R. Jovanović

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 10 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O RASPOREDU I BORBAMA PROLETERSKIH BRIGADA I SEVERNOHERCEGOVACKOG NOP ODREDA¹

Druže Tito,

1) Jedinice Prve brigade biće danas do podne na predviđenoj prostoriji (2., 4. i 6. bat. I brigade; 3. bat. II brigade; Ronaaniski udarni bataljon i još neke mještanske čete).

2) Jedinice Druge brigade nalaze se u predjelu: Vikoč prostorija s. Kovaoevići—Papratne—Bunovi—Zavajit—Čelebić (1., 2. i 4 bat. II brigade i 5. bat. I brigade).

3) Jedinice Druge brigade vodile su 8 maja borbe kod sela Biljina. Rezultat: 30 mrtvih i još više ranjenih Talijana.

9 maja jedinice Druge brigade vodile su borbu sa Talijanima kod sela: Han Soha i Dubrave. Rezultat: preko 50 mrtvih i još više ranjenih Talijana.

4) Jedinice Severnoherceg. partiz. odreda² (kdt Vlado Šegrt) vodile su 7 maja na Čemernu borbu protiv Talijana koji su napravili ofanzivu od Gacka i Avtovca.³ Bilo je 4.500 Talijana. Naše snage bile su jake 250 partizana. Rezultat: 150 mrtvih Talijana a još više ranjenih. Plijen: 3 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 1 mitraljez bez zatvarača, oko 40 pušaka, 15.000 metaka. Talijani su se vratili u Gacko. Naši gubici: 8 mrtvih i 13 ranjenih.⁴

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2481. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 22 i 23. Na dokumentu nema datuma, ali na osnovu sadržaja i mesta u svesci može se tačno utvrditi da je pisan 10 maja 1942 godine.

² Odnosi se na Gatački bataljon i Četvrti udarni hercegovački bataljon.

³ Ovo je bio samo jedan krak italijanskih jedinica iz divizije »Kačatori dele Alpi«. Inače u toku Treće neprijateljske ofanzive učestvovala su, pored 718 nemačke divizije i znatnih ustaških i četničkih snaga, još i sledeće italijanske snage: Peta brdska divizija »Pusterija«, Prva brdska (alpska) divizija »Taurinenze«, Dvadeset druga pešadiska divizija »Kačatori dele Alpi«, Dvadeset treća ojačana pešadiska divizija »Ferara«, Devetnaesta pešadiska divizija »Venecija«, Sto pedeset četvrta pešadiska divizija »Murde« (Murge), Trideset druga pešadiska divizija »Marke« (Marche), divizija »Taro«, divizija »Mesina« i ojačana divizija »Alpi Graje«.

Svaka od ovih divizija pojedinačno imala je oko 13.000 vojnika. Na teritoriji Crne Gore, Sandžaka i Hercegovine bilo je tada ukupno oko 160.000 italijanskih vojnika.

⁴ O ovoj borbi vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 8.

5) Most na Brodu je porušen.

6) Oko 12 časova Talijani su tukli položaje oko Foče. Ujutru je bombardovano nekoliko sela.

7) Mi se nalazimo u Bastasima, odakle ćemo uhvatiti vezu sa svima jedinicama. Redovno ćemo izvještavati.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Arso

BR. 26

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD MAJA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE ZA ZATVARANJE PRAVACA UZ DOLINU DRINE I UZNEMIRAVANJE ITALIJANA U FOCI¹

Druže Arso,

Tvoj izvještaj od 10.V.42, od 18 časova, primio sam.² Mi smo se privremeno smjestili kod Paje i Veljka.³ Na prolazu ovamo ja sam se uvjerio da nikakve neprijateljske snage ne mogu prodrijeti ovamo u Pivu, toliko je to sjajan teren za odbranu. Ti si mi javio za sve bataljone za njihov položaj, ali mi nisi javio gdje je 3. Kragujevački bataljon. Ja mislim da on treba kontrolisati teren uz Drinu prema Bastasima. Od Broda dalje ja mislim da neprijatelj apsolutno ne bi smio proći. Isto tako sa druge strane Drine⁴ trebala je biti barem jedna četa na putu uz Drinu koja bi držala pod vatrom put s ove strane. Naše jedinice bi uopće trebale držati one visove kod Broda, tako da bi se Talijane moglo uznemiravati sa one strane u Foči. [.. .]⁵

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 17/4, k. 2.

² Vidi dok. br. 25.

³ Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije prebacio se u Liječevinu. Tu su se tada nalazili Pavle Savić i Veljko Dragičević, koji su rukovali radio-stanicom Vrhovnog štaba.

⁴ Odnosi se na levu obalu.

⁵ Dalji tekst Redakcija nije uspjela da pronade.

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 11 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM
KOMANDANTU DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA
POSLE ULASKA ITALIJANA U FOČU¹**

Bastasi
11-V-42 god.
8 časova

Druže Tito,

1) Uspostavili smo vezu sa Drugom brigadom. Kod nje nema ništa novo.

2) Pozvali smo na savetovanje štab Foč. odreda. Usled nastale situacije najbolje bi bilo da se taj odred dovede na svoj teren. Pošto se opet pojavljuju ustaše, taj će se odred boriti na svom terenu. Time bi bile oslobođene i naše snage.

3) Izvestili smo i Herc. štab o situaciji i mogućnosti da se jedna brigada prebaci na njihov teren.²

4) Muslimani su dočekali Talijane u Foči sa oduševljenjem. Pravili su im i prelaz preko Ceotine.

5) Naredili smo budoo izviđanje neprijatelja i njegovih pokreta.

6) Sta ima novo iz Crne Gore?

S. F. _ S. N.!

Arso

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3687.

² Iz Bastasa je 11 maja 1942 god. načelnik Vrhovnog štaba obavestio Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu o napuštanju Foče i verovatnom upućivanju Prve proleterske NOU brigade iz zakmurskog kraja (rejon Kalinovik — Foča), preko Čemerna, u Hercegovinu radi pojačanja tamošnjih partizanskih dejstava. (Vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ pod reg. br. 2481.)

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 11 MAJA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA SVESTRANO IZVIĐANJE NEPRIJATELJA I NAČIN DEJSTVA NA ITALIJANE POSLE NJIHOVOG ZAUZIMANJA FOČE¹

VRHOVNISTAB

II-V-42 god. = 11 časova

ŠTABU PRVE PROLET. UDAR. BRIGADE

1) Vrlo je važno preduzeti sve mjere da se sazna što dalje namjeravaju Talijani. Ovo je potrebno izvidjeti na svim pravcima. Stupite u vezu sa drugovima Radom,² Bobieem³ i svakim koji vas u ovom pogledu može obavještavati. Potrebno je da preko okretnih izviđačkih vodova to ispitajte. Treba da nas tačno izvijestite dokle je neprijatelj dopro i kojim pravcima dalje nadirej postupci neprijatelja i koga postavlja na vlast.

2) Mišljenja smo da drug Rade i njegove jedinice mogu ostati na njihovom terenu. Ispitati ove okolnosti, pa o tome donijeti zaključak zajednički. Nije još sad potrebno da napustaju teren, kad neprijatelj nije prodro u njihov kraj.

3) Treba preduzeti sve mjere da se izvuče što više hrane sa terena: Ustifeolma, Jabuka, Mrežica, Miljevina. U ovom cilju treba slati i pojedine bataljone. Tu hranu treba slati ka Curevu.

4) Četvrti bataljon vaše brigade nalazi se u s. Trbušće. Sa te strane on treba da ugrožava neprijatelja, ako bi pokušao da ide uz Drinu ka Sćepan Polju (malo vjerovatno). No, ipak, u slučaju vašeg odlaska lijevu obalu Drine ne smijete isprazniti. U tom slučaju morate kod Trbušča ostaviti jednu četu od najmanje 40 boraca sa 1 mitraljezom i najmanje 3 p. mitraljeza. Ta četa bi imala gore navedeni zadatak i bi služila kao oslonac Zakmufskom bataljonu koji bi ostao, i mora ostati, na svom terenu. Taj bataljon će s vremena na vrijeme krstariti kroz borčanski kraj. Dobro bi bilo govoriti sa njegovim štabom (drug Gagović),⁴ nalazi se oko Popova Mosta.

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2481. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 33—38.

² Rade Hamović

³ Miloš Bobić

⁴ Svetozar Gagović, komandant Prvog (Zakmurskog) bataljona Fočanskog NOP odreda.

Sa visova lijeve obale Drine, naspram Foče i Broda, treba uznemiravati neprijatelja kod Foče.

5) O svakom neprijateljskom pokretu treba nas izvještavati.

6) Ishrana svih naših trupa pretstavlja krupan problem. Moramo voditi računa i o takvim akcijama u kojima bi došli do hrane. O ovome voditi računa.

7) Naredili smo Herc. štabu da stupi u vezu s vama.⁵ Dobro bi bilo i vi da potražite vezu s njima, a naročito Severnoherc. odred. — drugom Vladom Šegrtom. Vezu će drug Rade organizovati. U Nevesinjskom Polju došlo bi se do hrane. Izgleda da bi se mogla i evakuisati,

8) Fočanski odred dovešćemo na njegov teren. Pozvali smo štab na savjetovanje.

9) Veza s njim: Zakmurski kraj — most kod Čureva — skela kod Bastasa (tu je Crni i Arso) — dalje za Ščepan Polje, gdje ima naša prijemna straža. Ta veza može brže ići preko Kraljevcana.⁶

10) Izvještaje o svemu redovno slati, a obavezno o svima vašim pokretima.

Nemajte propustiti ni jednu priliku a da neprijatelju ne zadate udarce.

11) Što je sa putem Goražde—Foča? Pojedini bataljoni mogli bi praviti ispade na taj put i poslije se vraćati ka određenim bazama.

12) Muslimani su počeli da dižu glave, o čemu voditi računa.

Talijani su 10-V pred mrak ušli u Foču. Muslimani su im pravili prelaz ka Čehotini i sa oduševljenjem ih dočekali. Jačina Talijana ako 2 bataljona.

13) Mišljenja smo da bi Glasinački bataljion, u naslonu na Kalinovički odred, mogao ostati za akcije na tom terenu (Jahorina—Trnovo—Kalinovik—Foča). Sa njim ne bi trebalo praviti duže pokrete, jer će se on morati u pogodnom momentu prebaciti na svoj teren. Šteta što nemamo veze sa Riomaniskim odredom. Postavite ovo kao zadatak drugovima iz tog batalijona.

Drugovi iz Kalinovič. odreda neka pokušaju vezu sa Sarajevom,

14) Za sada mi nemamo nikakvih novijih podataka i momenata koje vi ne znate.

⁵ Vidi dok. br. 27.

⁶ Odnosi se na Četvrti (Kraljevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

15) U samom korijenu ugušiti svaku četničku i ustašku pojavu. A oni se sada pojavljuju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. nač. štaba
Arso R. Jovanović

BR. 29

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 11 MAJA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTOG (KRALJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA SPREČAVANJE PRODORA ITALIJANA KA ŠĆEPAN POLJU I USPOSTAVLJANJE VEZE SA TREĆIM (KRAGUJEVACKIM) BATALJONOM¹

VRHOVNI ŠTAB
11-V-42 god. = 12 Ča[so]va

ŠTABU KRALJEVACKOG BATALJONA

1) Sa lijeve obale Drine, visovi iznad Broda, uznemiravati neprijatelja i spriječiti njegov pokret desnom obalom ka Šćepan Polju. Ovaj je pokret malo vjerovatan. No, vjerovatno je to, da će neprijatelj praviti izlet ka Brodu, kojom ga pri likom treba vatrom dočekati i iznenaditi.

2) Na ušću rijeke Bjelave uspostaviti usmenu vezu preko Drine sa Kragujevcanima.² Ovo ćemo i njima narediti. Veza neka počne 13 t.m. a vi, ako možete, sami uspostavite. Veza dnevno dvaput: u 5 i u 15 časova.

3) U slučaju vašeg odlaska, na tom terenu morate ostaviti jednu četu, jačine do 40 boraca sa 1 mitraljezom i 3 p. mitraljeza. Ta četa bi sa te obale sprečavala pokret neprijatelja ka Šćepan Polju. Sem toga, ta četa će služiti kao oslonac Zakmurskom bataljonu, koji će ostati na tom terenu. Zakmurski bataljon će kontrolirati cio teren u boreansikom kraju.

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2481. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 38—39.

² Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

4) Naš stručnjak Jozo³ ostavio je u Brodu kod komesara Ilica jedno dugačko sanduče i u njemu vjetrenjaču za punjenje akumulatora. Nađite to na Brodu i hitno nam pošaljite.

5) Popravite put pored Drine, da se može iskoristiti do krajnje tačke. Šofere uzmite pod svoju kontrolu i ishranu.

6) Svakoga dana održavati vezu s nama. Potrebno je da nas izvještavate o svim događajima.

[•••]

BR. 30

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA, POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA I SRETE-NA ZUJOVICA OD 11 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O ZADACIMA POSTAVLJENIM PROLETERSKIM BRIGADAMA I DRAGOCAVSKO—CELEBICKOM BATALJONU¹

Druže Tito,

1) Kragujevački bataljon nalazi se u s. Bunovima, sa zadatkom izviđanja i uznemiravanja neprijatelja ka Foči i osmatranja i čuvanja pravca ka Bastasima. Ako bi neprijatelj pošao ka Bunovima—Zavajit—Čelebić, onda ovaj bataljon i Druga brigada imaju ga baciti ka Foči. Nije vjerovatno da će neprijatelj pokušavati sa novim prodorima.

Kraljevački bataljon nalazi se u. s. Trbušće sa zadatkom uznemiravanja neprijatelja ka Foči i dejstva na neprijatelja koji bi pokušao nadiranje uz Drinu — ka Šćepan Polju.

Štab Druge brigade sa jednim bataljonom nalaziće se u Čelebiću. Reći ćemo im da uspostave direktnu vezu s vama.

^a Jozo Butorac, radiotelegrafista Vrhovnog štaba

⁴ Slobodan Ilić

⁵ Dalji tekst Redakcija nije uspjela pronaći. Naređenje je pisao načelnik Vrhovnog štaba.

¹ Original je pisan rukom, ćirilicom. Prva stranica nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16500, a druga u arhivi Vojnoistoriskog instituta, br. 31-5, k. 2.

U arhivi CK SKJ nalazi se i kopija originala, očuvana u svesci koja je poslužila kao ratni blok (na str. 41-42), zavedenoj pod br. 2481. Na osnovu ove kopije Redakcija je ustanovila i tačan datum pisanja dokumenta (nalazi se između dokumenata datiranih 11 maja 1942 godine).

2) Naredili smo i skrenuli pažnju svima jedinicama da izviđaju neprijatelja i prate njegove pokrete. Tu su obuhvaćeni i putevi: Pljevlja—Čajniče i Goražde—Foča.

3) U slučaju da Prva brigada ode sa naznačene prostorijske, u selu Trbušće ositaće jedna četa sa navedenim zadatkom. Sem toga, ona će poslužiti kao oslonac Zakmurskom bataljonu koji će ostati na svom terenu i krstariti kroz borčanski kraj.

4) Naredićemo drugu Smimovu² da rezerviše potreban materijal za Šćepanpoljski most. On je veliki specijalista za rušenja. Sada se nalazi u Šćepan Polju.

5) Naredili smo da se pronade Jozina vjetrenjača.³ On je nije smio zbaciti bez našeg znanja. Treba vidjeti da se ne nalazi na Šćepan Polju. Neka Jozo pošalje akumulatore da se napune na Brodu. Tamo Talijani neće doći.

6) Redovno ćemo izvještavati o svemu.

7) Naredili smo da Dragočavsko-čelebički bataljon dođe u Bunove. Tada ćemo pojačati stražu u Bastasima sa Kruševskim vodom.

8) Naredićemo intendantu da se bolje iskoristi u intendantskom smislu predio: Meštrovac—Bobovo—Meljak i predio u blizini Pljevalja. Tom prilikom naše jedinice prdkrstariće tim krajem.

9) Smatramo da i mi imamo pravo na jedan dio onoga što ćete uloviti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pozdrav Crni, Arso i Veljko⁴

² Vladimir Smirnov, rukovodilac tehničkog oteka Vrhovnog štaba

³ Jozo Butorac je konstruisao jednu vjetrenjaču, pomoću koje je u Brodu puna dva meseca punio akumulatore za radio-stanicu Vrhovnog štaba.

⁴ Pavle Ilić, tada pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 MAJA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O ZADACIMA KOJE TREBA POSTAVITI JEDINICAMA¹

Drugu Arsi

Dragi drugovi, primio sam vaše pismo od 11.V po podne.² Sutra šaljem intendante u Čelebić za nabavku žita i stoke. Treba čim više navući ovamo u Pivu rezerve. Mi puštamo također ovamo seljake sa stokom koji bježe pred neprijateljem. Sutra ćemo se povezati direktno sa Štabom II brigade i tražiti da nas stalno izvještavaju o situaciji na njihovom terenu. Ja smatram da je potrebno da naši iz Druge brigade preduzmu potrebne mjere da sa manjim jedinicama napadaju neprijateljske transporte koji se kreću za Foču iz Čajniča.

Čudi nas da nema kurira iz Zabljaka već par dana. Ako još sutra niko ne dođe poslaću prekosutra našeg kurira tamo.

Dobro je što su Sandžaklije poslali 2 bataljona u pozadinu neprijatelja. Oni bi trebali praviti manje prepade na komunikaciji Prijepolje—Pljevlja i pripremati prelaženje na onu stranu Lima.

Prvu brigadu ne bi trebalo poslati cijelu na Hercegovački teren. Treba još sačekati par dana razvitak situacije na ovom terenu. Dobro je što će Fočanski odred doći na svoj teren.

Sta je novog kod Rade Hamovića i Martinovića?³ Nastojte da se povežete i sa njima.

Pozdrav od sviiju nas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

12.V.42

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3688. Na dokumentu je ispod teksta dopisano rukom, ćirilicom: »Primljeno 12/V/1942 (1/2 Korčagina) (oko 10h)«.

Redakcija nije mogla ustanoviti šta znači cifra ispred imena. Korčagin je nadimak Miće Jovanovića, radnika iz Kragujevca, koji je tada bio kurir pri Vrhovnom štabu.

² Vidi dok. br. 30.

³ Ratko Martinović. On se tada nalazio kod Romaniskog NOP odreda.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 MAJA 1942 GOD SRE- TENU ŽUJOVICU ZA JACE I SMELIJE ANGAŽOVANJE PARTIZANSKIH SNAGA U SPREČAVANJU NEPRIJATELJ- SKIH PRODORA¹

Druže Crni,

Primio sam Tvoje pismo od 12.V, kao i ostale materijale.² Dobro je što je Arsa otišao na teren. Ne znam šta je to sa Kočom, on se u posljednje vrijeme nešto slabo snalazi. Nije trebalo tako daleko jurnuti. Ovaj teren je neosvojiv, ali on pretstavlja za nas još veću važnost zbog toga što se na njemu lako neprijatelja tuče, jer on ne može na njemu nadirati velikim snagama i uporednim kolonama. Po momemu, trebalo je ostati još neko vrijeme na prostorijsi Zakmur, dok se ne izvrši rokada Fočanskog odreda. Ako Koča misli ovako skakati sa mjesta na mjesto bez borbe, onda nema potrebe da muči ljudstvo preko hercegovačkih brda. On stalno gubi kontakt sa neprijateljem. Tko je sada u Brodu? Lijeva i desna strana Drine mora se strogo kontrolisati i neprijatelju onemogućiti prodiranje u pravcu Bastasa.

Kako se moglo to dogoditi da su Talijani došli na Mjedenić? Gdje su bile naše jedinice? Gdje je Hercegovački bataljon koji je došao u pomoć Radi Hamoviću?

Komandantu Kragujevačkog bataljona³ treba strogo obratiti pažnju da prati pokrete neprijatelja i ne dozvoli da mu dođe iza leđa preko kosa iznad Bunova i otsječe put prema Bastasima. Bataljonu Druge brigade,⁴ koji se nalazi u vezi sa Radom, treba kazati da dobro prati pokrete neprijatelja od Foče u tome pravcu i u pravcu Zavajita, jer je najvjerojatnije da će on pokušati da prodre tim visovima. Drugoj brigadi ću ja dati zadatak u vezi sa time.

Vi možete, još ostati tamo do daljnjega. Dobro bi bilo da se naše krave prebace iz Tjentišta u Pivsku Župu, jer je sa dolaskom Italijana u Borac to mjesto ugroženo, a nama treba sir i kajmak.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi" CK SKJ, pod reg. br. 4274.

² Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koje se to materijale odnosno, niti je uspela pronaći ovo Zujovićovo pismo.

³ Komandant Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade bio je Raja Nedeljković.

⁴ Odnosi se na Treći bataljon.

One gume sa Broda treba čim prije prebaciti ovamo u Pivu, jer sam ja već naredio intendantima da čim prije organizuju ovdje radionice obuče i odjeće, jer ima dosta koža za opanke.

Čudi me da sa Žabijaka još nema ništa. Ako je došlo danas nešta, šalji odmah ovamo. Ja šaljem danas, našeg kurira tamo.

Sutra šaljem nekog da vidi Nedajno i okolicu, jer mi se geografski i zbog naših budućih namjera tamo bolje sviđa.

Ovdje se sjajno odmaramo i divimo neprolaznim pećinama.

Mnogo svi pozdravljamo tebe, Arsu i Veljka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13.V.42 g.

6 č. ujutro.

Tito

P.S.

Kaži Raji da dobro pripaze da <jpet ne dezertiraju neki omladinci. Nisu smjeli dozvoliti da ona trojica pobjegnu.

BR. 33

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 13 MAJA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA MOSI PIJADE O SITUACIJI POSLE NAPUŠTANJA FOČE I ZAHTEV ZA PODNOŠENJE IZVEŠTAJA O SITUACIJI U CRNOJ GORI¹

Druže Šiki!

Već nekoliko dana nikakvih vijesti od vas i prosto ne znamo šta to znači. Nagađamo da ipak nije rđavo kad se ništa ne javljate, jer da vam ide loše sigurno bi se već više puta javili. Mi snio napustili Foču i sada se naše trupe nalaze na prostoriji kod Broda, s jedne i s druge strane Drine, II Brigada je na prostoriji Vikoč—Zavajit—Čelebić. Ona je uvijek spremna da vam priskoči u pomoć ako vam dođe tijesno kod Kolašina.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 583.

Naše se društvo² nalazi 2 sata hoda od Šćepan Polja prema tebi. Arso i Crni još se nalaze u Bastasima.

U Foči smo dignuli u vazduh sve mostove i popalili sve zgrade: monopol, stanicu, sjevernu i onu drugu kasarnu, komandu mjesta, sudsku zgradu, radionicu itd. Ustaše su dočekali sa oduševljenjem Italijane i ona bitanga Omerbeg Čengić održao zbor i organizovao neku oružanu bandu za borbu protiv nas.

Inače mislimo da se pomalo pomičemo u vašem pravcu i dalje prema B.[ijelom] P.folju i Ber.[anama] a onda još dalje na našu polaznu tačku.³

Šta ima novo kod vas? Šta je sa napadom na Kolašin? Zašto se tako dugo oklijeva. Sandžaklije vodili izolovanu borbu kod Bijelog Polja i Mojkovca i doživjeli dosta veliki neuspjeh sa četnicima,⁴ jer su vaši zakasnili sa napadom za jedan dan. Pošalji nam hitno izvještaj o situaciji kod vas. — Kurir neka svrati u Nikoviće ili u Rudine, ukoliko mi ne odemo u Nedajno.

Mnogo te svi pozdravljamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13.V.42.

Tito

² Misli se na Vrhovni štab koji se tada nalazio u Liječevinu.

³ Odnosi se na zapadnu Srbiju (Užice). ~

⁴ Odnosi se na borbe vođene na prostoru Štitarica—Mojkovac. (Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 64, 74, 80, 88 i 95, kao i dok. br. 36 ove -knjige).

**ZAJEDNIČKO OBAVEŠTENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA
VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE I KOMAN-
DANTA TREĆEG (KRAGUJEVAČKOG) BATALJONA PRVE
PROLETERSKE NOU BRIGADE OD 13 MAJA 1942 GOD.
SRETENU ŽUJOVICU O ITALIJANSKOM ISPADU IZ FOČE
KA SČEPAN POLJU I ČELEBIĆU I O OTSEKU KOJI ĆE
ZATVARATI TREĆI (KRAGUJEVACKI) BATALJON¹**

Drugu Crnom

Sćepan Polje

Talijani, jačine oko 2 bataljona, pojačani ustašama, krenuli su jutros u 5 časova u dve kolone:

— jedna kolona nastupa pravcem: Foča—Crni Vrh—Krušičko Brdo.—Gradina (uglavnom uz Drinu ka Sćepan Polju);

•— druga kolona krenula je ka Dragočavi, verovatno dalje ka Zavajitu i Celebiću. Nije verovatno da će one produžiti ka krajnjim ciljevima, tj. ka Sćepan Polju, odnosno ka Celebiću.

Ova kolona, koja nastupa uglavnom uz r. Drinu, zaustavila se u 12 čas. na liniji: s. Zadublje—Krušičko Brdo—selo Krušćica i do 15 časova nije produžila dalje.

U ovom momentu, 15 časova, dobili smo izveštaj od osmatračkih odeljenja kod s. Kunduci (Bunovi) da su Talijani iz s. Zadublja pokupili nešto stoke i vratili se nazad.

III Bataljon² će braniti liniju: Gradina (1473) — Kunduci, a ako se Talijani povuku ka Foči izbacićemo desetine da uhvate dodir sa njima.

Sa pravca Čemerna čuje se eksplozija bacačkih bombi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13/V-942

15.30 čas.

s. Kunduci

• **Veljko® i Raja⁴**

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3689.

² Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleTERSKE NOU brigade.

³ Pavle Ilić

⁴ Raja Nedeljković

IZVEŠTAJ SRETENA ŽUJOVIČA OD 13 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU¹

[...] raspored i odmore ljude (s obzirom na mogućnost daljeg pokreta), ali da manja odeljenja i pojedine čete šalju u akcije, što i ti u pismu naređuješ.²

Situacija sa sandžačke strane nije čista. Naši su opet napravili glupe greške. Šaljem ti pismo njihovo.³ Nadamo se da će se dejstvom Crnogoraca situacija popraviti. Može se pretpostaviti da će Talijani postaviti četnike u Sandžaku (Čajniče), a u Goraždu i Foči ustaše.

Od Foče do jutros nije bilo nikakvih ofanzivnih namera ali su gađali bacačima juče ka Brodu ceo dan. Međutim od jutros Talijani su počeli sa daljim nadiranjem. Videćeš iz priloženog Rajinog pisma od danas.⁴ Raja još nije uspeo da uspostavi telef. vezu sa nama, nadam se da će to danas učiniti.—

Ako bi imao u planu da, se II brigada skorije pomera dublje ka Sandžaku, javi mi odmah kako bih, dok je još Arsa kod Prve, dostavio mu to, da bi izvršili potrebna pomeranja i raspored Prve brigade.

IV bat. (Kraljev.[ačkom]) je naređeno da pažljivo kontroliše desnu obalu Drine u pravcu Bastasa i sprečava • prolaz neprijatelju putem vatrom preko Drine.

Poslao sam pre podne famoznu Jozinu vetrenjaču koju je on tako blesavo ostavio. Sad mi Vlada Ded. traži i sumpornu kiselinu. Gledaću da je nabavim ako je ima na Brodu.

Pitaš nas za naš dolazak tamo. Mi nismo mislili još, te ako.nije naročita potreba dobro bi bilo da...

¹ Redakcija nije uspela pronaći čitav dokumenat, već samo njegovu jednu stranicu. Ona je pisana rukom, ćirilicom. Nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

Po rukopisu i sadržaju Redakcija zaključuje da je ovo izveštaj koji je Sreten Žujović uputio drugu Titu. Dokumentat je pisan 13 maja. (Pokret Italijana iz Foče bio je 13 maja, a istog dana je upućeno i obaveštenje (pismo) komandanta Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade.)

² Vidi dok. br. 3-2.

^a Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

¹ Vidi dok. br. 34.

**IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE MOSE PIJADE OD 14 MAJA 1942 GOD. VR-
HOVNOM ŠTABU O SITUACIJI U CRNOJ GORI¹**

KOMANDA PODRUČJA
DURMITORSKOG
NAROD. OSL. PART. ODREDA²
Broj 1183
14 — maj — 1942
u 4 sata, jutro

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I D.V.J.

1. — Primili smo preko Krsca dnevnu zapovijest druga Staljina za 1 maj i dnevnu zapovijest druga Tita za 6 maj. Ona je odmah pročitana pred strojem vojske i straže na 2a-bljaku, hitno je umnožena, javljeno je o njoj telefonom drugu Mitru Bakicu i u razgovoru s njim formulisana naredba Glavnog štaba za sprovođenje te dnevne zapovijesti koja je odavde hitno upućena jedinicama na frontu.

2. — Da je situacija u Crnoj Gori znatno krenula na bolje postalo je očigledno. Pokazuju se rezultati pretvaranja partizanskih jedinica u udarne jedinice, i žilave, može se reći i vrlo krvave borbe koje su udarne jedinice poslednjih dana vodile. Da je i starješinski kadar izgrađeniji, bolji i učvršćeniji bili bi poslednjih dana postignuti uspjesi svakako mnogo značajniji. Ali svi su izgledi da će neki nedostaci komandovanja biti prebrođeni blagodareći novom Glavnom štabu, kao što se odmah osjetile posljedice, vrlo povoljne, imenovanja druga Terzića za načelnika Glavnog štaba.

Drug Peko bio je pošao na savjetovanje sa drugom Terzićem, koje je trebalo da bude u Poljima [Kolašinskim], kada je stiglo vaše pismo u kome su naređene izvjesne promjene u našoj vojnoj organizaciji. Veliki napad četničkih bandi zatekao ih je obojicu tamo. Kad je bitka oko Mojkovca završena, vratio se drug Peko u Glavni štab, drug Dido je međutim pošao u Polja a drug Terzić došao na Boan, pa je hitno vraćen u Polja da se tamo nađe sa Đidom i da odande rukovodi daljim operacijama prema Kolašinu.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 7193.

² Moša Pijiade nalazio se tada u Komandi područja Durmitorskog NOP odreda i koristio je njen pečat.

VARHOVNOM ŠTABU
N. O. P. 1 D. V. J.

1. Priznali smo preko Erzen dnevnju zapovijest druga Staljina na 1. maj i dnevnu zapovijest druga Tita na 6. maj. Ona je odmah profitirala pred strojem vojake i strahu na Kraljevku, hitno je umnožen, objavljeno je o njoj telefonom drugu Mitru Bakicu i u razgovoru s njim formulisana naredba Glavnog Štaba na sprovođenje te dnevne zapovijesti koja je odavde hitno upućena jedinicama na frontu.

2. Da se situacija u Ormoj Gori znatno krenula na bolje postalo je očigledno. Pokazuju se rezultati protivanja partizanskih jedinica u udarnu jedinicu, i Kilahe, mada se radi i vrlo krvave borbe koje su udarne jedinice posljednjih dana vodile. Da je i starišinski kadar izrađaniji bolji i uvršteniji bili bi posljednjih dana postignuti uspjesi svakako mnogo značajniji, ali svi si izgledi da će neki nedostaci komandovanja biti prebrođeni blagovremeni novom Glavnom Štabu, kao što se odmah osjetile posljedice, vrlo povoljne, imenovanja druga Terzića za načelnika Glavnog Štaba.

Drug Peko bio je počeo na savjetovanje sa drugom Terzićem koja je trebala da bude u Poljina kada je stiglo naše pismo u kome su naređeno izvjesne promjene u našoj vojnoj organizaciji. Veliki napad četničkih bandi započeo ih je obkoljen tamo, kad je bitka oko Majkovec izvršena, vratilo se drug Peko u Glavni Štab, drug Djao je međutim počeo u Polju a drug Terzić došao na Boču, pa je hitno vraćen u Polje da sa tamošnji sa Djodom i da odmah rukovodi daljnjim operacijama prema Kraljevku.

U prošlom pismu izvijestili smo vas o tome da su četničke bande 4. maja u zoru otpočele napad na kraljevinu frontu prema Bistrici i p prema Majkovcu. Bila je to ustvari bitka oko Majkovec koja je trajala od 4. do 10. maja i koja je savršena našom pobjedom. Izvještaj o toj bitki, koji se nalazi na prvoj strani naših zapovijesti broj 28 koji vam prilažemo pismo je drug Terzić i javljen nam je telefonom sa Bočom. Izis tog izvještaja da se vidijeti da povećanost ekipe Bjelopajskog Orlada na desnoj obali Tare sa našim snagama na lijevoj obali nije bila iskoristena da se mjeri da bi naša pobjeda postala katastrofalna za četničke bande. Drug Terzić je o toj bitki rekao iz Boče drugu Mitru Bakicu, poručivši onoga što ima u objavljenom izvještaju, još i ovaj:

Oči četničke snage bile su da prođu u Sandžak i presekati vodu između Orme Gore i Sandžaka. Mobilisali su na 2000 ljudi iz četiri arona i džamija ih je odlično grupno opremio - dva topa, bacači i automatske puške, ogromna municija, magarane i konjere, odeva i obuća. Napravili su dubak klin u naše položaje prema Bistrici. Ali su time islo-tili svoje bokove, upali u makaze. Da se nije dogodila jedna greška, bila bi se katastrofa na ova banditsku vojsku, jer bi bilo zarobljeno 1000 četnika. Bila je čak jedna zaruka sa koju drug Terzić kaže da se javlja jedanput u šest mjesaca ili u godini. Nadilo se o tome da ih se napadne jedne noći na ova boka s lijeva i desne obale. Peko je predložio da napad bude noći između 7. i 8. u Terzić je rekao da je spreman sa noć od 8. na 9. Peko izmislila na predlog Terzića ali posrednik među njima prijavio čini da Terzić pristane na napad sa noć od 7. na 8. Iako je sa taj napad i izveo, gurnuo napred, prečakao naprijed u otatupicu sa Bočom i Baku i Kilahe, dok su Pekove trupe atakale i čekale drugi noć. Peko su sa Terzićevim snagama bile i sa naše napad na četnika a boka od trupe naše jedinice na lijevoj obali - ako i on se morao povući na po-losne položaje da ljudi riješi dan otpor. Kada je Peko u noći od 8. na 9. napad izveo je i Terzić ponovo. Borba je bila krvava, proturječenje u

U prošlom pismu izvijestili smo vas o tome da su četničke bande 4 maja u zoru otpočele napad na kolašinskom frontu prema Bistrici i prema Mojkovcu. Bila je to ustvari bitka oko Mojkovca koja je trajala od 4 do 10 maja i koja je završena našom pobjedom. Izvještaj o toj bici, koji se nalazi na prvoj strani naših »Saopštenja« broj 28, koja vam prilazemo, pisao je drug Terzić i javljen nam je telefonom sa Boama. I iz tog izvještaja da se vidjeti da povezanost akcije Bjelopoljskag odreda ma desnoj obali Tare sa našim snagama na lijevoj obali nije bila iskorišćena do te mjere da bi naša pobjeda postala katastrofalna po četničke bande. Drug Terzić je o toj bici rekao iz Boana drugu čiča Janku, pored onoga što ima u objavljenom izvještaju, još i ovo:

Cilj četničke ofanzive bio je da prodru u Sandžak i presijeku veze između Crne Gore i Sandžaka. Mobilisali su na 2000 ljudi iz četiri sresa i okupator ih je odlično opremio — dva topa, bacači i automatska oružja, ogromna municija, makarone i konzerve, odjeća i obuća. Napravili su dubok klin u naše položaje prema Bistrici. Ali su time izložili svoje bokove, upali u makaze. Da se nije dogodila jedna greška, bila bi to katastrofa za ovu banditsku vojsku, jer bi bilo zarobljeno 1000 četnika. Bila je dakle jedna šansa za koju drug Terzić kaže da se javlja jedanput u šest mjeseca ili u godini. Radilo se o tome da ih se napadne jedne noći na oba boka s lijeve i desne obale [Tare], Peko je predlagao da napad bude noću između 7. i 8. a Terzić je rekao da je spreman za noć od 8. na 9. Peko pristane na predlog Terzićev, ali posrednik među njima Drljević³ učini da Terzić pristane na napad za noć od 7. na 8. Tako je on taj napad i izveo, gurnuo naprijed, presjekao neprijatelju otpustnicu za Ravnu Rijeku i Šišku, dok su Pekove trupe stajale i čekale drugu noć. Tako su sad Terzićeve snage bile izložene napadu četnika s boka, od trupa brzo rokiranih sa lijeve obale Tare, i on ise morao povući na polazne položaje dajući cijeli dan otpor. Kada je Peko u noći od 8. na 9. napao, napao je i Terzić ponovo. Borba je bila krvava, pravo klanje u jurišima i mješavini, borba na 8 i na 5 metara po šumama. Da nije bilo one greške, Terzić bi im presjekao otpustnicu za Berane a Peko za Kolašin i bilo bi 1000 zarobljenika. Ovako su samo imali strašne gubitke i bili teško razbijeni, bježali su bacajući oružje i municiju. Terzić veli da im se masa razbjježala svaki u svoj srez i da je možda ostao samo aktiv. Naši su pokazali besprimjeran heroizam.

Na našem desnom krilu uzeli su naši Vratio, Gradište i Jablanov Vrh. Sada se čuje da su naši u Gornjem Lipovu.

³ Savo Drljević, tada komandant Komskog NOP odreda

Terzić se iz Boana juče prije podne hitno vratio u Polja gdje se nalazi i Đido.

Gubitke su imali i proleterci i naši omladinci koji su s njima.⁴ Za kakav slučaj dezerterstva nije javljeno sa toga fronta.

Mada nemamo uvid u planove operativnog rukovodstva, po nekim znacima sudimo da se nalazimo neposredno pred daljim iskorišćavanjem postignutog uspjeha radi zadavanja konačnog udarca i likvidacije Kolašina.

Komanda područja čini sa svoje strane zaista maksimum što se može učiniti za snabdijevanje, kako hranom, tako i odjećom i oibućom. Ali situacija sa žitom vrlo je teška. Intendanti operišućih trupa ne pružaju u tome nikakvu pomoć: oni još uvijek znaju samo da traže od nas telefonom.

Po Đidovom naređenju pristupićemo odmah regrutovahju novih udarnika radi pojačavanja bataljona na frontu. Ne možemo u ovaj mah da kažemo kakav ćemo uspjeh u tome imati, ali ćemo se truditi da ga postignemo.

O borbama kod *Nikšića* nemamo više izvještaja nego ono što ćete naći na trećoj strani 28. broja naših »Saopštenja«. Imamo samo izvještaj od komandira Lovćenske čete, upravo poternicu za 9 dezertera.

Borbe su se vodile i 9-og maja oko Nikšića. Tog dana imali smo vijest da su Talijani i četnici zauzeli Broćanac pa preko Stedima i Kapima Polja uhvatili vezu sa Nikšićem. Izgleda da EU došli iz Damlovgrada pa iza Budoša. — Talijani izišli na Žirovnicu i Kablenu Glavicu. 9 maja u 21 sat imali smo izvještaj da su toga dana Talijani pošli iz Nikšića s tenkovima u pravcu Hana Zmajevića i da ih je Lovćenska četa odbila 3 puta; da je druga kolona pošla sa Trebješke Glav. preko Gračanice za Žirovnicu i zauzela vrhove Žirovnice, gdje se utvrđuje, a da je treća kolona izišla na Kablenu Glavicu. — Sinoć nam je javljeno da su naši zauzeli Kablenu Glavicu, ali su je morali napustiti.

Sada nam se po nekim znacima čini da se naši i na tome, nikšićkom, frontu spremaju na neki jači udarac. 11-og nam se javlja iz Boana da Talijani gomilaju trupe u pravcu Trubjele i Grahova.

Blažo Jovanović, koji je naišao preko Lukova, kazao je (8.V) da su tog jutra dva naša bataljona ušla u Piipere — I bat. [odreda] »Bijeli Pavle« i IV Nikšićki. Izgleda da neće doći do oružanog otpora i da će većina prići udarnicima. Situacija u

⁴ Odnosi se na Prvi bataljon Prve proleterske NOU brigade i Omladinski bataljon Durmitorskog NOP odreda.

Bjelopavličima stalno ide na bolje: zavedeni se vraćaju kućama i napuštaju četnike.

2.— Onog dana kad smo vam poslali posljednje naše pismo izvršen je zadatak rušenja mosta na Tari. Kao što smo u tom pismu predviđali, rušenje je izvršeno uspješno. Porušen je dio mosta sa cijelim jednim velikim lukom u dužini od 50 metara. Trebalo je tri dana napornog rada 12 do 15 radnika i morale su se upotrijebiti i mine da bi se stvorile jame za eksploziv. Bili smo svi veseli što je zadatak tako uspješno svršen i nijesmo u narodu čuli nigdje neko žaljenje kao lane. U Sandžaku se narod već više uplašio da ne ostane odrezan. Sto je porušeno ne može se u ratu opraviti.

3.— Iz Boana su nam javili da su od jedne granate iz bacača poginuli Dušan Kaluđerović, komandant [bataljona] »Bajo Sekulić«, Ljubo Bakoč, komandant Mojkovačkog bataljona, i Rade Rađović, komandant mjesta Polja.

4.— Juče smo prvi put govorili telefonom sa komandom mjesta Krstae. (Preko Šavnika). 8. V javljeno nam je da je uspostavljena telefonska veza Gornje Polje ↔ Hercegovački štab..

5.— Talijan hirurg⁵ nam je pobjegao noću između 7. i 8. maja iz bolnice, ukravši jednu pušku koja je nesmotreno ležala u ambulanti. Bjekstvo je primijećeno tek ujutru kad je trebalo da krene transport ranjenika za [s.] Crnu Goru, a i Talijan sa dijelom ekipe. Dosad ga nijesmo pronašli iako smo preduzeli sve moguće, da ni jugoslovenska policija ne bi više mogla. Juče su u blizini ^avnika primijećena dva- sumnjiva čovjeka, od kojih jedan u zelenoj bluzi, opkoljeni su i došlo je do borbe¹. Ne znamo još šta je bilo ali je moguće da je Talijan s nekim pratiocem. Pokazalo se da je to odmetnik Savo Cupić, ali je opet umakao.⁶

Istragu je vodio čiča Janko. Izgledalo je da je bolničarka, partizanka i partijka Marija Lompar, pomogla Talijanu, ali se to nije dalo utvrditi,⁷ tj. pokazalo se da je nevina. Pretpostavljamo da je neki petakolonaš pomogao Talijanu, ali je vrlo teško naći tome trag. Produžićemo sa traganjem. Šaljemo straže na sve strane, patrole krstare. Sada smo preduzeli razne mjere i za slučaj da se ona matora izdajica sa društvom pojavi kod nas.⁸

⁵ Bovani Bava. Nakon nekoliko dana on je pronađen i ponovo vraćen na rad u bolnicu. Kasnije je nestao. (Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 208, primedba 2.)

⁶ Ova poslednja rečenica dopisana je rukom.

⁷ Naredni, završni deo rečenice dopisan je rukom.

⁸ Odnosi se na Ljuba Novakovića.

6- — Ovog časa (u 5,30 ujutru) 'javljaju iz Krša da je stigao opširan izvještaj druga Pera Četkovića⁹ o borbama za Mojkovac. Zbog tog izvještaja zadržaćemo kurire da bismo vam ga poslali. Telefonom nam je javljeno samo za gubitke. Pero kaže da je poginulo 13 proleteraca i 4 omladinca, ranjeno 8 proleteraca i 10 omladinaca.¹⁰ Dakle, gubici teški. Moral vrlo dobar uprkos iscrpljenosti i gladi. Neprijateljske gubitke nemoguće je prebrojati na tolikoj prostoriji ali su ogromni. Ranjenih i poginulih imaju mnogo više nego mi, ali najviše ih je odbjeglih kućama. U Kolašin ih je stiglo samo 300 od 1200, koliko ih je bilo po pričanju mještana.

7.—'Molimo vas da preduzmete sve što se ikako može preduzeti za to da bolnice u Flivi ne padnu na teret Pive ili uopšte Crne Gore u pogledu ishrane koja dolazi u krizi za hljeb.

Mi smo dosad prebacili na [s.] Crnu Goru blizu 20 teških ranjenika. Ali se bolnica Žabljak neprekidno i posljednja dva — tri dana vrlo brzo puni i teškim i lakim ranjenicima. Na Leverijima je prešlo za Žabljak 15 ranjenika od Bjelopoljskog odreda. Dolaze narn sa Sinjajevine, od Nikšića, od Bjelapavlića i iz Sandžaka. Doktora Mijuškovića¹¹ poslali smo privremeno na [s.] Crnu Goru, dok tamo ne pređe Irina,¹² a Mijušković će ovamo doći. Gajiću¹³ smo morali poslati na Boan. Zabljak kao centralna bolnica ostao je dakle na samo jednom ljekaru. Mi možemo otvoriti jednu bolnicu i u Bukovici, i za nju je sve spremno, jer smo htjeli tu imati jednu sanitetsku stanicu gdje bi konačili ranjenici koji se transportuju ovamo od Šavnika i Boana, ali nemamo nijedne^ ljekara. Ima li načina da od vas dobijemo bar jednog za Zabljak? Iz Crne Gore ga nikako ne možemo dobiti, što je jasno već i iz toga da smo iz naše bolnice morali da vadimo drugog ljekara u času kad broj ranjenika naglo raste. Sinoć 13.V, ranjenih i bolesnih u Zabljaku ima 80. Mnogi laki ranjenici uopšte nisu uzeti u bolnicu, već previjeni pa poslati kući.¹⁴

8.— Imamo ogromnu potrebu za propagandnim materijalom za osvajana mjesta i neprijateljsku pozadinu. Pomozite nas i vi koliko god možete (glatki bijeli papir za šapirograf, hemijski indigo) — ali bi nam od naročite vrijednosti bio onaj

⁸ Pero Četković, narodni heroj, tada komandant Prvog (Lovćen-skog) bataljona Prve proleterske NOU brigade.

¹⁰ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 95.

¹¹ Kadoje Mijušković. Umro od pegavog tifusa krajem marta 1943 godine.

¹² Irina Knežević

¹³ Marija Gajić

¹⁴ Poslednje dve rečenice su dopisane rukom.

ravni ciklostil koji bi nam omogućio više umnožavanja. Mi smo to jednom tražili ali smo od vas dobili samo jednu tubu farbe bez ciklostila i bez matrica.

g.—Naše partizanske straže već nam mnogo vrijede, naročito u otkrivanju sakrivene robe i hrane.

10.—Potrudimo se da nađemo sjeme od povrća i rase da zasadimo što više bašti za snabdijevanje bolnica.

11.—Vi ste nam jedanput pisali da možemo raspolagati svima stvarima koje se nalaze u magacinima na našoj teritoriji. Mi smo to izgleda bukvalno shvatili i naredili bazi Šćepan Polje da nam pošalje sve što tamo ima, ali smo dobili samo jedan dio po odobrenju Glavne intendature, tako da nismo dobili gvožđa, recimo, koja su nam bila potrebna za podizanje baraka za bolnice. Duvana nam je takođe nestalo, sve je već vojska popušila. Morali smo tražiti da nam se odobri 1000 kila iz Ograđenice, za šta ste valjda već dobili depešu preko Sandžaka.

Zaboravili smo napomenuti da je već 7 maja otpočeo rad na građenju baraka za bolnicu na Sušici, tako da je ona na [s.] Crnoj Gori privremena. Nabavili smo potrebne stvari i majstore. Za sada se grade tri barake za bolesnike, 1 baraka za ambulantu i kancelariju i stanovanje bolničkog osoblja, jedna baraka za magacin, kuhinja, pekara, nužnik i 2 kolibe sa torom za stoku. Barake za bolesnike duge su 20 a široke 6 metara. Nadamo se da će radovi biti brzo gotovi.

12.—Predložili smo vam prošli put značke za partizanske straže i oznake za komandire tih straža.¹⁵ Imamo izrađene te značke za sve stražare u srezu pa nam pretiče i za izvoz. Ali čekamo vaše odobrenje, jer ni Gl. štab neće da to riješi bez vas. Mi molimo samo da ponovimo da je apsolutno potrebno da te značke prihvatite da bi sestražari jasno obilježili, pošto vrše patrole, pretrese, konfiskacije, hapšenja itd. Tu se javlja i pitanje još nekih oznaka osim one predložene za komandira. Naime, javila se potreba da odredimo jednog druga za vojnog instruktora i kontrolora partizanskih straža koji obilazi sve straže u srezu. On bi mogao imati dva širita ispod zvijezde na rukavu. Ali smatramo da treba i Komandant područja da ima oznaku, dakle tri širita (zelena) ispod zvijezde na rukavu. No to je daleko manje važno od oznaka stražara i komandira. Molimo za hitan odgovor, odnosno odobrenje.¹⁶

14 maj, u 3 ujutru

Juče nijesmo mogli poslati kurire, pa je ostalo za danas ujutru. Sinoć smo, međutim, imali pismo od vašeg intendanta

¹⁵ Vidi dok. br. 14.

¹⁶ Ova poslednja rečenica je dopisana rukom.

sa Ograđenice u kome javlja da ste nam odobrili 1000 kila duvana i da su naše vlasti napustile Foču. Već nekoliko dana nijesmo o situaciji kod vas baš ništa znali.

Poslije pisanja gornjeg pisma nijesmo u toku dana i noći imali nikakvih vijesti koje bi bile od interesa za vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Ža KOMANDANTA PODRUČJA
Ciča Janko

(M. P.)

BR. 37

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOŽP I DV JUGOSLAVIJE MOŠE PIJADE OD 14 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O BORBI KOD MOJKOVCA I POTREBI STALNE VEZE SA ŠTABOVIMA U CRNOJ GORI, SANDŽAKU I HERCEGOVINI¹

Zabljak

14/V/42

4 sata ujutro

Dragi Tito,

Nemam nešto naročito da ti lično pišem osim toga što sam hteo da ti kažem da mi je palo u oči: da se iz Terzićevog izveštaja preko telefona vidi da krivicu što naša pobeda na Mojkovcu nije donela zarobljavanje cele četničke bande nosi *Savo Drljević*, komandant Komskog odreda, a da se iz izveštaja Pera Četkovića, koji ovom poštom dobijaš, vidi da tri bataljona Komskog odreda (I, II i »A. Dilas«) nisu pomogli proletercima i našim omladincima kad su ovi bili u nezgodi, iako su mogli pomoći. Pisaću Đidi o tome da povede računa.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK .SKJ, pod reg. br. 682.

Zao mi je Foče, ako ste je morali napustiti. Zao mi je jer mi je bila postala draga ta tako zapuštena varošica od koje smo tako brzo uspjeli da napravimo jedan kulturni centar.

Ako ćete se malo dalje povući, ne bi li bilo najbolje da V štab dođe u Krsitac? Odande imaš telef. vezu sa Šavnikom i G. Poljem, dakle s crnog. Gl. štabom, sa Boainom koji je u pozadini kolaš, fronta, i sa Zabljakom i Kosainicam, a uskoro će biti gotova i veza Kosanica—Moj'kovac. Pored toga i herc. [egovački] štab ne bi bio daleko.

Ima dosta tih zaplenjenih radiostanica pa ne znam što ne bi brzo bila uspostavljena veza Vrh. štaba sa crnog., herc. i sandž. Gl. štabom, kao i sa kolaš, frontom.

Ako dođeš u Pivu obići ću te, ili obidi nas, bojim se da ćeš se daleko odmaći pa mi je teško da nisam s vama.

Ako dotučemo Vašojeviće² — u što se nadam i mislim da će u toku današnje noći biti naš napad — onda ćemo, nadam se, opet povratiti što je u C. Gori bilo izgubljeno, pa ćemo imati opet jednu širu bazu.

Ako uzmemo Kolašin danas-sutra imaćemo mnogo slobodnih trupa, Sve mi se vrti u glavi misleći da bismo mogli isterati Talijane iz — Pljevalja.

Molim te za kafu — ona me najviše drži, a potrošio sam je. I ako ima neko naliv-pero, moje sam izgubio.

Davno mi ništa o Djedu³ nisi pisao.

Ovde Stojan Cerović⁴ i drugi zemljoradnici spremaju neko otvoreno pismo Milanu Gavriloviću⁵ u kome će tražiti njegov izlazak iz vlade ukoliko ova svesno pomaže Dražu.

Mnogo mislim na sve vas i sve vas najtoplije pozdravljam.

Talijana hirurgu,® ako ga ulovimo, mislim da nam ne ostaje drugo nego da ga streljamo, jer njegova lekarska pomoć posle toga bekstva postaje jako sumnjiva i čak nemoguća. Osim da ga ponudimo u zamenu, ali za 50 naših.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tvoj
Šiki

² Odnosi se na četnike iz plemena Vasojevića, gde je u to vreme cetništvo u Crnoj Gori bilo najmasovnije i najčvršće organizovano.

^a Kominternu

⁴ Profesor iz Nikšića, jedan od vođa zemljoradnika Crne Gore. Umro marta 1943 god. u bolnici Druge proleterske NOU divizije od rane zadobijene u Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi.

⁵ Milan Gavrilović bio je tada predsednik kraljevske jugoslovenske vlade u emigraciji.

⁰ Đovani Bava

IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVANA MILUTINOVICA OD 14 MAJA 1942 GOD. DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI¹

Dragi Tito,

Primio sam tvoje pismo koje si uputio meni i Bilasu.² Pošto će drugovi iz Glavnog štaba odgovoriti na pitanja koja se odnose na vojnu situaciju,³ ja ću se zadržati na pitanju rada partijske organizacije, kao i što smo sve do danas preduzeli u pogledu sređivanja i učvršćivanja partijske organizacije, kao i u pogledu sprovođenja pravilne partijske linije, koja je određena u Otvorenom pismu⁴ i »Proleteru«.

Rad partijskih organizacija, naročito u vojsci, ide dosta dobro. Tamo se sistematski radi i Partija se utvrđuje, i ja mislim da ćemo u najkraćem vremenu imati dobre partijske organizacije u vojsci. Rad u pozadini ne ide tako lako i to naročito ne u onim [krajevima] koje sada kontroliše okupator i četnici, iako tamo ima partijaca koji su ostali na radu. U posljednje vrijeme uspjelo se uspostaviti veze sa M.K. beranskim i danilovgradskim, dok sa onim drugovima koji su u srezu Cetinje i Podgorica nemamo nikakvu vezu. Veza se uglavnom održava preko partizana udarnika, tj. kada naši tamo upadaju onda se sa njima vežu i oni im daju obavještenja. To je naročito dobro bilo u Bjelopavlićima kada su naši tamo upadali; partijci koji su ostali na terenu znali su tačan raspored četničkih posada i straža, kao i njihova kretanja, a to je našim koristilo. Drugovi u Beranskom srezu rade dosta dobro, tamo ih ima oko 30 i daju obavještenja dosta dobra. Imaju stalnu vezu sa O.K. Dok u srezu Andrijevice nemamo nikog i ukoliko imamo nema se veza sa njima. Dato je u zadatak O.K. da odmah uspostave vezu sa njima. Mi smo dali direktivu svim partijcima koji su ostali na terenu šta da rade i kako da se povezuju sa nama, odnosno sa O.K. Usljed jakog nadora⁵ četnika i svakodnevnog premještanja naših jedinica stanje se još ne normalizuje, ali čim naše vojne jedinice pređu u ofanzivu

¹ Original, otkucan na pisaćoj¹ mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ. pod reg. tor. 690. Cisto partiski deo teksta, koji se ne odnosi na partizanske odrede, Redakcija je izostavila.

² Vidi dok. br. 11.

³ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 98.

⁴ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 15.

⁵ nadiranja

i čišćenje terena nastave, ja se nadam da ćemo poći snažan korak naprijed. Imamo dobre, odane partijce, spremne za sve kada im Partija naredi. Pošto još kriza nije prevladana, to se ne može govoriti o snažnom preokretu u Partiji, mada se ide naprijed i to dosta brzo.

U vojnom pogledu još uvijek imamo nesnalaženja. Još se uvijek drže kruti frontovi-slučaj Lovćenaca, koji se već čitav mjesec povlače frontalno pred neprijateljem iako je tamo bio drug Mitar.⁶ Stalno su se izgovarali da se ne može probijati u pozadinu, itd. Taj isti slučaj dešavao se i sa drugovima u Durmitorskom odredu, tek u posljednje vrijeme oni su počeli sa nekim malim upadima, ali ih ne umiju do kraja iskoristiti. Tako, naprimjer, upad u Gornju Moraču, sada prije nekoliko dana, nijesu umjeli iskoristiti, već su rekli: nije nam naređeno. O tome će drugovi iz Glavnog štaba detaljnije govoriti, Mi smo sada, prije nego je Đilas otišao ponovo u Polja, o svim tim stvarima razgovarali i donijeli zaključak da se odmah pređe u ofanzivu i da se smjesta prestane sa frontovima tamo gdje se ne moraju držati. U tu svrhu poslat je drug Sava Kovačević i Veljko Mićunović u Lovčenski odred da tamo stvari raščiste i krenu naprijed. Situacija je dosta teška ali nije kritična, neprijatelj oko Nikšića stalno nadire, ali polako i vrlo oprezno.

Ne bi rđavo bilo kada bi nekog poslali u Hercegovinu da vidi kako rade naši drugovi, jer se mi plašimo da će i tamo puknuti, a oni imaju dosta neutvrđene batajdjeme; tako, naprimjer, jedna četa koja je bila kod nas: komandir čete bio je žandarm, a i politički komesar žandarm, no i jedan i drugi bili su članovi Partije. Istina, četa je bila disciplinovana, ali ko zna i ko će vjerovati žandarmiima. Ovo iznosimo ikao ilustraciju, a ti znaš kakve su političke greške pravili tamo.

Ovoliko za sada a drugi put ću pisati malo opširnije o političkoj situaciji. Zaboravih da ti javim da je štamparija potpuno propala, kao i 170.000 dinara u srebru. Sve je to propalo krivicom odgovornih partijaca, no još nijesmo to ispitali jer se drugovi nalaze na raznim položajima i mjestima pa se do njih ne može doći.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14/V.1942 god.

Mnogo te pozdravlja

Milutin

Lola neka piše. Pozdrav svima.

Milutin

⁶ Mitar Bakić

⁷Molim te, ako imate farbe za rotoaparat, pošaljite nam jer nemamo. U slučaju ako imate recept za [njeno] pravljenje, pošaljite nam.

Marka molim da mi pošalje još jedan primjerak o kadrovima, jer izgleda da su onaj izgubili u tehnici.

Milutin

Crni, molim te, prošli put dao ti je kurir 3000 dinara, za zamjenu za lire, a nije ti [to] kazao, pa je potrebno ili da mu ih zamjeniš ili da mu ih vratiš. Pare su bile kurira koji je ostao na putu, a ovaj što ti ih je dao nije znao o čemu se radi, dok se nije vidio ponovo sa njim. Šaljem ti 18.000 dinara u jednom notesu, odnosno novčaniku, pa mi novčanik vrati.

Pozdrav,
Milutin

BR. 39

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 14 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK ZA SPREČAVANJE NEPRIJATELJSKOG PRODORA U PRAVCU KOVRENA DO PRISTIZANJA JEDINICA DRUGE PROLETERSKO NOU BRIGADE I ZA ISPITIVANJE MOGUĆNOSTI IZNENADNOG NAPADA NA NOVU VAROŠ¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA ZA SANDŽAK

Dobili smo vaše pismo od 10-V o.g. kao i pismo druga Moše² koje je on napisao bez datuma iz Čelebića. Primamo znanju povlačenje vaša dva bataljona sa teritorije Cajniče —

* Čitav naredni tekst dopisan je rukom.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2132.

² Momir Bošković-Moš

Pijevija i čim stignu naše nove jedinice na prostor Čelebić ta će se praznina popuniti sa našim jedinicama. U vezi sa nadiranjem, odnosno sa pokušajem nadiranja nedićevaca, Talijana i ostalih bandi u pravcu Kovrena, mi već preduzimamo mjere da osujetimo sve planove neprijatelja na tome terenu. Za sada vam ništa više ne možemo o tome kazati, dok ne budu pripreme izvršene. Dotle vi nastojte po svaku cijenu zadržati neprijatelja i manjim noćnim prepadima nanosite mu gubitke i demoralizaciju u njegove, i onako labave, redove. U vezi sa dolaskom većih jedinica na vašu teritoriju preduzmite sve mjere da se skupi što više žita i stoke na određenim sigurnim tačkama. Bilo bi dobro da jedan dio konfiskovane ili rekvirirane hrane prebacite i preko Tare, bliže Zabljaku, koja bi nam služila kao rezerva.

Bilo bi dobro da vi pošaljete što prije par sigurnih drugova na bilo koji način na teritoriju Nove Varoši i okolice da ispitaju tačno situaciju tamo i mogućnost iznenadnog napada na Novu Varoš. Tu stvar treba ispitati vrlo oprezno. Nikome ni po koju cijenu ne povjeravati naše namjere. Isto tako treba ispitati mogućnost prelaza Lima i teren što neopaženijeg kretanja u pravcu izvršavanja toga zadataka.

Nastojte da uspostavite što čvršću vezu sa našim crnogorskim snagama i koordinirajte akcije sa njima.

Radite svim silama na tome da muslimansko stanovništvo barem neutralizirate, ako ga ne možete pridobiti za nas. Isto tako posvetite najveću pažnju privlačenju seoske omladine u naše partizanske bataljone.

S obzirom na međunarodni omladinski miting koji se održava pod konac maja,³ potrebno je da vaš omladinski Zlatarski bataljon i ostale omladinske jedinice što prije pošalju nama pozdravne telegrame u ime svojih jedinica i bataljona i sa punim potpisom, koje ćemo mi uputiti tome omladinskom mitingu. Ti telegrami moraju najkasnije do 20 o. m. biti dostavljeni nama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-V-1942 g.

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

³ Odnosi se na Drugi antifašistički miting koji je održan u Moskvi 7 juna 1942 godine.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 14 MAJA 1942 GOD. SRETENU ZUJOVIČU I ARSI JOVANOVIĆU ZA REORGANIZACIJU I UČVRŠĆENJE PARTIZANSKIH ODREDA ISTOČNE BOSNE, ISPRAVLJANJE GREŠAKA ŠTABA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE, I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI U SANDŽAKU¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Arsi i Crnome

Primili smo pisma druga Veljka od 13-V, druga Arse od 14-V i Kočimo pismo.¹ Moram otvoreno kazati da mi se čitava situacija s one strane Drine, naročito u pogledu nerazumljive neaktivnosti, ni malo ne sviđa. Kočino pismo prožeto je filozofiranjem a ni reči o nekim akcijama. Osim toga što su ostali potpuno neaktivni od samoga Goražda dovde, čine dosta krupne političke pogreške koje nam se mogu mnogo svestiti u najbližoj budućnosti. Slučaj sa Goraždanskim bataljonom u pogledu njegovog razoružavanja jeste ne samo vojnička nego i politička krupna pogreška. Ni po koju cenu se nije smelo pristupiti razoružavanju čitavog bataljona i onda razoružane ljude slati natrag na njihov teren, u ralje³ ustaških zveri. Šta će ti ljudi tamo bez oružja? Zar nije jasno da će ti ljudi jednim delom pasti kao žrtva ustaškog terora, a drugim delom podleći četničkoj propagandi i postati naši otvoreni neprijatelji i rasadnici propagande protiv nas, smatrajući nas na taj način pomagačima ustaša (kao što je bilo kod Vlasenice). Ako je u tome bataljonu bilo nesigurnih ljudi, bataljon je trebalo pročititi i ostaviti na ovom terenu u sastavu meštainskih jedinica koje operišu ovde i onda, kad se malo stiša, prebaciti na njihov teren, jer će i sami onda zaželeći da idu, i raditi politički među njima. Naređujem da se smesta popravi ta glupa mera, da se vrati ljudima oružje, da se pročisti bataljon i da se stavi pod komandu bilo Fočanskog bilo Kalinovič-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2131.

² Nijedno od ovih pisama Redakcija nije uspela da pronade.

³ čeljusti

182

[illegible][illegible][illegible]

1. 姓名: _____ 性别: _____ 年龄: _____
 2. 职业: _____ 学历: _____
 3. 婚姻状况: _____ 子女情况: _____
 4. 兴趣爱好: _____
 5. 自我评价: _____
 6. 其他: _____

kog odreda do njegovog povratka na svoj teren. Za izvršenje toga naređenja odgovara Štab I Brigade.

Koča u svom pismu filozofira kako je njihova prostorija i velika i mala a ni jedne reči ne kaže o tome kakve oni preduzimaju akcije da napadaju Talijane koji im se pred nosešću nesmetano na ovom sjajnom za partizansku borbu terenu. Moje mišljenje jeste, pošto se to već nekoliko puta pokazalo kao tačno, da je Štab I Brigade nesposoban za agresivno dejstvo protiv neprijatelja. Prema tome, biće potrebno da se pozove Koča i Fića u ovaj Štab da već konačno raščistimo tu stvar.

S obzirom na veliki broj boraca koji se sada nalazi na tom terenu, potrebno je preduzeti sledeće mere: 1. Prebaciti odmah onaj bataljon II Brigade preko Bastasa u sastav njegove Brigade kod Čelebića. 2. Potrebno je tamo srediti vojničke prilike tako da se stvori jedan jedinstveni operativni štab za sve meštanske jedinice u koji bi ušli predstavnici Kalinovičkog, Fočanskog i Jahorinskog odreda. Taj bi štab imao na raspoloženju nekoliko udarnih bataljona, pročistio bi ostale meštanske jedinice, povezao se sa Hercegovcima i vodio neprekidne partizanske akcije u pravcu glavnih neprijateljskih komunikacija. Po mome mišljenju ni Romanijski ni Rogatički bataljon, iako su dobri, ne bi se smelo povlačiti sa toga terena, naročito zbog toga što taj teren mora da napusti I Brigada. 3. Čim se izvrši ta reorganizacija, a to mora' da bude hitno, u roku od dva dana, I Brigada treba da se postepeno prebacuje na ovaj teren a odavde u Sandžak gde nas čekaju važni i teški zadaci. Mi moramo hitno intervenisati kod Kolašina i Bijelog Polja. Danas mi je politkomesar Sandžačkog štaba saopštio iz Čelebića da je u Bijelo Polje stiglo oko 1000 nedićevaca i da još dolaze. Osim toga javlja mi još i to da je Dido tražio 500 boraca od Sandžačkog štaba da se prebace preko Tare. To znači da je situacija tamo dosta teška i da ju možemo samo mi rešiti jednim snažnim potezom. I iz vaših izveštaja se vidi namera Talijana da se u Sandžaku uglavnom oslone na četnike i da mobilišu sandžačke seljake u četničku [i] nedićevsku vojsku i da na taj način stvore za nas nemoguće uslove u Sandžaku. Mi moramo te planove pomrsiti.

Drug Veljko piše da se je Raja i suviše prilepio uz Talijane. A ja mislim da je to vrlo dobro, mnogo bolje nego što je izgubiti neprijatelja iz vjda kao što je to bio slučaj pre sa Sandžaklijama a sada slučaj s one strane Drine.

Sa II Brigadom imam stalne veze i oni još uvek drže određenu im teritoriju, ali se njihova situacija pogoršava utoliko što Sandžački štab uzima jedan zlatarski i jedan pljevaljski bataljon sa prostorijske Cajniče—Pijevija, koji su njima po-

trebni da spreče nadiranje nedićevaca, Hasana Zvizdića⁴ i još nekog četničkog bandita Pačairiza⁵ koji pokušavaju prodreti kod Bijelog polja i Kamene Gore prema ovom delu Sandžaka. Jedinice II Brigade prikupljaju prilično velike količine stoke i žita na svome terenu, tako da verovatno već danas stiže u Rudine oko 50 komada krupne i oko 150 komada sitne stoke i 40 tovara žita.

O svemu ostalom ćemo se dogovoriti usmeno kada dođe drug Arsa i Crni ovamo, a oni treba da krenu odmah po primitku ovoga pisma. Pre svoga odlaska ovamo, treba da napisu u duhu ovoga pisma direktivu za Stab I Brigade i ostalih jedinica tamo.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-V-1942 g.

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M.P.)

* Osnivač muslimanske milicije u Sjenici i jedan od organizatora okupljanja muslimanskog življa u Sandžaku za saradnju sa Italijanima. Pred svršetak rata izgleda da je pobjegao u inostranstvo.

⁵ Sulejman Pačariz, hodža, saradnik okupatora, jedan od osnivača muslimanske milicije u Prijepolju i okolini. Uхваćen je pri povlačenju sa Nemcima, osuđen i streljan 1945 god. u Banjoj Luci kao narodni neprijatelj.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 14 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA IZVOĐENJE NOĆNIH NAPADA NA ISTURENE ITALIJANSKE JEDINICE I ZA POLITIČKI RAD MEĐU STANOVNIŠTVOM SANDŽAKA¹

**VRHOVNIŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU II BRIGADE

Primili smo vaše pismo bez datuma, koje će biti verovatno od 14 o.m. Za sve vaše jedinice važi raspored koji je bio dat do sada, s tim da šaljete patrole s one strane Četine u pravcu teritorije koju su do sada držali sandžački bataljoni.² Izdao sam naređenje da se hitno prebaci s one strane Drine vaš bataljon, u sastav vaše Brigade.³ Čim on stigne, vi ćete moći poslati jedno dve čete da donekle ispune prazninu koja nastaje sa odlaskom sandžačkih bataljona. Za koji dan stižu na vaš teren još neke jedinice I Brigade radi akcija u jednom drugom pravcu. Dotle vi držite sve položaje koje imate sada, sa neprekidnim izviđanjem u pravcu Foče. Isto tako zajedno sa Kragujevačkim bataljonom izvršite koji noćni napad na isturene talijanske jedinice.

Žito i stoku nastavite i dalje sabirati i slati u ovom pravcu.

Za vreme odmora vaših jedinica na terenu treba da vršite neprekidan politički i kulturni rad među stanovništvom. Naravno, treba neumorno razgolićavati razne četničke i nedićevske bande. Treba objasniti talijanske manevre sa tobožnjim davanjem vlasti Srbima u Sandžaku, jer ti isti Talijani s druge strane Drine daju vlast ustašama koji kolju srpski živalj i pale srpska sela. Razvijajte najveću budnost prema raznim sumnjivim petokolonaškim elementima i njihovoj agitaciji.

Izveštavajte nas redovno o situaciji na vašem sektoru.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-V-1942 g.

KOMANDANT

**NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2130.

² Odnosi se na Prvi zlatarski i Prvi pljevaljski bataljon.

³ Odnosi se na Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade koji se nalazio na levoj obali Drine.

IZ PISMA ALEKSANDRA RANKOVICA OD MAJA 1942 GODINE¹

... Pismo je potpisala Cana.² Napisao mi je jedno pismo i oštro osudio njihov postupak. Ne ulazeći u J. greške, kojih on nesumnjivo ima, oni nisu imali pravo da otvaraju pismo Četv. bat. i da nam ga pošalju nekovertirano.

Stari i Lola nisu otišli.³ Ne znam da li će poći.

Dobili smo pismo od Moše, polkoma Sandžačkog odreda.⁴ Između ostalog kaže da su obavešteni od Bjelopoljaca o dolasku u B. Polje (prekjuče) oko 1000 nedićevaca i da logoruju u selu Nedakusi i u jednom selu ispred Ravne Rijeke. Zatim su ponovo dobili obaveštenje o dolasku u Brodarevo više kamiona nedićevaca. Piačariz je došao u Komarane da mobiliše muslimane za zajedničku ofanzivu, ali oni izgleda neće poći sa njim.

Kaže Moša da su posle razbijanja četnika na Mojkovcu mogli da ih gone i dalje, ali su im Crnogorci naredili da ostanu na starim položajima prema Rakiti, na Modrom Dolu i Gornjim Selima. Ovo ti javljam informacije radi.

Mnogo te pozdravlja
Marko

¹ Redakcija nije uspjela pronaći čitav dokumenat, već samo posljednju stranicu originala, pisanu rukom, ćirilicom, koja se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 611.

Na osnovu sadržaja može se ustanoviti da je dokumenat pisan oko 14. maja 1942. godine.

² Cana Babović, tada zamenik političkog komesara Druge proleterske NOU brigade.

³ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti kuda je to trebalo da idu drug Tito i Iva Ribar-Lola.

⁴ Momir Bošković-Moša tada je bio komesar Glavnog štaba NOP i DO za Sandžak. Sandžački NOP odred nije postojao.

UPOZORENJE VRHOVNOG ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 14 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE NA NEPRAVILAN ODNOS PREMA ČETVRTOM BATALJONU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹

VRHOVNIŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II PROLETERSKE N.O. UDARNE BRIGADE

Primili smo vaša dva pisma od 13 o.m. upućena drugu Crnom i Arsu. Istovremeno primili smo i pismo Četvrtog bataljona I proleTERSKE N.O. udarne brigade upućeno svome štabu. Ovio poslednje pismo primili smo nekovertirano.

Vaš postupak u vezi sa pismom IV bataljona skroz je nepravilan. Niste imali pravo, niti potrebe otvoriti pismo koje jedna jedinica, van sastava vaše brigade, šalje svome štabu. Četvrti bataljon, nalazeći se momentano na vašoj teritoriji, bio je stavljen-privremeno pod vašu komandu radi koordiniranja akcije, ali to ne znači da on ne može održavati vezu sa svojim štabom. Naprotiv, on je dužan da obaveštava svoju komandu o dobivenim zadacima i njihovom sprovođenju u život. U ovome pismu komanda bataljona to i čini. Ne ulazeći u greške, koje je nesumnjivo počinio komandant ovog bataljona i ranije i sada, mi vam skrećemo pažnju na pogrešku učinjenu u ovoj stvari i upozoravamo da u buduće ne činite slično.

Vaša zamerka IV bataljonu u pogledu njegovog traženja da dođe u sastav svoje brigade, takođe je nepravilna. —• Nepravilna je utoliko više, što se tamo naglašava: »ako prilike budu dozvoljavale«.

Ako je komandant bataljona, po vašem mišljenju, počinio niz grešaka, trebalo je o tome izvestiti ranije a ne čekati na ovo njegovo pismo, te mu sručiti sve na glavu. Smatramo da ste za to imali vremena i ranije. Vaše ukazivanje na njegove ranije greške, napravljene prilikom povlačenja iz Srbije u Sandžak, opet je nepravilno, s obzirom na okolnosti u kojima vi to činite.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2139.

Sva pošta prolazi kroz naše ruke, pa nema opasnosti da će eventualne nepravilnosti ostati nezapažene. Uostalom, Štab I brigade sigurno bi obavestio o greškama ovoga ili onoga svoga bataljona. I mi nemamo razloga da mu unapred izražavamo nepoverenje.

Vaše primedbe na držanje IV bataljona u navedenim akcijama uzeće se u rasmatranje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-V-1942

Položaj

BR. 44

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 15 MAJA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DO ZA HERCEGOVINU O SITUACIJI U CRNOJ GORI I NAREĐENJE ZA NASTAVLJANJE STALNIH NAPADA NA OKUPATORA I ZA RUŠENJE KOMUNIKACIJE DUBROVNIK—MOSTAR¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**OPERATIVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKIH
PARTIZANSKIH I DOBROVOLJAČKIH ODREDA
ZA HERCEGOVINU**

Dragi drugovi, primili smo vaše pismo od 12 maja o^g² }ao i proglase [i] druge materijale. Iz vašeg izveštaja po vojnom radu vidi se da ste vi potpuno pravilno postavili taj rad koji može da služi za primer mnogim drugim odredima i koji vam donosi vrlo lepe uspehe u narodno-oslobodilačkoj borbi, jfaročito je dobro korisno da vi pre svake akcije održavate savetovanja sa komandantima i komandirima kao i kritičko rasmatranje već izvršenih akcija. Proglasi Muslimanima i

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2133.

² Vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 8.

Hrvatima kao i Srbima dobro su postavljeni. Naročito nam se sviđa proglas jeromonaha Mirona Nikića.³ Učešće sveštenika u Hercegovini u narodno-oslobodilačkoj borbi ima veliki značaj i vi ste dobro učinili što ste angažovali sveštenstvo u toj borbi. To dokazuje da vi vrlo ispravno, ne sektaški, shvatate ovu veliku narodno-oslobodilačku borbu.

Vi nam pišete da vam pošaljemo nekoliko bataljona naše Udame proleterske brigade, koji se nalaze blizu vas, radi ubrzanja čišćenja vašeg terena od neprijateljskih petokolonaških bandi. Mi bismo to učinili vrlo rado, jer je to bila i naša namera da ode jedna brigada na vaš teren, ali u Crnoj Gori, kod Kolašina, situacija se vrlo zaoštrila sa dolaskom većeg broja nedićevaca iz Srbije, tako da smo prisiljeni privremeno baciti što više jedinica na taj teren za brzo rešenje borbe oko Kolašina u našu korist. U slučaju da nam u međuvremenu stignu povoljne vesti iz Crne Gore mi ćemo vam moći odmah poslati jedan ili dva bataljona. Ako ipak budemo morali, da intervernišemo u Crnoj Gori, onda će to biti za kratko vreme i posle toga odmah ćemo prebaciti nekoliko bataljona na vaš teren.

Pošto smo se mi morali, usled velike nadmoćnosti neprijatelja s jedne i s druge strane Drine, povući na teritoriju Čelebića i Zakmura, biće potrdno da vi podržavate najtešnju vezu sa Operativnim štabom koji je sada stvoren na teritoriji Zakmur—Borac i koji ima pod svojom komandom jedinice Kalinovičkog, Fočanskog i Jahorinskog odreda.⁴

Nastojte da i nadalje ostanete sa nama u najtešnjoj vezi, a preko kurira ćete usmeno saznati gde ćete nas po prilici moći da nađete.

Mi smatramo da ova opšta ofanziva neće više dugo trajati jer se neprijatelj žuri na Istočni front i zato bi htelo što pre da u najvažnijim mestima postavi svoje petokolonaške sluge na vlast i nas razbije.

Vi nastavite i dalje sa taktikom koju ste imali do sada, tj. neprekidno napadanje -okupatora i njegovih slugu, rušenja komunikacija itd. Naročito je važno da železnička pruga Dubrovnik—Mostar—Sarajevo bude stalno pod vašim udarom, da se stalno ruši i okupatoru onemogućući da se njome služi.

³ Posle otstupanja glavnine partizanskih snaga iz Hercegovine juna 1942 god. Nikića su uhvatili četnici, strpali u zatvor, ali su ga zbog njegove popularnosti pustili na slobodu. Kasnije su ga zajedno sa svima koje su smatrali da simpatišu i pomažu oslobodilački pokret prisilno mobilisali u četnike i uputili za Liku. Do kraja 1942 god. većinu takvih četnici su tajno ubili ili otrovali, što se vidi iz njihovih poverljivih dokumenata, oglašujući da su poginuli u borbi protiv partizana. Verovatno su to učinili i sa Mironom Nikićem.

⁴ Vidi dok. br. 40.

Vaš predlog da se poginuli drug Jefto Bošnjak proglasi narodnim junakom mi smo prihvatili i za koji dan će »Slobodna Jugoslavija« objaviti herojsku smrt ovog hrabrog borca.

Za nekoliko dana mi ćemo vam verovatno poslati još par drugova za politički rad.

Molimo vas da nam hitno pošaljete u ime vaših omladinaca iz udarnih bataljona čestitku za drugi Antifašistički međunarodni miting u Moskvi. Ako imate koju četu ili bataljon u većini omladinaca, onda treba da se potpiše kao taj i taj omladinski bataljon ili četa. Pošto će se miting održati pod konac maja, potrebno je da vaše čestitke dođu što pre da bi mogle biti pročitane na tome mitingu.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

15-V-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBOĐILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

BR. 45

**OBAVEŠTENJA IVJOŠE PIJADE, IVE RIBARA I NAČELNIKA
VRHOVNOG ŠTABA OD 15 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM
KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU
O SITUACIJI U CRNOJ GORI I HERCEGOVINI¹**

Nedajno, 15.V. u 17 c.

Dragi Tito!

Stigli smo⁵ u Nedajno pre dva sata. Kraj je pust i siromašan. Ovde smo se upravo »sudarili« sa Šikijem koji je došao iz Zabljaka. Da li si danas primio njegov izvještaj, poslat *jučer izjutra* iz Zabljaka?² Na osnovi podataka koje je doneo Šiki može se izvesti sledeći zaključak:

1) **Kolašinski front.** — Posle pobede u Poljima, kod Mojkovca i u predelu Šahovića (6—10 o.m.) naši pripremaju

⁵ Narodni heroj Jefto Bošnjak, poginuo je, kao puškomitraljezac, 4 maja 1942 god. kod Brštanice u borbi protiv Italijana.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4300.

² Vidi dok. br. 36 i 37.

napad na Kolašin. Siki misli da je taj napad već usledio prošle noći. Terzić je bio jako optimističan i izjavio -da je situacija odlična. — Vest o akciji nedićevaca ista je kao ona koju imamo i iz istog izvora.

2) U **Piperima** naš bataljon je imao uspeha protiv četnika i naneo im 30 mrtvih. Piperi još izgleda nisu očišćeni ali naši nailaze na odličan prijem kod naroda koji im donosi oružje i nadaju se novom prilivu udarnika.

3) **Nikšićki predeo:** Od pre 5 dana Talijani sa jakim snagama napadaju u više pravaca iz Nikšića. Naši su im zadali žestoke udarce (300 mrtvih), ali su Italijani proširili obruč oko Nikšića. Pravci italijanskih napada: Nikšićka Župa, gde su prodrli, selo Lukovo i Gornje Polje.

4) **Bjelop'avlići** — situacija svakim danom sve bolja.

5) **Grahovo** — prema nepreciznim podacima Talijani s jačim snagama idu ka Grahovu, ali izveštaj 118 k&26 iz kog pravca.

6) **Hercegovina.** — Talijani su po drugi put napali u pravcu Vrbe i Dražljeva. Šiki je govorio telefonom sa Krstacem, odakle su mu javili da naši Gačani⁸ traže pomoć.

7) Sa sektora LJBrigade primili smo u putu izveštaj od juče po podne koji šaljemo u prilogu.

8) Sam general Pircio Biroli⁴ sa Cetinja je došao u Nikšić.

9) **Most na Levertari** uspešno je porušen na dužini raspona od 50 metara. Svaki prelaz je nemoguć. Po.pričanju Sikija u Šavničkom srezu (a i u ostalim delovima Crne Gore) nastupio je nov polet borbenog oduševljenja ne samo naših udarnika već i pozadine.

U vezi sa svim tim vide se napori neprijatelja na svim stranama, a naročito u Crnoj Gori, ist. Hercegovini i jugu Sandžaka i Bosne. Predeo Šavničkog sreza—Golija—Banjani—Bileća pretstavlja danas glavnu našu bazu.

Arso predlaže u vezi sa svim ovim novim momentima da se II[^]Brigada premesti iz sadašnjeg predela koji postaje neplodan" za sada, — i da' se prebaci u Zabljak ili Mojkovac, odakle bi se upotrebila: za upad u dolinu Lima ili da napravi veliki pokret na čišćenju četnika pravcem: Mateševo—Kuči—Piperi—Bjelopavlići. Dalji njen rad saobrazio bi se situaciji. Ovim bi, po mišljenju Sikija, dobili veliki ugled i rezervoar ljudstva a Talijane bi sabili u gradove. On kaže da je s hranom

³ Odnosi se na Prvi gatački bataljon Sevmohercegovačkog NOP odreda.

⁴ Alesandro Pircio-Biroli, armiski general, tada guverner Crne Gore. Ratni zločinac.

— osim hleba — već lakše u Ornoj Gori, a za mesec i po dana biće prve žitarice.

što se tiče I Brigade (bez jednog bataljona) Arso misli opet da je bacimo u Hercegovinu — zasad oko Gacka, tako da obe brigade u slučaju potrebe možemo prikupiti, a sad bi obe imale čvrsta uporišta. Kragujevački ostaviti privremeno gde je.—

Arso te moli da mu hitno povratkom istog kurira saopštiš tvoje mišljenje o svemu ovome, kao i o momentima koje je izvestio Šiki. On misli da eventualni dolazak nekog bataljona I Brig. u Pivu ne znači smetnju ovome, jer bi se odatle mogao iskoristiti. Isto tako po pitanju Četkovića kao kom.[andanta] II Brigade s kojom bi — ako usvojiš Arsin predlog — privremeno operisao i Lovčenski bataljon.

Nadamo se da ćemo tvoj odgovor dobiti *sutra do podne* kad Arso misli dalje za Žabljak (4' sata puta odavde). U njemu javi šta će dalje *Šiki*, tj. da li da ide tebi ili da čeka tu. Javi i šta ćemo *ja i Marko* — jer nema razloga da tu bez posla i bez tebe sedimo (Paji" i Veljku⁶ sad više ne trebam kad su smešteni). *Najbolje bi bilo, a to predlažemo sva trojica, da ti sutra dođeš ovamo u Nedajno i da nam usmeno daš dalje direktive* — pa onda zajedno kud hoćeš.

čekamo hitno tvoj odgovor i dolazak.

Lola, Arso, Šiki

⁵ Pavle Savić
⁶ Veljko Dragičević

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU, IVI RIBARU I NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O ZADACIMA KOJI CE SE POSTAVITI PRVOJ I DRUGOJ PROLETERSKOJ NOU BRIGADI I NAREĐENJE DA NAČELNIK VRHOVNOG ŠTABA ODMAH PODE DA ISPITA SITUACIJU NA KOLAŠINSKOM SEKTORU I ŠTO PRE PODNESE USMENI IZVEŠTAJ¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Drugu Arsi, Loli i Marku

Primili smo pismo sa potpisom Lola, Arsa i Šiki.² Slažemo se da treba poslati barem jedan deo Prve brigade u pomoć drugovima u Hercegovini. Ne slažemo se da se sada digne čitava Druga brigada sa ovog terena i prebaci na Žabljak. Prvo zato što mi u toku čitavog jučerašnjeg dana nemamo nikakvog izveštaja o II Brigadi i nije nam poznata situacija na tome terenu. Drugo zato što potpuno napuštanje toga terena bi bilo i politički i vojnički nepravilno. Tim pre što vi i sami javljate da dolaze nedićevci u Čajniče. Vi znate i sami da uprkos nedostatka u hrani i na tom terenu, ipak mi još uvek iz toga predela možemo da nabavljamo hranu i za naše potrebe. Povlačenje Brigade sa toga terena mi smo predvideli samo u slučaju velikog pritiska talijanskih trupa. Juče smo saznali sa nekoliko strana da su se Talijani posle prekučerašnje borbe povukli natrag u Foču. No ovo još nije dobro provereno i mi čekamo izveštaj od II Brigade o tome. U slučaju da su se Talijani povukli i odustali od daljeg napada prema Čelebiću, mi ćemo onda na tome terenu ostaviti dva bataljona, a dva bataljona poslati u pravcu Mojkovca zajedno sa trećim bataljonom II Brigade koga mislimo prebaciti sa Zakmurskog sektora na teren Sandžaka. Koči ćemo dati naređenje da krene Hercegovcima u pomoć sa tri bataljona.

Ne razumemoi kako vi smatrate mogućim prebacivanje izvesnih snaga Proleterske brigade u Pipere kada i ove snage koje tamo postoje nemate čime ishranjivati. Vi i sami dobro

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2137.

² Vidi dok. br. 45.

znate da je naše ljudstvo dosta iscrpljeno i da bi ga jedno gladovanje od 14 dana potpuno onespособilo na duže vremena za borbu. Ako se ovih dana reši pitanje Kolašina onda se mogu odande poslati crnogorski bataljoni u Pipere i nije potrebno mrcvariti tako daleko jedinice Proleit. brigade.

Ja smatram potrebnim da ostanem zajedno sa Crnim još neko vreme ovde dok se ne vidi razvoj situacije na ovom području. Lola i Marko, ako im se baš hoće putovati, mogu doći i ovamo, ali ne vidim potrebe da ja idem tamo davati direktive. Voleo bih da mi Siki objasni otkuda je najedanput u Crnoj Gori lalkše za hranu i kakvi su to novi plodovi već (tamo izrasli. Ja se dobro sećam da je on u svom poslednjem pismu od pre deset dana, zajedno sa Milutinom, zakukao zbog nemanja hrane i čak što više kazao je u tome pismu da će crnogorske jedinice morati napustiti, zbog nedostatka hrane, svoju teritoriju. Ako Šiki ima vremena mogao bi zajedno sa Lolom i Markom doći malo i ovamo,

Ovog momenta nam je došao kurir iz Kraljevačkog bataljona koji potvrđuje vesti da su se Talijani iznenada iznad Bastasa digli i krenuli natrag u Foču.

Po mome mišljenju Arsa bi trebao hitno da otputuje na Kolašinski sektor i ispita tamo čitavu situaciju i vrati se što pre natrag.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-V-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

PREDLOŽI NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 16 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU¹

Druže Tito,

U duhu tvoga naređenja ja sam jutros produžio za front.² To je bilo i najkorisnije. Sa toga pravca mogu se dobiti podaci o situaciji.

Šavnički srez sa okolnim terenom pretstavlja uporište koje ne zahtijeva vezivanje naših snaga. Oko njega se može sigurno manevrovati i imamo dovoljno snaga. Sa ovog uporišta mogu se riješiti pitanja:

- Sandžaka
- Crne Gore i
- Hercegovine sa dijelom Bosne do Jahorine.

Kad se povoljno riješe pitanja na ovim područjima, možemo pokrenuti jednu jaku grupu u najvažnijem pravcu o kom smo govorili. Tada bismo imali sigurno zaleđe. Mi smo se plašili da suviše ne odmaknemo brigade od Srbije. Toga se ne treba plašiti. Do uvođenja snaga u Srbiju trebaće izvjesno vrijeme. Vojnički uslovi nijesu povoljni u ovom vremenu. U Srbiji, po mom mišljenju, treba se pojaviti onog momenta kada i vojnička situacija na Istočnom frontu to nagovijesti. To ne shvatam tako bukvalno: proboj fronta i uništenje njemačke armije. Do tog vremena mi, uspješno riješivši pitanje u ovim oblastima, možemo gurnuti sa jednom jakom grupom od 5—6.000 boraca.

Podaci o našim snagama:

- Oko Kolašina 1[^]. crnogorskih bataljona sa preko **2.000** izvrsnih boraca;
- • Sandžački štab: oko 1.000 dobrih boraca;
- Proleterske brigade: 1.850 izvrsnih boraca. Udarne snage ostalog dijela Crne Gore, Boke i Hercegovine ne računam. Ovo je na našem dohvatu i od tih snaga možemo prema postavljenim ciljevima rješavati zadatke. Sve ove snage mogu se grupisati za kratko vrijeme: 5—10 dana. Potrebno je konkretno odrediti zadatke i najaktuelniji su:

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3692.

² Vidi dok. br. 46.

— Vašojevićko pitanje,³ gdje bi mogla da potpomaže rad jedna brigada.

— Pitanje Turaka⁴ — Komaranci (Sandžačko pitanje).

Ovo bi trebalo razmotriti sa političke tačke gledišta. Do sada su oni bili neutralni, jednog momenta borili se protiv četnika, ali su nam zatvori[li] Lim i sa time dejstvo na neprijateljsku važnu komunikaciju. Sada se organizuju (po izvještaju koji imaš Ti) i mogu protiv nas otvoreno istupiti. Riješivši uspješno pitanje Komaranaca, i prelaz za Srbiju ne bi predstavljao nikakvo pitanje. (No, mi sa jakom grupom, uvijek se možemo uspješno probiti).

— Pitanje četničkog rješenja u ostalim krajevima Cr. Gore. (Tamo su četnici labavi. Oni ostavljaju na položajima mitraljeze za partizane — slučaj u Piperima).

— Podržavanje ustanka u Hercegovini, jer time olakšavamo stanje u Crnoj Gori.

Dakle, sve su to krupna pitanja za koja treba donijeti *načelnu odluku*.

Napominjem da vezivanje naših brigada za pojedine frontove bilo bi nezgodno. Mi ne možemo očekivati da naše brigade riješe sva vojnička pitanja — borbe. One bi se znatno istrošile. Njihovo prisustvo ima ogromnog moralnog značaja, te podiže borbenu vrijednost ostalih udarnih bataljona koji s njima operišu u zajednici. Ne shvatam bukvalno: da naše elitne jedinice treba da izbjegavaju borbu. Bacićemo ih i te kako u borbe, ali u one koje će imati velikog značaja. Na svome putu one će naići na borbe.

Kad se četnici dotuku u Crnoj Gori, okupator će biti izolovan i ugrožen. Mi tada možemo izdvojiti jače snage. Pri tome, moramo voditi računa da stvorimo jedno sigurno uporište. Mi ne možemo znati kada će pasti rješenje na Istočnom frontu, po kom je tim potrebnija jedna baza, koja mora biti i dovoljno široka.

Druže Tito, situacija je za nas vrlo povoljna. Potrebno je donijeti odluku za jedan vremenski period. Ja ću nastojati da sa Žabljaka, dostavim izvjesne konkretne podatke o situaciji.

Odavde se imaju bolje veze, pa je potrebno da dođeš ovamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-V-42 god.
Nedajno, **6,30** časova

Pozdrav
Arso

³ Odnosi se na četništvo u plemenu Vasojevića.

⁴ Odnosi se na muslimane.

P.S.

Arso dodaje:

1) Sandžačke snage, pošto se oslobode iz rajona Bijelo Polje—Kolašin, uzeće kontrolu Sandžaka. Zbog blizine Crnogoraca mislimo da u Sandžaku uvijek možemo riješiti situaciju u svoju korist. Vjerovatno je da će nedićevci doći i u Čajniče. Ako bismo čekali da to osujetimo izgubili bismo dragocjeno vrijeme.

2) Predio Jahorine dobija veliku važnost. Bilo bi dobro kad bismo Kalinovičkom odredu mogli dati 1 prolet. bat. No, iz Hercegovine se uvijek može brzo intervenisati ka Kalinoviku.

BR. 48

OBAVEŠTENJE IVE RIBARA-LOLE OD 16 MAJA 1942 GOD. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o pogodnosti krstača i žabljaka za smestaj vrhovnog štaba zbog razgranate linije uspostavljenih telefonskih veza¹

Nedajno, 16.V.42 u 8 čas.

Dragi Tito!

Sajgurno si primio naše jučerašnje pismo sa Mošinim podacima i Arsinim predlozima.² Arsa ti je jutros preko Šikija poslao i drugo pismo³ i otputovao za Kolašinski front da te odande što pre izvesti.

Paja i Veljko su noćas *radili normalno*.—

Ovde u Nedajnom zgodno je kao *prolazno mesto* ali nije za dugo, iako su meštani od početka vrlo susretljivi prema nama. Ja mislim o *Krstaču ili čak i Žabljaku* (jedan i drugi imaju telefon sa Nikšićem, Sandžakom, Hercegovinom, Boanom) kao mestu za naš Štab — bar privremeno. Uostalom — kako rešiš.

Ja ću čekati tvoj odgovor na naše sinoćnje pismo, a ukoliko duže ne dođe poći ću iu tom pravcu — jer ovde je moje prisustvo dalje bez potrebe. Šta je kod vas novo na frontu?

**Pozdrav
Lola**

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4299.

² Vidi dok. br. 45.

³ Vidi dok. br. 47.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 MAJA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SE SA TRI SVOJA BATALJONA PREBACI U HERCEGOVINU I DA NE FORSIRA PREBACIVANJE DOBROVOLJAČKIH JEDINICA NA NJIHOVE TERENE SVE DOK SE TAMO NALAZE JAKE NEPRIJATELJSKE SNAGE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**ŠTABU I NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE
BRIGADE**

Primili smo vaš izveštaj od 14 maja. Vi ste dobili pogledaje naše naređenje da se čitava Brigada prebaci u Pivu i onda dalje u Crnu Goru.² No s obzirom na to što hercegovački drugovi traže pomoć mi smo resili dS vi prebacite ovamo samo Sumadijiskij bataljon II Brigade a sa tri vaša bataljona da krenete u Hercegovinu i da se povežete sa Hercegovačkim Operativnim štabom u Jugbvićima. Ako vi smatrate da možete sobom povesti jedan udarni bataljon, bilo Romanijski ili koji drugi, onda možete to učiniti. Ali taj bataljon se ne bi smeo upotrebiti dalje osim negde u predelu Čemerna ili na liniji Ulog—Tevesinje, tako da bi se mogao uvek prebaciti natrag na svoj teren.

Niste pravilno postupili što ste forsirali prebacivanje pračanskog bataljona na svoj teren u vreme kada je još neprijatelj intenzivno nadirao na liniji Kalinovik—Miljevina—Foča i obratno. Razume se da su ljudi mogli shvatiti to kao da se hoćete njih otarasiti. Osim toga vi ste čak hteli da ih odvojite od njihove imovine, što je skroz pogrešno. Jasno je da bi ti ljudi iz prkosa i ogorčenja prešli u četnike i na taj način propada sav naš rad koji smo mi toliko meseci vršili na tom terenu. U tome odbijanju Pračainskog bataljona da se vrati na svoj sektor sada ja vidim više pozitivnu nego negativnu osobinu tih ljudi. Oni koji neće da se više bore beže i sami natrag

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2135.

² Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje. Ono je verovatno bilo napisano u duhu direktiva druga Tita datih Sretenu Zujoviću i načelniku Vrhovnog štaba. (Vidi dok. br. 40.)

bez potrebe da ih se tera. Prebacivanje ljudi na njihov teren treba da se izvrši onda kada se za to stvore barem minimalni uslovi, a to je kada glavna neprijateljska navala prođe. Vi treba da znate da su Nemci, Hrvati³ i Talijani najpre opkolili pojedine sektore i da već krstare preko tih sektora i šumama i kosama sa jačim vojnim snagama. To će trajati kraće vreme i onda će se povući. Zbog toga bacanjem većih snaga na tako mali teren postoji opasnost da se te snage rasture i da uopšte prestanu da budu od neke vojničke vrednosti. Pitanje prebacivanja rešiće Operativni štab koji je prema našem naređenju trebao da bude formiran iz Kalinovičkog, Fočanskog [odreda] i drugih dobrovoljačkih partizanskih jedinica. U Hercegovini je pitanje ishrane vrlo teško, ali vi nastojte po svaku cenu da naše jedinice Prolet. brigade ne trpe odviše pomanjkanje i da se suviše mnogo ne iscrpljuju. Vodite računa o tome da se naše jedinice Prolet. brigade pokažu dostojne imena koje nose i da se pred herojskim hercegovačkim partizanima i pokažu kao naše najbolje udarne jedinice. Hercegovački drugovi iz Operativnog štaba rade u vojnom pogledu tako dobro da mi treba od njih da učimo. Baš zato mislim da će dolazak naših jedinica na taj teren koristiti još više za nas nego za njih.

Držite stalno tesnu vezu sa nama a kuriri mogu biti zajednički za Operativni štab Hercegovine i za vas.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-V-1942 g.

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

P.S. Umesto Kraijevačkog bataljonai, koji povlačite, treba odrediti jednu meštansku jedinicu, bilo Zakmursku ili Fočansku, koja će preuzeti kontrolu uz Drinu.

³ Ustaše i domobrani

**TELEGRAM DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE I OPERATIVNOG RUKOVODSTVA KOLA-
ŠINSKOG SEKTORA OD 16 MAJA 1942 GOD. UPUĆEN
MOŠI PIJADE DA IZVESTI VRHOVNOG KOMANDANTA
DRUGA TITA O UZROKU ZAKAŠNJENJA NAPADA NA
KOLAŠIN¹**

KOMANDA PODRUČJA
DURMITORSKOG
NAROD. OSL. PART. ODREDA
BROJ 1199
16-V-1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Položaj

Jutros smo primili sljedeći telegram iz Boana:

»čiči Janku — Zabljak.

TVaj telegram primljen. Druga Tita obavijesti da se sa napadom na Kolašin zakasnilo zbog toga što je baš kad smo počeli s koncentracijom neprijatelj napravio tebi poznati prodor u Poljima i Mojkovcu, pa je rješenje ove bitke uslovilo naše dalje planove. Bitka u Poljima i Mojkovcu trajala je od 10—14 maja. Morali smo uzeti par dana za pregrupaciju i novnu koncentraciju.

Mного te pozdravljaju
Đilas, Terzić, Cetković«

Pošto je Čiča Janko već pošao tamo, dostavljamo vam ovaj prepis telegrama.

Situacija u okolini Nikšića ostaje i dalje nepromijenjena. Talijani povremeno sa Gradca spuste se do Lukova i hvataju seljake, koji ih čekaju kod svojih kuća.

Sa'Ostalih fFontova nijesmo dobili ništa novije.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT PODRUČJA,
Pavle D. Pekić

¹ Redakcija nije uspjela pronaći telegram kao poseban dokument, već ga donosi u ovom prepisu sa propratnim objašnjenjem komandanta područja Durmitorskog NOP odreda. Ovaj prepis, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2710.

**IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 16 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KO-
MANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI U CRNOJ GORI,
SANDŽAKU I ISTOČNOJ HERCEGOVINI¹**

Druže Tito,

1) Oko Nikšića ništa novo. Talijana su ušli u Nikšićku Zupu i drže položaje južno od sela Lukova. Za ostale krajeve nema podataka.

2) Po neprovjerenim podacima, Talijani sa četnicima napravili su ispad iz Bijelog Polja ka Šahovićima. Ovim ispadom vjerovatno bi htjeli da olakšaju situaciju četnika kod Kolašina.

3) Od Kolašina još nema podataka. Đilas i Terzić pripremala su nekoliko dana napad. Taj napad, ako do sada nije izvršen, sigurno će uslijediti u najkraće vrijeme. Naša brigada² izgleda neće moći učestvovati u tome napadu. Ja danas produžujem za Mojkovac, gdje se nalaze Đido i Terzić. Kod njih ću biti poslije podne 17. Razmotrićemo detaljno situaciju u tom dijelu Crne Gore kao i Sandžaku. Obojica su neposredno pratili događaje u posljednje vrijeme.

4) Za naše trupe, koje prolaze preko Pive, treba prebaciti hranu (iz Čelebića. Trebalo bi u Zabljak hitno uputiti nešto i od onih 3000 kg što se nalaze oko Rudina. Pitanje ishrane postaje sve teže. Hrane se nema ništa. Moramo je negdje u najkraće vrijeme osvajati.

5) Od Jakića³ iz Sandžaka, kao i Peka⁴ iz Crne Gore nje-sam mogao dobiti telefonske podatke o situaciji. Pio svemu sudeći u tim krajevima nema ništa novog.

6) Po iskazima nekih lica Hercegovci su odbili i drugu talijansko-četničku ofanzivu, koja je bila povedena od Gacka, prema selu Dražjevu.

7) Danas su Talijani bombardovali Šavnik, Meljak i Bukovicu (Sandžak). Na Šavnik je bačeno 16 bombi, ali bez ikakvog rezultata.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16404.

² Odnosi se na Drugu proletersku NOU brigadu.

³ Velimir Jakić

⁴ Peko Dapčević

8) Put od Krnova ka Šavniku ruši se sistematski. Tamo je poslat i inženjer.⁵ Zgodno bi bilo da dođe i naš Smimov,⁶ bilo u Zabljak ili Šavnik.

Zabljak 16-V u 14 časova.

Pozdrav Arso

BR. 52

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TIȚA OD 16 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (Kragujevačkog) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA KONTROLISANJE DRINSKE DOLINE NIZVODNO DO SELA BASTASH SADEJSTVO SA JEDINICAMA DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹

VRHOVNIŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**ŠTABU KRAGUJEVAČKOG BATALJONA I PROLETERSKE
NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE**

Prema izveštaju Štaba Kraljevačkog bataljona, koji se nalazi sa me strane Drine, i Štaba II Proleterske brigade, koji smo primili ovog momenta, situacija na Fočanskom sektoru jeste sledeća: neprijatelj je pod pritiskom bočnog nadiranja jedinica II Prolet. brigade juče u 9 sati pre podne iznenada napustio svoje daljnje nadiranje prema Zlatnom Boru i -brzo krenuo natrag prema Foči. Štab Kraljevačkog bataljona javlja

⁵ Odnosi se na Lazara Jaukovića. Posle otstupanja glavnine partizanskih snaga iz Crne Gore, juna 1942 god., on je, kao ilegalac, ostao na terenu Pive. Uskoro su ga četnici otkrili i uhvatili na spavanju u Katinom Dolu iznad Bezuja. Osudili su ga na smrt i odveli na ruševine mosta kod Đurđevića Tare i tu, u prisustvu italijanskih okupatora, strijeljali 2 avgusta 1942 godine. Na ruševine ovoga mosta doveli su ga zato što je on, po nalogu Moše Pijade, tada delegata Vrhovnog štaba u Crnoj Gori, izvršio rušenje i time usporio italijansko-četnički prodor ka Savničkom srezu.

Vladimir Smirnov

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2136. Dokumentat je na pojedinim mestima oštećen.

da se jedna kolona od dve stotine ljudi sa kosa iznad Bastasa spustila prema Drini, ali je bila napadnuta mitraljeskom vatrom s one strane Drine tako da je pretrpela velike gubitke a sva se komora razbežala po šumama. Usled mitraljeske vatre neprijatelj se nije mogao povući natrag na kos[e] niti krenuti niz Drinu, tako da je bio prisiljen crvenim raketama zvati pomoć. Ovfog] momenta još nemamo podataka da li se izvukao. U vezi sa time bilo bi potrebno da prebacite ponovo jednu četu preko Tare, [ko]ja bi se opreznim izviđanjima uputila [u] pravcu Bastasa. Pošto je most na Tari kod vas porušen, to bi četa morala da se prebaci na mostu kod Uzlupa ovde. Ovaj pokret treba izvršiti u zoru 17-V. Četa ko[ja] bi krenula pravcem Bastasa morala bi se povezati sa jedinicama II Prolet. brigade. Naše jedinice II Prolet. brigade, proteravši neprijatelja iz Mazoča u pravcu Foče, doprle su do Dragočave iznad Foče i na Humić kao i na Krušičko Brdo. Pošto je Kraljevački bataljon dobio zadatak da krene sa svojom Brigadom u jednom drugom pravcu,² bilo bi potrebno da vi s onu stranu Drine, kod Kruševa, prebacite jednu ja[ču] patrolu, od jednog voda, koji bi krenuo obalom Drine držeći stalno vezu sa vašom četom na desnoj obali Drine. Taj bi vod ostao' tako dugo tamo dok ne stigne jedna četa III Bataljon[a] II Prolet. brigade sa zadatkom da kontroliše levu obalu Drine [u] pravcu Čureva i Broda.³ Ovaj vod od [dvajdesetak ljudi prebacite takođe rano zorom na levu obalu Drine, a sa sobom treba da ponese i dva puško-mitraljeza.

Pristupite izvršenju ovog zadatka, a mi ćemo obavestiti Štab II Brigade da se poveže sa četom koja će poći napred preko Tare.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-V-1942 g,

18,20 sati

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

² Vidi dok. br. 49.

³ Vidi dok. br. 54.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA PROCENI MOGUĆNOST IZVRŠENJA NOĆNOG PREPADA NA NEPRIJATELJSKI LOGOR KOD FOČE¹

**VRHOVNIŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU II PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE**

Primili smo vaše pismo od 16-V od 11 časova. U vezi sa vašim izveštajem i izveštajem Kraljevačkog bataljona, koji se nalazi s one strane Drine, mi smo naredili da se jedna četa Kragujevačkog bataljona prebaci ponovo preko Tare i uputi u pravcu Bastasa.² Štab Kraljevačkog bataljona javlja da se juče pre podne jedna neprijateljska kolona sa komorom spustila u blizini Bastasa sa kosa prema Drini, ali je Kraljevački bataljon otvorio na nju mitraljesku vatru koja je izazvala kod neprijatelja ne samo veliku paniku nego i dosta gubitaka i sva mu se komora razbežala po šumi. Neprijatelj je bacao crvene rakete za pomoć jer se nije mogao uspeti natrag na kosu, niti ići niz Drinu usled mitraljeske vatre, šteta je što nije bila ni jedna naša jedinica tamo da zarobi neprijatelja i zahvati plen. U vezi sa time i s obzirom na to što će četa Kragujevačkog bataljona da stigne tamo sutra dosta kasno, bilo bi potrebno da se jedna vaša četa odmah spusti kosom u pravcu Bastasa i pokupi eventualno napušteni plen. Prethodno je potrebno da se teren dobro izvidi i pomoću signala sporazume [sa jedinicama] s one strane Drine, da ne bi otvarale vatru.

Uradili ste vrlo dobro što ste krenuli napred za neprijateljem. U slučaju da utvrdite pomoću izvidnica da se neprijatelj nije kod Foče utvrdio, organizujte jedan dobar noćni napad na neprijateljski logor, koji može dati vrlo dobre rezultate. Prethodno ispitajte dobro sve okolnosti i napad što brižljivije pripremite.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2137.

² Vidi dok. br. 45.

Ja sam izdao naređenje da se i vaš III bataljon, koji se nalazi još s one strane Drine, hitno prebaci na vaš teren.³ Jedna četa toga bataljona ostaće privremeno na levoj obali Drine koju treba da kontroliše i omogući nesmetano kretanje naših jedinica na desnoj obali Drine.

Šaljite nam svakodnevno barem jedanput izveštaj o situaciji na vašem sektoru.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

	KOMANDANT
16-V-1942 g.	NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
19 sati	I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 54

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 16 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SE PREBACI U SASTAV SVOJE BRIGADE I OSTAVI JEDNU CETU NA LEVOJ OBALI DRINE RADI KONTROLISANJA PRAVCA CUREVO—BROD¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III BATALJONA II NARODNO-OSLOBODILACKE
PROLETERSKE UDARNE BRIGADE**

Danas smo. izdali naređenje štabu vaše Brigade² da se vaš bataljon prebaci preko Kruševa i uputi u sastav svoje brigade. S obzirom na to što Kraljevački bataljon I Prolet. brigade, kojii kontroliše Drinu, treba da krene sa ostalim jedinicama I Brigade u drugom pravcu, potrebno je da vi jednu četu vašeg bataljona 'ostavite na levoj obali Drine da kontroliše tu

³ Vidi dok. br. 49.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2138.

² Vidi dok. br. 53.

stranu u pravcu Cureva i Broda i omogućiti nesmetano izvršavanje operacija naših jedinica na desnoj strani Drine. Ta četa će ostati na tom području tako dugo dok je ne zameni koja jedinica iz meštanskih bataljona, bilo Zakmurskog ili koga drugog.

Četi treba da stavite na raspoloženje nešto novaca za nabavku hrane, a osim toga ona treba da se poveže sa mesnim narodno-oslobodilačkim odborima koji su dužni da se brinu o njenoj ishrani.

Kada se vaš bataljon prebaci preko Pive, on treba da krene niz Pivu preko Sćepan Polja u pravcu Liječevine i prebaciće se kod mosta na Uzlupu na onu stranu Tare. Kad stignete ovamo dobićete dalje naređenje i pravac.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16-V-1942 g.

19 sati

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito**

(M. P.)

BR. 55

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA SMEŠTAJ BATALJONA U REJONU PAPKOVA DOLA RADI ODMORA I ZAŠTITE PRELAZA PREKO TARE KOD UZLUPA I ŠĆEPAN POLJA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU KRAGUJEVACKOG BATALJONA I NARODNO-OSLOBODILACKE PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

Vaš bataljon treba da se u ranu zoru 19 o.m. prebaci preko mosta Uzlup i smesti u selo Papkov Do ili Podsjerine. To je visoravan oko 3 km iznad Tare. Kao straža na prelazu Šćepan Polja treba da ostane jedan vaš vod sa dva automatska oružja. Vaš vod kioji je prebačen sa one strane Drine treba da povučete u sastav bataljona. Ovaj premeštaj vašeg bataljona ima u prvom redu svrhu da se vaše ljudstvo bolje smesti i odmori, a u drugom redu da se nalazi na tome području kao rezerva u slučaju pokušaja Talijana da prodru u pravcu Čelebića. Vaša četa koju ste juče poslali preko Tare treba da bude nakon dan dva smenjena i na mesto nje poslati jedan vod kao izvidnicu u istom pravcu. U slučaju neprijateljskog pokreta prema Čelebiću i prinudnog napuštanja toga terena vaš bataljon ima zadatak da u prvom redu štiti prelaze preko Tare kod Uzlupa i kod Šćepan Polja. U tom slučaju on bi se ponovo prebacio s ove strane Tare.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

17-V-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2139.

OBAVEŠTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA I IVE RIBARA-LOLE OD 17 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O SMEŠTAJU I POLITIČKOM RADU U NEDAJNU I PIŠCU¹

Nedajno, 17-V-1942 g.
15,30 časova

Druže Stari,

danas smo primili poštu od Prvog (lovčenskog) bataljona i jednu depešu. Kako mi reče Lola, sve su ti ove stvari već poznate iz razgovora sa drugom Jankom.² Ipak ti odmah i šaljem sve.

Mi smo se ovde nekako smestiii i nastojimo da organizujemo rad kako ne bi sedeli zaludni danas kada na sve strane sve vri. Sinoć od 9 pa jutros do 4 časa držana je sednica Narodno-oslobodilačkog odbora u Pišću. Na sednioi su bili delegati iz čitave Pive. Mi smo poslali druga Marjana⁸ da im pomogne u radu. Sednica je uspešno obavljena (i pretresena su sva pitanja iz prošlog i za budući rad. Najteže pitanje bilo je pitanje rekvizicije potrebnih životnih namirnica. Ljudi su dosta škrti i rado ne daju za vojne potrebe.

Danas se drži neko omladinsko savetovanje jednog dela Pive pa smo poslali Junicu⁴ i Lulu,⁵ Oni će pomoći u postavljanju omladinskog i ženskog rada.

Za večeras smo zakazali konferenciju svih seljaka ovoga sela. Ovde se ljudi intereisuju za sva politička pitanja. Vesti izdajemo i rasparčavamo ukoliko imamo veza. Vama i ovoga puta» šaljem 10 primeraka.

Za sada nas ovde ima: 10 stražaira, 10 Talijana, 1 konjušar, 1 kurir Štaba I brigade, 5 iz Piajinog društva,[®] 14 sa mnom i sa Lolom i 6 stražara sa Draganom⁷ u selu Nikoviću.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4277. Potpis je takođe otkucan na pisačkoj mašini.

² Moša Pijade

³ Marijan Stilinović

* Jurica Ribar

⁶ Mileva Planojević-Lula

⁶ Odnosi se na Pavla Savića, sa kojim su, na radio-stanici Vrhovnog štaba, kao radiotelegrafisti, šifranti i tehničari bili: Veljko Dragičević, Branka Savić, Slobodan Nakićenović i Zora Dragičević. (Veljko i Zora su poginuli 25 maja 1944 god. za vreme desanta na Drvar.)

⁷ Dragan Malinić

U komori smo imali 20 -tovarnih konja. U putu nam je crklo dva konja, jedan u Nikoviću a drugi na putu za Pišće kad se išlo za seno. Osim toga, imamo 7 jahaćih konja. Velike su teškoće za ishranu konja, a isto tako i za našu ishranu. To pitanje uspeli smo tek danas nekako resiti.

Tvoje pismo smo dobili.⁸ Samo radi putovanja nama se ne dolazi tamo. Ako ima nekog stvarnog posla onda nam javi da dođemo. Ja mislim da će se ova neizvesnost u pogledu našeg boravka ovde i vašeg tamo resiti za koji dan. Očekujemo da ćeš nam reći nešto što se toga tiče.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Marko i Lola

BR. 57

PISMO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU I IVI RIBARU-LOLI KOJIM SE POZIVAJU NA SASTANAK U VRHOVNI ŠTAB I OBAVEŠTAVAJU O ZADACIMA KOJI SU POSTAVLJENI PRVOJ I DRUGOJ PROLETERSKOJ NOU BRIGADI¹

Dragi drugovi!

Primio sam vaše pismo,² kao i pismo za Crnoga.³ Osiim toga u toku noći nam je stigao materijal crnogorskih drugova. Drug Milutin nam šalje depešu preko Krstača i naređuje da se Prolet. brigada hitno prebaci u Šavnik, jer [kaže] da je put Šavnik—Nikšić ugrožen. To je, razumije se, nemoguće. Prvo zbog toga što je veći dio Prve prolet. brigade otišao u Hercegovinu, drugo zbog toga što je Druga brigada kod same Foče,

~/./1
/ "f/i

⁸ Vidi dok. br. 62.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 552.

² Vidi dok. br. 56.

³ Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

jer su Talijani otjerani natrag u Foču. Kada bih i mogao tu brigadu poslati, trebalo bi najmanje 5 dana da stigne u Šavnik. Osim toga ja nikako ne mislim napustiti taj dio Sandžaka koji nam je za sada jedim izvor hrane, kako za naše bolnice, tako i za naše vojne jedinice. Sada prebacujemo preko Tare opet 15.000 kg žita i mnogo stoke. Naši su se intendanti povratili i prvi put kod njih vlada veliki optimizam glede nabavke hrane.

Druga Sikija zadržavam ovdje do sutra, a ti, druže Marko, i Lola krenite odmah na put ovamo da održimo jedan sastanak prije odlaska Sikija na Zabljak. Očekujemo vas sutra prije podne.

Vijesti nam trebate slati redovno svakog dana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Tito

18.V.42.

P.S. Donesite nešto soli, i malo bijeloga brašna.

**PISMO ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 18 MAJA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU¹**

Druže Stari,

dostavljam ti izveštaj iz Hercegovine i jedno pismo Peka Dapčevića u kome nema ništa novo pored onoga što je drug Milutin u svome telegramu tražio od Vrhovnog štaba.² Stoga sam ovo pismo zadržao od sinoć i šaljem ga po ovom kuriru. /;

Kao što vidiš, mi smo ovde pored ostalog rada organizovali i redovno izdavanje vesti. Bilo bi potrebno da nam redovno dostavljate sve vesti sa unutrašnjeg fronta ukoliko neki izveštaji ne dolaze preko nas. ,

Pored najavljenog broja ljudstva ovde u Nedajnu,³ danas su nam prispela još dva borca iz VI beogradskog bataljona.⁴ Oni su sprovodili bolesne drugove iz bataljona za bolnicu, pa ih je partizanska straža u Nikovićima našla bez objave i sprovela kod nas u Nedajno, Njdhov pravac je Zabljak, tj. trebali su u tom pravcu nastaviti put u slučaju da je njihov bataljon prošao kroz Nedajno za Zabljak. Kako bataljon nije prošao ovuda, ja sam ih zadržao. Ukoliko je bataljon otišao u tom pravcu drugim putem, javi mi da bih njih mogao uputiti.

Mi još uvek očekujemo tvoju naredbu u pogledu našeg ostajanja ovde ili kretanja dalje.

Ukoliko je došao neki materijal za Komisiju kadrova,⁵ molim te reci drugu Crnom da mi ga odmah pošalje kako bih iskoristio slobodno vreme za sređivanje tog materijala. Od Prateće čete Vrhovnog štaba takođe očekujem neki materijal, pa neka mi ga pošalju što pre. U Nikovićima kod Dragana⁶ nalazi se oko 70 kgr. đuvana vlažnog i skoro neupotrebljivog. Da bi se ovaj duvan ipak, koliko-toliko, koristio, mi ćemo pokušati da ga razmenjujemo za izvesne nama potrebne životne namirnice.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4278.

² Ovaj telegram Redakcija nije uspela pronaći.

³ Vidi dok. br. 56.

⁴ Šesti (Beogradski) bataljon Prve proleterske NOU brigade

⁵ Komisija za kadrove Centralnog komiteta KPJ

⁶ Dragan Malinić

Molim te pošalji mi 10—15 patrona Nr. 16, jer bi Vlatko,⁷ pa koji put i ja, pošao na divlje petlove, makar i sa onom Sa-feto'vom⁸ pokvarenom puškom koju si mu, kaže, ti predao.

18-V-1942

Mnogo pozdrava

Marko

šaljemo vesti za vaše potrebe.⁹

BR. 59

ODOBRENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 18 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA NAPAD NA TALIJANSKI LOGOR KOD FOČE I OBAVEŠTENJE O BOR-BAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI I DAL-MACIJI¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II NARODNO-OSLOBODILAČKE PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

Primili smo vaš izveštaj od 18-V-1942 g. od 9 časova, kao i izveštaje o stanju po bataljonima. Mi se slažemo da izvršite noćni napad na talijanski logor iznad Foče, jedino primećujemo da je trebalo u svakom slučaju ostaviti bar jedan bataljon u rezervi u slučaju neprijateljskog kontranapada. Po izvršenju napada pošaljite nam tačne izveštaje o samim pripremama, o toku napada kao i o rezultatima napada. Eventualno ranjene borce šaljite odmah preko Uzlupa u bolnicu u Rudine.

U toku sutrašnjeg dana prebacujemo veći deo Kragujevačkog bataljona I Brigade preko Tare gde će se odmarati i služiti kao rezerva za slučaj nadiranja neprijatelja. Jedna četa ovog bataljona nalazi se kod sela Bunova i ona verovatno ima

⁷ Vladimir Velebit-Vlatko

⁸ Redakcija nije mogla tačno ustanoviti na koga se ovo odnosi.

⁹ Ova rečenica je dopisana rukom, ćirilicom.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2140.

sa vama vezu. Vaš III bataljon još se nije prebacio-ovamo preko Drine i čim se prebaci poslaćemo ga u vaš sastav. Tri bataljona I Prolet. brigade sa štabom otišli su u pomoć hercegovačkim drugovima. Nekoliko meštanskih bataljona iz Romanije, Glasinca i Goražda prebačeno je natrag na svoj teren i bilo bi dobro da vi malo pratite da li ima u tom pravcu kakvih borbi i da nam to javite.

Kod Kolašina se bjele velika bitka sa četničkim bandama, ali konačnih rezultata još nismo dobili.² Kao što ste videli iz vesti, naši su od 6 do 10 teško porazili četnike nanevši im 185 mrtvih i mnogo ranjenih. Osim toga njihove su se jedinice uglavnom panički razbežale, i samo blagodareći nedovoljnoj koordinaciji svih jedinica uspelo je četnicima da se izvuku da ne budu potpuno uništeni. Drugovi saopštavaju da je moglo biti zarobljeno oko 1000 četnika da je bila bolja koordinacija akcije. Izgleda da je i na ostalim sektorima crnogorskih bojišta preduzeta od Talijana ofanzivna akcija i kako izgleda prema poslednjim izveštajima oni pokušavaju prodreti od Nikšića prema Savniku.

Drugovi iz Dalmacije nam saopštavaju da su se u čitavoj Dalmaciji rasplamsale partizanske borbe i da su partizanski odredi sastavljeni pretežno od Hrvata. Osim toga saopštavaju nam da su se i u Kninskom srezu pojavili agitatori Draže Mihailovića koji vrbuju srpsko stanovništvo u četnike za borbu protiv nas u Bosni i Hercegovini.

Dobro ste učinili što ste Gojka Krezovića³ poslali natrag s one strane Ceotine i tražite od njega da bude stalno u vezi sa vama. Saopštite mu u naše ime da mi tražimo od njega, ne samo da vodi borbu protiv Talijana i ustaških bandi nego i da onemogućava svaku četničku propagandu na tome terenu i stvaranje četničkih odreda. U slučaju da je potrebna neka pomoć u novcu ili drugom, vi mu istu pružite a mi ćemo vam nadoknaditi. Dalje tražite od njega da on malo više poradi na tome da prikuplja u svoj bataljon one seljake koji su spremni da se boje a koji su se u prvom momentu talijanske ofanzive razbežale svojim kućama. Javite nam ko je kod njega sada polit. komesar.

² O tadašnjim borbama kod Kolašina vidi tom III, knj. 3, dok. br. 98,³ 124 i 127.

³ Gojko Krezović bio je prvo u četnicima, zatim prišao oslobodilačkoj borbi i stupio u Dobrovoljačku vojsku. Kao komandant Drinskog dobrovoljačkog odreda borio se u Trećoj neprijateljskoj ofanzivi na teritoriji Foče i Cajniča. Liniji oslobodilačke borbe ostao je veran do kraja svog života. U aprilu 1943 susreo se sa glavninom NOV, prošao Petu ofanzivu, a zatim formirao Goraždinsko-čajnički NOP odred. Poginuo je u Šestoj ofanzivi u borbi protiv Nemaca.

Šaljemo vam poslednje vesti, ali one stižu malo sporo jer se sada veći deo našeg štaba nalazi daleko odavde, pa i agit-prop.⁴ Pošaljite jedan primerak vesti za Gojkov bataljon. Ovo je svakako vrlo potrebno da bi se njegovo ljudstvo upoznalo sa borbama, naročito na Istočnom frontu gde je već počela delimično snažna ofanziva kod Harkova.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

18-V-1942 g.
15 sati

KOMANDANT
N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

BR. 60

IZVEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 18 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O POLITIČKOJ I VOJNOJ SITUACIJI U SLOVENIJI¹

18-V-42

Dragi Tito!

Pošto su ostali drugovi dali izveštaje,² ja ću ovoga puta biti vrlo kratak. Utoliko više, jer je ovaj put ipak tek »na pokus«. Nadam se da ćete, kuriri slov.[enačkog] Gl.[avnog] štaba ako stignu do vas,³ biti veseli. Ipak je to već samo po sebi dokaz krupnih uspeha oslob. borbe naroda Jugoslavije.

¹ Oni su se tada nalazili u s. Nedajno.

² Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 601.

³ Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 69.

⁴ Odnosi se na prvu kurirsku patrolu koju je Glavni štab NOP odreda Slovenije uputio sa svoje slobodne teritorije nekoliko nedelja kasnije (8 juna 1942 god.). Patrola je pošla iz Tisoveca (zapadno od Ambrusa) i posle mesec dana puta (10 jula 1942 god.) došla u Solakovu Kulu (blizu Prozora) kod druga Tita. Pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije ova kurirska patrola je ostala 24 dana i zajedno sa Slovenačkom četom, formiranom u Srbiji 1941 god. vratila se za Sloveniju. (Vidi tom VI, knj. 1, dok. br. 55, primedbu 2.)

1. Opšti položaj u Sloveniji nije se od mog poslednjeg izveštaja⁴ bitno promenio, osim što se je u svakom pogledu zaoštrio: okupatorski teror sve veći, polit, odnosi sa belom gardom sve oštriji, partizanski rat sve zamašniji. Italijani streljaju gotovo svaki dan taoce, pale, uništavaju. • • Nemci slično, samo što su Italijani sada gori od njih. Ljubljana je postala nemoguća, i morali smo se povući dz nje. Nemoguće je iz nje održavati veze. Sada smo svi skupa na nekom prolaznom mestu,⁵ a posle, izgleda, da ćemo se krenuti na partizanski teren.³ Jučer su suđeni Tomšič i drugovi. Dobili su: Tomšič Tone — smrt, Marinko Miha — 30 godina, Tomšič Vida — 25 godina, Kardelj Pepca — 18 godina. Tone još nije streljan. Možda će se ga moći spasti u poslednji momenat, ali nade je malo. Uostalom, nismo ni za ostale sigurni da ih neće streljati kao taoce.⁶

2. U Štajerskoj i Gorenjskoj sada pokret zaostaje za Ljubljanskom pokrajinom, pa čak i za Primorskom. Sada se prebacuju tamo veći partizanski odredi, kako bi se i tamo počelo odlučnijim akcijama i mobilizacijom stanovništva. Partijska organizacija je tu preživela užasne udarce i veoma se smanjila. Simpatije masa su 95% za OF, ali zbog slabosti Partije nije se u stanju te mase življe, bliže pokrenuti u akcije. Zato je bilo i potrebno prebaciti iz Ljubljanske pokrajine partizanske trupe, uz rizik da će zbog toga donekle oslabiti razmak akcije u Ljublj. pokrajini.

3. Ljubljana je usprkos žice i potpune zatvorenosti još uvek žarište političke akcije protiv okupatora. Za ilustraciju samo podaci za april o stanju OF u Ljubljani: u 390 odbora OF obuhvaćeno cca 8.000 članova, bez ženskog antifaš. i omladinskog pokreta u okviru OF. Ti su ljudi u aprilu prikupili blizu 300. 000 lira bez zajma OF, koji iznosi mnogo više. Moraš k tome imati na umu, da su van žice skoro sva predgrađa sa 50% ranije ljubljanske partijske organizacije, što u gornjim brojkama nije uračunato. Jasno je da kod takve usidrenosti OF u masama, beia garda može još samo da —denuncira. Po selima pak je i onako sve seljaštvo za OF i partizane. Straha od paljevina nema, iako svaki dan gore sela. Na bazi odluke Izv. Odb. OF o konfiskaciji veleposeda (okupatorskih i petokolonaških),⁷ partizani i seljaci su već konfiskovali nekoliko

⁴ Odnosi se na izveštaj upućen drugu Titu 29 marta 1942 godine (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 99.)

⁵ Većina članstva CK KP Slovenije i IOOF iz Ljubljane je došla u Polje (kod Ljubljane) 18 maja, a već 22 maja su stigli do Druge grupe NOP odreda.

⁶ Vidi dok. br. 71 i tom VI, knj. 2, dok. br. 103.

⁷ Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 40.

imanja: konje i što im treba uzeli su partizani, svu pokretnu imovinu podetili su seljacima, a što se zemlje i šume tiče, stvaraju se posebni seljački odbori, koji su uzeli šumu u zajedničko iskorišćavanje, a na zemlji na partizanskom teritoriju kolektivno ovu i obrađuju, a pitanje podele odložili su za kasnije. Iz drveta veleposedničkih šuma postavljaju barake za seljake iz popaljenih sela. Oduševljenje za partizane je upravo neopisivo. Uvek sam mislio, da će kod slovenačkih seljaka paljevina sela teže uticati nego n.pr. u Sandžaku ili Bosni. A u stvari je baš nasuprot! Čak i iz sela koja još nisu zapaljena, *seljaci sami* evakuišu u brda i šume i spremaju se na paljevinu i odlazak u partizane. Sada, kada već postoji oslobođeni teritorij, seljaci su još odlučnije za nas. Niko više tih seljaka — neće moći da dobije.

4. Sto se partizanstva tiče, javlja Ti štab o položaju. Ja bih samo potvrdio nekoliko najvažnijih činjenica kod toga:

a) Partizani su uspjeli osloboditi dosta velik teritorij. Držim, da ga neće moći u celini držati tako dugo, kao što je to bilo u Srbiji itd. ali je to ipak krupan uspeh. Sada su partizani pred Ljubljanom i jučer su bili n.p. na Igu (pod Krimom) 6 km od Ljubljane.⁸ Bili su u njem nekoliko sati i razoružali karabinjere. A od tu do Kupe — jedinstven partizanski teritorij, a sa druge strane Kupe — hrv. oslobođeni teritorij. Držim, da će taj sektor borbe postati veoma važan i dobro bi bilo da mu i vi posvetite viša pažnje.

b) Partizanske akcije se povezuju sa narodnim ustankom. Odličan primer su borbe prošle nedelje u Polhov Gradcu, cca 10 km iz Ljubljane u pravcu Žiri. Italijani su napali malu partizansku jedinicu, koja ih je dobro tukla, pa se posle povukla u Nemačku. Međutim, posle toga su se digli naoružani seljaci iz 6 sela i sami 4 dana vodili borbu sa nekoliko hiljada Italijana, koji su nadirali sa topovima i avijacijom (bombardirali i mitraljirali). U tim borbama su imali Italijani 300 mrtvih i ranjenih.⁹ Više od 200 seljaka je posle toga prešlo u partizane. Čak i žene i deca su se tukli.

c) Pruga Ljubljana—Trst sada je već pod partizanskom vatrom i partizanske minerske jedinice sada sve više koče saobraćaj. Po nekim vestima borbe se vode već uz samu prugu. Jučer je bio napr. bačen u vazduh čitav jedan transport i tek danas u podne saobraćaj je bio ponovo uspostavljen. Istovre-

⁸ Ig kod Ljubljane bio je oslobodio Prvi bataljon Notranjskog NOP odreda (vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 101).

⁹ Odnosi se na borbe na Hribu. Podaci su uzeti prema prvim, još neproverenim, izveštajkna. Gubici neprijatelja nisu bili tako veliki. (Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 204.)

meno je saobraćaj na pruži Ljubljana—Kočevje skoro onemogućen, jer partizani zaustavljaju vlakove, legitimiraju a pruga Ljubljana—Novo Mesto isto tako je stalno napadana. To znači, da položaj Italijana u *samoj Ljubljani* postaje sve teži i zaista vlada među njima neverovatna panika. Šef štaba divizije ljutito je rekao pre neki dan u razgovoru: kod nas vlada takva panika, da bi evakuisali Lju[bljanu kad] bi jedan naoružani partizanski odred pokušao da je napadne. Naravski [da je to pretjerano, ali Italijani su u stvarnom strahu da bi bili otsečeni od [Trsta i prepušteni] mržnji stanovništva [toliko, da će se] obistinili naše nade u pogledu partizanske akcije u Gorenjskoj i] Stajerskoj, a] onda će još pogotovo položaj Italijana u Ljubljani biti zaista veoma težak. Mislim, da bi pod takvim uslovima bilo nužno prići izradi zajedničkog operac. [ionog] plana Hrv. i Slov., kako bi se mogao postići maksimalni uspeh. Držim, da taj sektor koji je sada, ujedinjavanjem slov. [enačfcog] i hrv-tatskog] oslob.[odenog] teritorija, postao dosta velik, dobija vrlo velik značaj — baš zbog svoje blizine Italiji i Trstu. Javi što pre vaše mišljenje, a mi ćemo našem grupnom štabu narediti da uđe u lične razgovore sa predstavnicima hrv. Gl. štaba o zajedničkim (operacijama na tom ujedinjenom sektoru. Uzgred: kada su se prvi put srele slov. i hrv. partizanske patrole na Kupi, razvile su se spontane manifestacije bratstva slov. i hrv. naroda, a posle i mitinzi itd. Javi o tim stvarima i Dedi. Već i zbog pariranja propagande za Mihailovića je nužno potrebno da Moskva što više govori o borbama u Hrvatskoj i Sloveniji. A osim toga borbe u Sloveniji sada ne zaostaju za onima u Srbiji itd. Italijani upotrebljavaju tenkove (oko 30 nekog starog tipa), artiljeriju i avijaciju.

5. Nužno potrebno je uspostaviti radio- vezu sa vama. Kad sam otišao od vas izgubio sam ugovorenu parolu i uslove.⁵⁰ Zato molim da kuririma date pismene upute i uslove veze. Dajte talasnu dužinu i sve što je potrebno za šifru. Sa Dedom ćemo ući u kontakt čim se sa Valdesom sporazumemo u pogledu uslova i šifre.

6. U pogledu mene, ja sam ovog mišljenja: ići u Zagreb nema stvarno nikakvog smisla, jer bi tamo bio više otsečen nego ma gde. Ostaću — ako vi ne resite to drukčije — u Sloveniji a preko partizanske veze u stalnom kontaktu sa CK KPH i Glav. št. Hrv. Uostalom, nadam se da ću skoro poći na oslobođeni teren, pa ću se moći onda i lično naći sa Hrvatima negde na slov.—hrv. oslob. teritoriju! Svakako ću odatle s njima biti u boljoj vezi nego iz Zagreba.

¹⁰ Naredne dve rečenice su u dokumentu precrtane mastilom.

7. Dražinovci u Sloveniji takođe pokušavaju svoju sreću i to — švercovanjem u partizane. Na jednom su mestu uspeli (nekih 10), pa su ih brzo otkrili i postreljali. Tu naime postoji dekret OF, da se streljaju svi koji pokušavaju pored partizana stvarati oružane formacije.¹¹ Mislim da se tu neće ponoviti Crna Gora, Inače — sada je i London nešto »preokrenuo« i nama pomogao. Bela garda je posle Krekovih poziva na oružanu borbu sasvim dezorijentirana, a mase vide u tom pozivu da je OF imala pravo. I zato Krek tom demagogijom ne samo da nije dobio, nego sve izgubio.

8. Šaljem ti nešto, materijala. Upozoravam te na tehničku izradu! Mogu ti sasvim bez preterivanja reći, da takve tehnike, kakvu ima sada KP Slov., nikada nijedna nelegalna partija nije imala. Ne samo listovi i brošure, nego i najkompliciraniji dokumenti se prave sada u našoj tehnici. Sve što šaljemo, izradila je partiska tehnika i partiska štamparija.

9. Živimo u stanovima, kakve smo sa Fisherom u Zgr. tako uzalud želeli.¹² Ima ih u. Ljubljani i oko nje oko 25—30 i u svakom može [živeti] po nekoliko ljudi (2—5, pa i 15). To nas spašava svakodnevnih racija. Ne mogu oprostiti Hrvatima, da nisu u Zgr. ni na jednom mestu pokušavali da to naprave. Uštedeli bi mnogo kadrova. Tome se može ovde zahvaliti [za] nesmetani rad tehnike i pored svega italijanskog terora,

10. Od vas sam primio: 2 pisma Fish., jedno iz Zgr., drugo, od 10 aprila, iz vašeg »glavnog grada«.¹³ Ja sam poslao: jedan opširan izveštaj, jedan dopunski izveštaj, izveštaj Gl.št. slov. part. — sve preko Zgr.¹⁴ Vaše zadnje pismo me razveselilo i pomoglo nam je sa podacima, da smo s njima malo parirali dražinovce, za koje je ovde glavni adut: da je u Srbiji i Bosni sporazum između partiz. i Draže. Inače kažu za nas da smo trockisti, koji smo iz Moskve pobjegli od Staljina, i da ćemo prvi biti streljani kada ovamo dođe RKKA.¹⁵ (Uzgred, danas je to čak doneo »Slovenec«! Možeš zamisliti ital. slabost, kada su spali na to, da »štite« poštene komuniste od nas »trookista«!)

¹¹ Taj dekret IOOF objavljen je u »Slovenskom poročevalcu« br. 5, od 31 januara 1942 godine. Dekretom se proširuje pravo kažnjavanja smrtnom kaznom, koju predviđa »Odluka SNOO o zaštiti naroda« (vidi tom VI, taj. 1, dok. br. 40), na svakog koji radi na organizaciji ma kakvih oružanih jedinica za borbu protiv Narodnooslobodilačkih partizanskih odreda i Narodne zaštite.

¹² Jlsli se na vesto maskiranje tajne podzemne prostorije.

¹³ Odnosi se na pisma Ive Ribara-Lole upućena iz Zagreba (ovo pismo Redakcija nije uspela da pronađe) i Foče (vidi tom II, knj. 3, dok. br. 136)

¹⁴ Vidi tom II, knj. 3, dok. br. 99 i 140 i tom VI, knj. 2, dok. br. 69.

¹⁵ Kadničko-seljačka crvena armija

U pitanju londonske vlade ja se slažem s vama. Mi smo tu uzeli vrlo oštar kurs, što možete videti iz priložene izjave IOOF. Izjavili smo, ukoliko se tiče slov. naroda, da može samo ona vlada predstavljati Slovence, u kojoj će biti predstavnici OF. . . .

Interes oslob. borbe traži — slom i uništenje te petokolonaške bande (koja se kod nas zove bela garda — pomalo klasno obojadisano doduše, ali mase su ga same pronašle i sada ti je podela tu: bela garda s jedne, a OF s druge strane).

11. Ne znam šta da radim sa Mak.¹⁶ i sa ... ženom onoga koji je pao.¹⁷ Ne mogu naći drugog imena: to je sve skupa *najobičnija intrigantska malograđanska ništarija!* Zamisli: dajemo im preko 30.000 lira mesečno, pomažemo ih kadrovima i sve* što hoće. A njihova glavna briga: kleveta protiv KPJ, protiv CK, protiv tebe, protiv CK KPH i CK KP Slov. i to u najodvratnijim formama. Pokušavali su obraditi kurira protiv naše Partije, kako bi pristao da odnese Valdesu neko pismo i telegrame protiv KPJ za Dedu, *a da to sakrije pred nama!* Kada je kurir to odbio, onda su odbili da dadu *ma kakve podatke za Dedu o svom radu* jer — *nemaju poverenja u KPJ!* Razbesnelo me je to utoliko više, jer znam da skoro ništa ne rade, osim što su izdali neke letke, ali koje, najverovatnije, i samo oni čitaju. Javi šta da radimo. Ja sam sklon mišljenju da im više ne dajemo pare. Ipak ćemo slati, dok od tebe ne dobijemo rešenje. Držim, da bi trebalo to javiti *u celosti* Dedi. Traži mandat za sebe, da možeš da kontrolišeš ili rasteraš tu malograđanštinu. U pitanju Primorja se naravski on ne slaže. Ali našto: mi sada tamo imamo PK KP Slov. i nekoliko desetaka: članova KP, jako brojne odbore OF, partizanski odred od oko 100 ljudi (većinom Slovenaca — ital. dezertera). U poslednje vreme smo obnovili snažne veze i u samom Trstu. Neka on priča — mi ćemo raditi. Javi to svakako Dedi.

12. ... Javi se što brže, da vidimo kako ova naša partizanska veza valja. Bilo bi dobro, ako napišete kratak izveštaj i za IOOF (neka se F.¹⁸ lati). Dobro je iz formalnih razloga. Ili bar kratak odgovor na njihov pozdrav. Svi ovdašnji drugovi sve vas, a naročito tebe, srdačno pozdravljaju. Gašper¹⁹ me je još u poslednjem pismu molio da ti predam njegov pozdrav! Užasno mi je teško za njega!

Primi srdačne drugarske pozdrave od

Bevca

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹⁶ Umberto Massola-Quinto

¹⁷ Odnosi se na Rigoleta Martini i njegovu tadašnju ženu Mariju. (Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 6.)

¹⁸ Iva Ribar-Lola (Fisher)

¹⁹ Tone Tomšič, narodni heroj

**DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 19 MAJA
1942 GOD. OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA FOČU O ZBRI-
NJAVANJU IZBEGLOG STANOVNIŠTVA IZ FOČE I SA
TERITORIJE KALINOVICKOG NOP ODREDA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
19 maj 1942 g.

**OKRUŽNOM KOMITETU KPJ ZA FOČU
(*Drugu Puniši*)²**

Primili smo vaše pismo od 18 maja. Po pitanju vašeg
ljudstva postupićete ovako:

Čitav OK i ljudstvo vašeg agitpropa (tj. svi oni koji se
sada nalaze u Mratinju) treba da se odmah prebace preko Uz-
lupa na područje *Čelebića*. Sobom treba da ponesete sav agita-
cioni i tehnički materijal. Za prenos istog možete upotrijebiti
i nekoliko konja od onih koji se tamo nalaze. Kada stignete na
most na Uzlupe, neka drugovi iz OK dođu u selo **Liječevinu**
gdje će naći druga Marka i s njim o svemu detaljnije razgo-
varati.

Ukoliko tamo u Mratinju ima neboračkog stanovništva iz
Foče i okoline, ono bi se također moglo prebaciti preko Tare
na teritoriju Sandžaka, gdje će svakako s ishranom biti lakše.
Što se tiče bjegunaca sa teritorije Kalinovičkog odreda, njih
treba razmjestiti uz Pivu u pravcu Goranskog, po selima i ka-
tunima. Naročito treba potražiti mjesta sa dovoljno ispaše da
bi se stoka i ljudstvo mogli ishraniti. Prebacivanje ponovo na
svoj teren ovog momenta bilo bi nepravilno dok se ne raščisti
situacija na području koje ije sada zaposjeo neprijatelj.

Konji Kalinovičkog odreda neka ostanu u Mratinju tako
dugo dok tamo stignu intendanti Vrhovnog štaba koji će na
licu mjesta odrediti šta će biti s njima, kao i s komorom. Ra-
zumije se da jedan dio ljudstva, kako onog koje je s komorom
tako i bjegunaca, može da ostane i u samom Mratinju. Treba
odrediti jednog odgovornog druga koji će primiti odgovornost
za čitavu komoru dok stigne neko od Intendanture,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi
se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 737.

² Puniša Perović, tada sekretar Okružnog komiteta KPJ za
Foču.

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 19 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK O SITUACIJI KOD FOČE I NAREĐENJE ZA BUDNO PRAĆENJE POKRETA NEPRIJATELJA I ZA INFILTRACIJU MANJIH ODELJENJA U NJEGOVU POZADINU¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br.: službeno
19 maj 1942

GLAVNOM ŠTABU N.-O. PARTIZANSKIH
ODREDA SANDŽAK

Položaj

Primili smo vaše pismo od 15 maja kao i ostale partiske i druge materijale. Nismo vam odgovorili tako dugo i zadržali smo vaše kurire zbog toga što smo vršili pokret i nismo stigli da izučimo sav vaš materijal. To nismo učinili još niti sada, pa ćemo slijedećim našim pismom dati na vaš materijal svoje primjedbe, ukoliko ih bude.

Naše su jedinice ponovno odbacile Italijane u Foču tako da mi držimo čitav teren od Foče prema Pivi i Sandžaku. Mi mislimo i dalje držati pod svojom kontrolom taj dio terena da bismo onemogućili Italijanima da pomoću pole kolone organizuju na njemu četničke bande i da bismo osigurali vaše zaleđe i imali čim veću slobodu manevrisanja. U toku 18-og u noći jedan naš bataljon II Brigade izvršio je napad na utvrđene pokidaje neprijatelja iznad same Foče, pri čemu je neprijatelj imao 30 mrtvih i isti broj ranjenih. Zauzeti su bili neprijateljski rovovi iako su bili ograđeni bodljikavom žicom, te je tom prilikom zahvaćen i priličan ratni plijen. I ovaj se puta pokazalo da su noćni-napadi najefikasniji i da su žrtve najmanje. Mi smo imali svega jednog mrtvog, dva teže i 14 vrlo lako ranjenih.

Preko durmitorske Komande područja dobili smo obavijest da su četničke i italijanske bande provalile iz Pljevalja u pravcu Odžaka i Podpeća. Mi smatramo da je to demonstrativan prodor sa namjerom da se olakša četničkim bandama oko

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2143.

Kolašina. No bez obzira što je to po svojoj vjerovatnoći samo demonstracija, treba budno pratiti kretanje neprijatelja u pravcima Meljaka ili Đurđevića Tare i na vrijeme obavijestiti Štab II Brigade oko Čelebića. Vi biste nam trebali javiti kakve vaše jedinice se nalaze na tom području i njihovu brojčanu snagu. Mi smatramo da imamo dovoljno snaga sada u Sandžaku da osujetimo sve planove neprijatelja i da mu zadamo teške gubitke. Vaša pobjeda na Kamenj Gori² još jednom dokazuje da je bez obzira na neprijateljevu nadmoć u naoružanju moguće neprijatelja tući ako se pravilno rukovodi jedinicama i na vrijeme preduzmu mjere protiv neprijateljskih prepada. S obzirom na to što su četničke bande dolinom čitavog Lima počele da prave prepade, moraćete dobro paziti da vam negdje između Bijelog Polja i Šahovića ne udare u leđa jedinicama koje operišu u pravcu Bijelog Polja i Mojkovca.

Slanje manjih odjeljenja od 5—10 ljudi u akcije je vrlo pametno, jer takva odjeljenja mogu vršiti ne samo izviđanja već i uspješne akcije. Treba još intenzivnije nastaviti u tom pravcu, jer se na taj način demoralizuje neprijatelj, koji se osjeća zbog takvih akcija nesigurnim u svojoj pozadini.

Mi smo riješili da se onaj vagon i po žita koji stoji kod vas kao. rezerva prebaci na ovu stranu Tare i da se na vašem području i nadalje intenzivno sakuplja žito i stoka za ishranu kako. vaših odreda tako i ostalih odreda, brigada i crnogorskih jedinica. U vezi s nabavkom hrane treba apsolutno primjenjivati najstrožije mjere prema petokolonašima koji su još prikriveni u N.-O. odborima i vrlo vješto sabotiraju sakupljanje žita i stoke i vode harangu među stanovništvom izgovarajući se da se u Crnoj Gori ne daje ništa, nego moraju samo Sandžaklije da snabdevaju vojsku. Prema takvim odbornicima NOO treba postupiti strogo i čak izvršiti konfiskaciju ukoliko se pokaže da su ti ljudi otvoreni neprijatelji narodne borbe.

Mi smo vam već javili jedanputa da nam pošaljete telegrame omladinaca i omladinskih bataljona za Drugi svetski antifašistički miting omladine u Moskvi. Učinite to hitno, tako da najkasnije do 23 o. m. to bude dostavljeno ovome Štabu.

Pošto se sada prebacuje Fočanski OK i agitprop na teritoriju Čelebića, bilo bi dobro da se povežete s njima i da ko-

² Četnici iz Pljevalja i Prijepolja pokušali su 16 i 17 maja 1942 god. da prodru na Sinjajevinu, iza leđa partizanskim jedinicama orijentisanim prema Mojkovcu i Kolašinu. Delovi Durmitorskog, Pljevaljskog i Bjelopolskog NOP odreda razbili su ove četnike u borbama kod Šahovića, Graba i na Kamenj Gori i naterali ih da se povuku nazad ka Pljevljima i Prijepolju.

ordinirate rad. Oni će imati tehnička sredstva za izdavanje raznog partmaterijala. Mogli bi održati i jedan zajednički sastanak na kome bi mogli podijeliti teren rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

BR. 63

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA UPUTI POJAČANJA TREĆEM (KRAGUJEVACKOM) BATALJONU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA HVATANJE PETOKOLONASKIH ELEMENATA IZ ZAKMURSKOG DOBROVOLJAČKOG BATALJONA I ZA ČIŠĆENJE ZAKMURSKE TERITORIJE OD TIH ELEMENATA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Saopštiti hitno četi Kragujevačkog bataljona koja se nalazi negde oko sela Bunova da se odmah vrati u sastav svoga bataljona koji se nalazi na prijašnjem položaju. Izviđanje uz² Drinu treba da preuzme ijedna vaša četa *ili* vod.

Danas smo dobili obaveštenje od trojice boraca Zakmurskog bataljona da su se dve čete toga bataljona pobunile i pohapsile Štab Fočanskog odreda i neke drugove već poubijale. Preića izveštaju poginuo [je] drug Buda Popović, a verovatno i Steva Singer, polit. kom. odreda.³ Pošto se na teritoriji toga bataljona nalazi skoro sav naš fočanski omladinski i partijski aktiv, to postoji velika opasnost da ih ovi banditi ne poubijaju ili predaju Talijanima. Pošto je Prolet. brigada otišla u Hercegovinu, a ostali sigurni bataljoni poslani na svoj teren, te je

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2141.

² U dokumentu je omaškom napisano »uz« umesto »niz«.

³ Vidi dok. br. 76.

peta kolona ovde brzo pokazala svoje papke, i mi moramo hitno dejstvovati da u klici ugušimo petokolonaške planove, jer bi nam stvaranje petokolonaške baze na ovom terenu ugrozilo pozadinu Hercegovine i onemogućilo svaku vezu sa ostalim delovima Bosne. Još u toku današnjeg večera mi šaljemo Kragujevački bataljon kao kaznenu ekspediciju sa zadatkom da preduzme najoštrije mere protiv krivaca.⁴ Pošto je jedan bataljon suviše malo, to ćemo uputiti i vaš Treći bataljon ako stigne na vreme. Ako on ne stigne, onda nam javite da li imate u blizini Čelebića jedan vaš bataljon koji bismo privremeno prebacili s one strane Drine da potpomogne akciju Kragujevačkog bataljona, a vaš Treći bataljon uputili bismo u vaš sastav čim stigne. Postupite hitno po ovom naređenju i saopštite nam o izvršenom.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19-V-1942 g..

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

⁵ Vidi dok. br. 75.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA ODLAZAK NA TERITORIJU ZAKMURA RADI HVATANJA I KAŽNJAVANJA PETOKOLONASKIH ELEMENATA IZ ZAKMURŠKOG BATALJONA FOCANSKOG NOP I DOBROVOLJAČKOG ODREDA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**ŠTABU KRAGUJEVACKOG BATALJONA I PROLETERSKE
NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE**

Kao što ste već i sami izvešteni, petokolonaške bande iz Zakmurskog bataljona pohapsile su Štab Fočanskog odreda a neke drugove već i poubijale. Pošto se nalazi na tome terenu veliki deo partijskog i omladinskog kadra iz Foče, to postoji opasnost da ih ovi banditi ili poubijaju ili predaju Talijanima. Pošto na tome terenu nema ni jedne jače sigurne jedinice koja bi mogla izvršiti represalije protiv pobunjenih petokolonaša, to ćete se morati privremeno vi prebaciti preko Pive još u toku 19[-og] naveče ili 20[-og] ujutro. Osim vašega bataljona uputićemo i jedan bataljon II Brigade, bilo III ako stigne na vreme, ili koji drugi. Ja sam Štabu II Brigade izdao naređenje da hitno obavesti vašu četu u Bunovima da se vrati u sastav vašeg bataljona.² Isto tako preduzmite i vi sa svoje strane mere da se ta četa smesta pozove natrag, kako bi mogla na vreme stići u sastav bataljona. Vod koji je na Uzlupe isto tako možete povući 19[-og], a njegovo mesto će zauzeti naša straža.

Drug komandant i polit. kom. treba da dođu sutra posle podne u ovaj Štab gde će dobiti detaljnije instrukcije..

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
19-V-1942 g. NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2144.

² Vidi dok. br. 63.

UKAZIVANJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 MAJA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE NA ŠTETNE POSLEDICE PROUZROKOVANE PREBACIVANJEM SVIH PARTIZANSKIH JEDINICA SA ZAKMURSKOG PODRUČJA U NEPRIJATELJSKU POZADINU I RAZORUZAVANJEM DOBROVOLJAČKIH JEDINICA DRINSKOG ODREDA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Br.: službeno
19 maj 1942

ŠTABU I PROLETERSKE N.-O. UDARNE BRIGADE

Položaj

Primili smo vaš izveštaj od 18 o. m. u 16.15 čas. iz Mratinja- S obzirom na to što drugovi Lola i Crni odlaze do vas u Hercegovinu, mi vam ovde odgovaramo samo ukratko:

Vaše mere u pogledu reorganizacije i napuštanja potpuno neobezbeđenog Zakmurskog terena bile su nepravilne. Nepravilno je bilo prebacivati sve manje-više sigurne partizanske jedinice u pozadinu neprijatelja a čitav teren od Foče do Hercegovine, sa leve strane Drine, ostavljati bez ijedne naše sigurne jedinice. Da je toi tako najbolje pokazuje činjenica što je odmah po vašem odlasku peta kolona podigla pobunu u Zakmurskom bataljonu, pohapsila i poubijala drugove iz Štaba Fočanskog odreda i povezala se s Italijandma. Čudi nas da niste vi sami mogli uočiti činjenicu da je taj teren za našu borbu u Hercegovini vrlo važan, jer on pretstavlja manje-više pozadinu hercegovačkih jedinica. Ne mislimo pozadinu u smislu ishrane već u vojno-strateškom smislu. Osim toga vama je i samima vrlo dobro poznato da je peta kolona, koja je u Hercegovini pretrpela potpuni krah, premostila svoj centar u Kalinovik i da je prepuštanje potpuno neobezbeđenog teritorija vrlo povoljno za stvaranje uporišta petokolonaških četničkih bandi. O tome bi se dalo mnogo pisati ali će vam drugovi koji odlaze tamo stvar usmeno objasniti. Mi smo zbog tih zločina zakmurske pete kolone prisiljeni da bacimo ponovo naš Kragujevački

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2142.

... 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678,

Results

[illegible]

maia-vaie originali laj teren ad eventualneg modiranj: a tu sirona i
umernag. Maunija se da laj pataijen an more sam coabaditi. Citav laj teri
ein togi on ja tu saso privremena i kato se silno apornumite an oper.

Korrespondenti i produktivite ajars da se majicaje jara intajles, alle hor
zili vat prevoj sa podruje borca zaka bi se te strane osigurne salid
lucio zila se oporinatti izmedu socka i devosium.

sion ako razmatranja Brinske odredbe i ostalih jedinica vlasti
 što su postupili vrlo brzo i na krute. Trećina je tako razmat-
 rala opreznije i spetjeli da se jedna ili dva ljudstva spasi i da
 se ljudstva razmatrali i preputali ga se vlasti i nemasti da su
 razmatrane, da se sila prišla da bi pobjegla i izbjegnula.
 Ostali ništa ne pokušavajući preoprezniti i tako se pretvorili
 u preopreznije, vi se ljudstva razmatrali i preopreznije
 što su postupili razmatrajući peti pokušaj da bi se izbjegnulo
 i izbjegnulo mi se razmatrajući peti pokušaj da se izbjegnulo

1. Ieri, 12/11/1944, si è svolto il primo corso di istruzione per i
candidati alla carica di sottufficiale. Il corso è stato tenuto dal
capo della scuola, il capitano di complemento, e ha avuto luogo nella
sala della scuola. Il corso è stato diviso in tre sezioni, ciascuna
con un numero di candidati. I candidati sono stati ammessi al corso
dopo aver superato l'esame di ammissione. Il corso si è svolto in
tre giorni, con lezioni teoriche e pratiche. I candidati hanno
fatto un esame finale, che ha determinato la graduatoria. I
candidati che hanno superato l'esame sono stati ammessi alla carica di
sottufficiale. I candidati che non hanno superato l'esame sono stati
ammessi a un secondo corso, che si svolgerà in un altro periodo.

[illegible]

bataljon na taj teren da bismo izvršili čišćenje petokolonaša, kaznili krivce i manje-više osigurali taj teren od eventualnog nadiranja sa te strane u pravcu Čemernog. Razume se da taj bataljon ne može sam obezbediti čitav taj teritorij, a osim toga on je tu samo privremeno i zato se hitno sporazumite sa Oper. štabom za Hercegovinu i preduzmite mere da se najmanje jedan bataljon, bilo hercegovački ili vaš, prebaci na područje Borča kako bi sa te strane osigurao zaleđe vaših jedinica koje će operisati između Gacka i Nevesinja.

Sa vašim radom oko razoružavanja Drinskog odreda i ostalih jedinica nismo zadovoljni jer ste vi tu postupili vrlo brzopleto i kruto. Trebalo je tome razoružavanju prići malo opreznije i nastojati da se jedan deo tog ljudstva spase za dalju borbu. Vi ste to ljudstvo razoružali i prepustili ga na milost i nemilost da luta okolo gladno i neobezbeđeno, da se silom prilika bavi pljačkom i otimačinom, da postane najpogodniji elemenat za petokolonašku propagandu i tako se pretvori u naše krvne neprijatelje. Dalje, vi ste ljudstvo razoružali a oružje ostavili u Vrbnici gde ga je pokupila zakmurska peta kolona da bi ga iskoristila protivu nas. O svim tim stvarima mi ćemo morati podrobnije razgovarati čim se za to pruži prilika.

Nastojte da na teritoriji Hercegovine ne ponavljate više stare greške o kojima će s vama govoriti drugovi Lola i Crni. Pružamo vam prilike da te greške sada na teritoriji Hercegovine ispravite svojim daljim radom.

Za ljudstvo u Mratinju dali smo naređenje za raspored drugu Puniši.²

Obaveštavamo vas da je u noći između 18 i 19 jedan bataljon naše Druge brigade napao Talijane na koti 652 iznad same Foče. Ubijeno je 50 Talijana i toliko je ranjenih, a zaplenjena veća količina oružja, municije i spremne.

Vezu s drugovima Crnim i Lolom kao i s nama držite od sada preko Hercegovačkog operativnog štaba i redovno nas izveštavajte o svemu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE
PART. I DOBR. VOJSKE:

² Vidi dok. br. 61.

**IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 19 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KO-
MANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI U CRNOJ GORI
I O PREDLOZIMA DONEŠENIM NA ZAJEDNIČKOM SA-
STANKU SA GLAVNIM ŠTABOM NOP I DO ZA CRNU
GORU I BOKU I DELEGATOM VRHOVNOG ŠTABA¹**

Nedajno
19-V-42 god. = 21 čas.

Druže Tito,

Vratio sam se sa sektora Kolašina.

1) Naši su napadali Kolašin, ali nisu uspjeli i Φo ne zbog otpora četnika, nego zbog nesnalaženja starješina. Ponovo će ga napasti, zauzeti a zatim spaliti. U ovoj drugoj borbi nije bilo gubitaka ni s jedne ni s druge strane (po 2-3 mrtva i nekoliko ranjenih).

Borbe su se vodile na nevjerovatno teškom terenu, pa su naše trupe mnogo iscrpene (borbe su trajale nekoliko dana). Naše obuhvatne kolone gazile su Taru i prelazile preko padina Bjelasice (preko 2000 m). To je ljudstvo visokog morala i borbene vrijednosti (omladinci su podbacili), ali je slab starješinski kadar.

2) Od Nikšića Talijani sa četnicima preduzeli su ofanzivu. Doprli su skoro do Kmove. Nije mi poznato kolike su nepr. snage. To naše starješine nikad ne izvještavaju. Na tome frontu nalazi se pet naših udarnih bataljona. Drug Peko je tražio pojačanja. Rekli su mi da je to pismo vama upućeno.

3) O borbama iz Sandžaka imaš podatke. Izgleda da su suzbili i one četničke bande koje su nadirale ka [Šahovićima]. Jakić mi je rekao da su izvjesne Nedićeve trupe došle u Prije-polje. No, ovo nije sigurno (kao ni onaj njihov prvi izvještaj o Bijelom Polju).

Sa Đidom i ostalim drugovima detaljno smo razmotrili situaciju u Crnoj Godi Sandžaku. Diskusija je bila iscrpna. Ja ću ti samo napomenuti glavne podatke:

— Neprijatelj je poVeo ofanzivu protiv još jedinog našeg slobodnog uporišta — Šavničkog sreza. Odbrana sreza neće se

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4324. Dokument je na pojedinim mestima oštećen, te nije bilo moguće ceo tekst pročitati. Ta mesta je Redakcija označila uglastim zagradama ili tačkama.

moći izvesti, ako borbu ne raširi[mo dalje] od sreza i to u ofanzivnom smislu. Ovu ofanzivu, i pored vojničkih i terenskih poteškoća, trebalo bi po[vesti u pravcu Berana i Andrijevice, gdje [je snaga] četničkih bandi već olabavila. Snage [sa sektora] Kolašina, (8 [bataljona]), neće moći ovo same izvesti. Potrebno ih je ojačati sa jednom proleterskom brigadom. Poslije Vašojevića, [te] snage bi se uputile ka [predjelu Podgorice], Drug Đido [je] predlagao da se preko ... ide ka Metohiji, ... Arnauti ...

Dejstvo ka Vašojevićima treba da od Bijelog Polja obezbijede sandžačke snage. Akcija u Vašojevićima bi trajala oko 15 dana.

— Da bi trebalo Hercegovce potpomoći sa izvjesnim djelovima, kako bi se stvorilo naše čvrsto uporište, a četnički uticaj potpuno suzbio. Iz Hercegovine naše nadiranje mjođe biti ka' Dalmaciji i Hrvatskoj, a eventualno i Crnoj Gori.

— Da se drugovi iz C. K. privremeno prebace u Hercegovinu (Tito, Crni, Marko), a u izuzetnoj potrebi i u Hrvatsku, za što bi trebalo izvršiti pripreme. Tu ima više Didinih napomena, koje ću usmeno izložiti.

— Da treba preduzeti naročite mjere u pogledu partijskog rukovodstva na teritoriji okupiranoj od četnika. O ovome ću ti detalje iznijeti kad se sastanemo.

— Da treba preduzeti potrebne mjere u pogledu grupisanja snaga i njihovog prebacivanja na odgovarajuće terene. Ovo je samo po sebi jasno zbog nastale situacije. I o ovome ću ti usmeno govoriti,

— Druže Tito, ja nijesam pošao k tebi, jer su mi rekli da ćeš sutra (20 o. m.) doći ovamo. To je potrebno, jer je to mjesto i suviše uvučeno. Izgleda mi da će s. Pišče najbolje odgovarati. Ono ima i telefonsku vezu sa Žabljakom, a i sa Hercegovcima održava se brža veza.

Ne znam šta si sve naredio jedinicama, ali mislim da bi Druga brigada trebala da dođe na Žabljak (preko Tepaea), a odavde upotrebiće se prema potrebi. Ovo iz razloga, što je Prva već pošla, po tvom naređenju, za Hercegovinu.

Dalje, potrebno je jedinicama izdati direktive (tu će i Đido čekati), pa hi trebalo što prije ovamo doći.

Danas je neprijatelj [opet] bombardovao Šavfnik. Pažljivo] je izviđao predio oko Zabljaka i Đurđevića Tare. Ovo je u vezi, vjerovatno, sa njegovim napadom od Nikšića.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

... Ova ofanziva od Nikšića ...

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVAČKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA ČIŠĆENJE ZAKMURSKE PROSTORIJE OD ČETNIČKIH ELEMENATA I PREDUZIMANJE REPRESIVNIH MERA PROTIV SVIH ODMETNIKA ILI SAUCESNIKA U ZLOČINIMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU III BATALJONA I PROLETERSKE BRIGADE

Kako smo izvešteni, obe vaše kolone treba da se sastanu u Zaikmuru. Po svršenom poslu u Zakmuru opet ćete podeliti bataljon u dve kolone. Jedna kolona treba da bude jačine tri čete i krenuće opštim pravcem: Ljubina — Vrbnica — Popov Most. Druga kolona jačine jedne čete krenuće opštim pravcem: s. Zakmur — s. Trbušče — s. Prijedražje — s. Lađenik — s. Benići.

I kolona

Prvog dana: krenuće iz Zakmura u 3 časa ujutru s tim da Omladinsku četu ostavi u selu Ljubini, jednu čet u s. Vrbnici, a jednu čet uputiti u s. Zamršten.

U toku prvoga dana imaju da se posvršavaju poslovi u s. Ljubini, Vrbnici i Zamrštenu, a pred več, po svršenom poslu, čete da pređu na prenočište i to: Omladinska u s. Grandići, četa iz Vrbniče u s. Zaoštro, a četa iz Zamrštena u s. Krekovi, s tim što će imati jaču zasedu kod žandarmerijske stanice Tjentište.

Drugog dana: Omladinska četa posvršavaće poslove u Grandićima i Brajkovcu i premestiće se u s. Mješaići sa jačom zasedom u s. Radutovini. Četa iz sela Zaoštro posvršavaće poslove u s. Sela i dovršiti u zaseocima oko Zamrštena. Četa iz sela Krekovii posvršavaće poslove u selu Krekovi, Tjentište, Tođevac, Polje i Mrkalje, i preći će na prenočište u s. Popov Most, s tim što će postaviti jaču zasedu u osnovnoj školi Popov Most.

Trećeg dana: Omladinska četa ostaje gde je, s tim da završi sve pravce koji idu u Zaoštro i u Grandiće. Treba da patrolira u pravcu Vrbniče. Četa u Piopovom Mostu neka ostane

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2142.

„a istom mešitu, s tim što će patrolirati u pravcu Tjentišta i Zamrštena. Četa iz sela Zaoštro posvršavaće poslove u toku dana u s. Zaoštro i preći u s. Popi.

II kolona

Prvog dana: svršiće poslove u s. Trbušče i preći na prenoćište u Prijedražje.

Drugog dana: svršiti poslove u s. Prijedražje, Trošanj, Lađenik i preći u s. Gornji Beleni. Dalje ostati na ovom mestu zatvarajući sve pravce niz Drinu i patrolirajući u pravcu s. Trbušče.

Za to vreme mi ćemo formirati jednu četu i uputiti je u s. Čurevo:

Ona četa iz sela Popi treba dalje da se premešta po ovoj prostoriji, koju su zatvorile ostale čete, i dovrši dobiveni zadatak, kao i da izvrši evakuaciju konfiskovanog plena.

Održavajte neprekidno vezu između kolona kao i između pojedinih četa kako bi se za slučaj eventualnog napada sve čete mogle brzo prikupiti i dati otpor. Čete bi trebale da budu oprezne i u toku noći obezbeđene udvojenim stražarima i patroliranjem. Za sve ovo vreme čete treba da budu u strogoj pripravnosti na prenoćistima. Patrole koje se šalju u toku dana ne smeju biti slabije od poludesetine.

Što se tiče postupka, mi smo vam u zadnjem našem pismu² skrenuli pažnju da u izvođenju akcija budete energični i brzi. Sasvim je razumljivo da će banditi kad vas osete pokušati da umaknu. Zato im treba preseći put postavljanjem manjih i neprimetnih zaseda; pozivanjem na predaju nećete ništa postići jer su te bande svesne težine počinjenih zločina. Oni u brdima ne mogu živeti bez hrane pa je razumljivo da će se povezivati sa seljacima. Tu okolnost treba iskoristiti za otkrivanje njihovog traga a isto tako i za hvatanje jataka. U tom pravcu treba se poslužiti svim sredstvima, pa i davanjem novčanih, nagrada.

Druga Stevu Markovića³ treba iskopati i organizovati njegovo prenošenje na Šćepan Polje, gde ćemo pripremiti i njegovu sahranu pored groba druga Slobodana Principa.⁴ To isto učiniti i sa drugom Momom Kočovićem,⁵ ako se pronade. Sve

² Ovo pismo Redakcija nije uspela pronaći.

³ Stevo Marković-Singer, politički komesar Fočanskog NOP i DO.

* Slobodan Princip-Seljo

⁵ Momo Kočović, zamenik komandanta Fočanskog NOP i DO.

za pripremu sahrane preuzimamo mi. Još jedared naglašavamo da na prostoriji Zakmura ima pušaka i municije. Do tog oružja moramo doći. Očekujemo da ćete sa uspehom izvršiti povereni vam zadatak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU' -

21-V-1942

8,40 h,

BR. 68

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 21 MAJA 1942 GOD. KOMANDI PRVOG (LOVCENSKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA IZVOĐENJE NOĆNIH PREPADA I UBACIVANJE MANJIH PARTIZANSKIH ODELJENJA U POZADINU NEPRIJATELJA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 125, str. 289.

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 21 MAJA 1942 GOD. VELIMIRU TERZICU I KOMANDI PRVOG (LOVCENSKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA IZVLAČENJE JEDINICA SA MOJKOVAČKOG SEKTORA I VRŠENJE ŠTO SMISLJENIJH PREPADA NA NADIRUĆE ITALIJANSKO-ČETNICKE SNAGE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NAROD. OSLOBOD. PART. I DVJ
21-V-1942 god.**

Drugu Terziću, Cetkoviću i Kapi

Položaj

¹ 1) Pitanje odbrane teritorije ne dolazi u obzir. Prema tome, treba sačuvati živu snagu i osposobiti je za nove akcije.

2) Sve premoreno i zamoreno ljudstvo uputiti u sela:

— jedna grupa: Motički Gaj — Razvršje,

— druga grupa: sela Palež, Čipčije, Uskoci, Čardak, Bosaća.

Bataljoni i grupe da se pravilno upute. Komandovanje mora biti uređeno. Na ovoj prostoriji treba izvršiti eventualne predviđene reorganizacije. Ljudstvo upućivati tako, da se ne osjeti izvlačenje sa fronta, kao i da pokret ne bude osmotren iz vazduha.

Naređeno je "Komandi područja u Žabijaku da izvrši razmještaj ljudstva, zato blagovremeno uputiti konačare, sa naznačenjem gdje treba jedinice rasporediti.

3) Sitna odjeljenja sa automatskim oruđima ostaviti po dubini prostorije kuda će neprijatelj nastupati, sa zadatkom usporavanja njegovog nadiranja, nanošenja gubitaka i izviđanja o neprijateljskim pokretima i jačini. Mogu se neprijatelju postaviti zasjede i zamke.

Upravlajte se prema situaciji. Možda će neprijatelj odustatu od daljeg nadiranja. Vi radite prema prilikama. Nemojte suviše brzo isprazniti tu duboku teritoriju, jer se u pozadini moraju posvršavati izvjesni poslovi. Svakako jedinice se ne smiju ostaviti bez municije. Pazite na snagu jedinica. Izvucite

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2142.

pouke iz akcija oko Kolašina. Od ljudstva se ne smije zahtijevati ono što ono ne može da izvrši. Tako se ljudstvo demoralisalo a mi trebamo da održimo moral kod tih boraca, koje očekuju novi zadaci.

4) Jedan proleterski bataljon upućen je u Bljekov Mramor, s tim da isturi izviđačke vodove u visini Kormana (jedan ka Gomilama a drugi u Mandića Do).² Bataljonu je naredeno da daje uzastopne otpore, ali vi hitno uhvatite vezu sa tim bataljonom. Isti se nalazi pod vašom komandom. Bataljon će dubinskim otporima istavljati otpor neprijatelju — od čuke do čuke mala odjeljenca i zasjede. Vi možete po vašem nahođenju najkorisnije upotrijebiti ovaj bataljon u duhu ove direktive.

5) Isto ovakvo uputstvo prenijeli smo Durmitorskom odredu telefonom preko Boana. On nas je izvijestio da je neprijatelj izbio na Mali Starac i Gradište.

6) Vas trojica radite zajedno.³ Vaš rad treba da bude smišljen. Protivnapadi koje ste vršili u predjelu Mojkovca u toku zadnjih dana bili su sa vojničke tačke gledišta vojnički potpuno neispravni, jer ste ih nepripremljeno vršili. I sa vojničke i sa političke tačke gledišta svaki naš protivnapad mora da uspije.

Vojno-politički i moralno podižite naše jedinice. Nastojte da spriječite svako dezerterstvo.

7) Bilo je nepravilno što ste vodili ogorčene borbe. Čudi nas da kruto shvatate svaku situaciju. Takvim radom vi ćete nas dovesti u bezizlaznu situaciju. Ovo opet ne znači da vi ne vršite prepade, zarobljavanja, noćne napade itd. Umješnim radom sve se ovo može izvesti bez gubitaka i utroška municije.

Koje ćete bataljone povući na odmor, a koje ostaviti za dubinsko istavljanje otpora, vi ćete sami odlučiti. U svakom slučaju gro ljudstva, po našem mišljenju, trebate povući. Mislimo da bi za dubinske otpore trebalo ostaviti ljudstvo Durmitorskog i Korskog odreda, kojima ćete pojačati hranu, a vi pojačajte broj automatskih oruđa.

8) Radite inicijativno, živo i energično.

Starješine dolazećih jedinica neka nam se jave u Žabljaku.

9) Nastojte da se evakuiše sve žito, kao i stoka, te da ne padne četničkim bandama u ruke. Prinudne evakuacije ne

² Odnosi se na Drugi bataljon Druge proleterske NOU brigade.

³ Odnosi se na Velirnira Terzića (načelnika Glavnog štaba NOP i DO za Crnu Goru i Boku), Pera Cetkovića i Jovana Kapičića (komandanta i političkog komesara Prvog bataljona Prve proleterske NOU brigade).

vršiti, ali stanovništvu preporučiti evakuaciju u pravcu ka Zabljaku i Pivi.

10) Vaše pismo upućeno Glavnom štabu primili smo ovdje i ovo vam je odgovor na isto.

Sa drugovima iz Gl. štaba konferisaćemo 22 ov. mjeseca.

Pozdrav

BR. 70

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 22 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETER-SKE NOU BRIGADE ZA NAČIN DEJSTVA U NEPRIJATELJSKOJ POZADINI I VRŠENJE STALNIH PREPADA NA ISTAKNUTE ITALIJANSKE DELOVE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II NARODNO-OSLOBODILAČKE PROLETER-SKE UDARNE BRIGADE

Vaš izveštaj od 21 o.m. primili smo. Nastojte da proverite podatke o dolasku nedićevaca u Foču.

Ako Talijani ne preduzmu ofanzivu bilo bi zgodno da prebacite jedan bataljon preko reke Četine, koji bi u zajednici sa Gojkovim ljudima² izvršio napad na Talijane od Orahova. Prostudirajte tu akciju i obavestite nas o mogućnostima. Talijani moraju održavati neku vezu sa čajničem, pa bi im trebalo ugroziti taj saobraćaj. Sa tim svojim bataljonom vi biste trebali da uvučete Gojčca u akciju.

U slučaju talijanske ofanzive ka Čelebiću vi biste trebali da izmaknete jedan do dva svoja bataljona ka Uzlupu, koji bi se posle prolaska Talijana zabacili u njihovu pozadinu. Ako se odlučite da ka Uzlupu zabacite dva bataljona, sa njima bi trebalo¹ da se povuče i jedan član vašeg štaba, koji će se povezati sa nama.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2149.

² Odnosi se na Drinski dobrovoljački odred čiji je komandant tada bio Gojko Krezović.

Vi ste se verovatno upoznali sa direktivom koju smo uputili Krezcviću³ i u njoj je stavljeno u zadatak Gojku da nastane⁴ na prikupljanju hrane, da se sa teritorije preko Čeotine prikupi što više hrane. Vi biste mogli uticati na njega u tom smislu.

Ne izveštavate nas ništa o tome ga li ste puštali pojedine desetine u samostalne akcije. Trebalo bi da sa pojedinim desetinama vršite dnevne i noćne prepade na Talijane, njihovu komoru i njihove patrole, kao i na pojedine istaknute delove. Nemojte to potcenjivati. Biće od toga višestruke koristi, time ćete ispitati sposobnosti pojedinih desetara i uvežbati ih za samostalno izvođenje akcija. Pošaljite jednu desetine koja će da prikupi telefonsku žicu i izolatore sa linije Brod—Bastasi—Ščepan Polje. Ova žica nam je neophodno potrebna da uspostavimo vezu po Pivi i ne zamaramo više kurire za često najsitnije poslove, a pored toga moći ćemo da ubrzamo službu obaveštavanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-V-1942

P.S. Imajte u vidu da smo povukli Čelebičku četvu, koja je formirana u Čajniču od partizana. Od nje i od Čelebičke omladinske čete stvorićemo jedan kombinovani bataljon, koji će trenutno biti prebačen na zakmurski teren a po svršenoj akciji vratićemo ga, verovatno, na vašu teritoriju.

³ Verovatno se ondosi na nepotpuno očuvani dok. zaveden u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4414.

⁴ nastoji

**IZVEŠTAJ EDVARDA KARDELJA OD 22 MAJA 1942 GOD.
CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BORBAMA U SLOVE-
NIJI I PRERASTANJU PARTIZANSKIH AKCIJA U OPŠTI
NARODNI USTANAK I O POJAVI BELOGARDISTIČKIH
ORUŽANIH GRUPA U SVOJSTVU OKUPATORSKIH
SLUGU¹**

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE
JUGOSLAVIJE — DRUGU TITU!

22 maja 1942,

Dragi Tito!

Pošto su se u poslednjim danima kod nas odigrale vanredno važne stvari, dodajem ka svome prvom izveštaju² još ovaj dodatak. Poslednje partizanske akcije prerasle su faktički u »Ljubljanskoj pokrajini«, tj. u čitavom italijanskom delu Slovenije, u opšti narodni ustanak. Brzina toga razvitka je bila takva, da je iznenadila okupatore, a bogme, treba da se prizna, donekle i nas same. Sve se je to zbilo u toku nepune nedelje dana. Talijanski dekret o streljanju talaca³ je bio onaj neposredni povod, da su se narodne mase, politički već pripremljene, zatalasale i digle se sa oružjem protiv Italijana. Prvi izraz toga raspoloženja je bio već ustanak na području Polhov Gradeca, o čemu sam pisao u ranijem izveštaju. Tu su se seljaci nekoliko sela listom svi bacili na italijansku kolonu, koja je došla da napadne jednu četu partizana koja se tu nalazila, i tukli su je nekoliko dana sa ogromnim gubicima za Italijane, a zatim se većina njih povukla u partizane, a ostali se deo povukao posle bitke natrag kući, ali i sada još pod čvrstom vojničkom disciplinom Narodne zaštite. Seljaci sami imaju organizovane patrole i obaveštajnu službu i odmah odlaze sa puškama u šume i čim se približuju Italijani i dočekuju ih vatrom (kao pozadinske čete u Sandžaku, samo što je NZ mnogo tešnje, i vojnički i politički, povezana sa partizanima). Zatim je jedan bataljon Notranjskog odreda očistio nekih 25 sela zapadno od Kočevja, sve do Kupe, a odatle se zatalasao po čitavoj Dolenjskoj i Notranjskoj. Radnici i seljaci počeli su u stotinama da se priključuju partizanskim odredima. Va-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 592.

² Vidi dok. br. 60.

³ Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 163.

sksrle su mnoge puške i mitraljezi, koje su seljaci sve do sada ljubomorno čuvali i sakrivali pred partizanima. No i pored toga je taj talas daleko veći nego što se ima oružja. Italijani su bili iznenađeni. Posle prvih većih borbi kod Polhov Gradeca i kod Kočevja, Prezida itd., su se panički povlačili u veće gradove i utvrđene tačke i za par dana su partizanske trupe stigle sve do ljubljanskih predgrađa. Jučer su se vodile već borbe 5 minuta od ljubljanskog dolensjanskog kolodvora, a partizanski meci su padali sve do Opekarske ceste (Prulska škola). Italijani su kao ljudi čitavo posle podne tukli topovima sa *Ljubljanskog grada*. Možeš si misliti kakvo je raspoloženje stvorila topovska grmljavina i mitraljeska i puščana vatra partizana, koja je trajala nekoliko sati, čitavo posle podne, neposredno u ljubljanskim predgrađima. Oduševljenje je ogromno i svi naponi bele garde su se time preko noći sasvim onemogućili. Sve u svemu, *današnje* stanje u Ljubljanskoj provinciji je sada približno ovako (vidi kartu Slovenije!):

1. Čvrsto u rukama partizana sa zasedama, razrušenim cestama itd. je sada teren između Kupe na jugu (hrv.—slov. granica), selo Fara, Banja Laka itd. pa sve do ceste Kočevje—Knežja Lipa—Predgrad, koja je još u talijanskim rukama bila pre 5 dana (danas možda više nije), pa zatim brda zapadno iznad Kočevja, Ribnice, Vel.[ikih] Lašča, što još drže Italijani ali u stalnim borbama sve do predgrađa Kočevja, zatim železnička pruga Vel.fike] Lašče—Grosuplje—Ljubljana koja je stalno pod vatrom partizana, ali još u veoma smanjenom obimu radi, dalje ljubljanska ravnica, tako da su sela Pijava Gorica, Ig—Studenac, Tomišelj, Podpeč, Preserje, Kamnik već 6 dana u rukama partizana i sa NOO; dalje ide linija uzduž pruge Ljubljana—Borovnica—Logatec—Rakek, koja je stalno pod vatrom partizana (ali bez sela na samoj pruzi, koja još drže Italijani), pa zatim iznad Cerknice, tako da je u našim rukama Grahovo, Lož, Stari Trg, pa sve dole do Kupe. Na čitavom tom terenu je ostala samo potpuno opkoljena italijanska posada na Blokama, približno u sredini toga terena, koja ima i topove i prilično oružja, pa je razumljivo da sada našim partizanima veoma rastu zazubice i za jednim i drugim. Nadamo se da će ta posada biti za kratko vreme likvidirana. Napominjem da su slovenački partizani prešli i slov.—hrv. granicu te zauzeli hrvatski Brod na Kupi, te razoružali ustaše i žandare, a zatim pozvali hrvatske partizane, koji su preuzeli vlast u Brodu. Međutim, ustaše su njima Brod ponovo uzele. Opet su ih zatim napali slov. partizani, ponovo ih uništili i razoružali te predali hrv. partizanima, tako da je sada u njihovim rukama.

2. Snažno je kontrolisan po partizanima teren jugoistočno i istočno od Kočevja pa sve do Krke (Zužemberk je bio jed-

nom već u rukama partizana), a na zapadnoj strani do železničke pruge Kočevje—Ribnica—Vel. Lašče. Taj se teren sada u prvom redu učvršćuje, kako bi se Italijane izoliralo u dolini Kočevje—Ribnica, zatim im se prekinula veza sa Grosupljem i u toj dolini ih se likvidiralo. Tu radi veoma snažan Dolenjski odred i verujem da će za par dana taj zadatak u velikoj meri biti realiziran.

3. Isto tako je pod čvrstom kontrolom partizana sav teren između Krke i pruge Ljubljana—Novo Mesto, koja je stalno pod vatrom partizana, i sa druge strane, severoistočno od pruge, na čitavoj liniji od Novog Mesta—Mokronoga do Litije te ljubljanske ravnice, tako da napr. partizani upola drže sela u blizini Ljubljane, napr. sela Hrušica, Bizovik, Sostro, Zadvor itd. Kad kažem »upola«, mislim time reći da tamo svakodnevno dolaze partizani po belom danu, hapse belogardiste, mobiliziraju ljude i hranu te materijal, a istovremeno dolaze — ali mnogo manje — i veće italijanske patrole. Zapravo — ničija zemlja, na 2—3 km od Ljubljane!

4. Čvrsto pod kontrolom partizana je područje Gorjanci, tako da bi se moglo njih povezati sa hrvatskim partizanima u žumberačkim gorama nad Samoborom, ukoliko bi njih tamo bilo. Ja sam to u Zgr. predložio (i zbog evakuacije ljudi iz Zagreba), ali do sada nema još znakova. ... Ukoliko bi u žumberačkim gorama bili Hrvati, -bilo bi im lakše, a u slučaju prevelikog pritiska mogli bi se povući na slovenački teritorij, gde bi imali potpuno osigurana leđa. To isto sam javio i u Zagreb, a ne bi bilo loše, ako im i Ti na to skreneš paž [nju. Či]ni mi se to vanredno važno —• *zbog blizine Zagreba*.

Kada govorim o »kontrolisanom« terenu, mis[lim tu] na onaj teren sa koga su I [talijani po]vukli sve svoje karabinjerske i druge posade i činovnike, odnosno da su ih likvidirali partizanski odredi, ali da taj -teren ipak nije dovoljno učvršćen da bi bil[o većim talijan]skim odredima potpuno sprečeno da dolaze na taj teren, na kome se vrše stalne veće ili manje čarke. No, radi se na tome, da se tu zasede učvrste, što će se moći naročito realizirati čim padne linija Kočevje—Ribnica. Inače su na tom kontrolisanom terenu partizani apsolutne gazde. ... Niti strahovito¹ ubijanje žena, dece itd. niti paljevine bezbrojnih sela, ništa ih⁴ ne može odvratiti od najveće potpore, koju daju partizanima. U poslednje vreme počinju da se pojavljuju već i na terenu — dražinovci. Doduše u malim grupama po par ljudi, drže se po manastirima i kod Popova —• ali ipak! Naši ih progone, gde god ih nanjuše. ... Sada tragaju za jednom grupom od oko 50 njih, najveća grupa

⁴ stanovništvo

koja se dosada pokazala na terenu. U stanovništvu nemaju nikakve potpore, ali mogli bi postati ipak opasni, ukoliko će pokupiti sve one elemente koji se kupe oko bele garde i Italijana.

Ne možemo još dati podataka o talijanskim gubicima u svim tim borbama, ali bili su dosta veliki. . . .

Inače sada obećavaju — kontraofanzivu. Koliko smo saznali, doći će u Ljubljano dve divizije i još nešto avijacije (u sadašnjim operacijama sudelovali su 3 aviona i oko 30 tenkova). Pre nego što misle početi sa ofanzivom imaju nameru sa te dve divizije pokupiti i oterati na prisilni rad sve muškarce u Ljubljani koji su sposobni za vojsku. Strahovito se boje Ljubljane — i Nemci i Italijani. I stvarno ja držim da nema takvog primera kao što je Ljubljana u odnosu prema okupatorima. Talijanski karabinjeri govore da je gore nego u — Abesiniji, gde im je bilo najgore. A panika je ogromna! Čak hapsiti se boje. Tona Tomšiča su osudili na smrt pre nedelju dana, a još ga nisu streljali, iako je rok svega 48 sati. I to od straha!

Iz sviju tih razloga mi smo sada težište preneli na prugu Ljubljana—Trst i na izolaciju Ljubljane same od provincije. Partizani su sada po svim brdima oko Ljubljane.

A Ti znaš koliko tih brda ima! Prugu i cestu L.[jubijana] — T.[rst] moramo da uništavamo, da ne dovedu one dve divizije i da sprečimo odvoz muškaraca iz Ljubljane u Italiju. A ukoliko bi se to sprečilo, bogme, kakva je sada panika Italijana u Ljubljani, čak ni sam grad Ljubljana ne bi daleko bio od oslobođenja. Ustanka su se Italijani tako uplašili, da su prestali sa streljanjem talaca. I to taman u vreme, kada su bili po čitavoj Ljubljani i Sloveniji plakativani veliki proglasi Glavnog štaba slov. partizana, da će se za svakog taoca streljati protivtaoci — Italijani i belogardisti.⁵ Čitave se grupe ljudi gomilaju pred tim proglasima, koji već nekoliko dana vise tamo, jer Italijani još nisu otkrili šta na njima piše. Za stanje ovde u Ljubljani neka Ti bude najbolja ilustracija, da je na zvaničnoj razglasnoj dasci na ljubljanskom sudu, u kome se nalazi i — vojni preki sud, taj veliki plakat visio 3 dana, a da se niko nije našao koji bi Italijanima objasnio šta na njemu piše!

No, ta akcija u Ljubljanskoj provinciji nikako ne sme ostati usamljena, jer će je inače moći skršiti. Zato smo mi svim silama forsirali razmah partizanstva i narodnog ustanka i u Štajerskoj, Gorenjskoj i Primorskoj.

1. U Primorskoj postoji još dosta malen Primorski odred, koji ima sada verovatno tek oko 150 ljudi, možda nešto više.

⁵ Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 74.

No po akcijama je odred, koji se ledima naslanja na naš Notranjski odred i na sadašnji oslobođeni teritorij, bio dosta živ i okretan i vodio je vrlo oštre borbe sa Italijanima oko Nanosa i iznad Vipave. U tim borbama imali su Italijani nekoliko desetina mrtvih i mnogo ranjenih. Mi smatramo da taj kurs u pravcu Trsta treba ojačati, kako bi se rasteretilo Ljubljanu i prenosilo vatru partizanskog rata sve dublje u Italiju. Pruga Ljublj.—Trst moći će se zaista onesposobiti samo ako ćemo je moći napadati u čitavoj dužini. Mi držimo da je ta pruga tako važna i za Ital. i za Nemce, da će oni baciti na nju vrlo velike snage. Zato je pravac partizanskog nadiranja prema Trstu za nas od tolike važnosti. . . .

(Uzgred: u političkom pogledu snažno se u Primorskoj napredovalo i sada postoji i dosta čvrsta pozicija u samom Trstu.)

2. U Štajersku se ovih dana prebacio čitav jedan odred od nekoliko stotina ljudi, koji će se, po našim planovima, za vrlo kratko vreme podići na hiljadu ljudi, jer ih i sada nema *mnogo* manje. Nemamo još podataka, no držimo da se njegovo kretanje razvija uglavnom prema ugovorenom planu.⁶ Danas su se pronele po Ljubljani vesti da je pala Litija i da se biju jake borbe kod Trojana. Ne znamo koliko je to tačno, no moglo bi biti verovatno iz sledećih razloga: jučer i danas vozili su se iz Kranja prema Litiji oko 30 kamiona sa Nemcima, što bi značilo da nisu mogli proći sa druge strane Save zbog zaseda. No i sa ove strane došli su samo do ital.—nemačke granice daleko iznad Litije i bili su prisiljeni da se vrate. Jučer se čula iz litijskog pravca snažna artiljeriska vatra. Ljudi govore o velikoj partizanskoj pobedi tamo. Pošto su Nemci tamo imali svega oko 250—300 vojnika, nije zaista isključeno da su ih naši već usput namlatili. Sa druge strane se već nalazio u borbi sa Nemcima jedan bataljon,⁷ uglavnom trbovljanskih rudara. Držim da će nam operacije doneti tamo priličnih rezultata, jer je stan[ovništvo] spremno za ustanak i jer Nemci ne samo što nemaju sada mnogo vojske, nego su čak mobilizirali protiv partizana i naoružali slovenačke momke («Wehrmannschaft»), koji [će se dignutih] ruku predavati ili [po]ba-

⁶ Druga grupa partizanskih odreda bila je 19 maja 1942. god. krenula za Štajersku, ali su za to blagovremeno Nemci saznali i, da bi sprečili njihove namere, prikupili su, preko Ljubljane i Litije, jake snage. Borbe su se vodile 21 i 22 maja na sektoru Janča, ali se Druga grupa partizanskih odreda morala povratiti nazad, iako je odnela pobedu nad neprijateljskim snagama. (Vidi tom VI, knj. 2, dok. br. 186.) U vreme kada je pismo pisano Glavni štab NOP odreda Slovenije još nije bio o ovome obavešten.

⁷ Odnosi se na Prvi bataljon Pohorskog odreda iz Druge grupe NOP odreda.

cati oružje. Tu su Nemci dobro zabrljali i samo Nemci i Italijani su] u stanju napraviti takvu glupost. I još su ih k tome naoružali sa — [automatskim oruž]jem — taman šta treba partizanima.

3. U Gorenjskoj se vode uglavnom čarke manjeg obima. Stari njihov odred broji nekoliko stotina partizana. Sada je sa ove strane dobio pojačanje i još će ih dobiti, tako da će od tih čarki preći ka većim operacijama, u skladu sa operacijama štajerske grupe odreda. Poislednjih dana i od tamo dolaze glasovi o življoj akciji.

Naš se plan dakle prilično ostvaruje, osim što u Gorenjskoj ide mnogo sporije nego što smo očekivali, a u Ljubljanskoj provinciji — brže nego što smo očekivali. No najteže je svuda za nama i mi držimo da će se moći držati istovremenost razvitka bar u glavnim crtama u svim delovima Slovenije. Postoje doduše kod nekih naših ljudi, naročito kod nekih komandanata i politkomesara Dolenjsko—notranjske grupe odreda, tendencije da se ne forsira Štajerska i Gorenjska, kako bi se sve koncentriralo protiv Italijana u Ljubljanskoj provinciji. No, mi odlučno suzbijamo te tendencije. Istina je, da je forsiranje Štajerske i Gorenjske povezano sa izvesnim oslabljenjem dolenjsko-notranjskog sektora. No, prvo, tu su još velike mogućnosti za mobilizaciju, a drugo, izolirana akcija samo u Ljubljanskoj provinciji mogla bi nas dovesti u položaj da Nemci »pomognu« Italijanima, tj. da se eventualno dočepaju Ljubljane, što bi za nas bilo vrlo težak udarac u političkom pogledu. I konačno, istinsko opkoljavanje Ljubljane, ili bolje, njezina izolacija od provincije, moguća je samo sa istovremenom akcijom u Štajerskoj i Gorenjskoj.

Nemci su u teškom položaju i donekle su promenili taktiku. Nema više masovnog progonjenja, u Gorenjskoj su uveli dvojezične natpise i čak nešto slovenačkog jezika u škole, a što je glavno, počeli su i oni da se opiru *na slovenačku belu gardu*, koju su u početku zatvarali, pa čak i streljali. U gestapovskim kancelarijama se štampaju, sa potpisom te bele garde, slovenački leci, u kojima se agitira za pasivnost, udara po SSSR i Kompartiji, a hvali Draža Mihailović i londonska vlada. Dakle — istorija Srbije i Bosne se i tu ponavlja. Mislimo da će se uskoro ponoviti i u pogledu dražinovaca. Iz italijanskog štaba dobili smo obaveštenje da su Italijani resili privremeno prepuštiti izvestan deo teritorija partizanima sa ciljem: »da se sami među sobom pokolju«!⁸ Istovremeno su seljaci javili par-

⁸ Komanda italijanskog Jedanaestog armiskog korpusa dozvolila je u to vreme slovenačkoj belogardističkoj organizaciji slobodu akcije u pogledu formiranja oružanih odreda — da bi ih iskoristila za borbu protiv partizana.

tizanskim patrolama da su **primetili** kretanje oko 50 »četnika«^u jugoslovenskim uniformama u pravcu Gorjanaca. Pored toga su neki uhapšeni belogardisti — koji su preslušani i posle streljani — izjavili da su dobili upute da budu spremni da se formiraju i da idu u brda, sa time, da se sa Italijanima ne upuštaju ni u kakve sukobe, ali da svuda napadnu partizane, gde god ih sretnu. Mi smo uputili sada na teren neke kadrove (Kos⁸ i Angelo¹⁰), a osim toga se formiraju posebne radničke čete, koje će biti i na raspoloženju šefu »Varnostne in obveščevalne službe«,¹¹ da se odmah uguše i likvidiraju i svaki najmanji pokušaji da bi se radilo bilo šta protiv partizana i OF. I partizani i Narodna zaštita i Varnostna služba imaju za zadatač da svuda čiste belu gardu i mihailovićevštinu već sada, dok još nema oružja u rukama. I naši partizani zaista marljivo čiste sela i gradiće, te upadaju i hapse belu gardu i tamo gde se još drže Italijani.

Kako vidiš, stupili su bojevi u Sloveniji zaista u jednu sasvim novu fazu, koji ni u čemu više ne zaostaju za ostalim pokrajinama Jugoslavije. Sada valja očuvati direktnu partizansku vezu sa vama, kako bi se operacije paralelno odvijale. Bilo bi vrlo dobro, ako bi nam vi poslali vaše mišljenje, predloge i naredbe. Štab je sada skoro sav na oslobođenom teritoriju i pola CK KP Slov. te čitav Izvršni odbor Osi. fronte Lojz¹² i ja ostali smo privremeno tu¹³ sa nekim posebnim zadacima, o kojima ću Te kasnije obavestiti, a posle toga ćemo se i mi prebaciti k partizanima. Ovde je zaista postalo gadno vruće i ljudi nam padaju svakodnevno. Samo u poslednjoj nedelji pao nam je muž one male koja je po Tebe došla u Tursku, koji je sada bio član operativnog CK i pretstavlja nenadoknativ gubitak,¹⁴ zatim jedan rukovodilac jednog vanredno važnog sektora (Ti ga lično znaš), 2 rajonska sekretara i još nekoliko dobrih drugova. No, pošto uslovi stanovanja ipak nisu loši, nasuprot, za ove prilike upravo idealni, držimo da ćemo se moći održati još jedno par nedelja ovde. Sa Hrvatima (CK i Gl. št.) smo sada u vezi i očekujemo njihovo pismo. Držim da će saradnja hrv. i slov. partizana moći dovesti do vrlo lepih rezultata i naš i njihov tamošnji štab već su u razgovorima za izrađivanje jednog jedinstvenog operaciskog plana.

U pogledu političkog položaja uopšte ovde nismo saznali nekih novosti, osim sasvim *utvrđene i sigurne činjenice* da su

⁸ Boris Kidrič-Peter (Kos)

¹⁰ Ivan Maček-Matija

¹¹ Služba obaveštavanja i bezbednosti OF (VOS)

¹² Franc Leskošek-Luka (Lojz)

¹³ Odnosi se na Ljubljano.

¹⁴ Odnosi se na Borisa Kraighera.

izvesni talijanski krugovi sa dinastijom na čelu, ali i sa jednim delom fašističkih rukovodilaca, u vrlo živim pregovorima sa Englezima za separatan mir, odnosno za nekakav izlaz za Italiju posle Hitlerovog sloma. Očito je, čak ako i ne dođe do separatnog mira, da se radi o tome da italijanska nefašistička buržoazija i plemstvo postane engleska baza u ovom delu Evrope, i da se sa takvom ulogom kupi izvesno englesko popuštanje prema njihovim imperijalističkim interesima. . . .

Lojz, Angelo i Peter srdačno pozdravljaju Tebe i sve drugove. Javite nam se što pre.

Tebe i sve drugove mnogo pozdravlja

Bevc

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S.¹⁵

Hladno su slovenske partizane primili naravski u prvom redu malograđanski i slični elementi. Sa druge strane pa su ih hrvatski seljaci primili sa oduševljenjem i čak su im i pomagali. To dodajem, . . . — 21. V. bio je streljan Tone Tomšič. Objavite i vi u ime CK KPJ. Podaci: star 32 godine, član partije od 1928 godine, na robiji 31/2 godine, org. sdkr. KP Slovenije, kandidat za člana CK KPJ' na V. kcnferenci.¹⁶ Umro kao heroj, posle strašnih mučenja bio je suđen na smrt i streljan u Ljubljani.

Juče smo bili obavešteni, da je bila u Celju opet velika provala. Aretiranih¹⁷ je bilo oko 100 ljudi. Od tih 30 članova partije i toliko kandidata i oko 40 funkcionara i pristaša OF. Aretiran je bio prvo sekretar OK koji je pod batinama počeo da izdaje. To je neki Gorenjak, iz Maribora, koji je bio u poslednje vreme sekretar u Celju.

Bevc

25. V.

Iz banske uprave smo saznali, da su partizani u Trbovlju i Hrastniku uništili glavne šahtove. Baje¹⁸ je ogromna šteta, uništeni su rudnici za dulja vremena. Javi i to Dedi.

¹⁵ Ovaj deo predstavlja poslednju stranicu dokumenta. Ona je u arhivi CK SKJ zavedena pod reg. br. 4290.

¹⁶ Odnosi se na Petu zemaljsku konferenciju KPJ.

¹⁷ uhapšenih

¹⁸ navodno

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 22 MAJA 1942 GOD. KOMANDI PRVE CETE KOMBINOVANOG ČELEBICKO-DRAGOCAVSKOG BATALJONA DA USPOSTAVI VEZU SA TREĆIM BATALJONOM PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE I SAČEKA DRUGU CETU SVOG BATALJONA RADI ZAJEDNIČKOG ODLASKA NA PODRUČJE ZAKMURA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
X DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

KOMANDI CETE KOMBINOVANOG CELEBICKO-DRAGOCAVSKOG BATALJONA I DRUGU KRCUNU

Položaj

Do dalje naredbe nemojte praviti pokret u pravcu III bataljona I proleterske n.o. brigade. Uspostavite vezu sa III bataljonom i odmah nas obavestite o rezultatima njegovog bavljenja na prostoriji Zakmura. Naročito nas interesuju kakve je mere III bataljon preduzeo u vezi sa našom jučerašnjem naredbom koju je morao dobiti u toku prošle noći.² Organizujte ishranu čete i ostanite tamo gde ste zanoćili održavajući što tešnju vezu s nama. Drug Krcun³ bi mogao da pođe do štaba III bataljona i s' njim zajedno da nam pošalje opširniji izveštaj još u toku sutrašnjeg dana. Ako situacija bude zahtevala, vaša četa bi, zajedno sa drugom, koja bi stigla sutra po podne kod vas, krenula na određeni zadatak sutra uveče.

Obavestite nas o vašem smeštaju tamo i o mogućnostima ishrane.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-V-1942

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2147. Naređenje je izdao Aleksandar Ranković, koji je i formirao ovaj Kombinovani bataljon. (Vidi dok. br. 76.)

² Vidi dok. br. 67.

³ Slobodan Penezić

UPOZORENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 22 MAJA 1942 GOD. RUKOVODIOCU STOČNE FARME PRI GLAVNOJ INTENDANTURI VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE NA NEMARNI ODNOS PREMA PARTIZANSKOJ I NARODNOJ IMOVINI I NEDOVOLJNU BRIGU PREMA ČOBANIMA¹

Druže Krupežu,²

tvojim dosadašnjim radom potpuno smo nezadovoljni. Nimalo ne vodiš računa o partizanskoj imovini, koja ti je poverena i koja za nas, naročito danas, predstavlja veliku vrednost. Osim toga poslednjih dana stigle su nam mnoge žalbe od seljaka koji te optužuju za nesavesno ophođenje sa ljudima i da im svakodnevno nanosiš materijalne štete. Iako imaš kod sebe dovoljan broj ljudstva za čuvanje stoke, ipak si dozvolio da stoka gazi i zapasa seljacima žito. Ako tako budeš produžio i dalje, onda će za nas biti veća potrica nego li korist koju nam donosiš sa stokom koja se nalazi kod tebe. Ako još jednom dobijemo neku žalbu, preduzećemo najoštrije mere protiv tebe i tvoga nesavesnog rada.

Ljudi koji se nalaze kod tebe na radu (čobani) svojim ponašanjem i spoljnim izgledom nimalo ne ostavljaju utisak da potiču iz redova partizana. Prljavi, pocepani, neumiveni, bos, eto takvi su ljudi koji se momentano nalaze pod tvojom komandom, Primer prljavštine i neurednog života uopšte jeste Mandelbaum,³ koji je danas došao radi rasporeda u boračku jedinicu.

Cim primiš ovo pismo, napiši i pošalji nam odmah izveštaj o tvome radu. Obavesti nas koliko imaš stoke, kakve i kolike koristi možemo videti od iste. Isto tako broj ljudi koji se nalaze kod tebe, odakle su i u kojim su jedinicama bili. Da li imaš naređenje od Intendanture u pogledu smeštaja stoke i na kojoj prostoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

22-V-1942

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod istim registarskim brojem kao i dok. br. 72, jer su oba dokumenta očuvana na istoj stranici.

² Radoslav Krupež, tada rukovodilac stočne farme. Streljan je u Glamoču avgusta 1942 god. zbog krađe.

³ Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo pravo ime. Partizansko ime mu je bilo Mihailo. Poginuo je krajem 1942 godine.

IZVEŠTAJ ČLANOVA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE I SRETENA ŽUJOVIĆA OD 23 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O POVOLJNOJ SITUACIJI U HERCEGOVINI¹

Danici (Gacko Polje) 23.V. u 21 čas

Dragi Tito!

Stigavši ovamo zatekli smo jedan izveštaj *Vlade Šegrt*a (koji Operativni herceg.² još nije dobio, pa vam zato i ne javlja još) u kome se kaže:

Situacija oko Nevesinja se popravlja: povraćena su sva sela sem Bratača. Između 22-og i 23-eg bio je predviđen i juriš na Bratač. U Bišini *zarobljeno je posle uspele akcije 300—400 Italijana i 40—50 četnika*. Broj gubitaka neprijatelja je veliki. Ranjen je i četnički vođa Petković.³ —• Ovo će te sigurno obradovati!

Sutra idemo u Oper. štab. — Pored gornje vesti: 1 Udarni na Javoru potukao je četnike i na drugom jednom mestu (selo Udrežnje) Talijani su tučeni i imali 15 mrtvih.

Pozdrav
Lola i Crni

P.S. Italijani su se potvukli iz Dražljeva u Gacko.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4301.

² Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu i južnu Dalmaciju

³ Mutimir Petković

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 24 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU I PAVLU ILIČU ZA SNABDEVANJE PARTIZANSKIH JEDINICA PRISPELIH U NEDAJNO, PREBACIVANJE PRIKUPLJENOG ŽITA I STOKE IZ SANDŽAKA U PIVU I PRENOŠENJE NOVIH ZADATAKA ČETVRTOM (KRALJEVACKOM) BATALJONU PRVE PROLETERSKE I ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE [PARTIZANSKE]
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
24 maj 1942

Drugovima Marku i Veljku

Danas² posle podne stigli smo iz Zabljaka na Nedajno. Ovde nas je iznenadio dolazak Užičko-šumadijskog bataljona³ i niko nam ne može objasniti zbog čega je taj bataljon došao ovamo i po čijem naređenju.⁴ Ispalo je vrlo glupo prebacivanje ovog bataljona na ovo područje gde uopšte ne može da se nabavi hrana, za ishranu ljudstva. Odašiljanje ovog bataljona moratei nam objasniti hitno u prvom vašem pismu. Vi ste tome bataljonu naredili: forsiranim maršem krenuti u Nedajno a da se niste pobrinuli za ishranu ljudstva na putovanju. Treba o tim stvarima voditi računa i kod takvih pokreta snabdeti ljudstvo hlebom i mesom za najmanje dva dana. Pošto je taj bataljon već stigao na taj teren na kome on nama nije potreban, to ćemo ga mi zadržati kao rezervu da ne bi ljudstvo mučili opet putovanjem natrag na prijašnji teren. Za ishranu toga ljudstva, kao i za ishranu 400 do 500 crnogorskih partizana koji su stigli na isti teren potrebno je hitno još u toku današnjeg dana uputiti iz Rudina 500 kilograma žita za hleb. Dalje, treba narediti intendantima da hitno prebacuju sakupljeno žito iz Čelebića i Sandžaka u Rudine i Nikoviće. Neka se u tu svrhu mobilišu konji koji će žito dostavljati do Liječevine a odande će ga prenositi odavde mobilisani konji. Ako imate gotovog samlevenog brašna onda je najbolje slati bra-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 553. Kopija originala takođe se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2150.

² U dokumentu je omaškom napisano »danas« umesto »juče«.

³ Odnosi se na Peti bataljon Prve proleTERSKE NOU brigade.

⁴ Naređenje je bio dao Arso Jovanović. Vidi dok. br. 76.

šno u Kneževiće, da ne bismo ovde morali slati žito u oдавde udaljene vodenice. U Kneževićima nalazi se drug Bido sa kojim treba da budete u stalnoj vezi i koji ima zadatak za smeštaj i ishranu ljudstva kao i reorganizaciju.

Ostatak naše straže uputite odmah u Krstac, a sa sobom neka ponesu i naše stvari koje su ostale tamo, na jednom kbnju. Na njihovo mesto kod Uzlupa neka preuzme stražarsko mesto jedna desetina Kragujevačkog bataljona.⁵

Od štaba Kraljevačkog bataljona⁶ tražite da nam pošalje detaljan izveštaj o izvršenom zadatku u Zakmuru. Sam bataljon nek još ostane u Tjentištu i neka patrolira u pravcu Cureva i duž Drine.

Štabu Druge brigade naredite da njegove jedinice popune ispražnjeno mesto koje je zauzimao Užičko-šumadijski bataljon. Prema Foči ne treba držati neki kruti front, već vršiti stalna izviđanja i pratiti pokret neprijatelja. U slučaju da Talijani uspeju izvršiti prodor u pravcu Čelebića, onda bi se sva tri bataljona Druge brigade morala prebaciti kod Uzlupa, s ovu stranu Tare. Prelaze kod Šćepan Polja i kod Uzlupa treba po svaku cenu braniti. Most kod Kruševa sačuvati radi eventualnog prebacivanja naših trupa na onu stranu ili obratno.

Ja šaljem u Rudine trebovanje za navedenu količinu žita, a vi preduzmite da se vrlo ozbiljno preduzmu mere za prebacivanje veće količine žita i stoke sa one strane, iz Sandžaka, u Pivu. Svu poštu i kurire šalžite u Krstac.

Situacija u Crnoj Gori se vrlo pogoršala jer su naši morali napustiti Boan, a verovatno i Šavnik, kuda nadiru četnici i Talijani. Taj neuspeh smo pretrpeli usled silne zamorenosti ljudstva i pomanjkanja municije.

Pošaljite mi sve dosadanje izveštaje Druge brigade.

KOMANDANT
N.O.P. I D.V. JUGOSLAVIJE

Tito

(M. P.)

⁵ Treći bataljon Prve proleterske NOU brigade

⁶ Četvrti bataljon Prve proleterske NOU brigade

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 24 MAJA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O STVARANJU KOMBINOVANOG
CELEBICKO-DRAGOCAVSKOG BATALJONA, UZROCIMA
RASPADANJA RANIJEG DRAGOGAVSKOG DOBROVO-
LJAČKOG BATALJONA I GLAVNIM ORGANIZATORIMA
• PREVRATA U ZAKMURSKOM BA^ALJONU¹**

Druže Stari,

Primio sam tvoje pismo² u 10, 30 časova i odmah ti od-
govaram:

1. Prebacivanje V bataljona I brigade u Nedajno izvršio je štab II brigade po naredbi druga Arsa, koji ju je direktno poslao telefonom preko Kosanice i Meljaka. Pored ostalog, u naredbi, koju ćeš i sam pročitati, stoji ovo: »Peti bataljon preko Uzlupa uputiti u selo Nedajno«. U momentu kad smo dobili obavještenje o ovome od štaba II brigade, mislili smo da je to u stvari tvoja naredba. Kako tada još nismo znali ništa o III bataljonu II brigade koji je, sutradan po tvome odlasku, trebao da prođe kroz Liječevinu i od nas da dobije zadatak, to smo počeli na sve strane tragati za njim. Traženje Petog i nedolazak Trećeg bataljona prilično nas je zbunio. Najzad poručeno je da ovde ne očekujemo III bataljon i mislili smo da je sve u redu.

2. III bataljon I brigade nalazi se još na prostoriji Zakmura. Nemamo još opširan izveštaj o rezultatu njegove akcije, mada smo u stalnom kontaktu. U početku drug Raja³ nije nastupio energično i brzo, već je prema pobunjenicima, koji su uspjeli da umaknu u šumu pred nastupanjem bataljona, počeo taktizirati. Pozivao ih je na predaju preko njihovih porodica umesto da ih goni, pali i konfiskuje imovinu organizatora i najokorelijih učesnika u napadu na štab i naše drugove. Ubijeni su samo drugovi Steva Marković i Moma Kočović,⁴ premlaćen Straja,⁵ a ranjen u prst Buda.⁶ Svi ostali naši ljudi u

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4279, a kopija originala zavedena je u arhivi CK SKJ pod reg. br. 612.

² Vidi dok. br. 75.

³ Raja Nedeljko, komandant Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade

⁴ Steva Marković-Singer bio je politički komesar a Moma Kočović zamenik komandanta Fočanskog NOP i DO

⁵ Straja Kočović, komandant Fočanskog NOP i DO

⁶ Buda Popović, komesar Prvog (Zakmurskog) bataljona Fočanskog NOP i DO

borачkim jedinicama i naš aktiv umakli su ispred bandita i nalaze, se kod nas. III bataljon pronašao je i zakopao tela Steve Singera i Mome. Međutim, ja sam naredio da ih iskopaju i prenesu u Kruševo. Juče u 5 časova obavljena je sahrana. Obojica su sahranjeni kraj groba Slobodana Principa. Prisustvovalo je dosta seljaka. U ime Vrh. štaba poslao sam drugove Bajalicu⁷ iz prateće čete i Voju Dimitrijevića iz Agit-propa sa dva venca. Oni su govorili. Poslao sam i jednu četvu sa Uzlupa. Obavestio sam Momine roditelje na Rudinama i stavio im na raspoloženje tri konja za odlazak na sahranu. Oni se odlično drže, žale mnogo za Momom — svojim jedincem. Ovaj naš gest su veoma dobro primili. Obavestio sam i Stevinu drugaricu, pa je i ona prisustvovala.

Drug Straja je bio tri dana u besvesnom stanju. Njega su hteli povesti u Foču Talijanima. Ali kad je naišao naš bataljon, pobjegli su 20 naoružanih bandita, a njega ostavili u kući. Juče je preko Liječevine prenet u bolnicu na Rudinama. Brzo će se oporaviti.

3. Prispelo je nešto ljudi-boraca iz Zakmurskog bataljona, tu je i Čelebićka četa. Na iznenađenje mnogih, vratili su se sa odsustva u određeni čas, svi osim jednog. Čelebićani kažu da im on i ne treba, jer nije ni do sada valjao. Pokušaću jednim pismom da povratim i onu osmoricu Čelebićana koji su ranije »dezertirali«.⁸ Držim se onoga što si jednom rekao: da su naši drukčije radili ne bi ni oni dezertirali. Mislio sam šta treba uraditi sa ovim ljudima koji su tu i sa onima koji sutra mogu biti tu, ako pravilno radimo. Nije bilo drugog rešenja nego prići formiranju Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona. Evo zašto kombinovanog. Treba se poslužiti stečenim iskustvima, naročito u prvo vreme, kod pristupanja novim ljudima. Dakle, iz Čelebićana, nešto Drinskog odreda, Zakmuraca i one naše partizanske čete, koju sam ja formirao u Čajniču i sa drugom Bogavcem⁹ uputio u Čelebić kao posadu posle odlaska odatle Beogradskog i drugih bataljona, stvorene su juče I i II četa Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona. Obe čete su jačine po 47 boraca. U I četi je komandir Mile Čubrić, profesor i rezervni oficir. Naš je čovek. Njegov zamenik je Čelebićanin. Politkom, Rajko Ostojić, Čelebićanin.

⁷ Dimitrije Bajalica

⁸ Vidi dok. br. 85.

⁹ Dragoslav Bogavac, narodni heroj. Poginuo je kao zamenik političkog komesara Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona 23 jula 1942 god. kod r. Oteše blizu s. Rataja pri italijansko-četničkom pokušaju da unište grupu partizanskih snaga (Petu proletersku brigadu, Hercegovački NOP odred i Kombinovani čelebićko-dragočavski bataljon) koja se nalazila u rejonu tromede Crne Gore, Bosne i Hercegovine.

Znam ga kao dobrog poštenog i otresitog seljaka. Za njegovog zamenika određen je drug Borislav Tošović, student prava i sekretar sreskog NOO u Foči. Naš je čovek. U drugoj četi je komandir drug Milan Jevtović,¹⁰ radnik iz Užica i stari partizan. Njegov zamenik je Jovan Dunjić, Čelebićanin. Politkom je Vojin Božović, radnik, u Foči radio pri komandi mesta, brat Luke Božovića, sekretara NOO u Foči. Njegov zamenik je Čelebićanin. U obe čete vodnici i desetari su pola partizani, pola Čelebićani, tako su sastavljene i desetine. Sve je ovo odlično primljeno, raspoloženje dobro kod svih ljudi. Treba samo raditi s njima i vojnički i politički. Prva četa je već dobila zadatak i zajedno sa Krcunom¹¹ otišla u pomoć III bataljonu I brigade, Mislimo da pošaljemo i drugu koja se sad moimentano nalazi na Uzlupu. Obe čete imaju puške i municiju, osim nekolicine.

Ostalo je još 12 ljudi neraspoređenih. Oni bi ušli u III četu. Danas sam pozvao Rada Stefanovića¹² da ga upoznam sa formiranjem ovih četa i da mu stavim u zadatak da i dalje radi na ovoj stvari. Predlažem za komandanta bataljona Rada Stefanovića (ako s njim nemaš neke druge namere, on je inače bio Strajin zamenik), za zamenika Radovog mogao bi doći Sveta Gagović, dosadašnji k-t Zakmurskog' bataljona, politkom Buda Popović, dosadašnji politkom Zakmurskog bataljona (njega znaš), njegovog zamenika nisam još našao.

Molim te, Stari, reci mi kako gledaš na sve ove stvari. Tvoje odobrenje ovih mera očekujem što *hitnije*.

4. Imao sam razgovor sa drugom Timotijem Bajagićem (Crnogorcem), komandirom Bunovske čete Dragočavskog bataljona. Imao je u četi 60 naoružanih ljudi. Zatim sam govorio sa Srbom Nešićem,¹³ učiteljem iz Kragujevca, inače politkomom Dragočavskile čete. Četa je imala 80 ljudi od kojih 20 bez pušaka. Posle učešća u pohodu na Borač, gde su se obe čete pokazale dobro, našle su se u *Komorine*¹⁴ (Hercegovina). Između 10 i 11, preko noći, iz istog hiesta dezertirali su svi osim komandira, politkorna i još jednog borca. Nesrećna je njihova sudbina bila. Na prelasku Drine mnogi su se utopili, neki su, iz neobaveštenosti, naišli ha Talijane i bili poubijani. Broj nastradalih iznosi oko 30 ljudi. Interesovao sam se za uzroke dezertiranja. Mislim da sam ih otkrio. Uoči njihovog dezertiranja Rade Hamović je hteo da ih prevede u neki *Udarni* (Her-

¹⁰ Milan Jevtović, poginuo na istoj dužnosti juna 1942 god. kod Šćeapan Polja u borbi protiv četnika.

¹¹ Slobodan Penezić

¹² Nestao krajem 1943 god. (negde oko Kalinovika).

¹³ Zarobljen od četnika u borbi kod r. Oteše 23 jula 1942 god. i streljan u Fojnici u drugoj polovini avgusta iste godine.

¹⁴ Verovatno se odnosi na mesto Morine (između Kffinog Sela i Uloga).

cegovački) bataljon koji bi ostao i operisao na teritoriji Hercegovine. Nastupilo je kolebanje kod ovog ljudstva, i, po mom mišljenju, iz sasvim razumljivih razloga, oni su tražili da se vrate na svoju teritoriju. Posle ovoga otpočelo je prebacivanje na njihov račun: vi ste došli ovde samo da jedete hleb, i si. Ja mislim da se ovde sektaški postupilo.

Imajući sve ovo u vidu napisao sam ljudima ovih četa priloženi poziv¹⁵ i uputio 4 dobra čoveka sa dva primorka u njihova sela. Ne očekujem naročite rezultate od ovoga, ali svakako neće biti ni šteta.

5. Tvoju naredbu o odbrani prilaza na Uzlupe i Šćepan Polju shvatili smo najozbiljnije. Danas sam obustavio sve pripreme za gradnju porušenog mosta na Šćepan Polju i već sutra počinjemo sa radom na utvrđenju mitraljeskih gnezda i na jednom i na drugom mostu. Sve mere u duhu tvoje naredbe preduzimamo energično i brzo.

Samo biće neophodno potrebno da s tobom imamo što tešniji kontakt. S naše strane učinimo sve u tome pravcu. Ovde je čitava gužva u pogledu evakuacije životnih namirnica, njihovog smeštanja i drugog. Ne znam zašto, ali ovde ni jednog intendanta nema, svi su na nekom putu. Tražio sam da bar jedan od njih svrati na kraće vreme. Inače, Liječevina je postala svratište zalutalih, dezertara, begunaca ispred talijanskih ili zakmurskih bandita. Mnogi se iz bolnice upućuju u svoje jedinice, stoga je potrebno da nam pošalješ *pravac za Prvu brigadu i Kalinovički odred*.

6. Na Rudinama je prilično razvijen partizanski život. Skoncentrisano je tamo mnogo štošta: bolnica, radionice, magacini, radna kolona uz našu stoku itd. Da li mogu postaviti tamo neke vrste komandanta mesta, baze, područja, ili kako se to sve ne zove? U tom slučaju pozvao bih na tu dužnost starog i profesionalnog kom. mesta druga Miloša Škorića, koji se nalazi na Čelebiću bez dovoljnog zaposlenja.

7. Juče je stigao na JJzlup drug Puniša Perović sa fočanskim Agitpropom, ima ih 11. Svoj prtljag vuku na nekoliko tovarnih konja, samo kancelarijski pribor i si. stvari nose na 4 konja. Usled nastale vojne situacije na čelebićkoj prostoriji zadržao sam ih sve na Uzlupe za koji dan. Pored ostalih sa Punišom su i tri člana fočanskog OK-a. Sa drugom Feridom¹⁰ su dvojica otišli uz Kalinovički odred. Kod Voje,¹⁷ slikara iz Agitpropa, tj. kod OK-a ima 240.000 din. novca sreskog NOO u Foči. *Javi mi šta da radim sa Punišom i njegovom grupom*

¹⁵ Vidi dok. br. 78.

¹⁶ Ferid Čengić

¹⁷ Voja Dimitrijević

za slučaj našeg povlačenja na'ovu stranu. Inače, ja ću ih odmah osloboditi nepotrebnih stvari i k_on_ja.

8. Prema mome razgovoru sa Budom, Gagovićem i drugima, događaji u Zakmuru razvijali su se ovako:

U nedelju 17 o.m. Buda je obilazio čete svoga bataljona i radio na formiranju jedne *udarne* čete od najboljih boraca. Najzad je došao i u četu Vasilija Bodiroge. Čim je postavio pitanje stvaranja udarne čete i dobrovoljnog pristupanja istoj, naišao je na otpor pojedinaca. Sam Bodiroga upitao je: zašto vi baš sada stvarate udarnu četu? Posle Budinog objašnjenja svi su pristali na formiranje čete, a Bodiroga je bio predviđen za komandira iste. Uveče su došli kod iste čete u selo Popi i drugovi: Steva Marković, zv. Singer, i Straja Kočović, k-t odreda. Zanoćili su sva trojica u istoj sobi. Iza ponoći, oko 3 sata nastala je lupa, velika i iznenadna lupa na vratima njihove sobe. Svi su pomislili da neprijatelj nastupa iz nekog pravca. Ali su istog časa videli o čemu se radi. Banditi su ih divljački napali. Tražili su glavu Straje, k-ta, i Steve, polkoma, i Bude, polkoma Zakmurskog bataljona. Poleteli su iz sobe na vrata i pokušali da urazume napadače. Steva uzvikuje: »Braćo, zar smo to zaslužili od vas mi koji svoje živote dajemo u borbi protiv okupatora i njihovih slugu ustaša«? Ali njegov glas je zaustavljen jednim hitcem, drug Steva je pao kao žrtva razbojničke bande. Istog časa drug Straja pokušava da se spasi bekstvom, za njim u drugom pravcu beži Buda. Puščana vatra otvara se i za jednim i za drugim. Buda biva ranjen u ruku i uspeva da izbegne. Straja se otisnuo niz jednu stenu i sav se ugruvao. U rano jutro, banditi su pronašli Straju onesvešćenog. U tom stanju je ostao čitav dan. Dok su banditi tragali i dalje za Budom, on je uspeo da pobege u pravcu Sutjeske.

Vrbniče, selo udaljenoj jedan i po sat od Popi, negde više Popovog Mosta, bilo je mirno, rad u dobrovoljačkim jedinicama tekao je normalno. Tu su se nalazili drugovi: Moma Kočović, zam. k-ta Fočanskog odreda, Sveta Gagović, komandant Zakmurskog bataljona, Novica Šekarić, biv. zamenik k-ta mešta u Foči i u zadnje vreme predsednik NOO u Foči, Vojin Božović i Rista Tošović. Oko 15 časova istog dana na njih su mučki, iza leđa, izvršili napad 16 bandita naoružanih. Izenada su ih savladali, povezali i povelu u neodređenom pravcu. Zaustavili su ih kod nekog zaklona, naredili da sednu, ali ih nisu hteli odrešiti. Ipak su ih na njihovo navaljivanje odvezali. Mirko Elčić,¹⁸ četnički bandit, poveo je Momu malo dalje od grupe koja je ostala na istom mestu i tamo ga na zverski način likvidirao. Preteći Novici, Sveti i ostalima, povelu su ih u selo

¹⁸ Poginuo 1945 god. kao četnik.

Grandići. Tamo je već bio na okupu novoformirani banditski Štab. Straja je ležao onesvešten, samo je po katkad, očigledno u bunilu, pitao: gde je moja vojska? Pokušavao je da izgovori imena drugova, svojih najbližih saradnika, ali nije uspeo. Od strane Bodiroge i drugih lupeža otpočelo je dobacivanje i peckanje na račun pohapšenih drugova: streljaćemo vas, predati Italijanima, najslabije je zaklati Budu, političkog komesara. . . . Niko od mnogih prisutnih nije intervenisao, ali se na licima ljudi videlo nezadovoljstvo. Odjednom su grunuli topovi u pravcu Grandića. Neko viče u paničnom strahu: primećen je jedan vod proleteraca! Pada komanda: ta i ta četa napred na proletere! Čuje se odgovor: slabi smo, imaju tri mitraljeza. I niko se ne usuđuje poći na samo jedan vod proletera. Nastaje žagor u sredini bezumnika. Posle kraćeg sašaptavanja svi zarobljeni drugovi bivaju pušteni. Ali nezadovoljnici viču: A što će nam reći Talijani na ovakav postupak prema partizanima? Poslali smo patrole da im izjave lojalnost i prelazak na njihovu stranu. Kakve im garancije pružamo?

Od mnogih bandita koji su organizovali ovu pobunu prepoznati su ovi: Vasilije Bodiroga, komandir I čete, Petar Miletić, k-r III čete, Nedo Paprica, Milan Grubačić, svi iz Kuta;¹⁹ Mirko Elčić, Dušan Milekić, žandar, narednik iz Gradca, Dušan Ostojić, podoficir, Ilija Marčeta iz »Varde«, Filip Mališ iz Vrbniče, Đorđe Vladičić,²⁰ Miloš Miletić²¹ i Đorđe Marković iz Stubice (nije bio prisutan ali je svakako umešan).

9. Danas nam je prispeo drug Čeda Plećević.²² Uspeo je da na putu za Srbiju dogura samo do Kamene Gore. Kaže da drugovi Sandžaklije nisu mogli da ga uzmu na dušu jer su im kanali nesigurni i neprovereni. Tako se sada postavlja i nje-

¹⁹ Petar Miletić (docnije četnički komandant bataljona), Nedo Paprica i Milan Grubačić poginuli su, kao odmetnici, u borbi protiv organa narodne vlasti 1945 i 1946 godine.

²⁰ Poginuo 1942 god. kao četnik.

²¹ Poginuo 1943 god. kao četnik.

²² Posle Prve neprijateljske ofanzive i povlačenja iz Srbije Čeda Plećević je bio određen za politički rad na terenu oko Foče. Po sopstvenoj želji, upućen je 9 maja, preko Sandžaka, u Srbiju da tamo ilegalno politički radi. U tom cilju je Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije naredio partizanskoj straži u Čelebiću i Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak da Plećeviću osiguraju neometano prebacivanje preko slobodne teritorije i pomognu mu prebacivanje preko okupirane teritorije. (Vidi dok. br. 2481, str. 7—8, u arhivi CK SKJ.) Međutim Plećević nije uspeo da se tim pravcem prebaci za Srbiju, pa se vratio Vrhovnom štabu. Kasnije, juna 1942 god., ponovo je pokušao da se iz Vrbniče, ispod Maglića, prebaci za Srbiju preko Istočne Bosne. Na put je krenuo sa desetak drugova. Ali, ispod samog Kalinovika, grupa je upala u četničku zasedu. Plećevića, sa još nekoliko drugova, četnici su uhvatili i predali Italijanima. Ovi su ga streljali u Nevesinju.

govo pitanje. Njemu se inače ova Ljenčevina²³ ovde sviđa. Ne znam da li da ga priključimo Puniši.²⁴ Ako bi ovaj pošao na Čelebić, imalo bi više smisla, ali ako okrene na drugu stranu, ne znam šta bi trebalo. Javi mi šta da radim s njim. Dotle ću ga ipak zaposliti negde.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24-V-1942

Marko

BR. 77

**POZIV ALEKSANDRA RANKOVICA OD 24 MAJA 1942
GOD. UPUĆEN BUNOVLJANIMA I DRAGOCAVCIMA DA
ODBACE ČETNIČKU PROPAGANDU I PONOVO SE VRATE
U SVOJE CETE DOBROVOLJAČKE VOJSKE¹**

BORCIMA BUNOVSKJE I DRAGOCAVSKE CETE

Krvavi talijanski okupator i ustaški zlikovci ovih dana su zgazili svojom prljavom nogom na jedan deo naše oslobođene teritorije. Kud god su prošli i gde god su zastali propištalo je i veliko i malo. Srpska deca, srpske žene i starci ubijani su i zverski zlostavljani. Opustošena su sva srpska sela i kuće. Ništa, ništa nisu ostavljali od životnih namirnica, čak ni za seme nisu hteli ostaviti. U Cajniču, Foči i nekim okolnim selima, platilo je glavom nekoliko desetina Srba. Zašto? Samo zato što su Srbi, što nisu imali čime iskupiti svoju glavu. To, što su napravili od naših gradova, pokušali su napraviti i od naših sela. Njihova namera je bila: munjevitom brzinom pregaziti čitavu našu oslobođenu teritoriju, porobiti ponovo naša sela, opljačkati, popaliti i poubijati sve što je srpsko, sve što je pošteno i što se časno bori za svoju slobodu. Taj račun talijanskih zlikovca, ustaških palikuća i prodanih četničkih duša, izroda srpskih, bio je pogrešan. Oni su izgubili iz vida da se na ovoj

²³ Šaljiva igra recima (prema nazivu mesta Liječevina).

²⁴ Puniša Perović

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 733.

slobodnoj teritoriji, u vašim selima i oko vaših, kuća, nalaze herojske jedinice naših proleterskih brigada. Borci brigada, zakleti pred svojim narodom: da neće mirovati dok fašistička prljava noga gazi po našoj zemlji, borci očeličeni u višemesečnoj svetoj oslobodilačkoj borbi, prešli su u napad na Talijane i ustaše čim su se pojavili u našim selima. Na putu Čajniče—Foča izvršen je samo tri puta napad, pa su Talijani izgubili iz svojih redova, koje mrtvih, koje ranjenih i zarobljenih, oko 900 ljudi. Dakle, jedan njihov bataljon i više, na ovom uskom prostoru, izbacili smo iz stroja. Njihov pokušaj da okupiraju i opljačkaju čelebićka sela skupo ih je koštao. Ne samo da su se morali vratiti u praznu i gladnu Foču, nego su i u ovoj borbi izgubili nekoliko desetina svojih vojnika.

BRAČO DRAGOGAVCI I BUNOVLJANI!

Obraćamo se vama koji ste do juče bili pod oružjem u svojim dobrovoljačkim četama, koji ste učestvovali u našem slavlom pohodu na Borač — to zloglasno ustaško gnezdo, gde je toliko srpskih života palo. Obraćamo se vama koji ste u najtežem momentu, baš u času kada su nadirali Talijani i ustaše, napustili svoje čete, odložili oružje i povukli se u svoja sela. Obraćamo se vama koji ste toga časa zaboravili na sva zverstva ustaša i talijanskih okupatora, vama koji ste odlaganjem oružja, nesumnjivo, učinili veliku grešku prema svome narodu, prema svojoj nejakoj deci i starim roditeljima. Vama se obraćamo zato što želimo da vam, u najsudbonosnijem momentu za vaša sela, vaše kuće i familije, pomognemo da ispravite tu svoju grešku. Naša je želja i naša zajednička potreba da se svi vratite u svoje dobrovoljačke čete i da se s oružjem u ruci borite na svome zemljištu, kod svojih kuća. Ne zaboravite da okupator ne miruje. Njegove sluge u licu ustaša učiniće sve da ponovo zavladaju ovim krajem, da ponovo ugroze živote i imovinu Srba. Partizani i borci proleterskih brigada biju bitku sa okupatorom i njegovim slugama na sve strane, pa i ovde. Vi ste očevидci poraza neprijatelja. Ali to nije dovoljno. Na jačeg neprijatelja moramo udariti jačim snagama. Te snage treba i mora da budu pojačane iz vaših redova.

DRUGOVI BORCI BUNOVLJANI I DRAGOČAVCI!

Ne dozvolite da razni petokolonaši razbijaju naše redove. Ne dozvolite da okupatori i njihove sluge poseju razdor u našim dobrovoljačkim jedinicama u cilju lakšeg sprovođenja svojih planova. Jedinstvo srpskog naroda u borbi protiv neprijatelja danas je više nego ikada potrebno. Peta kolona je uspela da vas pokoleba, da ubije u vama veru u moć partizana i njihovu

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 25 MAJA 1942 GOD. MILOVANU DILASU ZA FORMIRANJE DVA BATALJONA OD KOMSKOG NOP ODREDA I NAČIN RASPODELE PARTISKOG AKTIVA ZA ILEGALNI RAD U POZADINI I U OPELATIVNIM JEDINICAMA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Đidi.

Primo sam tvoje pismo 24 u 18 sati.² Sa stvaranjem samo jednog bataljona iz Komskog odreda se ne slažem. Treba stvoriti dva bataljona koji će se popunjavati delimično od onih koji su izostali a delimično iz rasformiranih omladinskih bataljona. Prema tvome izveštaju u Komskom odredu ima svega 58 partijaca i ti predlažeš da se izvuče trideset partijaca i šalje na pozadinski rad. To bi bilo suviše mnogo i zbog toga bi mnogo stradao ovaj odred i vojnički i politički. Iz odreda se može izvaditi najviše 15 ljudi koji će se uputiti na pozadinski rad. Za prvi momenat bilo bi dosta da se uzmu deseterica koji bi mogli da se vrate. Sa tvojim odlaskom u pozadinu ja se ne slažem, već treba da ostaneš tako dugo dok ne vidimo kako će se tamo situacija razvijati. Tamo je sada važan sitan rad, koji mogu da obavljaju drugovi koji su određeni u rukovodstvu, a kasnije, kada bude potreban sposobniji rukovodilac, videćemo koga ćemo poslati.

Ja sam ujutro poslao u Rudine trebovanje za žito ili brašno za vas. Isto bi moralo u toku današnjeg dana stići. Tamo će doći i 50 kgr. zobi koju trebaš odmah uputiti ovamo. Kada svršiš sa reorganizacijom onda ćeš doći ovamo. Trebalo bi par dana raditi politički među borcima toga odreda, a naročito sa polit, komesarima i članovima Partije.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4351.

² Vidi tom III, knj. 4, dok. br. 111.

1995

Примио сам твоје писмо 24 у 18 сати. Са стварачем само једног баталона из Комског одреда се не слажем. Треба створити два баталона који ће се попуњавати делимично од оних који су изостали у делимично из расформираних омладинских бата. Помамо твојом извештају у Комском класи одреду има свега 58 партизана и изгледа да се извуче тридесет партизана и накле на поземљини. Јер, то би било много и због тога би много страдала овај одред и војнички и политички. Изнад Комског одреда се може извадити највише 15 људи који ће се упути на поштом путем. За прилику момент био би доста да се узму десеторица који би могли кренути. Са твојим одредом у позадину ја се не слажем већ треба да останем. Јер док не видимо како ће се таква ситуација развијати. Тако је сада казан да се немогу да обављају другима који су одређени у руководеству у касније да се погубе способности у руководењу, виделомо мога аламо послати.

Ja sam ujutru poslao u Rudine traživača za mite i/ili brašno, isto bi u toku današnog dana stigli, tamo će doći i 30 mgr. sobi noću treba odmak i ova. Kada svrši se reorganizacijom onda hen definišemo, trebalo bi pariditi politički među borbenimtoга одреда u нарочито за полет, куче, оарина и ња. Nastavić.

Ако стигне нека пошта за мене ками је одмах отамо. Телефонске везе са
мн је већ од јуче прекинута.

24-8-1942r.

С дружеским поздравом;
Огнѣ фашизму - свобода народу.

Командант
Народно-ослободилачке Партизанске
и Обавезничке Војске Југославије.

Godje me čemo ostati.
ne se pismarimo za njega - od
dušice, jer nemamo gde da stajemo

111

Ako stigne neka pošta za mene šalji je odmah ovamo,
i_{ef}o_nska veza sa Šavnikom je već od juče prekinuta.
S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25-V-1942 g.

^

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Tito

(M. P.)

Ovdje nećemo ostati
već se pomeramo za jedan sat
dalje, jer nemamo gdje sa konjima.

BR. 80

**OBAVESTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA I PAVLA
ILICA OD 25 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU
NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O PREBACIVANJU
ITALIJANSKOG BATALJONA PREKO CEOTINE¹**

Druže Stari, ,

danas primih neku poštu, pa evo da ti je odmah dostavim.
Noćas sam zaboravio da priložim poziv koji sam uputio ljud-
stvu Dunavske i Dragočavske čete.²

Prebacivanjem 6—800 Talijana preko reke Ceotine kod
Brvenice, ne može se očekivati da će oni sa tim snagama pre-
duzeti neku ozbiljnu akciju u pravcu Meljaka. Iz dosadanjeg
iskustva znamo da Talijani ne preduzimaju ofanzivne pokrete
u Izvesnom pravcu dok za to nemaju na raspoloženju bar jedan
puk. Zato smatramo da ne bi bilo potrebno slati jedan bataljon
U_ruge brigade, koja je ostala sa svega tri bataljona, dok za to

° Ova rečenica je dopisana rukom, latinicom.

u-
hivi. * Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u ar-
CK SKJ, pod reg. br. 4280.
Vidi dok. br. 78.

ne bude bilo stvarne potrebe. Što se tiče ovog jednog talijanskog bataljona mislimo da ga Sandžaklije mogu jednom dobro organizovanom noćnom akcijom razbiti. Uostalom, mi očekujemo tvoju naredbu.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

25-V-1942 g.
u 14,20 časova

**Marko
Veljko**

BR. 81

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU DA DRUGA PROLETERSKA NOU BRIGADA SADEJSTVUJE PLJEVALJSKOM BATALJONU U BORBI PROTIV ITALIJANSKIH SNAGA KOJE SU PRODRLE PREKO CEOTINE¹

Drugu Marku,

Drugoj brigadi saopštite da treba da podupre Pljevaljski bataljon u borbi protiv Talijana koji su prodrli preko Ceotine. Mi za sada nemamo za nju neki naročito predviđen zadatak osim taj koji ima sada, tj. da kontroliše teritoriju na kojoj se nalazi. Njoj je samo dat pravac u slučaju prinudnog povlačenja i to važi i dalje.

Tito

26-V-1942

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 554.

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU ZA DALJI RAD¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Marku

Primio sam tvoje pismo od 24-V-1942 g.² Sa Petim bataljonom je stvar uređena. On ostaje ovde u blizini nas, a Treći šumadijski i Prvi crnogorski nalaze se na Žabljaku.³ Dobro ste učinili što ste preneli mrtva tela ubijenih drugova u selo Kruševo. Smrt ovih drugova treba popularizirati kao herojsku smrt u borbi protiv okupatora i njihovih slugu. Zakmurska izdaja treba da bude poznata u svim selima s jedne i s druge strane Drine.

Vrlo dobro si učinio što si formirao Koimbinovani čelebički bataljon. Pravilnim radom i pravilnim prilaženjem ljudima mnogi će se sačuvati za narodno-oslobodilačku borbu i poštati dobri borci. Rada Stefanovića treba postaviti za komandanta jer [sam] mu ja i lično pre o tome govorio. Sa ostalim komandnim sastavom se slažem jer vidim da si ga dobro odabrao. Drugovima u Štabu toga bataljona preporučiti da uvek imaju uz sebe neku sigurnu jedinicu.

Za intendante i ja ne znam gde su. Znam samo to da ih nikada nema tamo gde treba. Oni sada prave u krugu neko svetsko putovanje, a kakav im je cilj i šta rade, to bi sam đavo znao. Dohvati toga jednog koga imaš pod rukom i naredi mu da se bavi prebacivanjem žita i stoke iz Sandžaka u Pivu.

Ukoliko imaš ljudstva iz I Brigade koji izlaze iz bolnice itd. šalji ih u Krstac sa objavama za ovaj Štab i mi ćemo ih onda dalje rasporediti. Ljudstvo iz Kalinovičkog odreda šalji u Štab III bataljona u kome se može formirati u jednu zasebnu četu i onda u zgodnom momentu prebaciti u njihov odred. U Rudinama za komandanta baze postavi druga Škorića.⁴ Fo-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 555. Jedan prepis ovog dokumenta, iz 1942 god., nalazi se takođe u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2152.

² Vidi dok. br. 76.

³ Odnosi se na Peti bataljon Prve, Treći bataljon Druge i Prvi bataljon Prve proleterske NOU brigade.

⁴ Miloš Škorić-Stric

oanski agitprop neka ostane negde u vašoj blizini dok ne vidimo daljni razvitak talijanske ofanzive prema Čelebiću i Pljevljima. Druga Čedu Plećevića zadrži kod sebe a mi ćemo ga docnije poslati eventualno u Hercegovinu.

Za slučaj prinudnog povlačenja II Brigade trebate im saopštiti pravac koji sam dao u posljednjem pismu, tj. preko Uzlupa.⁵ Kragujevačkom bataljonu saopštite da se zadrži što više može na tome terenu do daljnjeg našeg naređenja. U slučaju njihovog prinudnog povlačenja, pravac Kragujevačkog bataljona je preko Tjentišta prema Hercegovini i pokret se mora vršiti uz borbu, a ne dugim marševima bez borbe.

Krezoviću treba slati preko II Brigade naš materijal i radio-vesti.

Šaljite nam češće izveštaje. Nije potrebno upotrebljavati jednog kurira do kraja jer je to prenaporan put, već relejnim kuririma od sigurnih meštana do komande mesta u Krstaču.

Iz vesti ćeš videti da naši Hercegovci prave prava čuda. Opet su razbili Talijane i četnike i zarobili oko 400 Talijana i 50 četnika.

Naši Crnogorci su se ovog puta loše pokazali i morali smo preduzeti hitne mere da pređu na partizanski način ratovanja jer su ih frontovi skoro upropastili.

' S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

26-V-1942 g.

Tito

(M.P.)

P.S. Ako nisi još poslao naše stvari, pošalji ih odmah. Tamo su i bisage.

⁵ Vidi dok. br. 75.

ODGOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 26 MAJA 1942 GOD. NA NEKE PRIMEDBE MILOVANA DILASA I NAREĐENJE DA SE PROLETERSKI BATALJONI POVUKU IZ CRNE GORE¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Đidi.

Primilo sam tvoje pismo od 26 maja.² Slažem se sa merama o reorganizaciji. Talijanski novac ne mogu poslati jer nemam ni jedne lire. Sve je to kod Marka u Liječevini u mojim bisagama ili je kod straže koja kreće ovamo. Nastojaću da pošaljem čim stignu bisage. Čudi me da vi niste hleb prije dobili. Tamo u Rudinama vlada neki javašluk i moraće se napraviti red. Zobi ne trebaš slati, ako je već nisi poslao, jer sam dobio sa druge strane. Straža Vrhovnog štaba nije svakim danom sve brojnija, kako ti kažeš, već je uvek isti broj i ne mislim menjati ni jednog čoveka. Čudi me da ti postavljaš izmenu straže sa ljudima slabijim i fizički i politički. Treba da znaš da je služba straže dosta naporna, često još napornija nego na položajima, jer ne samo da moraju vršiti i danju i noću stražarsku službu već imaju dosta gnjavaže i sa komorom pri našim pokretima. Da nemam te straže morao bih stalno imati jedan bataljon u blizini, jer bi i ti sam morao toliko videti da se mi krećemo prilično odvojeno od naše vojske i često kroz neprijateljski teren. Govoriti o nekoj zadrigllosti naših ljudi u straži je nepametno. Oni jedu istu hranu kao i ostali vojnici. Samo je stvar u tome što se kod nas više vodi briga o ljudima nego što je to bio slučaj kod vas u Crnoj Gori gde se sa takvim, kako sam priznaješ, nečovečnim postupkom upropastilo ogroman broj ljudstva; i, prema tome, ne može biti primer vaš postupak u Crnoj Gori sa ljudima nego — prava komunistička briga o kadrovima, od najnižeg borca do komandanta. Čudi me da ovakve primedbe padaju s tvoje strane.

Proleterske batalj'one³ ne mislim ostavljati duže vremena na teritoriji Crne Gore da [se] potpuno istroše i fizički i mate-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2588.

² Redakcija nije uspjela pronaći ovo pismo.

³ Odnosi se na Prvi (Lovčenski) bataljon Prve i Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

rijalno, već ću ih povući čim Komski odred bude spreman da se vrati natrag i popuni njihovo mesto. U Crnoj Gori ne mogu rešiti pitanje dva proleterska bataljona, ni tri, ni pet, već je potrebna potpuna prekretnica u načinu vođenja rata. I to partizanskim načinom po čitavoj teritoriji, a ne frontovima. To je jedno, a drugo — u našoj borbi ne možemo da se rukovodimo i tvrdoglavošću da pošto-poto zauzmemo neko mesto radi prestiža, već je potrebno voditi pametno partizansko ratovanje sa svim lukavstvima, koristeći se iskustvom koje imamo do sada u Srbiji i u drugim pokrajinama. Bez te preorijentacije na partizanski način ratovanja mi u Crnoj Gori nećemo imati uspeha.

Čim svršiš posao tamo kreći do nas. Mitra treba da poseti bolnice i ona može takođe ovamo dok ne vidimo šta ćemo dalje.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

26 maj 1942 god.

BR. 84

**OBAVESTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 26 MAJA
1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI
U SANDŽAKU I ULASKU ITALIJANA U MELJAK¹**

Druže Stari,

šaljem ti najnoviju poštu, te uzgred javljam i neke novije stvari:

1. Vojna situacija u Sandžaku je teška, Naše jedinice, kao i drugovi na partijskom radu u pozadini, doći će u prilično težak položaj. Ti ćeš pročitati pismo i reći ćeš šta treba dalje raditi u vezi sa njihovom situacijom. No ja u ovome

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4281. Kopija originala takođe se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 613.

vidim, pokušaj neprijatelja da nam oduzme što više slobodne teritorije i da nas sabije na što uži i što prazniji prostor. Mislim da i neprijatelj nema iluzija u mogućnost uništenja naših, ma i najmanjih delova, ali u svakom slučaju pokušaće da nas oslabi i iscrpi naše ljudstvo u čestim borbama, preteranim marševima i slabom i sve slabijom ishranom, ovo poslednje naročito u pasivnijim krajevima. Ove teškoće, koje su dobar saveznik neprijatelja, ne bi trebalo potcenjivati u stvaranju plana naših daljih operacija. Ja mislim da je sandžački teren, bez obzira na prodor neprijatelja u izvesnim pravcima, još uvek dobar za partizansko dejstvo manjih, brzo pokretnih i novim uslovima prilagođenih oružanih jedinica. Neprijatelj može putovima preduzimati pokrete i zaposesti izvesna svoja uporišta, no sela i brda su naša i ona bi mogla ostati naša. Iz ovih razloga, ja mislim da je drug Voloda² i suviše brzo doneo odluku o prebacivanju svih naših snaga preko Tare na Uzlup i na ovu stranu. Napuštanjem Sandžaka bio bi jako otežan rad naših partijskih organizacija, a kadrovi dovedeni u tešku opasnost. Naš politički uticaj u Sandžaku u poslednje vreme jako je proširen. Ali uprkos toga četničke bande bi uspevale da zadaju udarce našim partijskim organizacijama u slučaju povlačenja naših odreda, jer bi onda to bio jedini zadatak i nesmetano bi ga obavljali. Ima tu još jedan momenat od odlučne važnosti. Naime, situacija se tako razvija da nije daleko dan kada treba gurnuti sa jačim snagama u Srbiju. Za taj slučaj, ako ništa drugo, treba bar imati dobro organizovanu obaveštajnu službu, ne samo na teritoriji Sandžaka, nego malo i prema Srbiji. Eto, ovih dana se govorka o nekim teškim borbama u Srbiji, opkoljavanju Uzica itd. Mi ništa ne znamo o tome. Ove stvari sam samo nabacio.

2. U našim bolnicama dešavaju se nezgodne stvari. Danas sam govorio sa Dr. Đurom³ i on fi~aži da se Dr. Gojko⁴ odmah vrati. Treba da uredi zajednički i neka medicinska pitanja. Javi mu da dođe. Božović⁵ je prilično neozbiljan, napravio je niz sitnih, ali za njega karakterističnih gluposti.

3. Ne znamo gde se nalazi Mujin bataljon.⁶ Ako se nešto zna o njefcnu, javi nam.

4. Jutros smo poslali II četu Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona sa pionirskim vodom da skine telefon-

² Vladimir Knežević-Voloda, tada komandant Glavnog štaba NOP i DO za Sandžak.

³ Đura Mešterović

⁴ Gojko Nikoliš

⁵ Boro Božović

⁶ Muslimanski bataljon Romaniskog NOP odreda, kojim je komandovao Mujo Hodžić.

sku žicu od Broda do Bastasa. Uspostavićemo liniju u tvome pravcu i u pravcu Čelebića, ako za to budemo imali vremena.

5. Na Bastase vratićemo onu raniju stražu s jednim pojačanjem. Kod Bastasa smo napravili neki prelaz pomoću splutina.⁷ Ima puno potrebe za vraćanje ove straže u Bastase. Tu je Hum i druga muslimanska sela i treba ih kontrolisati.

6. Iz tvoje torbe uzeo sam 20.000 dinara (srpskih). Trebaće da dam nešto Krezoviću,⁸ ako' bude tražio.

7. Ovoga momenta stiže Cana.⁹ Priča da su Talijani već ušli u Meljak. To je ona kolona koja je pošla iz Foče preko Kovačevića. Izgleda da su naši bili iznenađeni iako su bili obavješteni o kretanju ove kolone.

8. Mi smo ovde bez sekcija i kad nešto treba utvrditi moramo pozivati seljaka iz komšiluka. Pošalji nam, ako imaš, potrebne sekcije,

9. Najveći je bezobrazluk od našeg Agitpropa što nam od 21 o.m. pa do danas nije poslao ni jedan primerak vesti. Ljudi nam se svakodnevno obraćaju za vesti. Molim te naredi im da nam redovno šalju vesti.

- S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26-V-1942

Marko

P.S. Talijani su u Meljaku, postoji mogućnost da krenu u pravcu Čelebića. Mi ćemo preduzeti mere u duhu one tvoje zadnje naredbe: braniti most na Uzlupu i Šćepan Polju po svaku cenu.¹⁰ Piši nam hitno o ovim stvarima.

⁷ trske

⁸ Gojko Krezović, komandant Drinskog dobrovoljačkog odreda.

⁹ Spasenija Babović-Canu, tada zamenik političkog komesara Druge proleterske NOU brigade.

¹⁰ Vidi dok. br. 75.

**PISMO ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 26 MAJA 1942
GOD. DEVETORICI ODBEGLIH BORACA ČELEBIĆKE DO-
BROVOLJAČKE ČETE KOJIM SE POZIVAJU DA NE NA-
SEDAJU ČETNIČKOJ PROPAGANDI, VEĆ DA SE VRATE
U SVOJU CETU I NASTAVE BORBU PROTIV OKUPATORA
I NJEGOVIH SLUGU¹**

*Drugu Radoju Topaloviću i svima² onima koji su napustili svoju
četu*

Nesumnjivo, vi ste, drugovi, napravili veliku grešku time što ste napustili svoju četu i pošli u veliku neizvesnost, izložili sebe i svoju familiju teškoj opasnosti. Vaša greška je u toliko veća, što ste napustili četu baš u času nadiranja na oslobođenu teritoriju talijanskih okupatora i njihovih slugu —• krvavih ustaških bandita. U momentu kada je trebalo da uložite sve svoje snage u odbranu svojih sela, svojih domova i svoje familije, vi napuštate svoju četu, ostavljate svoje drugove same u teškoj borbi sa neprijateljem. Umesto da podete stopama ostalih vaših drugova—Čelebićana iz Omladinske čelebićke čete, vi ste podlegli pričama raznih izdajnika i neprijatelja Narodno-oslobodilačke borbe, dali ste se nagovoriti na bekstvo iz vaše čete. Ovim vašim postupkom ne samo da ste obrukali sebe, nego ste narušili ugled i vaše čete, koja je u dosadašnjim akcijama pokazala lepe rezultate. Petokolohaši su pokušali da razbiju naše snage kako bi se bolje dodvorili svojim gospodarima: talijanskim okupatorima. Budite, uvereni da među te petokolonaše spadaju i oni koji su vas devetoricu nagovorili na bekstvo iz vaše čete. Umesto da s njiana obračunate na licu mesta, kao što se obračunava s neprijateljem, vi ste dozvolili da vas navedu na pogrešan put i da sada lutate po brdima i šumama, ne usuđujući se da dođete svojim kućama, da slobodno stanete i da slobodno razgovarate sa svojim rođacima, poznanicima i prijateljima. Dok se vi potucate okolo po brdima i bežite od poštenih ljudi, dotle vaši drugovi iz čelebićke čete, vaše čete, odlaze slobodno svojim kućama na odsustvo, odmaraju se i prikupljaju nove snage za nove borbe. Dok ste vi, posle ovoga što ste učinili, izloženi raznim opasnostima i svakog časa možete biti presretnuti negde i ubijeni, kao odmetnici od svoje kuće, od svoga naroda, od svoje čete i od Narodno-

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašim, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 734.

² Iz Čelebićke dobrovoljačke čete je sa Radojem Topalovićem bilo odbeglo još osam boraca.

oslobodilačke borbe, dotle se oni koji su vas na ovo zlo nagovorili, mirno šetaju sa Talijanima i prave nove pogodbe za skuplje novce. Eto, tako rađe prodane duše i izrodi srpskoga naroda, koji ne znaju ni za šta drugo osim za svoje lične interese i koristi. Zar je general Novaković,³ koji ima sina oficira i komandanta mesta u Nikšiću⁴ kod Talijana, pošten čovek — čovek kome bi se moglo verovati i njegove savete slušati? Ne, drugovi! To je najogavniji izdajnik i sluga tuđina. Zar je Dakić,⁵ koji je postao slepo oruđe generalovo, i drugih petokolonaša, pošten čovek? Ne, on može samo da navede ljude na zlo. Oni su govorili narodu da će partizani biti ugušeni talijanskom ofanzivom, da će borci *proleterskih brigada* biti potučeni. Oni su hteli da naprave što bolji račun sa okupatorom kako bi spasli svoje glave od narodne kazne. Ali su se grdno prevarili u računu. *Proleterske brigade ne mogu biti nikada potučene jer su one povezane sa narodom i bore se za narodna prava i slobode.* One su s narodom i narod je s njima, U tri bitke s Talijanima i ustašama na prostoriји Čajniče—Foča, *proleterske brigade su nanele ogromne gubitke neprijatelju i sprečile da neprijatelj proдре ka Celebiću i drugim pravcima.*

Kad se sve ovo ima u vidu onda je jasno da ste vi, drugovi Čelebićani, zavedeni i prevareni. Imajući to u vidu mi vas pozivamo da se odmah vratite u svoje čete i zajedno s vašim drugovima nastavite borbu protiv našeg zajedničkog neprijatelja — fašističkih okupatora i njihovih slugu bez obzira koji to bili. Mi očekujemo da ćete ovaj naš poziv prihvatiti i odazvati se svojoj dužnosti. Bez ustručavanja, bez dvoumljenja i bez ikakve bojazni dođite i pokažite volju za ispravljanje svojih grešaka. Naš poziv, naš pečat i potpis garancija su da vam se ništa neće dogoditi ako dođete.

U slučaju vašeg nedolaska na ovaj poziv mi ne odgovaramo za vaše živote. Mi nećemo dozvoliti da iza naših leđa stoje naoružani ljudi koji ugrožavaju red i bezbednost na oslobođenoj teritoriji.

Dođite u sastav svoje čete odmah! Prezrite one koji su vas do sada nagovarali na neprijateljstva prema svojim pravim prijateljima!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26-V-1942

(M. P.)

Marko

³ Ljubo Novaković. Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 165, objašnjenje 2.

⁴ Redakcija nije imala bližih podataka o ovom sinu Ljube Novakovića.

⁵ Spas'uje Dakić. Tada se još nije znalo da je Dakić već bio pobio i opljačkao engleske oficire iz misije koja je pobjegla sa Novakovićem.

IZVESTAJ GLAVNE INTENDANTURE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 26 MAJA 1942 GOD. VRHOV- NOM ŠTABU O STANJU I RADU INTENDANTURE¹

V.S. NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE I DO- BROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Podnosim izveštaj u sledećem:

1.—Partizanski magacini nalaze se u Rudinama i to: 2 magacina u Gornjem Polju — u jednom je duvan, u drugom ostale stvari; 1 magacin u Donjem Polju sa stvarima i rakijom; 1 magacin u Vraeama sa rakijom i ostalim stvarima; u Križevcu 1 magacin sa žitom.

U svakom od ovih magacina ima po jedan ili dva magacionera koji su odgovorni za stanje magacina, a tako isto i čuvanje. Svi su pod kontrolom Glavne intendanture na čija trebovanja daju stvari iz magacina. Pored toga što. sami magacioneri spavaju u magacinima obezbeda je i ta što NOO daje noćne patrole za obilazak celog rejona.

2.— Stanje magacina je sledeće: oko vagon žita (uzeto u obzir žito koje je stiglo poslednja dva dana iz Sandžaka), oko 40—45.000 kgr duvana, do 5.000 kgr rakije, nešto alata i ostalog materijala. (Robe uopšte nema). Žito i stvari su smešteni relativno dobro, odnosno najbolje što se moglo po seljačkim kućama. Magacini su više rastureni, što je dobro radi eventualnog bombardovanja, ali slabo u pogledu poslovanja. Koncentracija, bar u nekoliko, nije mogla biti radi toga što je bolnica angažovala sve najbliže i najbolje zgrade za sebe.

3.— Obrazovane su sledeće radionice: OPIANČARSKA, KROJAČKA, PUŠKARSKA, OBUČARSKA I TIŠLERSKA. Uz ove, prede se vuna i pletu čarape. Opanaka se dnevno napravi da 40 pari (ima zaliha oko 300 pari). Krojačka radiona ima dve mašine, osposobljena je za šivenje ali nema materijala, te se ograničila na krpljenje i to ukoliko ima konca. Puškarska radiona, sposobna za rad, do sada nije imala posla ali već pristiže. Ona može da podmiri potrebe. (Đido nam šalje jednog starijeg druga,² vrlo sposobnog puškara, koji pravi, i upaljače za bombe). Obučarska radiona ima radnika ali nema

¹ Prepis, iz maja 1942 god., otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2497.

² Verovatno se odnosi na Boža Milačića. Poginuo kao komandant mesta kod Tivrana (blizu Ivangrada) 1944 god. u borbi protiv Nemaca.

alata, njihov alat je izgubljen, bar do sada nije pronađen. Izgleda da je ostao u Foči. Pokušaće se nabaviti makar nešto da bi mogli krpiti najnužnije. Tišlerska radiona radi. Ona ima posla oko sanduka, stalaza, stolica i ostalog.

Za sada pravimo samo opanke druge vrste, pošto za pravljenje I [vrste] nema još uslova, a nije ni korisno. Skoro ništa ne traju duže na suši, više se troši materijala, mnogo više vremena i si. Ukupno je zaposleno oko 30 radnika. Većina su radnici koji su ranije radili u Foči.

4.—Stoke imamo (današnje stanje): oko 2000 ovaca i koza, 100 krava i oko 100 goveđi. Ovo se stanje menja iz dana u dan bilo da pridolazi ili se troši, te se ni jednog časa ne može kazati pravo stanje. Manji deo stoke pridodat je bolnicama za iskorišćavanje mleka i klanja. Za čuvanje ove stoke zaposleno je 25 drugova. Oni su većinom sa Kamene Gore. Gubljenje i nečuvanje ove stoke proističe od toga što su ovo vojnici otpušteni iz jedinica kao nevaljalci, neborci-rekonvalescenti, plašljivci i dr.

5.—Partizanska mlekara postoji. Ona je bila organizovana u Čurevu i počela vrlo lepo raditi. Posle je evakuisana za Mratinje, a odatle je prebačena ovde. Nešto od proizvoda davato je za nekoliko dana štabu a ostalo je prilikom evakuacije uzela I brigada. Mlekara ima oko 100 krava od kojih samo jedan deo daje mleko, ostalo je steono ili sa teladima. Najviše je do sada dnevno davato mleka 70 kgr i to u Čurevu. Sada kada je stoka propala od puta daju oko 30 lita fraj. Može se očekivati najskorijih dana da se dnevno dobije do 150 kgr mleka, kada će moći nešto da se radi. Ovo mleko sada daje se za potrebe bolnice koja oskudeva. Treba čekati da se stoka popravi od puta i da se telad odvoje. Kad se počne raditi, raspodelu će vršiti Gl. intendantura.

6.—Imamo 8 bolnica u bližem području, ovisnih od intendanture, i to: Rudine, Podmilogora, Trsa, Unač, Kruševo, Boričje, Goransko i Crna Gora. Brojno stanje bolesnika i personala iznosi oko 600. I ovo se stanje svakodnevno menja, bilo da se primaju novi ili otpuštaju prezdraveli bolesnici.

7.—Neevakuisane žice³ imamo još na Šćepan Polju i nešto malo više kod stare crkve. To je većinom duvan i malo rakije. Ono će biti evakuisano čim stignu konji koji su traženi od NOO Pisce.

8.—Ukazuje se potreba da jedan od nas dvojice, ja ili čika Risto,⁴ moramo biti tamo, ali ovde sada mora biti jedan obavezno, jer sav posao bi stao. Ovde su magacini, stoka i sve

³ Verovatno se odnosi na životne namirnice.

⁴ Risto Stefanović

S čim raspoložemo i nemoguće je tehnički raditi iz Liječevine. Ja sam javio preko Čelebića da Risto dođe, i onda bi jedan mogao biti tamo. Ja ne mogu da izdržim pod ovim uslovima, na mene je palo sve. Ljudi pridodati, tako da kažem, nisu ni za šta. Ako je pošten, on je iznemogao i nepokretljiv, ako je zdrav, on ne valja i kao takav došao iz jedinice. Jedno još da nisam uspeo sprovesti organizaciju kako je trebalo. jer ne mogu da stignem, tu je evakuacija iz Foče, zatim stoke, snabdevanja, nalaženje magacina i ostalog. Ja sam ne znam gde su svi magacini i njihova stanja tačno. Ne mogu da ugrabim čak priliku ni da dođem kod štaba da o svemu referišem. Svakog časa imam po desetinu u intendanturi.

9. — Jedina mogućnost za nabavku žita je iz Sandžaka i to se već delimično i sprovodi. Stoke imamo i ona ne dolazi u obzir. Sama Piva raspolaze tolikim brojem da može da podmiri sve naše potrebe, ma kolike bile. Sada je i poorano te se volovi lakše dobijaju. Mi nismo još prinuđeni na rekviziciju i nećemo skoro. Sami odbori kažu da stoke ima dosta. Nabavka stoke još se može i od rekvizicije sa teritorije delimično okupirane, preko Tare i Drine, i već nam je pristigao izvestan broj. Mislim da se stanje popravilo i u pogledu žita, jer Glavni štab Sandžaka raspolaze sa 20.000 kgr žita, a tamo postoje mogućnosti i za rekviziciju. Ovo sakupljanje većinom je od razmene za rakiju, duvan i ostali materijal.

Izneo sam stanje pridodatog ljudstva i razlozi su ti našeg trčkanja, nemamo se na koga osloniti i neće ili ne zna da svrši stvari kako treba. Ko nije borac nije ni radnik, a mi sve takve imamo. Ja držim što čvršće mogu, vrlo često, preterujem, da mi se zamera i sam to uviđam. Vrlo je hitno uspostava baze da bi jedan deo poslao primili na sebe.

Nastojacu da stanje dovedem u red koliko mi to mogućnosti dozvoljavaju.

Moj zamenik kad nisam ovde je drug Baća⁵ — jedini dobar, vredan i pošten od pridodatih drugova. Po malo se ne snalazi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26-V-1942

⁵ Spasoje Stejić-Baća. Poginuo juna 1943 god. u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, u borbi protiv Nemaca.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 27 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP ODREDA ZA ODBRANU PIVE

*Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3,*dok. br. 139, str. 322—323.*

BR. 88

UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 27 MAJA 1942 GOD. KOMANDANTU DRINSKOG DOBROVOLJAČKOG ODREDA O DALJEM RADU¹

**' VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Druže Gojko,²

Tvoja dva pisma smo primili sa izvesnim podacima o neprijatelju i njegovim izdajničkim saradnicima. Nastoj i dalje da preko drugova i obaveštajne službe prikupiš što detaljnije podatke o njihovoj jačini i namerama, kao i o tim četnicima koji pristižu u Za/borak. Gledaj da ubaciš nekog sigurnog čoveka u taj Zaborak, jer će četnici opet pokušati da u njemu sviju svoje gnezdo. Mi znamo borbenu vrednost Vaje Zečevića i ljudi oko njega. Mi znamo i to da je Vaja, došao u Zaborak da se tamo prehrani; da ion može stvoriti neku borbenu jedinicu koja bi bila opasna za nas — u to slabo verujemo. Naravno, mi se sa tim uverenjem ne smemo uspavljivati, već moramo preduzeti mere da se ti njihovi pokušaji otkriju i politički razbiju, dok ne bude došao momenat da ih oružanim snagama napadnemo i očistimo jednom za uvek.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2154.

² Gojko Krezović

Što se tiče tvoga predloga da sa odredom pređeš u Tihođel, smatramo da je još rano. Za sada zauzmi onaj raspored koji ti je predložila Druga brigada^a tj. sa jednom četom da budeš u Vikoču, a dve da odu u s. Šadići. Takav raspored morate zadržati dok se ne uverimo konačno da Talijani nemaju namere da preduzmu ofanzivu na Čelebić.

U tom rasporedu, pored onih zadataka koje ti je stavila u dužnost Druga brigada, izvršićeš i ove:

1. Da prikupiš telefonsku žicu i izolatore sa linije: Foča—Godijeno³—Papratno—Vikoč. Ukoliko bi bilo opasno da se taj posao radi danju u blizini Foče, ovo izvesti noću. Žicu što manje seći, jer nemamo materijala za sastavljanje. Povedite tovarne konje i sakupljenu žicu i izolatore šalžite nama na Uzlup. Ova žica i izolatori su nam neophodno potrebni. I to smatraj jednim od vrlo važnih zadataka.

2. Uputi jače patrole u pravcu Boljanića, Metaljke i Čajniča da prokrstare tim terenom i da prikupe što više i što tačnijih podataka o neprijatelju i ispituju mogućnosti napada na jedno od ta tri mesta, a možda da organizujemo likvidaciju tih četničkih bandica u Zaborku. U tom smislu predukmaj sve mere da nas snabdeš sa što više i što detaljnijih podataka.

3. Ispitaj da li ima Talijana u Goraždu, s ove strane reke Drine.

Šta si uradio sa organizacijom obaveštajne službe? Jesi li uspeo da pronađeš koga obaveštajca i formiraš kakav obaveštajni centar u kome selu na desnoj obali Četotine? Mi ti šaljemo za organizaciju obaveštajne službe 5000 (pet hiljada) dinara — za obaveštajnu službu i potrebe tvoga odreda. Onih 2000 (dve hiljade) što si uzeo od Druge brigade mi smo nadoknadili, prema tome ti nemaš potrebe da im 'to nadoknađuješ.

Nastoj da ljude hraniš dobro i sa njima politički radite. Možete koji put zatražiti od drugova iz II brigade da vam neko od njih održi koje predavanje i objasni situaciju. Ovog puta šaljem vam vesti od 23-V-1942, a čim budemo primili vesti od 20[tog] pa na dalje, poslaćemo i vama. Spasoja⁴ češće šalji u II brigadu, dok je u vašoj blizini, po materijal i direktive za politički rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

27-V-1942

^a Nije nadenno na geografskoj karti.

⁴ Spasoje Dragović. Poginuo aprila 1943 god. na Krčinom Brdu (kod Ustikoline), nedaleko od desne obale r. Drine, u borbi protiv Nemaca.

IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 28 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUŽOSLA- VIJE DRUGU TITU O RADU KOMBINOVANOG ČELEBIĆ- KO-DRAGOČAVSKOG BATALJONA, SITUACIJI U SAN- DŽAKU I AKCIJI PROTIV BODIROGINIH ČETNIKA¹

Druže Stari,

dobio sam tvoju poštu baš u momentu spremanja i trećeg kurira do tebe. Evo još nekoliko pitanja:

1. Šaljem ti najnoviju poštu. Među ostalim pismima nalazi se i izveštaj Gojka Krezovića. Nigde njegove sreće! On, Gojko Krezović, dobio pismo od Vrhovnog štaba! Kažu da je bio jako zadovoljan. U zanosnom oduševljenju izjavljuje da ide s nama do kraja. . . . Njegov zahtev da se prebaci bliže Cajničju nismo ispunili. Nekako je sigurnije da još jedno vreme bude uz snage naše Brigade. Tako sam se dogovorio sa Canom² kad je bila ovde.

2. Druga četa Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona izvršila je povereni joj zadatak. Uprkos puškaranja s leve strane Drine (zabunom naši),³ stigla je do Broda i uz jako naporan rad u toku 24 časa skinula je žicu i izolatore od Broda do Šćepan Polja. I četa i pionirski vod pokazali su se dobro. Poslom je upravljao Vlada Smirnov. Pošto mu se taj posao neobično svideo, ja sam mu dao novo ime: »Vlada žicar«. Za nekoliko dana imaćemo telefonsku vezu s tobom i sa Čelebićem. Žica se skida i na liniji Celebić—Vikoč—Foča.

3. Za III četju K.Č.D.B.⁴ imamo već 20 ljudi i isto toliko pušaka. Od ona dva pisma upućena Bunovljanima, Dragočavcima i Celebićanima očekujem neke rezultate. Neke je već zahvatio smrtni srtirah. Lome se: da ostanu i dalje van čete-metnuli su glavu u torbu, da se prijave-strahuju iz bojazni da nećemo biti iskreni.

4. Vojna situacija u Sandžaku malo se razbistrava. Minula je opasnost na liniji Meljak—Celebić. Talijani su krenuli za Pljevlja u pravcu Trnovice. Po nepotvrđenim — ali vrlo verovatnim — vestima Pljevljaci su vodili žestoke borbe s Ta-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 614.

² Spasenija Babović-Cana

³ O otvaranju vatre jedne čete Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade na Drugu četju Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona vidi dok. br. 91.

⁴ Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona

lijanima u toku jučerašnjeg dana. Nestrpljivo očekujemo njihov izveštaj. Mislim da je uspeh žabara⁵ i četničkih bandita u Crnoj Gori okuražio i ostale njihove delove.

5. Uprkos momentalno povoljne situacije, mi ipak intenzivno vršimo evakuaciju Sandžaka. U toku ove noći preko Uzlupa je prošlo 1.400 ovaca, oko 150 goveda, 23 tovara žita, zobi, duvana, protivavionski mitraljezi i drugo. Sa drugih strana takođe stižu velike rezerve.

6. Tražio sam opširan izveštaj od naše intendature i dobio sam ga.® Naročito me interesovalo što su izvršili od postavljenih zadataka. Nisam zadovoljan mada su dosta učinili. Prilažem ovde njihov izveštaj.

7. Delovi II brigade imaju vezu sa Pljevaljskim bataljonom i pružice mu svaku potrebnu pomoć. Danas ćemo u tome pravcu napisati pismo drugovima Sandžaklijama.⁷

8. Rezultat naše akcije u Zakmuru. Bodiroga⁸ sa oko 50 bandita nalazi se delom u Foči a delom u Kutima i Đeđevu. Zakmur je prazan, seljaci su u planinama sa stokom. Imamo izveštaj da je u Foči i Milan Matović sa jednom grupom četnika. On ih i dalje organizuje. Bodiroga je postao »politika«. Ovih dana je pozvao seljake iz Zakmura na zbor kod Broda.. Na zbor je došao svega jedan seljak. Između ostalog o partizanima priča i ovo: partizana više nema, oni su preko Južne Srbije otišli za Ameriku. On sprema mobilizaciju i preti: »ko se ne odazove zapaliću mu kuću«. Do sada je zapaljeno 13 kuća, od kojih 6 u Kutima. Zapaljene su kuće Vasilija Bodiroga i Petra Miletića iz Kuta, Mirka Paprice i Andrije Kovačevića iz Zakmura, Filipa M'ališa i jednog odbornika iz Vrbniče, dve u s. Trbušću i jedna u Prijedelu. (Navedena imena pogledaj u prvom mojem pismu⁹.) Ubijeno je 9 bandita, 6 u samoj akciji, a tri dezertira iz Beogradskog bataljona uhvaćena i streljana. Dvojica su zarobljena, a pet uhvaćeni, razoružani i pušteni. Zaplenjeno oružje: 20 vojničkih i dve lovačke puške, 150 metaka, 1 bomba i 2 noža. Konfiskovano je: 70 goveda, 300 kgr žita i jedna svinja. Ovo su samo neki podaci. Očekujemo opširniji izveštaj. Drug Raja i treći put je otišao u Kuta —Bodirogino selo, a Krcun je sa ostalim delovima bataljona.

9. Imam obaveštenje da Muslimani iz okoline Foče beže u Foču sa čitavom imovinom. Iz Huma, Teeića i drugih sela mnogi su otišli. Preduzeli smo mer^ za čišćenje i ovih sela. Pored skidanja žice II četa Komb. Č.D. bataljona imala je

⁵ Odnosi se na italijansku okupatorsku vojsku.

⁶ Verovatno se odnosi na dok. br. 86.

⁷ Vidi dok. br. 91.

⁸ Vasilije Bodiroga. Emigrirao pred kraj rata.

^{*} Vidi dok br. 76.

uzgred i ovaj zadatak. Konfiskovano je nešto krupne i sitne stoke, žita i drugih stvari.

Po ovome pitanju, tj. pitanju borbe protiv pete kolone imao sam jedno objašnjenje sa štabom II brigade. Oni su puštali čak i one Muslimane koje su uhvatili da prikupljaju **stoku** i ostalo za Talijane u Foči. Mislim ovo: *svakoga onog koji bilo čime pomaže okupatora treba uništiti*. Posle četiri meseca držanja ove oslobođene teritorije i našeg rada na njoj, mi ne smemo dozvoliti da oživi peta kolona. Više niko ne može reći da nije znao da je ovo ili ono petokolonaška delatnost.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-V-1942

Marko

PS—

Neki sveštenik Radović,¹⁰ sa stanom u Rudinama, član plenuma Narodnog odbora za Crnu Goru i Boku, bio je na sednici Odbora ovih dana, pa je danas saopštio drugu Peri Popivodi neku odliku po kojoj sva ova naša stoka prelazi u nadležnost Narodnog odbora: organizacija mlekar, snabdevanje bolnica, izdavanje za klanje itd. — sve će to ići preko Odbora. Ako je ovo tvoja naredba, javi mi odmah, jer sam rekao Peri da ništa ne predaje dok ne dobije zvanični akt o tome od Vrhovnog štaba. Predviđam ogromne teškoće u takvom rešenju, tj. u ispuštanju ove dragocene imovine iz naših ruku u ruke jako nesigurnih ljudi. Ovde ih ima već koji predlažu da se sve iz magacina razdeli narodu.

Šaljem ti stvari. Bisaga ovde nema, po drugu Momi poslao sam ti dva para, u jednim novac a u drugim arhiva.

¹⁰ Jovo Radović

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 28 MAJA
1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE
DA SADEJSTVUJE PLJEVALJSKOM BATALJONU
U BORBI PROTIV TALIJANA I UTVRDI JAČINU NEPRI-
JATELJSKIH SNAGA NA PODRUČJU FOČA—CAJNLCE—
PLJEVLJA¹**

Kopija

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBOĐILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU II PROLETERSKE N.O. UDARNE BRIGADE

Dragi drugovi,

dobili smo vaš izveštaj od 27 o.m., prema kome Talijani odoše u Pljevlja. Prema tome, zasad Talijana ima samo u Foči, Čajniču i Pljevljima, a nešto četnika u Boljanićima i Zaborku. Mi imamo podataka od III bat. [Prve brigade], koji se nalazi još uvek u Zakmuru, da je Bodiropa sa 50 četnika u Foči, a da ih ima nešto i u s. Kuta. U s. Oplazići, tj. na ušću reke Bistrice, kod Vardinih radionica, nema više neprijatelja. Ne znamo da li ih ima još uvek u Orahovu iznad Foče. Za nas je neobično važno da znamo jačinu neprijateljskih snaga u Foči i kome nameravaju predati vlast. Jer ako bismo saznali da nemaju više snaga od jednog bataljona, onda možemo biti sigurni da sa tim snagama ne smeju nikud i mi bismo mogli uputiti bar dva bataljona vaše Brigade na čišćenje četnika oko Pljevalja, a možda da se odlučimo na neku smeliju kombinaciju u tome smislu.

Mi smo juče dobili naređenje² od druga Starog da vam saopštimo »da treba da poduprete Pljevaljski bataljon u borbi protiv Talijana, koji su prodrli preko Četotine«, pošto za vas nemamo drugi zadatak »osim taj da kontrolišete teritoriju na kojoj se nalazite«. Vaš pravac »u slučaju *prinudnog povlačenja* ostaje i dalje preko Uzlupa«. Obzirom na podatke s kojima raspolažemo, vi prema ovom naređenju ne možete učiniti ništa više sem da II bataljon uputite da stupi u čvršću vezu sa Pljevaljskim bataljonom i prema situaciji dejstvuje na Talijane ili četnike.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2157.

² Vidi dok. br. 81.

Raspoložemo sa vrlo oskudnim podacima o situaciji kod Volode, danas ćemo i njemu pisati da nam dostavi što više podataka o neprijatelju, kao i o rasporedu sopstvenih snaga.³

Kao što znate, juče smo pisali Gojku i osnažili vaše naređenje u pogledu rasporeda i zadataka koje ste mu dali.⁴ Neka on ostane u tom rasporedu dok ne izvrši one zadatke koje smo mu postavili, pa kad ih završi da ga krenemo negde u akciju sa našim bataljonima. Vi ispitajte mogućnost za neku akciju, a bilo bi dobro da proverite jačinu Talijana u Čajničju. Mi ne verujemo da tamo ima više od 1—2 bataljona; 5000 to je mnogo!

Službi izviđanja i obaveštajnoj službi poklonite punu pažnju.

Sutra ćemo poslati ovaj naš Kombinovani čeleb.—drag. bat. na prostoriju: Zlatni Bor—Toholj sa zadatkom da u vezi sa vašim IV bataljonom izviđa T.⁵ u Foči, da kontroliše teritoriju: Uzlup—Toholj—Bakić[k. 1444]—Foča—Drina—Tara i na njoj politički radi i da prikupi odbegle dobrovoljce iz opštine Dragočavske i Čelebičke. Kad se malo učvrsti i popuni poslaćemo ga u neku akciju sa vama.

Drug Dušan Petričković iz I bataljona II brigade izišao je iz bolnice i zamolio premeštaj za IV bataljon I brigade. Svoju molbu motivisao je time što je ranije bio u Kraljevačkom odredu. Obavestite vaš I bataljon da je toj njegovoj želji udovoljeno. On je već pošao u sastav IV bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-V-1942

³ Vidi dok. br. 91.

⁴ Vidi dok. br. 91.

⁵ Talijane

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 28 MAJA
1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK
DA DOSTAVLJA IZVEŠTAJE O OPŠTOJ SITUACIJI NA
FRONTU I ORGANIZUJE SADEJSTVO SA DRUGOM PRO-
LETERSKOM NOU BRIGADOM, I OBAVEŠTENJE O PO-
LASKU JEDNOG ITALIJANSKOG PUKA IZ FOČE ZA
PLJEVLJA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

GLAVNOM ŠTABU ZA SANDŽAK

Dragi drugovi,

već nekoliko dana nemamo od vas nikakvih vesti. Posle onog izveštaja da ste izloženi koncentričnim napadima četnika i Talijana nismo dobili ništa više i izgubili smo svaku vezu s vama.

Kao što znate, mi imamo II brigadu oko Čelebića i kad bismo imali potpunijih i određenijih podataka o neprijatelju na vašem sektoru, možda bismo mogli da vam u nekoliko olakšamo situaciju. Zato je potrebno da nam što hitnije dostavite *podatke o neprijatelju*: kako o Talijanima tako i o četnicima. Izvestite nas o *rasporedu vaših snaga*, kao i o *vašim, namerama*. Potrebno je da nas o ovim podacima što češće obaveštavate, da bismo mogli da koordiniramo rad. Bez ovih podataka mi ćemo često propustiti mogućnost da neprijatelju nanese ozbiljne udarce. Naviknite vaše potčinjene štabove da vam svakoga dana dostavljaju izveštaje, pa makar i negativne, jer onda možete biti slobodni u svom odlučivanju.

Kod nas za sada neprijatelj nije aktivan. U Foči ima nešto Talijana sa četnicima i ustašama; jedan talijanski puk je 23 o.m. krenuo iz Foče desnom obalom Četine, koju je kod Gradca prešao i 25 o.m. otišao preko Tmova u Pljevlja. Usput je pljačkao, silovao i palio. Vaš Pljevaljski bataljon se potukao s Talijanima. O rezultatu toga sukoba nemamo nikakvih podataka.

Mi smo naredili II brigadi da pošalje jedan svoj bataljon da stupi u tešnju vezu sa vašim Pljevaljskim bataljonom oko

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2171.

Meljaka i da sa njim napadne neprijatelja gde im se za to ukaže mogućnost.

Naši drugovi u Hercegovini imaju velike uspehe u vrlo čestim sukobima sa Talijanima i četnicima. Iz ovih vesti V.Š. od 26 o.m. videćete jednu njihovu najnoviju pobedu.

Drugovi u Kordunu zaplenili su jedan teški bombarder, zarobili dva pilota, 30 teških mitraljeza i 20.000 metaka i 300 pušaka.²

Ovamo je došao drug Mirko Ćuković sa vašim intendantom. Dotali su preko 1000 ovaca, oko 200 goveda, nešto žita i duvana, a ima još da se prenosi. Mi smo ih uputili u Rudine. Drug Mirko se vratio kod vas.

Održavajte što češću vezu s nama kao i sa II brigadom u Celebiću.

Ako imate jednu sekciju Žabljak mogli biste da nam je pošaljete pošto nemamo ni jednu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-V-1942

² Kasnije se ustanovilo da je obaveštenje upućeno Vrhovnom štabu o zapleni bombardera na Kordunu bilo netačno, i da je broj zaplenjenih teških mitraljeza bio manji.

OBAVEŠTENJE ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 28 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TRECEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NEPOVOLJNOJ SITUACIJI U CRNOJ GORI I SANDŽAKU I UPUTSTVO O NAČINU DALJEG DEJSTVA I IZVIĐANJA NEPRIJATELJSKIH SNAGA U FOCL¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

I

**ŠTABU III BATALJONA I PROLETERSKE N.O. VJARDNE
BRIGADE**

Položaj

Primili smo vaša poslednja pisma ma koja vam ukratko odgovaramo:

1. Treći Rajin odlazak u s. Kuta mogao bi biti i opasan u slučaju neopreznog kretanja. Četnički banditi neće mirovati, naročito sada kad im ne ostaje ništa drugo osim da se biju ili da budu poubijani. Nas čudi da vi ne održavate vezu sa drugom Rajom i onim delovima koji su s njim pošli u akciju. Ukoliko- do sada niste uspostavili vezu nastojte učiniti to što pre.

2. Interesuje nas kako je moglo doći do toga da jedna vaša četa, s leve strane Drine, otvara u dva maha vatru na II četu Kombinovanog čelebićko-dragočavskog bataljona. Ta četa je imala zadatak da skine telefonsku žicu i izolatore od Broda do Šćepan Polja. Ona ga je izvršila, ali u toj zabuni moglo je doći do teških posledica. Skrenite pažnju četi na tu njenu brzopletost koja nas je mogla skupo koštati.

3. Vojnička situacija u Sandžaku prilično je teška. Četničke bande i jače talijanske trupe preduzele su ofanzivu protiv naših snaga. Po nekim nepotvrđenim vestima Talijani su bili ušli u Meljak ili su samo prošli pored njega. Tačno je da su naši evakuisali Meljak, a priča se da su ga Talijani zapalili. Mi smo mislili da će Talijani od Meljaka poći na Celebić. Međutim, juče dobismo obaveštenje od II brigade da su se izvukli prema Pljevljima preko Drenavice. Naše sandžačke snage nalaze se negde oko Ljubišnje. O svemu tome raspoložemo sa vrlo oskudnim podacima. Iz Sandžaka evakuišemo sve na ovu stranu Tare. Štabu II brigade saopštili smo naredbu druga Starog, da s jednim svojim bataljonom pritekne u pomoć Pljevaljskom bataljonu u borbi protiv Talijana i četnika. Prema

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2159.

nepotvrđenim vestima ovaj Pljevaljski bataljon imao je prekid žestoku borbu sa Talijanima i naneo im ogromne gubitke. Na prostoriji Čelebića život teče normalno, osim ubrzavanja evakuacije životnih namirnica. Naše su snage raspoređene prebora datoj situaciji. *Prelaz na Uzlupu i Šćepan Polju branićemo po svaku cenu.* To je i pravac II brigade i Sandžačkog odreda u slučaju *prinudnog* povlačenja. Gojko Krezović ima stalan kontakt sa II brigadom i za sada se odlično drži. Njegov odred stalno raste.

4. Talijanska i četnička ofanziva od Nikšića prema Šavniku i Žabijaku uspešno se razvija. Štab odreda² je evakuisao Boan, zatim priprema evakuaciju još nekih mesta na tome pravcu. Po nekim vestima izgleda da je zaustavljeno napredovanje neprijatelja. Premorenost naših jedinica u Crnoj Gori, pomanjkanje municije i frontalne umesto partizanske akcije — sve je to doprinelo da neprijatelj za momenat postigne izvesne uspehe.

5. Vaš zadatak je da se zadržite što duže na tom terenu, razgoneći i uništavajući četničke bande. Ali pri tome ne smete zamarati ljudstvo. Ishranu morate dobro organizovati. Dakle, do daljeg našeg naređenja ostajete tamo. U slučaju *prinudnog* povlačenja vaš pravac je preko Tjentišta prema Hercegovini. Pokret se mora vršiti uz borbu, a ne dugim marševima bez borbe.

6. Posle odlaska iz Foče 3000 Talijana preko s. Kovačevići u pravcu Pljevalja, za nas je važno da znamo koliki je broj Talijana u Foči i kome nameravaju predati vlast. Po nekim obaveštenjima u Foču dolazi veći broj ustaša, a ima i četnika i nedićevaca. Uz pomoć druga Krcuna organizujte obaveštajnu službu na toj prostoriji. Gurnite nekog seljaka ili seljanku — najbolje muslimana — u Foču. . . . Neprijatelj upotrebljava sva dozvoljena i nedozvoljena sredstva, dok mi uvek nekako u rukavicama prilazimo stvarima koje mogu biti za nas od ogromne važnosti.

7. Očistite vaš bataljon od svih onih koji su u poslednje vreme (posle evakuacije) ubačeni u vaše čete a nisu pokazali nikakve rezultate, niti pokazuju volje za ispravljanje svojih ranijih grešaka, slabosti i si. Takve pošaljite *odmah* kod nas po spisku i sa vašom ocenom.

8. Gornja obaveštenja su samo za štab i za druga Krcuna. Budimo u što tešnjem kontaktu. Pitanje vaše čete u Šćepan Polju rešićemo i obavestićemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-V-1942

² Odnosi se na Stab Durmitorskog NOP odreda.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 MAJA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU I JUŽNU DALMACIJU ZA UPUĆIVANJE PRVE PROLETER-SKE NOU BRIGADE U GOLIJU I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI U CRNOJ GORI

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 149 str. 343—344.

Sem kopije originala, koja je objavljena, postoji i koncept ovog naređenja. On se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2482, očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 8—9.

NAREĐENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 29 MAJA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU DURMITORSKE UDARNE GRUPE ZA OFANZIVNO DEJSTVO NA OKUPATORSKE SNAGE KOJE NADIRU U PRAVCU PIVE¹

VKHOVNI STAB
29-V-42 god=8 časova

Drugovima Cetkoviću i Kapić²

1) Odbrana na liniji: Štulac—Sedlo [(k. 2226)]—Ivica bila bi idealna, ali mi za te i toliko široke položaje nemamo municije. Sem toga, kad bi uporno držali te položaje mi ne bismo imali gdje smjestiti naše trupe. Tako bi se dogodilo i ponovilo

¹ Kopija originala, pisana rukom preko indiga, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2482. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 1—7.

² Petar (Pero) Cetković i Jovan Kapičić, kao štab Prvog (Lovčenskog) bataljona Prve proleterske NOU brigade, 25 maja 1942 god. određeni su od Vrhovnog štaba da kao Operativni štab Durmitorske udarne grupe rukovode u borbama sledećim jedinicama: Durmitorskim

isto stanje kao na frontu Sinjajevine. Dakle, prelaze: Štulac, Sedlo i one što izvode iz predjela Šavnika treba da čuvaju slabiji izviđačko-zaštitni djelovi. Raspored tih djelova kasnije ću iznijeti.

2) Nameće se pitanje odbrane neposrednih obala: Komarnice i Sušice. U ovom slučaju neprijatelj bi nas poduhvatio jačom vatrom sa nadvisujućih položaja. Sem toga, naše snage bi bile linijski raspoređene a neprijatelju, koji je zaštićen navedenim provalijama, ne bismo mogli zadati udarac. No, obale ovih. rijeka treba takođe braniti lakim izviđačko-zaštitnim djelovima,

3) Linija koju neprijatelj ne bi smio preći jeste: Treskavac—Ružica—Milogora. Ali mi na ovoj liniji nećemo imati razmještene snage, nego prikupljene u grupe, pa s njima napasti neprijatelja i odbaciti ga u navedene rijeke. Kod ovakvog stanja ovakav zauzeti raspored:

a) Jedan bataljon da bude smješten u s. Duži, odakle će pokretljivim odjeljenjima sa automatskim oruđima braniti prelaze od Ivice i preko Komarnice. Glavnina odreda u selu Dubrovsko, na lično vaše raspoloženje.

b) oba proleterska bataljona³ — oko Nikolinog Dola (izvidjeti smještaj —može i neko drugo mjesto u blizini, što zavisi od izviđanja koje morate izvršiti), s tim da se jedna izviđačka četa drži oko Sedla—Dobri Do (čete naizmjenično mijenjati).

v) Jedan bataljon iz Komskog odreda da se smjesti u Nedajno, s tim da jednu četu drži u Ograde Kolibe, a ova će četa držati na Štulcu najmanje 1/2 čete. (Ishrana čete iz [s.] Crne Gore). Ostatak Kom. odreda: s. Trsa, na neposredno vaše raspoloženje.

Glavninu vaše udarne grupe mora sačinjavati najmanje 500 boraca. Sa njom vi neposredno rukujete. Ona u danom momentu mora biti prikupljena i vi je rukom upućujete po terenu.

i Komskim NOP odredom, Prvim (Lovčenskim) bataljonom Prve proleterske NOU brigade i Trećim bataljonom Druge proleterske NOU brigade.

2 juna 1942 god. Operativnom štabu je priključena Druge proleterska NOU brigada, a u Operativni štab su još ušli: Obrad Cicmil, Ratko Sofijanić (komandant Druge proleterske) i Milinko Kušić (politički komesar Druge proleterske NOU brigade).

Jedinice i sastav Operativnog štaba češće su se menjali. Tako su, napr., kraće vreme pripadali Operativnom štabu još i Treći zetski udarni bataljon i Treći nikšićki udarni bataljon, a 7 juna 1942 god. iz sastava Operativnog štaba izašla je i Druge proleterska NOU brigada, dobivši novi zadatak na području Čemerno — Izgori.

³ Odnosi se na Prvi bataljon Prve i Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

Mi vjerujemo da će glavni nepr. napad uslijediti iz predjela Savnik—Ivica.

Vi izađite na osmatračnice: Suvi Klek i Treskavac, te da dobro izvidite teren.

U potrebnom momentu vi privlačite grupe iz Dubrovske i Trse za udar zajedno sa proleterskom grupom.

Vještīm rasporedom djelova na rijekama Komarnici i Sušici onemogućio bi se prelaz neprijatelja u Pivu.

Predviđeno grupisanje odmah ostvarite. Dobro bi bilo da na licu mjesta starješinama objasnite način rada.

Nastojte da se ljudstvo odmori i dobro nahrani.

Detalje oko bolnica, hrane itd. dawaćemo naknadno. '

Redovno nas izvještavajte o svim događajima.

Dobro je da preko Uzlupa uhvatite vezu sa Drugom brigadom. Drug Marko nalazi se u Lijećevini (blizu Šćepan Polja), te će vas on izvještavati o stanju kod brigade i Sandžaklija.

U pravcu Javorak—D. Brezna nema ništa novo.

U sastav Crnogorskog štaba⁴ uputite sve bataljone iz Zetskog i Nikšićkog odreda. Za sada ti se djelovi mogu prebaciti preko mosta južno od s. Duži. Crnogor. štab se sada nalazi u Gornjoj Brezni. Sa njim održavajte vezu preko djelova u Dužima.

Napominjemo vam: vi morate dejstvovati iz navedenog rasporeda **ofanzivno**. Snage moraju biti grupisane. Ne smijete cjepkati snage. Neprijatelja dobro izvidati. Naši napadi se preko tog otkrivenog terena mogu dobro ostvariti. Izvidite sa starješinama cio teren.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za V.Š. nač. štaba
Arso R. Jovanović

BR. 95

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 MAJA 1942 GOD.
ALEKSANDRU RANKOVICU O PRODORU ITALIJANA I
ČETNIKA DO PIVE I O PRIPREMI PROTIVNAPADA**

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 150, str. 344—345.

⁴ Odnosi se na Glavni štab NOP i DO za Crnu Goru i Boku.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 29 MAJA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU DA SE DRUGA PROLETERSKA NOU BRIGADA PREBACI U PIVU A NJENE POLOŽAJE PREUZMU JEDINICE GLAVNOG ŠTABA NOP I DO ZA SANDŽAK¹

**VRHOVNIŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Drugu Marku.

N A R E Đ E N J E

Neka se sva tri bataljona II Brigade odmah prebace u Pivu preko Uzlupa i dođu u Pišće.² U isto vreme naredite Sandžačkom štabu da zaposedne teritoriju svojim jedinicama koju sada drži II Brigada a isto tako da pošalje u Liječevinu jednu četvu za obezbeđenje mosta na Uzlupu i [radi] vašeg obezbeđenja. Štabu II Brigade naredite da ponese sa sobom što više hrane: u brašnu, žitu i stoci, jer je ishrana kroz Pivu vrlo teška. Sve ovo izvršiti hitno.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29.V.1942 g.

(M. P.)

Komandant Tito

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 557.

² Iz Druge proleTERSKE NOU brigade bio je tada detašovan Treći bataljon. On je sa Prvim (Lovčenskim) bataljonom Prve proleTERSKE NOU brigade sačinjavao proleTERSKU udarnu grupu u sastavu Operativnog štaba durmitorskih trupa.

Višegodišnji
povijesni
i dobrovoljačke vojske Jugoslavije

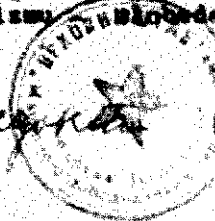
Drugu Marku.

N A R E D J E N J E

neka se sva tri bataljona II Brigade odmah prebace u Pivu preko
Uzlupa i dodju u Pišće. U isto vreme naredite Sandžačkom Štabu da zaposedne
teritoriju svojim jedinicama koju sada drži II Brigada a isto tako da po-
šalje u Liječevinu jednu četu za obezbjeđenje mosta na Uzlupu i vašega obezbe-
đenja. Štabu II Brigade naredite da ponese sa sobom što više hrane: u brašna
žitu i stoci jer je ishrana kroz Pivu vrlo teška. Sve ovo izvršiti hitno.

29.V.1942g.

S drugarskim pozdravom,
Sart fašizmu

OBAVEŠTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 29 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUГО-SLAVIJE DRUGU TITU O SITUACIJI U ZAKMURU I UŽURBANOM POKRETU OKUPATORSKIH SNAGA PRAVCEM MILJEVINA—KALINOVIK¹

Druže Stari,

Šaljem ti najnoviju poštu i neke kopije. Povoljno se razvija situacija na prostoriји Zakmura. Seljaci proklinju Bodi-rogu što im je navukao nesreću na sela. Grupice odbeglih u šumu pišu pisma i traže da se vrate nama. Pisma završavaju: »da bog poživi Stalјina i naše drugove«.

Piokušaćemo da ih privolimo na predaju. Radi se o velikom broју pušaka, a onda, ima tu i dobrih ljudi.

Talijani su napravili brz pokret negde u pravcu Miljevina — Kalinovik. Nešto brzo izmiču! Bilo [bi] zgodno saznati usled čega je ova trka kod njih. Ne idu li možda na Istočni front.

U vezi sa poslednjim obaveštenјima preduzimam mere da saznamo kakva je situacija u Foči. Koliki je broj žabara i kome nameravaju predati vlast.

Mnogo me interesuje voјnička i politička situacija u Crnoj Gori. Cuo sam da su naši zaustavili nadiranje Talijana i četnika u pravcu Šavnika. Gde je drug Dido i njegova voјska iz Kneževića²?

S drugar, pozdravom

29-V-1942 g.

Marko

Šaljem ti malo jabuka zakmurskih.

Na Rudinama će se organizovati jedna zajednička kuhinja za sve ljudstvo, jer sam saznao da se izdaje meso pojedinim porodicama. *Moramo izdržavati jedan broj izbeglih porodica iz Foče.*

¹ Original, pisan rukom, latinicom, tialazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 615.

² U s. Kneževići je prikupljan i reorganizovan Komski NOP odred. Vidi ovu knjigu, dok. br. 79 i tom III, knj. 4, dok. br. 111.

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 29 MAJA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O DOVRŠENOM FORMIRANJU KOM-
BINOVANOG CELEBICKO-DRAGOČAVSKOG BATALJONA
I OTPOČINJANJU FORTIFIKACISKIH RADOVA ZA OD-
ERANU PRELAZA KOD ŠCEPAN POLJA I UZLUPA¹**

Druže Stari,

evo opet šaljem najnoviju poštu. Imam utisak da Gojko² počinje vrdati, no ne mora biti tačno. Nestanak *Dese Saranca* dosta mi je zagonetan.³ On je bio zamenik k-ta mesta u Goraždu i član je Partije. Imao je i ranije neke sukobe sa Gojkom. Ako ga neki lupež nije ubio, on će morati da dođe kod nas. Pre neki dan Gojko je slao svoga brata i Perendiju⁴ kod štaba II brigade. Ubeđivali su nas u potrebu njihovog približavanja Goraždu—Foči. Ne znam da nije po sredi kontakt nekih njegovih ljudi sa Bodirogom. Milan Bosnić,⁵ kome je Gojko odobrio polazak u pravcu Romanije, bio je hapšen u Foči i nemam mnogo vere u njega. II brigada će odmah proveriti nestanak druga Saranca.

2. Danas je formirana i 3 četa Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona. Njena komanda: k-r Tuja Bajagić,⁶ seljak Crnogorac i član Partije, ranije k-r Bunovske čete. Politkom Rista Tošović, zamenik k-ta mesta u Foči i skojevski funkcionar, član Partije; njegov zamenik Gagović-mlađi, student, radio po skojevskoj liniji u Fočanskom srezu, član Partije.

3. Iz grupe odbeglih Čelebićana neki su se već vratili u Kombinovani bataljon. Ono pismo je ostavilo dobar utisak i na njih i na čelebičke seljake. Nadam se da ćemo u nedelju, posle zakazane konferencije, mobilisati novih još oko 20 Čelebićana.

4. Stab bataljona definitivno je utvrđen i danas pred strojem saopšten: Komandant Rade Stefanović, zamenik Sveta Gagović, politkom Buda Popović, zamenik politkoma je drug

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 616.

² Gojko Krezović

³ Njemu se tada ništa nije dogodilo.

⁴ Rade Perendija

⁵ Poginuo kasnije.

⁶ Timotije Bajagić

⁷ Rajko Gagović

Bogavac⁸ koji se od zimus nalazi na političkom i partijskom radu u Čelebiću. Pre povlačenja iz Srbije bio je član Okr. k-ta u Kraljevu. Njega sam uzeo u nedostatku drugih i zbog toga što poznaje Čelebićane i Čelebićani njega. Nadam se da od njegovog povlačenja iz pozadine neće trpeti rad.

5. Čuo sam za Šikijevo pismo o evakuaciji svega sa Rudina u Pišče. U vezi s tim interesuje me da li je aktuelno uspostavljanje telefonske linije odavde, iz Liječevine, do vas, do Krstača. Mi smo jutros počeli raditi na tome. Molim te odgovori mi na ovo što pre.

6. Danas je otpočeo rad na utvrđivanju mitraljeskih gnezda na mostovima Šćepan Polje i Uzlup. Veljko⁹ i Smirnov¹⁰ su bili na terenu i organizovali rad. Istovremeno priprema se i građa za most na Šćepan Polju. Ovi radovi su omogućili za-poslenje nekih ljudi koji bazaju besposleni a na teretu su nam u pogledu ishrane.

7. Radio vesti uopšte ne dobivamo. Ne znam kako to treba shvatiti! Nemoguće je više biti bez vesti. II brigada, Sandžak, Kombinovani bataljon, III bataljon I brigade, Šćepan Polje, Rudine, Čelebić, svi nas bombarduju pitanjima o radio vestima.

8. Bilo bi potrebno da napišeš jedno pismo za Sandžački štab.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29-V-1942 .

⁸ Dragoslav Bogavac, narodni heroj

³ Pavle Ilić

¹⁰ Vladimir Smirnov

DIREKTIVA ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 29 MAJA 1942 GOD. DRAGOSLAVU BOGAVCU I MILANU VUKOVICU O DALJEM RADU NA PODRUČJU ČELEBIČA, STVARANJU I UCVRSČIVANJU NARODNE VLASTI I UPUĆIVANJU BOGAVCA NA NOVU DUŽNOST¹

Za drugove Bogavca i Vukovića

Druže Bogavac,

Primio sam tvoje i druga Vukovića² pismo. Toliko sam bio zaposlen da nisam stigao ranije odgovoriti na njih. To činim sada ukratko.

1 — Što se tiče stava povodom begstva omladinaca iz Čelebičke čete mislim da ste ga već videli iz pisma koje sam napisao i preko nekih boraca iste čete uputio odbeglima. Šaljem vam jedan primerak pisma ukoliko već niste došli do njega.³ Učinite sa svoje strane sve da se odmah vrate u svoju četu. Ja **namerno** nisam hteo da ih obavežujem nekim rokom, ali vi biste to već mogli učiniti u ime tamošnje vlasti. Prvo porazgovarajte sa njihovim roditeljima, ili još bolje pozovite ih istovremeno sve, pa im recite da pozovu odbegle na povratak kad im se za to pružila prilika. Recite da ćete vi, kao tamošnja vlast, biti prinuđeni ostaviti im rok ako se sami posle ovoga pisma ne vrate u svoju četu. Što se tiče našeg postupka u slučaju predaje a nepokazivanja dobre volje da se i dalje bore, ostavljamo im na volju: ili da ostanu u četi kao borci ili da predaju puške i da se vrate kućama. Možete im reći da se nikom ništa neće desiti ako dođe, kao i to da će im se konfiskovati sve ako ne dođu. Treba ih svakako privući.

Kombiriovani čelebičko-dragočavski bataljon se razvija i već u prvim akcijama čete su se pokazale dosta dobro. Brojno stanje bataljona sada je preko 130 boraca i svakim danom se povećava. Ako postignemo uspeh kod Dragočavaca i Bunovljana, te se oni vrate u svoje čete, ovo će biti jedan prilično sposoban bataljon za borbu. I njima sam napisao pismo i pozvao ih na povratak.

3 .— Pravilno je aktiviziranje jednog voda pozadinske čete. Za slučaj potrebe možete ga i pojačati iz istog ljudstva koje

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 735.

² Milan Vuković

³ Vidi dok. br. 78.

ima oružje. Sada je za to baš povoljan momenat, jer smo uspjeli da žabari okrenu u drugom pravcu od Čelebića. Ako su do sada Čelebićani i sumnjali u našu iskrenost i korist od bavljenja naših snaga na toj prostoriji, ovo je momenat da se trgnu i prezru one koji su ih lagali i harangirali protiv nas. Aktiv treba učvršćivati i raditi s njim što više. Druge primedbe nemam. Vojnička situacija se razvija za nas povoljno-bar na najbližim položajima, pa neće doći skoro do napuštanja te prostorije.

4—Posvetite pažnju Narodno-oslobodilačkom odboru još više. Datu situaciju treba brzo iskoristiti za učvršćivanje našeg uticaja. Kroz dobre i pouzdane ljude u Odboru treba da dođe do izražaja naša linija u svakom poslu, po svakom pitanju. Mi možemo otići sa te prostorije, bilo vojne potrebe radi ili prinudnim povlačenjem, ali Odbor treba i u jednom i u drugom slučaju da ostane i kao takav da djeluje. Naš zadatak je ne samo da održimo jednom već stvorene odbore na oslobođenoj teritoriji, čak i kad je vojnički izgubimo, nego i da stvaramo odbore i na neoslobođenoj teritoriji. Neko će se upitati: pa kako, zar je to moguće? Jeste, moguće je, i te kako moguće. Moguće je zato što je narod s nama kako na oslobođenoj tako i na neoslobođenoj teritoriji.

5 — Fočanski Agitprop privremeno nalazi se na Uzlupe. Ostaće svakako tu još nekoliko dana. Pored rada s vojnim jedinicama Kombinovanog bataljona moći će bar na nekoliko dana da dođe i kod vas. Još koliko sutra krenuće nekoliko drugova u pomoć.

6—Pošto je rad na Čelebiću prilično razvijen i dosta dobro postavljen, a kako se tamo nalaze pored naših kadrova iz brigade i pojedini politički jači drugovi, i k tome još u prilično velikom broju, to smatramo da bi drug Bogavac mogao ostaviti Čelebić i otići na drugi partiski posao. Pored drugarice Beške,⁴ tamo je i drug Vuković koji bi mogao da primi mnoge poslove druga Bogavca.

¹ Beška Benbasa-Cvetić. Još kao studentkinja na Pravnom fakultetu u Beogradu prišla je radničkom pokretu. 1933 god. je uhapšena i osuđena od »suda za zaštitu države« na dve godine robijske, koju je izdržala u Požarevcu. Po dolasku sa robijske nastavila je sa ilegalnim radom i do 1941 god. bila više puta hapšena od policije.

*U partizane je pošla iz Beograda, a po napuštanju slobodne teritorije u Zapadnoj Srbiji bila je neko vreme u Drugoj proleterskoj NOU brigadi kao bolničarka, a zatim kao pozadinski partiski radnik.

Na dužnosti člana Politodela Prve krajiške NOU brigade teško je ranjena početkom septembra 1942 god., za vreme jednog neprijateljskog bombardovanja štaba brigade u Manjači. (Vidi tom IV, knj. 7, dok. br. 7.) Posle nekoliko nedelja umrla je u bolnici od zadobijenih rana.

Drug Bogavac je postavljen za zamenika politkoma u Štabu Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona. Nužno je potrebno učvrstiti ovaj bataljon politički i partiski. Drug Bogavac će to moći utoliko više što je, radeći više meseci na toj teritoriji, upoznao ljude i oni njega. U bataljonu se nalaze ljudi sa te teritorije, bataljon će dejstvovati uglavnom na toj teritoriji ili u njenoj blizini.

Prema tome, odmah po prijemu ovoga pisma i predaji dužnosti neka se drug Bogavac uputi u Liječevinu gde će primiti novu dužnost i biti upućen u sam rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

29-V-1942 god.

BR. 100

NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 30 MAJA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA ZATVARANJE PRILAZA KA KRUŠEVU I TJENTIŠTU, USPOSTAVLJANJE VEZE SA SEVERNOHERCEGOVACKIM NOP ODREDOM I IZVIĐANJE U PRAVCU FOČE¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III BATALJONA I PROLETERSKE N.O. UDARNE
BRIGADE**

Položaj

N A R E Đ E N J E

1. 3 četa vašeg bataljona, koja sada obezbeđuje V.Š. u L.,² most na Uzlupe u Šćepan Polju, upućuje se odmah u sastav svoga bataljona s tim da jedan svoj vod sa dva puškomitraljeza ositavi u Krnševu radi obezbeđenja mosta i održavanja veze između nas i štaba bataljona, te radi snabdevanja bata-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2165.

² Sem Aleksandra Rankovića, Pavla Ilića i Vladimira Smirnova u Liječevini se tada nalazio i jedan deo prištapskih jedinica.

ljona s životnim namirnicama ukoliko ih ovaj ne bi mogao pronaći na prostoriji gde se sada nalazi. Ovaj vod ne sme imati *nikakvog dodira* sa bolnicom gde se nalaze bolesnici od pegavca, već se mora smestiti malo dalje, ali tako da odatle može sigurno obezbeđivati most. Treba imati u vidu da bi neke četničke bande mogle neopaženo prići i uništiti most koji je za nas od ogromne važnosti.

2. Vaš bataljon, do dalje naredbe, ima da drži teren od Popovog Mosta u pravcu Izgora i Čemerna i da tu *najhitnije* uspostavi vezu sa hercegovačkim jedinicama.

3. Jednu vašu četu postavite u Čurevu a drugu kod Popovog Mosta. Zadatak ovih četa jeste da zatvaraju prilaz ka Kruševu i da preko Čemerna uspostave i održavaju što češću vezu sa hercegovačkim jedinicama, tj. sa Operativnim štabom za severnu Hercegovinu.

4. Posle ovoga rasporeda ostaje vam još jedna i po četa za čišćenje prostorije na kojoj se nalazite, i za druge zadatke.

5. Vodite računa da se ljudstvo ne zamara, da bataljon ne bude raštrkan i da se što bolje obezbedi ishrana.

6. Na istaknutijim položajima ne smete više ostavljati manje snage koje bi mogle četničke bande napadati. Neka se više ne ponovi ono što se već desilo sa jednim vašim vodom. Mogla je biti i veća nesreća.

7. Obezbedite sijnama što češću, i. što, red^Bjjia^Yfizai. **Gledajte** da razbijete te četničke bande. Nastojite da što bolje i što pre organizujete obaveštajnu službu na toj prostoriji i u pravcu Foče.

Drug Krcun je dobio novi zadatak i neka odmah dođe u Liječevinu da primi direktive.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-V-1942

u 1 sat

NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 30 MAJA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK DA PREBACI SANDŽACKE JEDINICE NA PROSTORIJU ZAPADNO OD LINIJE BRVENICA—GLIBACI, ZATVORI PRAVCE KOJI IZVODE KA ČELEBICU I PIVI I FORMIRA MANJE PARTIZANSKE GRUPE ZA DEJSTVO U POZADINI NEPRIJATELJA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

GLAVNOM ŠTABU ZA SANDŽAK

Primili smo vaš izveštaj od 28 o.m. Mere ikoje ste preduzeli uglavnom odgovaraju situaciji.

U Crnoj Gori situacija se znatno izmenila. Talijani sa četnicima ušli su u Zabljak i Šavnik. Postoji mogućnost da neprijatelj produži svoju ofanzivu i u pravcu Pive.

Da bi se osujetila neprijateljska namera preduzeli smo sledeće mere: Slabije snage postavljene su na Velikom i Malom Štulcu za zatvaranje pravca od Žabljaka prema Pivi. II proleterska brigada iz Čelebića upućena je na Pivu da u slučaju neprijateljskog napada preduzme zajedno sa Komskim odredom energičan protivnapad.²

Odlaskom II proleterske brigade sa prostorije oko Čelebića ovaj teren ostaje nekontrolisan, a pravci preko Šćepan Polja i Uzlupa ka Pivi nezaštićeni. Držanje vaših snaga istočno od linije: Brvenica—Glibači postaje opasno jer bi vas Talijani dejstvom od Pljevalja ka Žabijaku i od Žabljaka ka Pljevljima, preko mosta na Đurđevića Tari, koji će verovatno opraviti, otkekli od otpustnice ka Pivi. Zbog ovakve situacije potrebno je da odmah po prijemu ovog naređenja prikupite svoje jedinice i prebacite ih zapadno od ove linije.

Mi smatramo da bi na novoj prostoriji trebalo da zauzmete sledeći raspored: Štab sa najmanje jednim bataljonom u rezervi u s. Borje; jedan do dva bataljona u s. Bobovo sa zadatkom da zatvara pravac Glibači—Bobovo—Meštrovac odnosno Čelebić. Najmanje jedan do dva bataljona u rejonu Meljaka sa zadatkom da zatvara pravac od Pljevalja preko

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, laUnicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2168.

² Vidi dok. br. 103.

Meljaka ka Čelebdću. Po mogućstvu dva bataljona u rejonu Podgaj—Zavajit sa zadatkom da izviđa Foču i zatvara pravac iz Foče preko Zavajita ka Uzlupu. Po dolasku u Borje stavićete pod svoju komandu druga Gojka Krezovića, čije se dve čete nalaze u s. Sadići a jedna četa u Vikoču.

Po povlačenju sa teritorije koju ste do sada držali formirajte nekoliko manjih jedinica za partizansko dejstvo u neprijateljskoj pozadini na dosadašnjoj teritoriji. Jedinice mogu biti male ali od odabranog i najsigurnijeg ljudstva. Nastojte da svu hranu i stoku koju još niste evakuisali što pre evakuišete na Rudine. Po pristizanju na novododeljenu teritoriju podnesite nam iscrpan izveštaj sa podacima o neprijatelju, o rasporedu vaših snaga i evakuisanoj hrani i stoci.

Uništite prelaz kod Tepaca i uputite izvidnice u pravcu prelaza na Levertari, koje će biti u stanju da osujete opravku malog mosta na Tari. U slučaju da budete prisiljeni na prinudno povlačenje povući ćete se preko Uzlupa na Pivu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-V-1942

u 2 časa

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 30 MAJA
1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE
ZA PREBACIVANJE BRIGADE KA PIŠCU RADI PREDU-
ZIMANJA PROTIVNAPADA U SLUČAJU NEPRIJATELJ-
SKOG PRODORA KA PIVI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU II PROLETERSKE N.O. UDARNE BRIGADE

Položaj

NAREĐENJE

1. Sva tri bataljona II brigade imaju se *odmah* prebaciti preko Uzlupa u Pivu, tj. u s. Pišče. Pravac: Uzlup—Rudine—Nikovići—Kneževići—Vojvodići—Trsa—Pišče.

2. Jedinice Brigade moraju poneti sa sobom što više hrane: u brašnu, žitu i stoci, jer je ishrana kroz Pivu vrlo teška. Sve ovo dužan je obezbediti Štab brigade i pokret izvesti što hitnije.

3. Naređeno je Sandžačkom štabu da sa svojim jedinicama zaposedne teritoriju koju sada drže snage II brigade.²

4. Izvestite Gojka Krezovića da sa svojom jedinicom ostane na istom položaju i sa istim zadacima. Recite mu da ste dobili novi raspored i da će na prostoriju Čelebića doći Glavni štab za Sandžak sa svojim snagama, koji će s njim uhvatiti *odmah* vezu i staviti ga pod svoju komandu.

5. Mobiilišite, osim za vaše potrebe, i za nas³ 10 dobrih i dobro opremljenih tovarnih konja kao i najmanje tri dobra jahača konja sa čitavim priborom. Ove konje za nas ostavićete na Uzlupu kod štaba Kombinovanog čelebičko-drag. bataljona.

6. Na prolazu, Štab brigade neka svrati kod nas u Liječevinu radi izvesnih ofoaveštenja.

U Crnoj Gorijsituacija se znatno izmenila. Talijani sa četnicima ušli su u Zabljak i Šavnik. Postoji mogućnost da neprijatelj produži svoju ofanzivu i u pravcu Pive.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2166.

² Vidi dok. br. 101.

³ Odnosi se na deo Vrhovnog štaba koji se još nalazio u Liječevini.

Da bi se osujetila neprijateljska namera preduzeli smo sledeće mere: Slabije snage postavljene su na Velikom i Malom Štulcu za zatvaranje pravca od Žabljaka prema Pivi. Vaša brigada sa Komskim odredom postavlja se u okolinu Pišća sa zadatkom da u slučaju neprijateljskog nadiranja u pravcu Pive preduzme energičan protivnapad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-V-1942
u 2,30 časa

BR. 103

**DOPUNSKO NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVLCA OD
30 MAJA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU
BRIGADE ZA NAČIN KRETANJA I SNABDEVANJA BA-
TALJONA U TOKU IZVOĐENJA POKRETA¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

NAREĐENJE

**ŠTABU I SVIM BATALJONIMA II PROLETERSKE N.O.
UDARNE BRIGADE**

Onaj bataljon II prolet. brigade koji prvi pređe most na Uzlupu 30-V-42 ima zanočiti u s. *Kneževići* odakle će *odmah* produžiti jedna desetina odmornijih drugova u Pišće i najaviti partizanskim vlastima dolazak bataljona, te zajedno s njim organizovati smeštaj i ishranu, vodeći računa o tome da će u kratkom razmaku pristići još dva bataljona.

Sledeći bataljon koji danas pređe Uzlup produžava na konačenje u s. *Nikovići*. Na Uzlupu još odrediti desetinu jačih, odmornijih i brzih drugova koji će pre stići u pomenuto selo i zajedno sa tamošnjim partizanskim vlastima učiniti pripreme

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1134. Koncept istog naređeftja, pisan rukom, ćirilicom, takođe je u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2136.

za prihvatanje i smeštanje bataljona. Na nekoliko sati pre pokreta bataljona iz Nikovića, štab će uputiti jednu desetinu drugova u s. *Pišće* radi najavljivanja dolaska bataljona i organizacije njegovog smeštanja u dogovoru sa tamošnjim partizanskim vlastima.

Sledeći bataljon koji bi se još danas prebacio preko mosta na Uzlupu nastavlja put do s. *Borovine* i Koprivnjače, tu ima zanočiti i prirediti večeru. Od nas određena lica imaju u toku dana izvršiti sve pripreme, te sačekati i smestiti bataljon. Štab bataljona takođe mora, na nekoliko sati pre pokreta čitavog bataljona iz s. Rudine, uputiti jednu desetin drugova u s. *Pišće* radi pripreme za doček bataljona.²

31 o.m. (sutra) svi bataljoni moraju izvršiti pokret za *Pišće* što ranije, po mogućnosti još u 3 časa.

Danas, rano ujutru, V. Stab je poslao drugove u sva pomenuta sela: Kneževići, Nikovići i Rudine sa zadatkom da u ovim selima stupe u vezu sa partizanskim vlastima i najave dolazak izvesnih naših jedinica na prenočište i večeru.

Prilikom pokreta imati u vidu mogućnost avionskih izviđanja, te pokret vršiti tako da kolona ne bude uočena i ometana u marševanju.

Na putu praviti češće ali kraće zastanke kako ljudstvo ne bi bilo izmoreno dugim marševanjem.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Marko

Liječevina
30-V-1942
u 7,40 časova

(M. P.)

² Drugi bataljon je zakasnio, pa mu je naredeno da 30/31 maja zanoči na Uzlupu i organizuje smeštaj i ishranu u sporazumu sa Kombinovanim čelebičko-dragočavskim bataljonom. Pravac kretanja je i dalje ostao isti. (Vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2164.)

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 30 MAJA
1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK ZA
NAPUŠTANJE FRONTALNIH BORBI I HITNO PREBACI-
VANJE SANDŽACKIH JEDINICA NA POLOŽAJE ZAPADNO
OD LINIJE GLIBACI—BRVENICA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

GLAVNOM ŠTABU ZA SANDŽAK

Dragi drugovi, mi smo vam noćas u 3 časa uputili pismo² u kome smo vas obavestili o situaciji u Crnoj Gori, kao i o merama koje smo mi preduzeli u vezi sa tom situacijom.

Vama je naređeno da sve svoje jedinice hitno prebacite zapadno od linije Glibaci—Brvenica. Preporučeno vam je da zauzmete sledeći raspored:

Štab sa jednim bataljonom u rezervi u s. Borju, opština Celebić; jedan do dva bataljona (bolje dva bataljona) u s. Bobovo sa zadatkom da zatvara pravac Glibaci—Bobovo i da uznemirava Talijane onemogućavajući im opravku starog mosta na Tari; oko dva bataljona na prostoriju Meljaka sa zadatkom da zatvori pravac prema Čelebiću i Uzlupu; po mogućstvu dva bataljona u Zavajitu sa zadatkom da izvida[ju] Foču i zatvara[ju] pravac preko Zavajita ka Uzlupu.

Ovo naređenje *neizostavno* izvršite i što pre zauzmite predloženi raspored.

Obavešteni smo od druga Božovića,³ koji sprovodi evakuaciju ranjenika, da ste na položajima između s. Glibaca i Kosanice prihvatili frontalnu borbu i imali veliki broj ranjenih (oko 18) i 6 mrtvih, među kojima i jedan komandant bataljona.

Drugovi, vi nemate razloga da se frontalno angažujete sa nesrazmerno nadmoćnijim napadačem, tim pre što je most na Tari porušen, a Talijani i četnici su u Zabljaku. 24 druga su izbačeni iz stroja! To je velika šteta za nas u ovoj situaciji,

¹ Redakcija je pronašla dve kopije originala. One su otkucane na pisačkoj mašini, latinicom, i nalaze se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 972 i 2167. Jedna od njih je verovatno bila upućena Vrhovnom komandantu, drugu Titu, kako bi imao potpun uvid u rad onog dela Vrhovnog štaba koji se nalazio u Liječevini.

² Vidi dok. br. 101.

^a Bora Božović

dok cilj nije postignut. U svemu se pridržavajte našeg noćasnjeg pisma i *hitno* nam pošaljite izveštaj o rezultatu ove i ranijih borbi kao i o vojno-političkoj situaciji kod vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-V-1942
u 13 časova

(M. P.)

BR. 105

**UPUTSTVO ALEKSANDRA RANKOVĆA OD 30 MAJA 1942
GOD. ŠTABU KOMBINOVANOG CELEBICKO-DRAGOČAVSKOG
BATALJONA O UČEŠĆU NA SEOSKIM KONFERENCIJAMA
KOJE SE PRIPREMAJU U CELEBICU I MILICIMA¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU KOMBINOVANOG CELEBICKO-DRAGOČAVSKOG
BATALJONA**

Položaj

Dobro ste učinili što ste poslali druga Rajka² u Čelebić u vezi sa pripremama sutrašnje konferencije. Neka sutra obavezno pođe I četa. Zadatak ove konferencije treba da bude pored ostalog d mobilizacija novog ljudstva za vaš bataljon. Na konferenciji treba pročitati pismo Vrhovnog štaba odbehlimaiz čete i pozvati ih na povratak u redove boraca.³

Geta treba da se vrati na Uzlup sutra uveče.

Dobili smo pismo od druga Srbe Nešića u kome nas pored ostalog obaveštava o zakazanoj konferenciji u nedelju 31 o.m. Konferencija je zakazana u selu Milićima. Pošto drug Srba smatra da je neophodno potrebno da se na konferenciji pojavi drug Rade Stefanović, to naređujemo da sutra rano drug Rade

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2164.,

² Rajko Ostojić

³ Vidi dok. br. 78.

uzme Drugu četu i pođe na konferenciju. Zadatak ove konferencije isti je kao i one u Čelebiću. Četa' se ima vratiti sutra uveče.

Pokrete i jedne i druge čete izvršiti ujutro što ranije, a najkasnije do 6 časova.

Obezbeđenje mosta na Uzlupe i naše pbezbeđenje izvršiće III četa. Drug Tuja Bajagić neka ostane sa jednom desetinom dole a sa drugom desetinom neka pošalje vodnika ovamo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30-V-1942

BR. 106

IZ IZVEŠTAJA DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE SRETENA ŽUJOVIČA I IVE RIBARA-LOLE OD 30 MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI U HERCEGOVINI¹

t-..]²

uveriti definitivno da im četnici mogu poslužiti onako kako su mislili, a još više u činjenicu da pomoću njih organizuju okupator,[ski] aparat, vlast, da i ne govorimo o nemogućnosti slamanja Hi uništenja partiz. odreda.

O konkretnim detaljima vojne situacije ne pišemo, to ćete videti nešto iz izveštaja Oper. štaba i Štaba brigade,³ a nešto ćemo vam pričati po našem dolasku tamo.

Uvereni smo da drugovi iz Oper. štaba potpuno odgovaraju svojim dužnostima i zadacima i u stanju su (ne samo da uvide) da brzo isprave svoje nedostatke i greške i naročito svoj odnos prema Partiji, koji je bio nenormalan, i pogrešno shvaćan i uslovljen podleganjem stihijnom razvoju događaja i odnosa, a nikako svesnim ili zlonamernim njihovim stavom ili delatnošću.

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1690.

² Redakcija je uspela pronaći samo poslednju (devetu) stranicu izveštaja.

³ Odnosi se na Operativni štab NOP odreda za Hercegovinu i Južnu Dalmaciju i na Štab Prve proleterske NOU brigade.

Brigada će mnogo pomoći ovde. Pored određenih konkretnih vojn. zadataka — ponajviše čišćenje teritorije i mogućna sudelovanja u operacijama — biće pozitivan faktor u punom učvršćenju ovd.[ašnjih] jedinica, polit. vaspitavanju partizana i naroda i učvršćenju jedinstva naroda u borbi.

Mi idemo sada sa Štabom brigade i pratićemo ga na njegovom putu, te ćemo posle izvesnog vremena, kada se osigura veza, koja je momentalno bila prekinuta (Kobilja Glava;— Danići—Gareva—Lipnik—Ravno—Stabna—Krstac) na liniji Lipnik—Kobilja Glava, doći kod vas.

U pogledu part.[iskog] rada izvestićemo po dolasku. Drugovi Milentije, Mile i Ljubinka svojim prisustvom i radom dosta su koristili.⁴ Formirali smo Oblasni komitet i izvršili sve potrebne mere za učvršćenje i pravilan rad part. organizacije, i naročito što je ovde bilo potrebno (i što je onemogućavalo ispravan rad drugova) — razdvojili vojnu od političke kompetencije.

Srdačno vas i mnogo sve pozdravljamo

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30/V/1942 (18-30 h)

Slata

Crni, Lola

P.S.—Zao nam je što nećemo moći doneti nijedan džak od zamišljenih darova.

⁴ Sem Ive Ribara i Sretena Zujovića u Hercegovinu su kao pomoć ranije bili upućeni: Milentije Popović, Milan Radosavljević i Ljubinka Milosavljević.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MAJA 1942 GOD.
ALEKSANDRU RANKOVLCU O SVOJOJ ODLUCI DA SE
FORMIRAJU 'PROLETERSKE UDARNE BRIGADE OD PAR-
TIZANSKIH SNAGA IZ CRNE GORE I SANDŽAKA I DA
SE NEPRIJATELJU PRUZI ODLUČAN OTPOR NA TERI-
TORIJI PIVE**

*Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 158, str.
364—365.*

BR. 108

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 31 MAJA 1942 GOD. MOŠI
PIJADE ZA DELIMIČNO PREMEŠTANJE GLAVNE INTEN-
DANTURE U PIŠČE I ORGANIZOVANJE STOČNIH FARMI
U PIVI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Drugu Janku.

Dragi druže Šiki,

Danas sam ovde razgovarao sa intendantom Perom Popivodom i o evakuaciji intendanture iz Rudina u Pišče. Ja sam došao do ubeđenja da je apsolutno nepotrebno evakuisati čitavu intendanturu iz Rudina u Pišče, već samo jedan deo koji je potreban za ishranu trupa na ovom području. Ostali deo treba da ostane u Rudinama, kao i radionice. Ako treba nešto decentralizovati odande, onda bi to trebalo učiniti sa radio^nicama, odnosno sa jednim delom radionica i to radi toga da

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2171.

se rastereti to mesto, a ne da se sve radionice opet premeštaju u Pišče. Po momu su Rudine mnogo bezopasnije nego Pišče, naročito usled situacije koja se razvija u pravcu Golije, s jedne strane, a s druge strane zbog odlaska talijanskih trupa iz Foče.

Onih naših 90 krava, ili koliko ih ima, treba ponovo prebaciti preko Kruševa na teren na kome su ranije bile, jer tamo ima mnogo više trave za ishranu, a i čitav taj teren je pod našom kontrolom. Kao upravnika za te kravlje farme određujem druga Mihajla Benvenisti koji je stigao sa ženom iz Crne Gore i koga ti svakako znaš. To je čovek veoma preduzimljiv i dobar organizator i uveren sam da će pod njegovim rukovodstvom biti mnogo više koristi od te farme nego što je bilo do sada. Ljudstvo koje je za sada bilo sa tim kravama treba poslati ponovo u radnu kolonu a na mesto njih poslati tamo slabije drugove rekonvalescente, ali poštene i odane, kojima treba dati oružje da mogu potpuno obezbediti tu farmu u slučaju pokušaja kakve pljačkaške bandice. Treba odrediti jednog dobrog polit, komesara, a broj drugova koji će biti kod farme može biti i do 40, jer bi to bilo za njih i kao oporavilište. Sa ovim kravama mogao bi se tamo dati i jedan deo ovaca koje će se upotrebiti za mužu, a kojih u Pivi ima veća količina. Drug Benvenisti odlazi tamo skupa sa ženom i ćerkom. Njemu treba odmah naći jednog konja, jer mu je nepravedno Durmitorski odred rekvirirao konja koji mu je potreban radi stare i bolesne žene. Ti valjda znaš da je on dao Didi u Novoj Varoši 5 napoleona, da je sada poklonio 200 kgr. žita i kravu za bolnicu u Crnoj Gori i da ima dva sina u partizanima.

Treba tu u Pivi da se naša stoka podeli u nekoliko farmi i svuda odredi jedan odgovoran čovek i nekoliko drugova rekonvalescenata. Na farmi gde su krave treba odrediti tačno meru mleka od pola do jedan litar na svakoga od onih koji čuvaju tu stoku.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

31-V-1942 g.

(M. P.)

Ч,

**UPUTSTVO ALEKSANDRA RANKOVICA OD 31 MAJA 1942
GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA
PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O DALJEM RADU
NA PODRUČJU ZAKMURA I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI
U SANDŽAKU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III BATALJONA I PROLET. NO UDARNE
BRIGADE**

Položaj

U vezi sa izveštajem druga Krcuna i vaših poruka preko njega odgovaramo vam sledeće:

1'—Ubrzajte okupljanje svih onih ljudi koji hoće da stupe u jednu četvu. Za komandira postavite druga- Milana Milanovića, predsednika sreskog odbora, jer je to dobar čovek a i ljudi ga hoće. Cetu stavite pod vašu komandu i odredite joj zadatke. Između ostalog ona bi trebalo da uzme na sebe zadatak prikupljanja odbeglih ljudi i oružja od onih koji neće da se bore. To, kao i učešće u razgonjenju bandita na toj prostoriji, sprovodiće s vama i pod vašim rukovodstvom. Bilo bi od ogromne važnosti da posle svega što se tamo dogodilo povratite sve ljude svojim kućama i one koji hoće u svoje čete.

2— Potpuno je pravilno' što ste prestali sa represalijama nad onima koji su iz straha pobešli od svojih kuća i od svojih četa. Sada treba raskrinkavati Bodirodu i ostale bandite i pokazati seljacima ko im je bio Bodiroda i ko im je doneo poslednje događaje. Objasniti šta znači Bodirogina šetnja sa Talijanima, koji pljačkaju i pale srpske kuće, siluju i ubijaju srpske žene. Gledaćemo da napišemo jedan letak Zakmurcima. Javite vaše mišljenje o tome.

3— Dopuštamo izmene u rasporedu vaših snaga i to: u Vrbnici jednu jedinicu, u Grandiću drugu i u s. Gornje Beleni treću. Kolike će jačine biti ove jedinice odredićete sami.

4— Organizujte ishranu ljudstva i nemojte više dozvoliti da ljudi budu bez hleba kad ga još imamo. Ako ne možete tamo doći do žita ili brašna, udesite da ga dobijate odavde, tj. iz Rudina.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2171.

5 — Jedinice II brigade izvršile su noćas pokret u određenom pravcu, napuštajući dosadašnju prostoriju. Očekujemo u toku današnjeg dana dolazak sandžačkih snaga na istu prostoriju. Situacija u Sandžaku je dosta teška. Već tri dana se vode borbe i četnici sa Talijanima uspjeli su da potisnu naše sa položaja između Kosanice i Glibača. U jednoj prekjjučerašnjoj akciji izgubili smo 6 drugova a imamo ranjenih 18. U borbi se pokazao dobro Bjelopoljski odred. U jednom momentu sačekao je Talijane na 100 metara, otvorio vatru i ubio 20 fašista a ostale rasterao. Bilo je ostalo ogromno oružje ali su žabari odmah posle toga dobili pojačanje i izvršili napad te spasili sve. Skrenuli smo pažnju drugovima da prestanu sa frontalnim borbama, jer nam one mogu naneti samo štete. Prebacujući se na prostoriju Čelebića, Sandžaklije su ostavile na svojoj teritoriji manje i brzo pokretne organizovane grupe partizana.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

31-V-1942

(M. P.)

BR. 110

IZVEŠTAJ MOŠE PIJADE OD MAJA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O ZAROBLJAVANJU BOLNICE NIKŠIČKOG NOP ODREDA OD STRANE ČETNIKA DRAŽE MIHAILOVLCA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 4, dok .br. 143, str. 381—382.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA RAZMESTI BRIGADU ZA ODMOR U REJONU PIŠČA I PODNESE USMENI IZVEŠTAJ VRHOVNOM ŠTABU¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU II PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE**

Primili smo vaše pismo od 31-V. Vaše bataljone smestite za sada u Pišću i okolici gde treba da se odmaraju i da im se osigura redovna ishrana. Komandant, polit. kom. i načelnik Štaba² neka dođu u ovaj Štab radi izveštaja i dogovora, a zamenici³ neka ostanu kod bataljona.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-VI-1942 g.

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2173.

² Odnosi se na Ratka Sofijanića, Milinka Kušića i Vasu Jovanovića.

³ Zamenik komandanta bio je Ljubodrag Đurić, a zamenik političkog komesara Spasenija Babović-Cana.

BR. 112

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 1 JUNA 1942
GOD. ŠTABU TREĆEG BATALJONA PRVE PROLETERSKE
NOU BRIGADE ZA KONTROLISANJE ZAKMURSKOG POD-
KUCJA I OBEZBEĐENJE ISHRANE IZBEGLICA IZ SAN-
DŽAKA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III BATALJONA I PROLETERSKE N.O. UДАРNE
BRIGADE**

Položaj

Primili smo vaše pismo od 31-V-42 pa vam na isto odgovaramo sledeće:

1. Neka ostane raspored četa onako kako ste ga postavili, a ukoliko potrebe budu iziskivale mi ćemo vas obavestiti o promeni. No vi i sami možete to činiti ako situacija zahteva. U tom slučaju obavestićete nas.

2. Mi još mislimo da postoje mogućnosti okupljanja izvesnih poštenijih i za borbu spremnih zakmurskih seljaka. Nastojte u tome pravcu činiti sve što se može.

3. Uspostavljenu vezu sa delovima I brigade u Hercegovini održavajte što češće. Vaš je zadatak da dobro kontrolišete teren od Zakmura prema Hercegovini jer, s obzirom na situaciju u Crnoj Gori, ta teritorija predstavlja za nas neobično veliku važnost. Može se dogoditi još da Borač postane naše uporište za izvesno vreme.

4. Iz Sandžaka ima evakuisanih porodica. Danas upućujemo u Čurevo 35 osoba. Oni će morati ostati u Čurevu; ukoliko nemaju rezerve u hrani, preko vaše čete u Čurevu učinite da im ishranu obezbede NOO i pojedini odbornici, gde postoje. Od Krste Kujovića, koji danas stiže u Čurevo sa izbeglicama, uzeli smo jednu svinju i jednog bika. Stoga mu odmah izdajte 10 ovaca za mužu.

5. Ukoliko postoje teškoće u pogledu stanovanja vaših četa, preduzmite izradu baraka od građe koja se tamo negde nalazi

Šaljemo vam 5 komada vesti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-V-1942

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2175.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOŠLAVIJE DRUGA TITA OD 1 JUNA 1942 GOD. BORU
BOŽOVICU DA PO UPUTSTVIMA DATIM MOŠI PIJADE
IZVRŠI SREĐIVANJE BOLNICA I RAZMEŠTAJ REKON-
VALESCENATA¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Dr. Božoviću.²

Dragi druže,

Primio sam tvoj izveštaj od 1-VI-1942 g. S obzirom na to što je drug Janko³ dobio detaljne upute za sređivanje pri-
lika u bolnicama, nije potrebno da ti pišemo ponovno naređenje
već ti treba da se što pre povežeš sa drugom Jankom i zajedno
s njime izvršiš čišćenje bolnica od onih kojima više nije po-
trebno lečenje.

Za sada zbog vojničke situacije nema potrebe evakuisati
bolnice. Ukoliko vi nađete za shodno radi udobnijeg smeštaja,
lakšeg snabdevanja itd. — vi to možete učiniti.

Mi srno se sa drugom Jankom dogovorili da se oni dru-
govi koji trebaju oporavak, odnosno još nisu sposobni za borce,
razmeste po našim stočnim farmama tako da tu mogu i da se
oporavljaju i da budu od koristi.

Kada svršiš posao sa drugom Jankom, onda dođi u ovaj
štab jer ćeš morati da ideš u I Brigadu da zameniš druga
Gojka,⁴ a on da dođe k nama sa izveštajem.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-VI-1942 -

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi
se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2172.

² Boro Božović

³ Moša Pijade

⁴ Gojko Nikoliš »

UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 1 JUNA 1942 GOD. KOMANDANTU DRINSKOG DOBROVOLJAČKOG ODREDA O DALJIM ZADACIMA ODREDA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Druže Gojko,²

danas smo primili tvoj izveštaj od 2 juna o.g.⁸ koji je pružio dosta podataka o neprijatelju i rasvetlio opštu situaciju. Nastoj da nas i dalje što češće obavještavaš.

Talijani sa četnicima vodili su u toku 31-V borbu sa našim Pljevaljskim odredom kod Crvenog Ždrijela na planini Ljubišnji. Oni izgleda, nameravaju u pravcu Celebića. Mi ćemo sa njima voditi borbu do poslednjeg metka, a ukoliko [okupator] bude krenuo ka Pivi, i do poslednjeg čoveka. U Foči su ustaše sa Hrva! ima.¹ Ovše⁵ ustaše imaju vlast, dok su Talijani otišli u Hercegovinu i dalje za Split.

Tvoja odluka, da se iz Kovačevića kreneš bliže Cajniču i izbegneš koncentrični napad neprijateljskih snaga, može se usvojiti. Tvoji zadaci na teritoriji između Lima—Drine—Čeotine do Boljanića bili bi sledeći:

1. Da vodiš ofanzivnu borbu na partizanski način protiv okupatora, njegovih slugu četnika i ustaša, kao i svih petokolonaša, koji tajno ili javno rade protiv narodno-oslobodilačke borbe. Sve te muslimanske posebice⁶ koje pljačkaju narod i ugrožavaju mu miran život i rad, nemilosrdno uništavati. Nastoj da svojom okretnošću, brzinom i silinom dejstva onemogučiš izlazak manjih neprijateljskih delova iz njihovih garnizona.

2. Obaveštajnu službu treba razviti do krajnjih granica i onemogućiti istu neprijatelju nemilosrdnim uništavanjem svih njegovih špijuna. Imaj na umu da se **sveta narodno-**

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2176.

² Gojko Krezović

³ Datum je omaškom pogrešno napisan. Izveštaj je mogao da potiče najranije od 1 juna 1942 godine.

⁴ Odnosi se na domobranske vojnike.

⁵ U Foči.

⁶ izdajice, bande

oslobodilačka borba bliži svojoj pobjedi, iako neprijatelj danas vrši svoju ofanzivu, ikoja će možda biti i poslednja. Za ovu poslednju borbu nisu velike nikakve žrtve, a svi koji su protiv nje izdajnici su i biće uništeni danas ili sutra, uglavnom neće dugo nositi glavu. Talijan će otići odavde. On neće ostati, dugo, a onda će nam četnici i ustaše položiti računa.

3. Radi što više politički sa narodom. Zapamti da su uspesi u borbi najbolji i najsigurniji osnovi za politički rad. Objašnjavaj narodu da mu onaj ne može biti prijatelj koji mirno gleda i sa puškom u ruci čuva stražu okupatoru, dok ovaj nasrće na čast njegovog brata, kalja mu obraz, siluje mu nedoraslu decu i pali i pljačka. Izdaja Bramkovića ništavna je prema četničkoj izdaji. Istorija ne pamti da je neka organizacija učinila sličan zločin prema svome narodu, kao što je to izdajnička četnička organizacija učinila.

4. Sa svojim odredom nastoj da onemogućiš organizovanje četnika na svome terenu.

5. Tvoj odred stavljen je pod komandu Glavnog štaba za Sandžak. Sa drugovima ćeš uhvatiti vezu i izvršavaćeš njihova naređenja. Oni će svakako ostati na tome terenu sa nekim svojim jedinicama i razviti partizansko dejstvo. Uhvati vezu i sa onim delovima koji će raditi u tvome susedstvu i sarađuj s njima.

Ovaj štab⁷ se nalazi sada u s. Borju kod Čelebića. Mi ostajemo i dalje na ovom mestu,⁸ pa možeš nama poslati koji izveštaj.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

I-VI-1942

(M.P.)

⁷ Odnosi se na Glavni štab NOP i DO za Sandžak.

⁸ U Liječevini.

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 1 JUNA 1942
GOD. ŠTABU KOMBINOVANOG CELEBICKO-DRAGOCAV-
SKOG BATALJONA ZA PREBACIVANJE BATALJONA NA
(PROSTORIJU ZLATNI BOR—TOHOLJ, „KONTROLISANJE
DESNE OBALE DRINE I ZATVARANJE PRAVCA KA UZLU-
PU I ŠĆEPAN POLJU¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU KOMBINOVANOG CELEB.-DRAGOCAVSKOG
BATALJONA**

Položaj

Talijani i četnici vodili su borbu u toku jučerašnjeg dana kod Crvenog Ždrijela na planini Ljubišnji i usled nadmoćnijih snaga naše jedinice bile su prinuđene na povlačenje. Neprijatelj je zaostao na planini Ljubišnji. Postoji mogućnost da produži u pravcu Čelebića, a nije isključeno da preduzme ispad iz Foče u pravcu Čelebića ili Šćepan Polja.

Naše snage nalaze se na položajima oko Čelebića.

Sa vašim bataljonom 2 juna u 3 časa krenite pravcem: Uzlup—Zlatni Bor—Toholj, i smestite se na prostoriju Zlatni Bor—s. Toholj (zapadne kuće na grebenu između reke Ljutnice i Jelovčevog potoka).

Zadatak:

1. Izviđanje pravcem: s. Toholj—Bučija—Gradina—s. Bu~novi—Kruščičko Brdo—Crni Vrh. Izviđanje vršiti snagama jačine najmanje jednog voda i širim frontom, tj. u označenom pravcu izviđati najjačim snagama, a levo i desno od ovog pravca izviđati patrolama sela. Kontrolisati teren sve do r. Drine.

2. U slučaju nadiranja neprijateljskih snaga u pravcu Uzlupa zadržavate neprijatelja partizanskim načinom dejstva ugrožavajući mu bokove. Ako budete prinuđeni na povlačenje, povući ćete se preko Uzlupa u pravcu Šćepan Polja.

3. Na označenoj prostoriji politički radite i učinite sve da povratite u svoje redove što veći broj ljudi iz opštine Čelebićke i Dragočavske. Izgleda da su u Foči samo hrvatske trupe,²

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2174.

² Odnosi se na domobrane.

5—6000 boraca, sa nešto ustaša, kojima će, izgleda, potpuno predati vlast.

4. Uхватite, i održavajte vezu sa Glavnim štabom za Sandžak, koji se nalazi u s. Borje. Njihove patrole izviđače pravac Celebić—Zavajit—Foča, pa naredite svojim patrolama da sa njima uhvate vezu na određenom mestu i u ugovoreno vreme.

5. U s. G. Beleni na levoj obali r. Drine nalazi se naša omladinska četa III bat. I proleterske brigade, pa sa njima uхватite vezu na ušću r. Sutjeske u Drinu. Vezu sa njima održavajte dva puta dnevno, u 8 i 16 časova. Prvi put uhvatite vezu sutra u 12 časova, a potom dalje u određeno vreme.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-VI-1942

(M. P.)

BR. 116

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVLCA OD 1 JUNA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U
SANDŽAKU I STANJU SANDŽACKIH JEDINICA, I OBA-
VEŠTENJE O NADIRANJU TALIJANA I ČETNIKA KA
LJUBIŠNJI¹**

Druže Stari,

od pošte šaljem samo pismo drugova Sandžaklija i jedan kraći izveštaj III bataljona I brigade, kao i jedno naše pismo upućeno Sandžačkom štabu.²

Uzgred još i ovo:

1. Sandžački štaib otpočeo je prebacivanje svojih jedinica na prostoriji Celebića. Još u toku jučerašnjeg dana izvesni delovi su stigli na određene položaje. Raspored će biti onakav kakav je bio i kod II brigade. Narod se dobro drži i žali za njihovim udaljavanjem od Sandžaka.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 617.

² Vidi dok. br. 101.

bataljon® nalaze se duž komunikacije Gacko—Nevesinje, ostali su pošli južno duž komunikacije Nevesinje—Stolac—Trebinje.

Prekjuče je ubijen u Zakmuru još jedan organizator pobune — Marčeta.⁷ Opet nam se predalo nekoliko seljaka. Neki su razoružani i pušteni kućama, a njih 5 je ostalo kod nas. Dolaze čak u Liječevinu i traže da se bore. Bodiroga je razoružao jednog omladinca i hteo ga predati Talijanima, ali je ovaj bio hitriji. Za vreme ručka dočepa pušku, ubije sprovodnika i pravo nama s puškom i municijom.⁸

Bodirogina banda ima oko 75 ljudi. Svi se vrte oko Broda kao pretstraža Talijanima.

Pokušaćemo sa stvaranjem jedne čete od Zakmuraca. Ustaška vlast u Foči pokrenuće ih na borbu. Napisaću i jedan letak Zakmurcima.

4. Imamo obaveštenja sa nekoliko strana da Talijani napuštaju Foču i predaju vlast ustašama. Poslednje obaveštenje bilo je da su Talijani otišli a u Foču ušla hrvatska vojska.

U vezi s ovim preduzećemo izviđanja i proveravanje. Pomišljam na jedan noćni napad na Foču. Snaga imamo: Sandžak'lije, Kombinovani čeleb.-dragoeavski bat. a tu je i Gojko.⁹

5. Znaš već da je Andra Petronijević pao u ruke neprijatelja.¹⁰ Nalazi se u Prijepolju. Kažu drugovi da se herojski drži. Predlažem da ga zamenimo za onog lekara Talijana.¹¹ Andra ima veliki uticaj u Sjeničkom srezu.

6. Podigli smo telefonsku liniju od Rudina do Liječevine, od Čelebića do Liječevine sprovodi se, a od jutros pružamo liniju Liječevina—Krstac.

7. Ima nekoliko porodica izbeglica iz Sandžaka.. Svega 40 osoba. Imaju nešto stoke sa sobom. Svi su na Uzlupu. Danas ću ih uputiti u Čurevo, to je jedina bolja mogućnost. Tamo treba obrađivati to napušteno zemljište.

Osim njih, u Čurevo sam uputio i delove radne kolone, koje sam morao povući iz Čelebića zbog ugrožavanja ove prostorije od strane neprijatelja. Bilo je opet čišćenja kamen-

⁶ Odnosi se na Drugi crnogorski bataljon (»18 oktobar«) i Šesti (Beogradski) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

⁷ Ilija Marčeta

⁸ Odnosi se na jednog borca (Redakcija nije mogla tačno ustanoviti kako se zvao) Omladinske čete Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade. Ta četa se tada nalazila u s. G. Beleni, na levoj obali Drine.

⁹ Odnosi se na jedinice Drinskog dobrovoljačkog odreda čiji je komandant bio Gojko Krezović.

¹⁰ Andra F. Petronijević, iz Sjenice, kapetan bivše jug. vojske. Bio je komandant mesta u Radojinji. Uхваćen od četnika i predat Italijanima. Streljan je u Pljevljima juna 1942 godine.

¹¹ Djovani Bava

gorštine, neki su otišli u boračke jedinice . . . Nema ih mnogo jer sam najbolje odvojio za čobane. Za sve ovo ljudstvo odredio sam neke drugove za politički rad.

8. Dok ti pišem ovo pismo dođe izveštaj o nadiranju Talijana i četnika ka Ljubišnji. U toku jučerašnjeg dana neprijatelj je produžio i napao položaje Pljevaljskog odreda kod Crvenog Ždrijela. Naši su potisnuti i neprijatelj je počeo da se penje na grebene Velike Ljubišnje a potom su naši u noći 31/1-VI povukli svoje jedinice do Vjernovića u visini Celebića. Partizani iz Pljevaljskog odreda i dalje dezertiraju: 3 četa III bataljona raspala se a iz ostalih jedinica dezertiraju pojedinci. Čitav Pljevaljski odred još sutra ćemo prebaciti s ove strane Tare — na Šćepan Polje radi odmora i reorganizacije. Tu će biti mogućnosti i za politički rad s ovim ljudstvom. Učinićemo sve da se odred politički učvrsti i osposobi za borbu. Time će se mnogo oslabiti i onako slabe snage prema neprijatelju, ali drugog izlaza nema.

Strahovito slab moral kod pojedinih bataljona, pomanjkanje municije, to je ono što me najviše zabrinjava. *Možda bi samo jedan proleterski bataljon sa ovim snagama otsudnu ulogu imao u odbrani čelebičke prostorije — za nas još uvek važne.* Postoji mogućnost da će ove bande ispod Ljubišnje okrenuti u pravcu Žabljaka ili će poći na Celebić, pa, verovatno, misle da pročiste do Foče. Malo ima verovatnoće da će preko Uzlupa, ali sačekaćemo ih pa kome opanci, kome obojci. Pomišljali smo da povučemo III bataljon¹² na čelebičku prostoriju, ali se na to nismo odlučili zbog njegovih važnih i specijalnih zadataka na prostoriji gde se sada nalazi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

1-VI-1942 g.

¹² Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade koji se tada nalazio na prostoriji Popov Most—Izgori.

REFERAT MOŠE PIJADE OD 1 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O OBRAZOVANJU PARTIZANSKIH STOČNIH FARMI I NJHOVOM RAZMEŠTAJU¹

DELEGAT VRHOVNOG ŠTABA

Rudine, 1 juni 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. I DVJ

Referat o obrazovanju partizanskih stočnih farmi

Ispitavši brojno stanje i vrstu stoke, koja je svojina Narodno-oslobodilačke partizanske vojske, kao i stoke koja je rekvirirana u opštinama Planinopivskoj i Zupopivskoj za snabdevanje vojske, i s obzirom na potrebe snabdevanja trupa i bolnica skoncentrisanih u Pivi i njenom susedstvu, a isto tako vodeći računa o pogodnosti mesta za ispašu, obrazovao sam partizanske stočne farme prema sledećoj tabeli:

Farma br. 1 u Kulićima u blizini sela Trse, sa 100 muznih krava za proizvodnju sira i skorupa.

Farma br. 2 u Vojnovića Katunu (kod Pišča) sa 300 muznih ovaca, 225 jalovih koza i 173 jalovih ovaca, za proizvodnju mleka i mesa.

Farma br. 3. u Borju (Grabač Vrh) sa 275 muznih ovaca, 190 muznih koza, 182 jalove ovce i 86 jalovih koza za proizvodnju mleka i mesa.

Farma br. 4 Nikolin Do — jugoistočno od Pišča sa 164 grla jalovih govedi za proizvodnju mesa.

Farma br. 5 — Katin Do — u blizini Bezuja, sa 300 jalovih ovaca za proizvodnju mesa.

Farma br. 6 — Todorov Do — u blizini prednje farme br. 4, sa 300 muznih ovaca i 69 muznih koza za proizvodnju mleka.

Farma br. 7 — Trsa, sa 582 muzne ovce i 12 muznih koza, za proizvodnju mleka.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 7/2, k. 6/II. Uz referat je dostavljen tabelarni pregled farmi.

Farma br. 8 — Kapavica (Kutež) — sa 74 muzne krave (7 švajcarskih) 17 steonih krava (1 švajcarska), 1 bikom za priplod i 50 teladi.

Farma br. 9 — Manastir Piva — sa 120 jalovih ovaca za proizvodnju mesa.

Farma br. 10 — Kneževići — sa 461 jalovom ovcom za proizvodnju mesa.

Farma br. 11 — Jerinići — sa 96 jalovih goveđi za proizvodnju mesa.

Farma br. 12 — Brljevo — sa 189 jalovih ovaca za proizvodnju mesa,

Farma br. 13 — Ravno — sa 87 jalovih ovaca za proizvodnju mesa.

Farma br. 14 — Miljkovac — 532 jalove ovce za proizvodnju mesa.

Farma br. 15 — Goransko — sa 176 jalovih ovaca, sa 4 muzne krave i 40 muznih ovaca, koje su kod bolnice u Goransku, za proizvodnju mesa i mleka.

Farma br. 16 — [s.] Crna Gora — sa 80 jalovih ovaca i 4 juneta za proizvodnju mesa.

Farma br. 17 — Nedajno — sa 31 jalovom ovcom za proizvodnju mesa.

Farma br. 18 — Krstac — sa 25 muznih koza za proizvodnju mleka.

Farma br. 19 — Rudine — sa 127 jalovih ovaca za proizvodnju mesa.

Neke od ovih farmi u stvari su samo *stanice jalove stoke* koja je dobivena putem rekvizicije i koja se (stoka) nalazi kod dotičnih seoskih narodno oslobodilačkih odbora, od kojih se treba prema potrebi. Iz priloženog tabelarnog pregleda vidi se detaljno bogatstvo u stoci, organizacija farme i snabdevanja trupa i bolnica.² Iz 8 sela Planine Pivske nemam još izveštaj 0 broju rekv.[irirane] stoke.

Pregrupisavanje stoke u određene farme izvršiće se ujutru 2 juna t.g. Određeni su rukovodioci farmama i osoblje. Još nema pregleda o sudu potrebnom za proizvodnju mleka 1 mlečnih proizvoda, a očekuje se dolazak toga suda iz Sandžaka.³ (Nešto je danas stiglo sa Čelebića.)

Muzna stoka davala je dosad vrlo malo mleka iz raznih uzroka, a naročito zbog dugog putovanja i nedovoljne ishrane.

Naredna rečenica je dopisana rukom.

Naredna rečenica je dopisana rukom.

7 2

34. Селска општина Трес (село Трес) - 100 мушких и 100 женских грађана.

225. Парне бр. 2 у Божанској натури (Личка) са 300 кућних ована,
1 јаворни кова и 173 јаворних олова са производњу меса и меса.

Милан до - Југославије од 184 године јавних

Матин до - у бр. 1111 Београда, са 300 јалових овациа

Трое, из 502 муж. в семье и 12 мужских домов, 96 производны

Магистратура - с 120 жалобами о нарушении закон.
- Прокуратура - с 461 жалобой о нарушении закон.

12 - Киев - от 189 [неясно] за [неясно]
13 - Киев - от 87 [неясно] за [неясно]

о бр. 15 - Горалско - са 176 овца, које су код болнице у Горалску, за просечног меса и

Дарна бр. 17 - Идарино - са 31 јахеном оном за промишлену меса.
Дарна бр. 18 - Тростар - са 25 музних коза за промишлену меса.

1942. g. 12. 12. - od 20 muzik. hora za proizvodnju mesa.
1942. g. 12. 12. - Rudnik - od 120 jalogov. ovaca za proizvodnju mesa.
1942. g. 12. 12. - od 120 jalogov. ovaca za proizvodnju mesa.

Одговарајући путем реализације у којој се стога налази под директним савесних одобрљивих одлука, од кога се пребују прима потреби. На правдољубно

Прегрупирање стоке у одређени фарме извршило се ујутру 2. јуна 1941. године су руководилац фарме и особље, на којима је био извршен.

Музеј отона дивља је досад врло мало младе из разних устроја, а нешто због дугог путовања и недовољне исхране. Међутим, како се више побољ-

Ова фарма треба да буду под управом Главне интендантуре Врховног штаба
на маршеви лекар друг Романа, кин. агрономи, е. Лете Јаунова и још .

...u skladu sa svojim prihvatanjem pomoći Jurištorstvom, koja sada
...u Nisku. Za sve farme je predviđeno, prema sadašnjem stanju, koju

Система да је неопходно одмах израдити макар најути правилније за рад у
ути. Система.

Делегат Црковног Браће,

Međutim, kako se paša poboljšava i stoka daje vidno više mleka. Pored toga rasporedio sam izvesnu količinu soli da se muzna stoka mrsi i osigurao za nju soli za juni i juli mesec.

Sve farme treba da budu pod upravom Glavne intendature Vrhovnog štaba s tim da marveni lekar drug Romano,⁴ inž. agronomije Drago Jauković⁵ i još jedno lice koje tek treba odrediti, budu neka vrsta Uprave za sve stočne farme. Briga o snabdevanju vojske pripašće Komandi durmitorskog područja, koja sada ima sedište u Pišču. Za sve farme je predviđeno, prema sadašnjem stanju, koju će bolnicu i koje sektore snabdevati mesom i mlečnim proizvodima od Šćepan Polja do [G. i D.] Brezama i Plužina.

Smatram da je neophodno odmah izraditi makar najuži pravilnik za rad u tim farmama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Delegat Vrhovnog štaba,
Čiča Janko

⁴ **Jašo Romano**

⁵ Poginuo u Humcu (kod Bugojna) 23 jula 1942 god., u borbi protiv ustaša.

STOČNE FAR

Broj stočne farme	M J E S T O	Muzna stoka					Jalova stoka							11	12				
		1	1	2	1	3	1	4	5	1	6	i	7	8	1	9	10	S V E G A I GLAVA	Konjac
		krave						koze	tela	bikovi	junad	volovi	krave	ovce					
		muzne	steone					koze	tela	bikovi	junad	volovi	krave	ovce					
1	Kulići	100															100	2	
2	Vojnovića Katun				300									173	225		698	jalu	
3	Borje (Grabač vrh)				275	190								182	86		733	~ Γ iah.	
4	Nikolin Do										115	49					164		
5	Katin Do													300			300		
6	Todorov Do				300	69											369		
7	Trsa				582	12											594	-	
8	Kapavica (Kutješ)	74	17					50	1*)								142	2 m.	
9	Manastir Piva													120			120		
10	Kneževići													461			461		
11	Jerinići									12	4	80					96		
12	Brljevo													189			189		
13	Ravno													87			87		
14	Miljkovac													532			532		
15	Goransko	4 bolnica			40 bolnica									176			220		
16	Crna Gora										4			80			84		
17	Nedajno													31			31		
18	Krstac					25											25		
19	Rudine													127			127		
20																			
21																			
22									I		j								
		178	17	1597	296			50	13,1123'	29J	2458	1301	5072	1428	97		5		
		195		1893							jagnjadi	jaradi				6597			

*) Priplodni

PMMEDBA 1. VI. 1942 Od broja stoke u ovom pregledu treba odbiti:
5 krava muznih poslatih za Bolnicu pegavača u Kruševu,
1 kravu muznu poklonjenu ocu pok. *Mome Kočovića*,
5 goveda dato II brigadi.

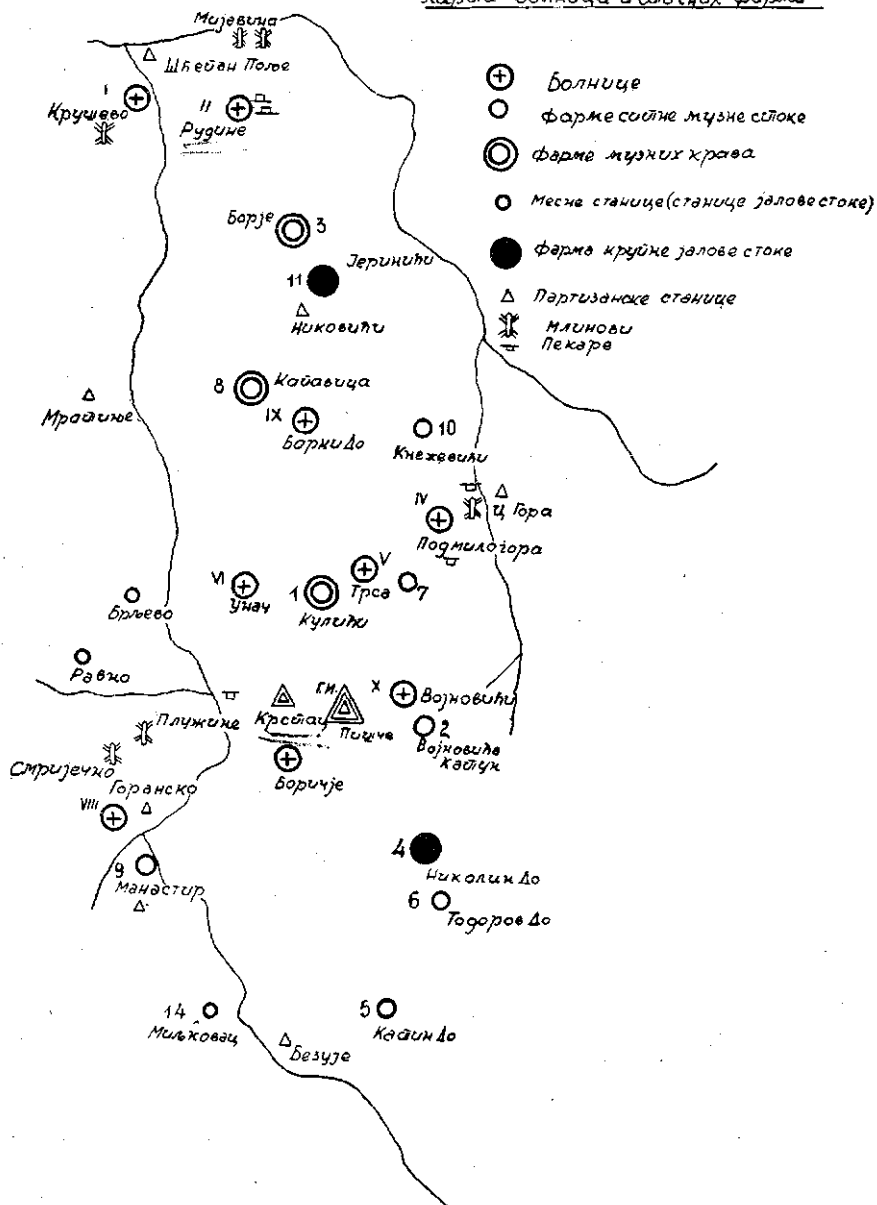
13				14	15	16	17	
OSOBLJE				Posude	Šta pro-izvodi	Seli za muznu stoku za juni	Snabdijeva	
rukova-lac	čobani	muzilja	kuvara i članova porodice				bolnice	trupe, straže itd.
Drago Jauković, agr	4	5			sir skorup	10	Nedajno Brezna	
Radosavljević	8	3			mleko meso		Vojnoviči Boričje	Krstac, piši front —
"Bata" Bugar-ski i	9	4	1 kućar		mleko meso	19,250	Rudine	Šćepan Polje — Lječevina
Nestor Belić «	2				meso			Nedajno — Brezna
Aleksa Miletić	2				meso	9	Boričje	Bezuje, front — Komarn.+Brezna
Sremački	5	4			mleko	18	Boričje	—
Miro Krstajić	3	6	1		mleko	7,200	Trsa, Una u Podmilogor	—
Krupež	2	5			sir, skorup mleko		Barni Do Nedajno—Šć. p.	„
N. O. O.		—			meso		Goransko	Vrh. štab, 1 bata-ljon stražu
Boško Grož-danović	3	—			meso		Barni Do Podmilogor	Nikovići, front prema Žabljaku
Božidar, Gi-NOVIĆ	3	—	1		meso			Nedajno — Šć. Polje
N. O. O.	—	—			meso			Mratinje
N. O. O.	—				meso			Front
N. O. O.	—	—			meso			Brezna '
N. O. O. Bolnica	—				meso		Goransko	
N. O. O.	—				meso			Front — Žabljak
N. O. O.					meso			Nedajno
Komanda mjesta	—				mleko	1		Krstac
Bolnica	—				meso		Rudine	
				Rudine	1. VI. 1942		Čika Janko	

⁶ Pregled je pisan mastiljavom olovkom, štampanim slovima, ćirilicom. Original se nalazi u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

* Poginuo 1943 god. za vreme Pete neprijateljske ofanzive.

⁸ Verovatno partizansko ime Mike Benvenisti, koji je poginuo za vreme Pete neprijateljske ofanzive.

Карта болница и ситочних фарми⁹

⁹ Ova skica nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16406.

IZVEŠTAJ MOŠE PIJADE OD 2 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O IZVRŠENOM FORMIRANJU STOČNIH FARM I TRAŽENJE OBAVEŠTENJA O TERITORIJI NA KOJOJ TREBA PRIPREMATI RAZMEŠTAJ GLAVNE INTENDANTURE I BOLNICA PRI VRHOVNOM ŠTABU¹

Rudine²
1.VI.42

Rudine, 2/VI/42

Dragi moj Tito,

Bio sam savladao jedan ogroman posao od kojega mi se glava još puši — pitanje stočnih farmi —• kad mi Pero Popivoda donese tvoje pismo³ koje me je prilično poremetilo.

Iz priloženog kraćeg referata i ostalih priloga⁴ videćeš kako sam bio rešio pitanje stočnih farmi, dakle snabdevanje mlakom, mlečnim proizvodima i mesom bolnica i trupa, Hteo sam da sve bolnice i sektori fronta imaju bliske baze snabdevanja. Sutra, 2 juna, ujutru trebalo je da se izvrši pregrupisanje i prebacivanje stoke prema izrađenom planu, a takođe i osoblja, koje u velikoj većini nije rekonvalescentno, ni slabije, nego izbegličko i zdravo, ali i koje ume da iradi oko štake.

Sada treba da ne izvršim pregrupisanje muznih krava, dok od tebe ne dobijem odgovor na ovo moje pismo. Ali obustavljanje izvođenja kravljih farmi mnogo remeti ostvarenje čitavog plana, koji me je koštao toliko mnogo muke i posla, da o tome nisam ni ideje imao kad sam pošao.

Obišao sam Krstac, Pišče, Trsu, Nedajno i došao prekuće na Rudine. Tek ovde sam, ne lako, došao do dovoljno podataka i jasne slike da rešim pitanje farmi. A kad je izvođenje već počelo — ispunjavali smo sprovedne listove za sprovednike istoke i napisali niz pisama u vezi s pregrupisavanjem stoke itd. — trebalo je stati pa čekati.

Ovaj mi zastoj pada vrlo teško iz nekoliko razloga. Prvo, što celi niz drugih tako važnih stvari čeka da bude rešen: pitanje ne toliko žita, koliko sušenja i mlevenja žita i pečenja hleba, celi niz drugih pitanja snabdevanja, onda raščišćavanje

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 683.

² Izveštaj je bio pripremljen 1 juna, ali, pošto je kurir ranije otišao (to se iz teksta vidi), napisan je drugi deo izveštaja 2 juna. Otuda u zaglavlju dva datuma.

³ Vidi dok. br. 108.

⁴ Vidi dok. br. 117.

f bolnica, bolesnika i personala, zabušanata i dembela, pretrpane uske pozadine, mase izbeglica, koji su danas počeli gurati i iz Sandžaka, jer se tamo kod Bobova i prema Slatini situacija pogoršala. Danas u podne Marko mi je telefonom iz Lijećevine, s obzirom na glasove o prodiranju Talijana ka Meštrovcu (mada je držao vest za panikersku), poručio da najhitnije organizujem seljenje magacina sa Rudina, jer ako izbiju na Meštrovac mogu tući Rudine artiljerijom. Istina, ni tada nismo mislili da ovde sve ispraznimo i preselimo u Pišće kako je tebe ne znam ko informisao da nameravam. Još manje sam nameravao da sve radionice prenesem u Pišće — nisam tamo hteo ni jednu. U Pišču sam mislio da bude magacin Gl. intendature, da tu bude veći deo hrane i ostaloga, da bude sedište Kom.[ande] durmit. područja, kao i same Gl. intendature. Kod toga i sada ostajem.

Situacija tamo dole nije mi poznata, ali iz tvoga pisma ne vidim nikakve promene od onda od kako sam ja pošao. Međutim, ovamo kad sam došao, sreo sam u blizini Rudina II brigadu. Danas eto i izbeglica i nekih komandanata koji su ostali bez vojske i funkcija. Čuo sam da brigada dolazi po tvom naređenju, što sam sebi objašnjavao' jedino željom da se brani Piva zbog ranjenika.

2/VI. Pošto mi je sinoeni kurir umakao, III tuđom greškom izmakao, nastavljam danas.

Stočne farme sa krupnom stokom trebale su biti na 4 mesita, i to 2 sa muznim kravama, a dve s jalovim govedima za meso. Muzne krave trebale su biti na Kapavici (Grabač Vrh) blizu Barnog Dola, i u Kulićima blizu Trse. Na oba mesta odlična paša za goveda. U Kapavici trebao je da bude rukovalac Krupež (čiji je sir i kajmak odličan), a u Kuliću agrom Jauković, koji je bio organizovao prve dve farme u Jezerima pa ih sada evakuisao u Pivu.

Rado primam Miku¹?- za rukovodioca; i dosad sam mislio da se može korisno upotrebiti. To ću laiko sprovesti.

Ali protiv premeštaja krava na Curevo ima ozbiljnih razloga. Te krave izdržale su dug i težak put od Čureva ovamo, koji ih je skoro upropastio. Tek poslednjih dana počele su davati sve više mleka. Ponovan put u Curevo, bojim se, potpuno će ih upropastiti i neće od njih biti nikakve fajde.

Još jedna primedba. Nemoguće je da osoblje farmi bude sastavljeno od samih rekonvalescenata i bolesnika. Oni bi nam brzo pogubili stoku. A onda za muženje i proizvodnju potrebni su ljudi koji znaju posao. Stavio sam i ja dosta bivših ranjenika, ali ima i veliki broj izbeglih ljudi, žena, dečaka i devojaka koje takođe negde treba zaposliti.

⁵ Mika Belić-Benvenisti

Krava muznih nema samo 90 nego blizu 200⁶. Mislim da sam stvari udesio tako da bi se od njih imala maksimalna korist.

Stari, treba ti meni da kažeš samo jedno: koja je teritorija sigurna, a ostalo prepusti meni, jer je inače teško nešto brzo i dobro stvoriti, a treba raditi brzo da bi bolnice i trupe videle korist od ovalike stoke koju imamo, i koja još pristije. Treba i bolesnici i trupe da osete preokret u snabdevanju.

Mislio sam da sinoć budem gotov s farmama, pa da likvidiram i druge stvari (bolnice, intendantura, žito, mlinovi, pekare, zabušanti i dembeli, bagaža pozadine, masa izbeglica, radionice itd. itd.).

Žurio sam se da svršim i radi toga što ne znam šta donosi situacija sa ove strane (od Bobova, koje su Talijani uzeli, i Meštrovca).

Odgovori mi — ako je moguće — na ovo: *S koje je strane Piva najviše ugrožena od prodora neprijatelja? Koji je onda pravac prema kome treba unapred obezbediti izvlačenje ranjenika i stvari? Imamo li uopste — ako bi se i Piva izgubila — kuda da vučemo ranjenike?* (Za jednog ranjenika na nosilima treba 12 ljudi.) Jednom reči, može li se danas neko parče teritorije smatrati sigurnim i koje je to parče, — pa ću se ja po tome ravnati, a sve ostalo prepusti meni.

Pošto nisam zbog ovog zastoja sve svršio sinoć, svršavam to tek danas u toku dana. Sve će farme biti stvorene po planu koji ti prilažem.⁶ Jedino krave ostaju tamo gde su (Rudine—Zeično) do tvoga odgovora. Ostaješ li kod toga da ih prebacimo opet u Curevo? Ili možda polovinu? Imaj na umu da švajcarske krave najgore podnose teški dugi put, jer su teške.

Molim te hitno pošlji onih 100 kila soli za muznu stoku u magacinu ka Pišču koji će od mene dobiti nalog u koju farmu koliko da posije. Sa solju s drugih strana obezbedio sam muznoj stoci mrs solju za juni i juli.

Slažeš li se s time da u Smriječnom i Stabni formiramo bolnice. Tamoi ima dobrih zgrada i mogle bi primiti možda i preko 300 ljudi.

O ostalim stvarima izvestiću te drugom prilikom. Sad žurim zbog kurira koji mora da pođe i ne može više da me čeka.

Mnogo te
pozdravlja
Siki

Mitra⁷ je odlična saradnica i sjajno mi pomaže, samo se žali da ja nju ništa ne pomažem.

⁶ Vidi dok. br. 117.

⁷ Mitra Mitrović

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JUNA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU DURMITORSKE UDARNE GRUPE ZA OFANZIVNO DEJSTVO PROTIV ITALIJANA I ČETNIKA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 161, str. 368—369.

BR. 120

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JUNA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU DURMITORSKE UDARNE GRUPE DA UKLJUČI U SVOJ SASTAV DRUGU PROLETERSKU NOU BRIGADU I OFANZIVNO DEJSTVUJE PROTIV NEPRIJATELJSKIH SNAGA KOJE IZBIJAJU NA PLATO PIVE¹

VRHOVNI STAB
2-VI-1942 g.

Drugu Cetkoviću i Kapi.

Mi smo vam bili naredili da na rekama isturite izviđačke delove sa automatskim oruđima, a da napravite jaku manevarsku grupu sa kojom bi udarili neprijatelja s boka i iz pozadine, ali tek pošto dublje zađe u Pivu.² Čudi nas da vi kao oprobani borci ovo niste razumeli. Vi ste bacili Proleterski bataljon u Dobri Do i tako ga potpuno iscrpli.³

Stavljamo vam na raspoloženje II Proletersku brigadu da ofanzivno dejstvujete na neprijatelja koji izbija na plato Pive. Zajedno sa vama ulazi u štab komandant i polit, komesar II Brigade. Sa jedinicama ima da komanduje na terenu rukom. Povežite se sa svim delovima.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2179.

² Verovatno se odnosi na dok. br. 94.

³ Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

Gledajte da što pre rešite ovaj zadatak kako bismo mogli II Brigadu uputiti na drugi teren.⁴

III bataljon II Brigade povucite u rezervu. Pazite da imate u rezervi izvesne jedinice, sposobne da se upotrebe u otsudnim momentima.

Pokrete opkoljavanja izvršite noću.

Hitno nas izveštavajte o razvoju događaja.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT N.O.P. i D.V.J.

BR. 121

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O DALJEM OPERATIVNOM DEJSTVU BRIGADE

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 162, str. 370—371.

⁴ Vrhovni štab je predviđao da sa Drugom proleterskom NOU brigadom izvrši manevar u pravcu Banjana (vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19-4, k. 2, i Zbornik, tom III, knj. 3 dok. br. 161), ali je, zbog nepovoljnog razvoja situacije u Pivi, od toga odustao.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 2 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA KONTROLISANJE PODRUČJA ČEMERNO—RAVNO—LIPNIK, BOČNO DEJSTVO NA NEPRIJATELJSKE SNAGE KOJE BI IZ AVTOVCA NADIRALE KA GOLIJU I RUKOVOĐENJE PARTIZANSKIM JEDINICAMA SA SVOGA PODRUČJA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
2-VI-1942 g.
14 časova

ŠTABU II BATALJONA I PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Primili srno vaše pismo od 31-V. Slažemo se sa naređenjem Štaba I brigade da se vaš bataljon pomeri u pravcu Čemerna i da kontroliše teren Čemerno—Ravno—Lipnik. Povežite se što tešnje sa našim III (Kragujevačkim) bataljonom koji se nalazi oko Zakmura—Izgori. Mi spremamo oko Krstača (Golijskog) jednu krupniju akciju u kojoj će učestvovati i naša II brigada. S obzirom na to što četnici prodiru od Nikšića u pravcu Krstača na Goliji, verovatno je da će četničke bande Popa Perišića iz Avtovca pokušati da im izađu u susret. U tom slučaju vi bi im trebali udariti u bok ili iz pozadine preko Lipnika.

Napominjemo da je teritorija na kojoj se vi sada nalazite i dalje u pravcu Borca i Zakmura za nas vrlo važna i da je treba dobro kontrolisati. Mi ćemo verovatno na tu teritoriju morati evakuisati deo naših bolnica i životnih namirnica.

Vi ste dobili naređenje od štaba I brigade da uzmete pod svoju komandu hercegovačke partizanske jedinice koje se nalaze na tom terenu. Mi se sa tim potpuno slažemo i nastojte da s tim jedinicama što više politički radite i u akcijama ih upotrebljavajte uvek zajedno sa našim iz Proleterske brigade. Podržavajte što tešnju vezu sa nama. U Miloševićima se nalazi jedna naša proleterska jedinica..² Kurire nemojte slati kao po-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2177.

² Verovatno se odnosi na Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

jedince već najmanje po trojicu i oni treba da budu veoma oprezni.

Odavde smo pre nekoliko dana vratili dva hercegovačka kurira, a zajedno sa njima je pošao naš delegat drug Vlatko Popović.³ Pravac njihovog kretanja bio je — Jugovići. Javite nam odmah da li su oni stigli do vas i gde se sada nalaze.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 123

KRAATAK DVOMESEČNI PREGLED REZULTATA NAJVA- ŽNIJIH BORBI I AKCIJA U CRNOJ GORI I BOKI¹

NAŠE BORBE I AKCIJE

Crna Gora i Boka

U toku mjeseci aprila i maja naše partizanske jedinice imale su čitav niz teških i uspješnih borbi sa okupatorskim snagama i četničko-krilaškim bandama. Partizani su se borili po raznim krajevima Crne Gore, iznenađujući neprijatelja na mjestima gdje se najmanje nađao, pojavljujući se ondje gdje ih nije očekivao. U tim neprekidnim bojevima partizani su zadali nekoliko teških udaraca kako okupatoru tako i njegovim četničko-krilaškim jedinicama, koje ne operišu samo po nalogu okupatora, nego i pod komandom njegovih oficira i zaštitom njegove avijacije i artiljerije.

Italijani i četnici izvršili su 13 aprila upad u Nikšićku Župu. Tom prilikom popalili su sela Laz i Bršno, a u samoj Župi opljačkali sve što im je došlo do ruku. Dva dana docnije

³ Omaška. Odnosi se na Vladimira Velebita-Vlatka.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, nalazi se u arhivi CK SKJ. Jednim delom je pisan latinicom i u arhivi zaveden pod br. 16613, a drugim delom je pisan ćirilicom i zaveden pod br. 4450. Dokumentat je pisan početkom juna 1942 godine.

partizani su izvršili protivnapad i poslije žestoke borbe neprijatelj je bio potučen, razbijen i istjeran iz Župe. Snage neprijatelja bile su velike. Pored italijanskih tenkova i artiljerije, neprijatelj je imao 1400 četnika dovedenih iz Kuća, Bratonožića, Bjelopavlića i Nikšića. U trodnevnoj bitci u Župi gubici neprijatelja su 100 mrtvih, i preko 200 ranjenih i zarobljenih. Ubijeno je i 6 oficira-četnika. Zaplijenjen je veliki ratni materijal, među ostalim 2 bacača i 4 teška mitraljeza. Na bojištu su nađene i opljačkane stvari, koje su odmah vraćene seljacima. Naši gubici su 12 mrtvih i 25 ranjenih.²

Krajem aprila došlo je kod Zagarača do velike bitke⁴ između naših partizanskih jedinica i četničko-krilaških bandi, sakupljenih i silom dovedenih iz svih krajeva Crne Gore. U ovoj teškoj i krvavoj borbi partizani su nanijeli strahovite gubitke neprijatelju. On je ostavio na bojištu 95 mrtvih. Broj ranjenih je 130. Plijen je bio 5000 metaka, 2 puškonaitraljeza i veća količina životnih namirnica. Naši gubici bili su 20 mrtvih i 30 ranjenih.

Dvadeset trećeg aprila, partizanske jedinice, poslije dugog i napornog marša, napale su položaje četnika u Gornjoj Morači. Napad je bio dobro pripremljen i planski sproveden. Otpor neprijatelja bio je brzo skršen, četnici su se nadali u divlje bjekstvo i čak su skakali u Moraču. Neprijatelj je imao 31 mftvog, osim utopljenih, veliki broj ranjenih. Pored toga zarobljeno je 35 četnika, od kojih su 34 poslije saslušanja pušteni na slobodu. Zaplijenjen je veći broj pušaka i nešto municije.⁴

Naše partizanske snage izvršile su do sada dva upada u Pipere. Prvi upad izvršen je 23 aprila u selo Radovče. U borbi koja se razvijala sa četničko-krilaškom posadom 2 četnika su poginula, a 20 ih je zarobljeno. Ovi su svi pušteni kućama. Drugi upad izvršen je 8 maja na liniji Kokotovo Ždrijelo — [Man.] Piperska Čelija. Protiv partizana⁵ borio se veliki broj četnika, među kojima i četnički bataljon iz Podgorice pod komandom poznatog izdajice Relje Piletića.⁶ U borbi je naročito nastradao ovaj bataljon. Poginulo je 29 četnika, ranjeno mnogo više, ali se tačan broj nije mogao ustanoviti. Zarobljeno je 15 četnika. Naši gubici su 4 mrtva i 5 lakše ranjenih.⁷

/ Naše partizanske jedinice izvršile su tri upada i u Bjelopavne. Prvi upad izvršen je 20 aprila u selo Šobajiće, drugi

² Opširnije o ovoj borbi vidi tom III, knj. 3, dok. br. 26.

⁹ Ovaj boj kod Zagarača bio je sredinom aprila 1942 godine. Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 40 i 45.

¹ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 43, 52 i 80.

⁸ Čitav naredni deo teksta otkucan je ćirilicom.

⁹ Pred završetak rata 1945 god. emigrirao.

⁷ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 80.

upad izvršen je 30 aprila, a treći 4 maja na liniji Oštrog — Kovački Dolovi, u dubinu sve do Taraša. Borbe su bile žestoke i krvave, naročito kod trećeg upada. Neprijatelj je imao velike gubitke: preko 60 mrtvih, više nego toliko ranjenih, 48 zarobljenih (petorica su odmah okrenuli puške na italijanske i četničke razbojнике). Zaplijenjeno je 65 pušaka, 1 puškomitraljez, 1500 metaka i mnogo raznog drugog materijala. Naši gubici u sve tri akcije bili su 3 mrtva i 11 ranjenih.⁸

U borbama oko Mojkovca, koje su se vodile od 4 — II maja, partizani su u nekoliko mahova zadali teške udarce četničkim bandama. Ukupan broj mrtvih četnika, prebrojanih od strane partizana, iznosio je u ovim borbama 169; ranjenih je bilo oko 100, a zarobljenih 34. Poslije izvršenih saslušanja svi zarobljeni seljaci, koje su četničke izdajničke vođe na silu ili na prevaru mobilisali, pušteni su kućama. Među mrtvim četnicima nađen je i poznati četnički razbojnik kapetan Rakovec⁹ i još nekoliko četnika-oficira. Plijen: 4500 metaka, 1 teški bacač, 2 teška mitraljeza, 7 puškomitraljeza. I naši gubici bili su veliki, ali u odnosu prema četničkim ipak mali. Partizani su izgubili 33 mrtva druga i 25 ranjenih.¹⁰

Okupator je 12 maja pokušao sa velikim snagama napad na naše položaje ispod Gradca u blizini Nikšića. Neprijatelj je poslije jake artiljerijske pripreme izvršio juriš, ali je bio odbijen. Sjutradan, opet poslije jake artiljerijske vatre, pokušao je sa jurišem, ali je ponovo bio, uz velike gubitke, odbijen. Položaj ispod Gradca držala je samostalna Lovčenska četa koja se u ovim borbama držala neobično hrabro i koja je pokazala divan primjer masovnog heroizma. Borci Lovčenske čete pustili su, prilikom oba juriša, italijanske vojnike u svoju neposrednu blizinu i onda ih kosili mitraljezima, puškomitraljezima i puškama. Prema izvještaju komandira ove čete Nikice Strugara i političkog komesara Mirka Burića, Talijani su u ovim borbama imali oko 300 mrtvih i ranjenih. Gubici ove junačke čete u ovim borbama iznosili su 7 mrtvih i 5 ranjenih.¹¹

Drugi udarni bataljon Zetskog odreda izvršio je 13 maja napad na položaje četnika na Kablenoj Glavi. Borci ovog Udar-nog bataljona približili su se neprijatelju na 15—20 metara i tada ga žestoko napali na njegovim utvrđenim položajima. Utvrđeno je da je tom prilikom poginulo 34 četnika, uglavnom Kući, a među njima i petokolonaški vođa, bivši potpukovnik Savo Vujošević. Naši gubici bili su 7 mrtvih i 12 ranjenih. Ovako veliki naši gubici nastali su usljed toga, jer su borci ovog

⁸ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 80.

⁹ Redakcija mu nije mogla ustanoviti tačno ime.

¹⁰ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 64, 80, 85, 88 i 95.

¹¹ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 104.

junačkog bataljona bili iznenađeni žestokom bočnom vatrom. Da nije došlo do većih gubitaka treba pripisati u prvom redu hrabrosti, kao i pametnom i umješnom vođenju jedinice od strane komandanta Drugog udarnog bataljona, bivšeg aktivnog poručnika jugoslovenske vojske, druga Milovana Šaranovića, koji je znao da spriječi ubitačnije posljedice neočekivane bočne vatre.¹²

U drugoj polovini mjeseca maja Treći udarni bataljon »BAJO SEKULIĆ« poslije teških borbi kod Mojkovca naišao je na planini Javorje na veće snage neprijatelja, prihvatio borbu i uništio 20 četnika, ne pretrpjevši sam nikakve gubitke.

Krajem maja pokušala je peta kolona da zavlada Golijom. Ali, zahvaljujući brzom intervenciji partizana¹ Trećeg udarnog bataljona Žetskog odreda ovaj izdajnički pokušaj ugušen je i slomljen. U kratkim borbama razbijeni su četnički banditi i Golija je očišćena. Gubici neprijatelja iznose 3 mrtva, više ranjenih i 1 zarobljeni. Naši gubici: 2 mrtva i 1 ranjen.

Grahovski i crmnički partizani izvršili su 2 maja jednu vrlo uspješnu akciju u Krivošijama. Oni su napali četničko-krilaške razbojнике koji su bili zarobili 7 partizana i spremali se da ih predaju Itaiijanima. Ovom akcijom oslobođeni su ovi zarobljeni partizani, a ubijen je poznati zlikovac i petokolonaš Simo Samardžić.

Zaštitne partizanske patrole izvršile su 1 juna jedan veliki podvig. One su, na Javorku, vještima zasjedama, dočekale mnogo jače snage neprijatelja, pustile ih u svoju neposrednu blizinu i onda otvorile vatru. Neprijatelj je ostavio na bojištu 20 mrtvih. Isto tako imao je i veliki broj ranjenih. Partizani nijesu imali gubitaka.¹³

POHVALE

Ovim pohvaljujemo samostalnu Lovčensku četetu koja je pokazala divne primjere masovnog junaštva u mnogim bitkama sa okupatorom i njegovim slugama, četničko-krilaškim razbojnicima i koja se naročito istakla u dvodnevnim borbama ispod Gradca u blizini Nikšića, potvrđujući i ovdje svoju veliku hrabrost, umješnost u borbi i odanost narodu.

Veljko¹⁴

¹² Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 106.

¹³ Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 159.

¹⁴ Milovan Đilas

**IZVEŠTAJ MOŠE PIJADE OD 3 JUNA 1942 GOD. VRHOV-
NOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU
TITU O PROBLEMU ISHRANE OPERATIVNIH JEDINICA
KONCENTRISANIH NA PLANINOPIVSKOJ I ŽUPOPIV-
SKOJ PROSTORIJI¹**

Dragi Tito,

Situacija u pogledu žita sledeća je:

Svega žita, od Plužina i [Pivskog] Manastira do Šćepan Polja, ima oko 15.000 k[ilo]grama.

Od toga treba hraniti:

Trupe oko crnog. Gl. štaba	računam	800
I durmitorski bat.		160
II	„	115
III	„	166
I bat. I prolbrig.		300
III bat. II		175
I komski bat.		150
II	„	174
Tri bat. II prolbrig.		700
Dva bat. I prolbrig. ² (kod Šć.fepan] Polja ne		
.mogu se više hraniti žitom na terenu		
i trebaju ga od nas)		500
Sandžačke trupe (nemaju zrna žita i trebaju		
od nas)		900
Bataljon i straža kod V.Š.		350
Bolnice (sa osobljem)		800

5290

Pozadina nije uračunata, a ona nije mala (straže, farme, komande, kuriri, radnici, izbeglice itd.).

Mislim da ne preterujem — a podbaciti mogu — ako kažem da hranimo oko 7000 ljudi.

Još nisam uneo u račun novi bataljon Pivljana, ni jedan bosanski na Uzlupu.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 684.

² Odnosi se na Treći i Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade. Kasnije, upućeni na područje Izgori—Čemerno, oni su sa Drugim bataljonom Prve brigade i Severnohercegovačkim NOP odredom sačinjavali udarnu grupu za suzbijanje četničkog prodiranja od Gacka i Nevesinja.

Računajmo nek je samo 7000 ljudi na 15.000 kila žita — to je nešto preko 2 kila na čoveka i trajalo bi 10 dana ako bi se davalo samo 200 grama žita na čoveka dnevno.

Izvoru za žita nema — osim u nekom prodoru u žitne krajeve.

Treba najhitnije resiti: da se daje 200 pa čak i 150 grama žita dnevno na čoveka i to kao ukupno davanje (tj. ne dajući pored toga još neku količinu brašna za supu).

Zato se mora povećati meso'.

Ali kad se malo bolje pogleda, vidi se da ni tu naše bogatstvo nije veliko:

Muznih krava	195
Muznih ovaca i koza	1893
Krupne jalove stoke svega	263
Jalovih ovaca i koza	2769
Jagnjadi i jaradi oko	1500

To bi moglo biti mesa oko 40.000 kila. To znači manje od 6 kila na čoveka.

Ako smanjiš žito na 200 gr. i daš ljudima 750 gr. mesa, treba ti dnevno 5250 kila, dakle ima mesa za nedelju dana.

U isti mah sa svih strana čuješ zahteve za poboljšanjem hrane. Marko večeras javlja za dva prol. bat. (iz I brig.)³ koji su došli na nekoliko dana kod Šć. Polja na odmor — i traži poboljšanje hrane. Ti su ljudi dosad imali hleb od 400 gr., sad treba da im poboljšaš — smanjujući na 200 gr.

A posle nedelju dana?

U ovaj mah došao je kurir koji mi je od dr. Božovića⁴ doneo pismo iz Podmilogore. Javlja da su četnici ušli u selo Crnu Goru. Ranjenici evakuisani iz Podmilogore u Trsu i Unač. I to stalno premeštanje ranjenika dokle može ići?!

Žita na Rudinama ima preko 7000 kila, u predelu Pišće —Krstac—[Pivski] Manastir preko 8000. Zato se odavde više ne može slati dole.

Sada, s tim ciframa, celi moj i Mitrin⁵ rad od 3 dana i noći oko farmi izgleda skoro komičan. Sve farme jalove stoke —J biće pojedene za 10 dana.

Nema vremena da čekam na tvoju odluku nego moram narediti odmah smanjenje hleba na 200 grama i povećanje mesa na 750 grama, a za supu 50 gr. brašna. Uputiću jalovu stoku, krupnu i sitnu, tako da budu blizu trupa koje treba snabdeti.

³ Odnosi se na Treći i Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade.

⁴ Boro Božović

⁵ Mitra Mitrović

Krave ću evakuisati prema Ćurevu — gledajući da idu u etapama, da ne propadnu sasvim.

Da se Štulac neće odbraniti i da će neprijatelj izaći na [s.] C. Goru bilo mi je jasno. Čini mi se drukčija stvar sa Sušicom. Ne da isključujem da mogu preći, ali držim da ih tu možemo tući— pod uslovom da ne provale od Komarnice. A i onda sa tolikim našim snagama.

Došao je momenat za velike odluke. Za smele poteze, ma koliko možda bili i tragični (mislim na sudbinu tolikih ranjenika, invalida, onespoboljenih, bolesnih i izbeglih partizana).

Probiti se nekuda sa svima tim našim snagama skoncentrisanim na tako usko zemljište koje ne može da ih hrani.

Ja očekujem od tebe tu odluku, taj smeli potez.

• SMRT FAS. — SLOBODA NARODU!

tvoj
Šiki

Rudine 3/VI/42

1 sat

Prilažem ti kratki izveštaj intendanta Gl. štaba za Sandžak.[®]

Ovog časa primih tvoje pismo od noćas.⁷ Postupiću po njemu. Dogovoriću se s Markom.

Javi kuda da uputimo sandžačke trupe ako budu htele i one u Pivu.

Po tvom pismu izgleda da sinoć do ponoći još nisi bio obavešten da su četnici ušli u C. Goru (selo). Sad čujem da mitraljezom i bacačem tuku Nedajno.

Dr. Božović je ostao na Uncu kuda mu sad šaljem tvoju naredbu.⁸

Ja s Mitrom krećem rano ujutro preko Unča na Pišće i k tebi.

S. F. — S. N.!

tvoj
Šiki

Idem na telefon da se dogovorim s Markom.

⁸ Dovde je tekst pisan mastilom a odatle do kraja olovkom.

⁷ Redakcija nije uspela da pronađe ovo pismo.

⁸ Vidi dok. br. 113.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOŠLAVIJE DRUGA TITA OD 3 JUNA 1942 GOD. BORU
BOŽOVICU DA U MRATINJU FORMIRA BOLNICE I U
NJIH UPUTI RANJENIKE, DA BORCE SPOSOBNE ZA
BORBU UPUTI U OPERATIVNE JEDINICE, A REKONVA-
LESCENTE NA VUCEVO RADI ČUVANJA STOKE¹**

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
3-VI-1942 g.
12 časova

Dr. Božoviću.

1. Potrebno je u Mratinju ustanoviti bolnice. U ove bolnice treba otpočeti upućivanje težih ranjenika. To treba tako upućivati da ne izazove kakvu paniku u Pivi. Isto tako u pravcu Mratinja treba evakuisati i ostale ranjenike. Dakle, to je vaš pravac za bolesnike i ranjenike.

Potrebno je da sve sposobne uputite u svoje jedinice;

2. Drugove koji su nesposobni za borbu kao i rekonvalescente treba uputiti preko Mratinja u stočnu farmu na Vučevu. Dobro je da ti drugovi sa sobom nose i oružje. Oni treba da čuvaju stoku.

3. U Zakmuru se nalazi jedan naš bataljon,² dok se drugi nalazi u Izgorima.³ Prema tome, čitav taj predeo je potpuno obezbeđen.

Napominjemo da bi i bolnica u Izgorima mogla doći u obzir za evakuaciju izvesnih lakših ranjenika. U krajnjoj nuždi neki lakše ranjeni mogli bi ostati kod farme na Vučevu.

Ovo neka vam bude direktiva u vašem radu.

S drugarskim pozdravom,

J - SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2516.

² Odnosi se na Treći bataljon Prve proleterske NOU brigade.

³ Odnosi se na Drugi bataljon Prve proleterske NOU brigade.

DIREKTIVA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 JUNA 1942 GOD. MOŠI PIJADE O NAČINU PREBACIVANJA RANJENIKA U MARTINJE I OBEZBEĐENJU NJIHOVE ISHRANE

Objavljena u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 163, str. 372.

BR. 127

UPUTSTVO VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 3 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O DALJEM RADU I OBAVEŠTENJE O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U PIVI I HERCEGOVINI¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Marku.

Primili slno juče tvoje pismo² kao i pismo Sandžačkog štaba i ostalo. Raspored trupa koje su zauzele položaje II Brigade je dobar, samo ne znamo koja je to Slatina koju navodiš u pismu i u kojoj je smešten jedan sandžački bataljon. Ako je to Slatina kod Čajniča, onda je to suviše daleko i treba taj bataljon odmah prebaciti preko Četotine na ovu stranu. Pripremanje napada na Foču je sada necelishodno ukoliko Talijani prodiru sa četnicima u pravcu Ljubišnje i Čelebića. Napad bi imao svrhe samoi u tom slučaju ako ne bi pretila nikakva opasnost od strane Pljevalja i Meljaika. No prema svemu izgleda da će Talijani gurati dalje ka Čelebiću i u tom slučaju treba povući sandžačke jedinice preko Uzlupa u Pivu. Sandžačkom štabu saopšti da nema smisla više se upuštati u onakve žestoke fron-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 559.

² Vidi dok. br. 116.

talne borbe sa Talijanima koje nanose toliko žrtava a ipak nema izgleda da ih se razbije i vrati natrag. Ukoliko se sandžačke jedinice povuku preko Uzlupa u Pivu, onda sve te jedinice uputiti preko Kruševa u Vrbnicu, Zakmur i kod Borča. One bi se ovde odmarale i ujedno bi preuzele dužnost III Kragujevačkog bataljona da kontrolišu tu teritoriju koja, s obzirom na situaciju u Pivi, postaje za nas vrlo važna. Prebacivanje tih jedinica može početi odmah, sukcesivno, ukoliko postoji opasnost da se rasipaju ili su suviše izmorene.

Kada stignu jedinice Sandžačkog odreda³ na teritoriju Kragujevačkog bataljona, onda taj bataljon uputiti u Izgore gde će dobiti daljnja naređenja.

Žito, stoku i ostale namirnice postepeno treba prebacivati preko Kruševa negde oko Cureva, Popovog Mosta i u okolna sela. Jedan deo može da se smesti i u Mratinju.

Bolesnike, ukoliko dolaze novi, upućivati u Mratinje do daljnjega.

Ti sa Veljkom⁴ ostani još tamo gde jesi i tek u slučaju prebacivanja čitavog Sandžačkog odreda kreni u Mratinje. Tamo preuzmite brigu o razmeštaju namirnica i sandžačkih trupa na tom teritoriju. Čelebički bataljon po mome bi trebalo povući odmah preko, na teritoriju Zakmura iiii Borča, tako da bude zajedno sa Kragujevačkim bataljonom.

Onu stoku od 80—90 krava treba smestiti oko Vučeva i tamo će stići jedan stari iz Nove Varoši, Benvenisti⁵ koji će preuzeti brigu oko stoke.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3-VI-1942 g.

U t o

(M . P .)

P.S. Situacija u Pivi i Hercegovini je prilično ozbiljna. Četnici su već prodrli do Pive sa dve strane. Sa strane Zabljaka do sela Crne Gore i od pravca Savnika do Dobrih Doli⁶ i s druge strane do G. Brezne. Mi sada koncentrišemo trupe radi kontranapada i uništenja ukoliko je to moguće. U Hercegovini je situacija u Crnoj Gori vrlo rđavo delovala jer su se i tamo počeli raspadati udarni bataljoni koji su pre pravili čuda. I tamo

³ Odnosi se na partizanske jedinice sa područja Glavnog štaba NOP i DO za Sandžak.

⁴ Pavle Ilić

⁵ Mika Belić

⁶ Dobrog Dola

Vrhovni Štab
narodno-oslobodilačke Partizanske
i Dobrovoljačke Vojske Jugoslavije

Dragu Marku.

Primili smo juče tvoje pismo kao i pismo Sandžačkog Štaba i ostalo. Raspored trupa koje su zauzele položaje II Brigade je dobar samo ne znamo koja je ta Slatina koju navodiš u pismu i u kojoj je smešten jedan Sandžački bataljon. Ako je to Slatina kod Čajniča onda je to suviše daleko i treba taj bataljon odmah prebaciti preko Četine na ovu stranu. Pripremanje napada na Vuču je sada neobično beznačajno ukoliko Talijani prodiru sa četnicima u pravcu Ljubinje i Čelebića. Napad bi imao svrhu samo u tom slučaju ako ne bi pretila nikakva opasnost od strane Plevlje i Metkaja. No prema svemu izgleda da će Talijani gurati dalje ka Čelebiću i u tom slučaju treba povući Sandžačke jedinice preko Ušupa u Pivu. Sandžački Štab snopšiti da nema misli više se upuštati u onakve besmislene frontalne borbe sa Talijanima koje nemaju nikakve šanse a ipak nema izgleda da ih se razbije i vrati natrag. Ukoliko se Sandžačke jedinice povuku preko Ušupa u Pivu onda sve te jedinice uputiti preko Kruševa u Vrbicu, Zakmr i kod Borača. One bi se onda odmarale i ujedno bi preuzele dužnost III Kragujevačkog bataljona da kontrolišu tu teritoriju koja se obzirom na situaciju u Pivi postaje za nas vrlo važna. Prebacivanje tih jedinica može početi odmah ukoliko postoji opasnost da se rasipaju ili su suviše izmorene.

Kada stignu jedinice Sandžačkog odreda na teritoriju Kragujevačkog bataljona onda taj bataljon prebaciti na teritoriju koja se sada nalazi na narednjem.

Sti preko Kruševa

načinjen
prebacivanje
razmatranje
po tome bi to
da bude sajed

u čemu će stići
ako steko.

gledati pošto
načinjen prebacivanje

Ukoliko se polično ostavlja jedinici su ve
štaba do sela Dvora Gore i od pravca
na teritoriju. U sada koncentrisano trupa
Hercegovini je situacija
raspadati udarni batalj
et. Talijani u pravcu ja
gradine i kod Borača.
tih jedinica i imao je
tak do Sitnice, ali de
su svadbu četnicima.

je izvršen veliki pokret Talijana u pravcu Južne Hercegovine i to je izazvalo demoralizaciju i kod pozadine i kod boraca. Dolazak I Brigade tamo sprečio je daljnje raspadanje vojnih jedinica i imao je ogroman odjek kao zimus u Bosni. Crni⁷ je sa Lolom⁸ odjurio čak do Sitnice, ali će se vratiti jer imamo nameru da u Goliji priredimo neku veću »svadbu« četnicima.

BR. 128

**UPUTSTVO VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD 3 JUNA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU DURMITORSKE
UDARNE GRUPE O NAČINU DEJSTVA I PRAV-
CIMA POVLACENJA POSLE IZVRŠENE ZAŠTITE EVA-
KUACIJE POZADINSKIH USTANOVA IZ PIVE**

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 164, str. 373—375.

BR. 129

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE
OD 3 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DURMITORSKOG NOP
ODREDA ZA PREBACIVANJE SNAGA U SELO BORIČJE
I POJAČANJE POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA**

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 166, str. 376—377.

⁷ Sreten Zujović

⁸ Iva Ribar-Lola

NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 3 JUNA 1942 GOD. ŠTABU ROMSKOG NOP ODREDA ZA FORMIRANJE UDARNE GRUPE I POJAČANJE POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 165, str 375—376.

BR. 131

NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVIČA OD 3 JUNA 1942 GOD. KOMANDANTU MESTA ČELEBIĆ DA MOBILIŠE POTREBNA SREDSTVA ZA EVAKUACIJU POZADINSKIH DELOVA GLAVNE INTENDANTURE VRHOVNOG ŠTABA, SUZBIJA NEPRAVILNE REKVIZICIJE I PRAVILNO OBJAŠNJAVA PREDUZETE MERE ZA PODMIRENJE NAJOSNOVNJIH POTREBA¹

Drugu Milanu Vukoviću,

komandantu mesta Čelebić.

Potrebno je da odmah izvršiš mobilizaciju što većeg broja tovarnih konja sa opremom i da ih uputiš na Rudine za potrebe Glavne intendanture. Na polasku konje treba dobro nahraniti i po mogućnosti poneti nešto rezerve hrane. Vlasnicima konja izdati propisan revers na upotrebu konja za jedno određeno i kraće vreme. Ukoliko nemaš besposlenih i za konjovodce upotrebljivih ljudi, mobilizuj vlasnike konja ili neke druge seljake. Neka i oni ponesu za sebe hrane bar za dva dana. Vlasnicima konja treba reći, ukoliko ne idu uz svoje konje, da će im se isti posle obavljenog posla povratiti. Ukoliko se neki konj, od nas mobilisan na određeno- vreme i za određeni posao, nije po-

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2185.

vratio vlasniku, bilo aljkavošću naših ljudi, bilo iz nekih drugih razloga, treba odmah povesti istragu i utvrditi gde je konj i na kome je odgovornost za nevraćanje konja. Mi ne možemo dopustiti takve neozbiljnosti u postupanju sa seljacima koji su zaista mnogo dali za potrebe partizanske i dobrovoljačke vojske u toku 4 meseca našeg bavljenja na toj prostoriji. Obavešteni smo da je II brigada, kao i neke druge naše jedinice, nepravilno vršila rekviziciju, ne samo konja, naročito jahaćih, nego i ostalih životnih namirnica. Tvoja je dužnost bila da ovakve slučajeve proveravaš, utvrđuješ i na licu mesta rešavaš u duhu naših naredaba i načina našeg postupanja prema seljacima. Mi ne smemo dozvoliti da nas čak i poštene ljudi upoiredjuju sa raznim četničkim bandama. To šteti našem uticaju i ruši ugled naših partizanskih vlasti. Bilo je slučajeva da pojedinci, samovoljno ili ne, uzimaju konja bez reversa, oduzimaju ljudima do poslednje košulje na leđima. To se ne sme činiti čak ni pod izgovorom da je dotični kulak i tome si.

Najveći uspeh fašističkih bandita: okupatora i četnika bio je poslednjih dana u tome što su sa planine Ljubišnje zapienili i oterali u svoje baze ogroman broj sitne i krupne stoke. To se ne može povratiti, ali treba preduzeti mere u pravcu ukazivanja seljacima na štetne posledice njihovog udaljavanja sa stokom od naših jedinica. Savetovati im povratak u blizinu naših jedinica, a u slučaju da budu ugroženi od neprijatelja mogu svu svoju stoku prebaciti s ove strane Tare, jer na prostoriji Zakmura ima dobre ispaše i tamo se mogu odlično smestiti.

Ljudstvo iz radne kolone koje si poslao pre neki dan ovamo raspoređeno je na razne poslove a ostatak, . . . poslat je u Curevo na obrađivanje napuštene zemlje i slične poslove. Nemoj dozvoliti da oko tebe sede besposleni ljudi, poznati za bušanti i simulanti. Ili ih sam zaposli ili ih pošalji ovamo radi zaposlenja. Takvi ljudi koji se vucaraju po selima ostavljaju loš utisak na seljake i od toga trpi naš ugled.

Ako se Milan Rakić² momentalno ne nalazi na nekom specijalnom poslu koji ne bi mogao napustiti, pošalji ga ovamo radi izvesnih obaveštenja i radi njegovog rasporeda na određen i staljni posao.

Obavesti nas o realnijim mogućnostima ishrane sandžačkih jedinica na toj prostoriji i o tome šta je do sada preduzeto. Nastoj, zajedno sa ostalim odgovornim drugovima, da svaka naša mera bude dobro primljena i objašnjena seljacima. S obzi-

² Kao komandant Drugog bataljona Druge proleterske NOU brigade poginuo 4 decembra 1943 god. u Koševini, iznad Prijepolja, u borbi protiv Nemaca.

rorn Pa blizinu neprijatelja, a i inače, ne smemo izazvati nera-
spoloženje seljaka prema našim merama, mada smo prinuđeni,
bez obzira na izvesna gundanja, obezbediti naše najnužnije
potrebe.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

3-VI-1942

(M. P.)

BR. 132

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA I PAVLA ILIČA
OD 3 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP
I DV JUGOSLAVIJE, DRUGU TITU O POVLAČENJU JE-
DINICA GLAVNOG ŠTABA NOP I DO ZA SANDŽAK, NJI-
HOVOM NOVOM RASPOREDU I NAČINU DALJE BORBE¹**

Druže Stari,

Posle potiskivanja sandžačkih snaga sa Ljubišnje planine,
mi srno, zbog nedostatka municije i zamorenosti jedinica, bili
prinuđeni da ih povučemo na prostoriju Čelebića na odmor.

Na toj prostoriji zauzet je sledeći raspored: Zlatarski
bataljon, jačine 195 boraca, u s. Rijeka i Čelebiću sa zadatkom
da izviđa i zatvara pravac: Meljak—Čelebić; I prijepoljski ba-
taljon (115 bor.) u s. Selište da izviđa i zatvara pravce od Lju-
bišnje preko Konjskog Polja i Rajkovića; II prijepolj. bataljon
(120 bor.) u s. Meštrovac da izviđa prema Ljubišnji i zatvara
pravac Pandurica ([k.] 1680) — s. Velenići — Uzlup; Kombino-
vani dragoč.-čelebički bataljon (140 bor.) smešten je u s.
Zlatni Bor i s. Toholj sa zadatkom da upućuje po jednu četu
da izviđa Foču i zatvara pravac preko Zlatnog Bora ka Uzlupu.
Njihov mnogo važniji zadatak od ovog je [da] politički rade
na ovom terenu i prikupe odbegle dobrovoljce iz opštine Dra-
gočavske i Čelebičke.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg.
br. 878.

Pljevaljski odred (2 bataljona, oko 230 boraca), zbog njegove velike zamorenosti i vrlo oskudne municije, bili smo prinuđeni da povučemo u Šćepan] Polje da se odmori, reorganizuje i da kontroliše pravce koji izvođe ka Šć. Polju. Mileševski bataljon, sada četa od 66 boraca, čuva stražu na Uzluhu.

Iz iskustva znamo da Talijani najpre tuku bacačima položaje na kojima pretpostavljaju ili znaju da se nalazimo, pa onda preduzimaju napad pešadijom. Mi smo uvereni da svaki njihov napad pešadije možemo odbiti, ali naši borci teško izdržavaju vatru bacača i zbog toga su često prinuđeni da otstupe s položaja i ne sačekavši napad pešaka. Zato smo resili da izradimo pokrivena mitr. gnezda, sigurna od direktnog udara bombe bacača. Dosada smo uspeli da utvrdimo Šćepan Polje, a juče smo počeli da utvrđujemo i Uzluh. Ovo utvrđivanje izvođe naši pioniri sa desetak mobilisanih muslimana.

Mi ćemo nastojati da sa ovim snagama odbranimo ovu teritoriju, a ako nam se pruži zgodna prilika preći ćemo i u napad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom,

**Veljko
Marko**

3 juna 1942 g.
10 čas.

**UPUTSTVO ALEKSANDRA RANKOVICA OD 3 JUNA 1942
GOD. LENKI MAESTRO O ORGANIZOVANJU SMEŠTAJA
ISHRANE I RADA KOD IZBJEGLICA IZ SANDŽAKA I U
RADNOJ KOLONI, O POLITICKO-PARTISKOM RADU ME-
ĐU NJIMA I ZAKMURSKIM SELJACIMA I O PRIHVATU
DELOVA GLAVNE INTENDANTURE¹**

Za drugaricu Lenku²

Curevo

Prilikom tvoga polaska u Curevo sa izbeglicama bila si učinjena odgovornom za njihovo smeštanje i zbrinjavanje uopšte. Da bi taj posao izvela što uspešnije rečeno ti je da se povežeš sa III bataljonom I brigade. Sta. si učinila i kako si izvršila te zadatke mi još ništa, ne znamo³, jer nam nisi poslala izveštaj iako ti je to istovremeno stavljeno u dužnost. Od III bataljona obavešteni smo samo utoliko da vam je on pružio potrebnu pomoć, ali to nije dovoljno, jer tek ti možeš obavestiti kakvo je stanje tamo ne samo u pogledu smeštajnih prilika, nego i kakvo je raspoloženje među izbeglicama. Nesumnjivo, biće nezadovoljstva, biće i demoralisanih, ali sve se to može sprečiti ako se među ljudima bude politički radilo.

Da bi se gornji zadaci mogli ostvariti, potrebno je cdmah pronaći sve članove Partije i formirati partisku ćeliju. Komunisti i ćlanovi Partije, gde god se nalazili i u kakvim god prilikama bili, moraju se odmah povezati i oformiti partijsku organizaciju. Samo tako pojedinci će moći da dadu od sebe sve što mogu i što se od njih traži. Osim rada među izbeglicama vaš zadatak je da, zajedno i u saglasnosti sa III bataljonom, radite i među zakmurskim seljacima. U tom kraju ranije se nije politički radilo, tek u zadnje vreme nešto je bilo pokušano. Time se može objasniti zaostalost tamošnjih seljaka i uspeh nekoliko bandita u nesmetanom izvođenju poznatog zločina nad našim vojnim rukovodićima u dobrovoljaćkim jedinicama.³ Eto vidiš, vaš sektor rada nije ni uzak, ni neznakaian. Rad treba postaviti pravilno i ne gubiti ni jedan čas uzaludno. Za ostvarenje postavljenih zadataka, bez sumnje, vaše snage dosta su slabe, ali za koji dan možete sigurno računati na neke drugove koji će vam pomoći u radu.

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 736.

² Lenka Maestro

³ Vidi dok. br. 7R.

Juče vam je, svakako, došao prof. Nedeljković.⁴ On nije član Partije, zapravo pre nekoliko meseci je isključen iz Partije zbog nekih sitnijih grešaka, ali vam i kao takav može pomoći u izvesnom političkom radu: održavanje konferencija, organizacija nabavke životnih namirnica i uređenje vašeg života uopšte. Razume se da ništa ne može raditi bez vaše kontrole i on već zna da obavezno podleže kontroli Partije, odn. [osno] vašoj kontroli tamo. Pitanje njegovog članstva biće za koji dan rešeno, možda i povoljno za njega.

U vezi sa novim rasporedom radne kolone izvesni njeni delovi upućeni su u Gurevo, na smeštanje i zaposlenje . . . među njima ima i dobrih, poštenih i za narodno-oslobodilačku borbu zaslužnih seljaka, koji usled starosti i iznemoglosti nisu više sposobni za boračke jedinice, niti za neke teže i odgovornije poslove. Osim takvih, silom prilika, posle evakuacije Foče, tamo su zapali i neki dobri borci, koji su ili ranjeni ili promrzli, pa usled toga izbačeni iz borbenog stroja. Eto o svim ovim stvarima vi kao partijci morate voditi računa i ne smete ni u kom slučaju sve ljude iz takozvane radne kolone podjednako merititi. Vaš politički rad mora obuhvatiti i ove ljude. Nastojte uvući u aktivniji rad najbolje i najzaslužnije borce iz tih redova.

Vaš rad će biti pravilan i koristan za našu stvar ako budete umeli zaposliti svakog čoveka. Tamo ima napuštene zasejane, "ali neobrađene zemlje, napuštenih i neuređenih kuća — sve to treba imati u vidu i preduzeti hitne mere za dovođenje u red svega što nam može poslužiti. Za koji dan biće prebačena naša stoka u neposrednu vašu blizinu, pa je potrebno da u tome pomognete i prethodno učinite sve pripreme za prihvatanje i smeštanje stoke i čuvara iste. Treba urediti štale, kuće ili kolibe za stanovanje itd, Stoka će biti upućena i smeštena u Vučevu.

Naše rezerve u hrani na izmaku su, pa zato moramo voditi računa u prvom redu o potrebama naših boraca na položajima. Osim ljudstva iz radne kolone na teret izdržavanja pašće svakako i jedan deo izbeglica. Od vas samih zavisi koliki će broj takvih biti. Treba savetovati svakome koji igde ima nekog svog rođaka ili poznanika da pođe tamo i time nas rastereti mnogih izdataka. Ishranu i sve drugo trebalo bi obezbediti na prostoriji Zakmura. To ćete postići povezivanjem sa narodnooslobodilačkim odborima, ukoliko oni postoje, ili uz pomoć pojedinih odbornika, koji u svakom slučaju postoje. U vašem radu predviđa se i stvaranje NOO ukoliko oni ne postoje u ovom ili onom selu. Razume se da rad u tome pravcu morate koordinirati sa III bataljonom, jer će se isti uspešno sprovesti samo u naslonu na njega.

⁴ Dušan Nedeljković

U vašem životu i radu mora se zavesti -jedan red odgovarajući uslovima pod kojima živite i radite. Najidealnije bi bilo imati sve ljude u zajednici, ali za prvo vreme nećete to ostvariti sa onima koji imaju nešto od svoje lične imovine, no svi oni koji padaju na teret našeg izdržavanja, tj. izdržavanja od tamo prikupljenih životnih namirnica, moraju se bezuslovno hraniti na jednom kazanu.

Da bismo imali potrebne podatke o ljudima, kako izbeglicama tako i onima iz radne kolone, poslali smo vam dva primerka formulara koje morate najhitnije ispuniti i dostaviti nama. Po jedan primerak možete imati i vi, radi boljeg pregleda i poznavanja ljudi s kojima radite.

Slaćemo vam redovno vesti i sve druge materijale s kojima ćemo raspolagati.

Ovo pismo pročitajte na vašem sastanku, pošaljite nam izveštaj o dosadašnjem radu i šta i kako ćete u buduće raditi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Liječevina 3-VI-1942

Marko

BR. 134

OBAVEŠTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 3 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGU TITU O ZATIŠJU NA POLOŽAJIMA, O PROBLEMU ISHRANE I O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU KOMBINOVANOG CELEBIČKO-DRAGOCAVSKOG BATALJONA¹

Druže Stari,

u toku današnjeg dana nema ništa značajnije na ovdašnjim položajima. Talijani su se povukli u Bobovo dublje i više ih naše patrola ne viđaju. Neprijatelj ne kreće sa Ljubišnje. Izgleda da je zahvaćeno mnogo goveda i ovaca i otera.no u pravcu Bobova. To je bilo moguće zato što su seljaci svu svoju stoku oterali pod Ljubišnju. Ovo im je dobar dokaz četničkog i talijanskog »prijateljstva«.

Ishrana naših jedinica na čelebičkoj prostoriji postaje sve teža jer su sve rezerve u seljaka na izmaku. Čelebićani su se

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 618.

dobro napregli i dosta su dali sa svoje strane. Ovo se mora imati u vidu kod opšteg plana ishrane naših trupa. Na domaku smo nove letine, ali još prilično treba čekati. Moramo učiniti sve da i poslednje rezerve sakupimo.

Kako je hrana postala najosetljivije pitanje i za nas i za seljake, to moramo biti veoma taktični u ophođenju sa seljacima. II brigada je -u tom pogledu pravila neoprostive greške. Uzimala je žito-, rruleko i drugo od jednog domaćina po nekoliko puta. Rekvirirano je od seljaka do poslednje košulje na ledima. Od Tatka Jovičića, *kulaka* iz Zlatnog Bora, oduzeto je svih 8 konja i povedeno uz Brigadu. Kao i mnoge druge stvari, oduzet mu je i poslednji jahači konj bez reversa. Ovo mi pomalo liči na ono: treba ga udariti kao sutrašnjeg neprijatelja.

U vezi s ovim pokrećem pitanje našeg stočarstva. Treba uneti više planske organizacije na ovom sektoru,« da bi veliki broj stoke što racionalnije iskoristili. Ovo se upravom Krupeža i pod ovako slabom kontrolom intendanture ne može ostvariti. Čuo sam za tvoju naredbu da krave i ovce za mužu pošu u Curevo. To je odlična stvar jer tamo ima trave do guše. Mogao bi se organizovati jedan mali i prvi kolhoz. Ja sam već stavio u zadatak izbeglih sandžačkih porodica i delova radne kolone: obrađivanje i zasejavanje napuštene zemlje. Sa izvesnim zadatkom u tome pravcu poslao sam profesora Nedeljkovića, čije pitanje mislim da postavim. Čini mi se da on ima smisla za ekonomiju i mogao bi uzeti u ruke organizaciju mlekarstva i sve u vezi s tim. Treba računati na njega.

A sada još nekoliko stvari:

1. Kombinovani čelebičko-dragočavski bataljon pošao je juče na određeni zadatak. Njegovo brojno stanje i naoružanje do 1-VI-1942 godine:

I četa	sa oružjem:	41	sa 911 metaka
	bez oružja:	5	
II četa	sa oružjem:	35	sa 960 metaka
	bez oružja:	11	
III četa	sa oružjem:	30	sa 300 metaka
	bez oružja:	6	
Prateća desetina:		7	sa 100 metaka
Štab bataljona:		4	sa 100 metaka
Komora dva i intendanta		3	
<i>Sa oružjem svega</i>		<i>117 -</i>	<i>metaka 2.371</i>
<i>Bez oružja svega</i>		<i>24</i>	

Posle ovih dobivenih podataka dali smo bataljonu 11 pušaka i po 10 metaka, tako da se gornji broj nenaoružanih smanjio. Puške i municiju dali smo u ruke partizana.

Straja² se prilično oporavio, ali izgleda da je potresen od udara prilikom survavanja niz stenu. Kako je i ranije odavao čoveka prilično rastresenog i nesređenog, to je sada prilično teško utvrditi da li je sve u redu s njim. On priča da je bio maltretiran od onih bandita, međutim, osim što je pao prilikom bekstva ništa mu se drugo nije desilo¹. Evo šta je napravio ovih dana. Čim je video prelazak II brigade na ovu stranu Tare, zdimio je iz bolnice, bez lekarskog odobrenja, pravo u Meštrovac. Tamo je govorio: brigada se povlači, partizani se povlače i mi smo prepušteni sami sebi, zatim da treba stvarati gerilske grupice. A kad je, kasnije, video da su Sandžaklije zaposele čelebičku prostoriju i da smo mi još tu u Liječevini, napisao nam je pismo¹.

2. Dobra je zamisao o stvaranju novih udarnih brigada. Samo treba nastojati da svuda u pozadini neprijatelja ostanu jake partizanske grupe. Stvaranjem novih brigada postavlja se i pitanje njihovog pravca, pitanje osvajanja novih teritorija. Ti svakako imaš taj plan. Po zadnjim vestima, izgleda, naša stvar u Srbiji stoji dosta dobro. Drug Dugalić³ je obavešten da su neki nelegalci (Šane,⁴ Sremčević—metalac⁵) uspjeli da se preko cele zime održe u okolini Arandelovca i sada aktivno rade.

Drug Puniša i njegovo društvo⁶ sede još na Uzlupu. Ovi kišni dani su vrlo nezgodni za njega jer mu kuća prokišnjava. Mislim da ga prebacim na prostoriju Zakmura, mada mi je ovde blizu i mnogo mi koristi sa svojim tehničkim aparatom. Vesti, kad dobijemo, umnožavamo u mnogo primeraka. Da li odobravaš ovo njihovo¹ prebacivanje tamo?

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Marko

3-VI-1942

² Straja Kočović

³ Dušan Dugalić, komandant Trećeg bataljona Druge proleterske NOU brigade. Poginuo kao komandant bataljona u borbama oko Glamoča 14 jula 1942 godine.

⁴ Dušan Petrović-Šane

⁵ Stanislav Sremčević-Crni, metalski radnik, narodni heroj, član PK KPJ za Srbiju. Godine 1941, kao sekretar OK Arandelovac, radio na organizaciji Prvog šumadiskog NOP odreda i ustanka u Šumadiji. Septembra 1942 god. prebačen u Beograd gde je bio sekretar MK. Poginuo početkom 1943 god. u Beogradu, na ulici, boreći se protiv policijskih agenata.

⁶ Odnosi se na Punišu Perovića i ostale članove OK KPJ za Foču. Sa njima je takode bila i njihova »tehnika« agitpropa.

P. s.

Sve pisaće mašine, osim jedne jedine koja se nalazi ovde, poslate su iz Foče sa komorom do Nedajna. Tamo ima nekoliko mašina »hermes baby«.

Sekcija od Nevesinja ne nalazi se ovde.

Pošalji mi vesti što pre. Mi srno imali vesti zaključno sa 30-tim. Narod stalno pita šta je sa vestima, nestrpljenje veliko.

Ako imaš jedan rezervni sat u onoj zlatnoj podlogi, pošalji mi jer sam moj sat izlomio.

Tvoju poruku drugu Šikiju saopštio sam odmah.⁷

Interesuje nas situacija kod vas.

BR. 135

OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O DEJSTVIMA PROLETERSKIH BRIGADA I SITUACIJI U PIVI I HERCEGOVINI¹

VRHOVNI 6TAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Drugu Marku.

Dragi druže, primio sam tvoje pismo od 3-VI-1942 g.* u vezi sa organizacijom našeg stočarstva dobio je čiča Janko da to organizuje. On je već bio stvorio čitav plan za formiranje nekoliko farmi u Pivi, ali usled novonastale situacije u Pivi ja sam mu taj plan poremetio sa naređenjem da se stoka evakuiše na teritoriju Curevo—Borač. Prema tome trebaće neko ponovo da se uputi tamo da organizuje te farme. Za kravlju farmu ja sam odredio upravnika Miku Benvenisti. To je vrlo promućuran beogradski trgovac za koga sam uveren da će najbolje od-

⁷ Vidi dok. br. 127.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 560.

² Vidi dok. 134.

govarati toj dužnosti. [Za] kamenogorce sam naredio da se ponovo vrate u radnu kolonu a na njihovo mesto da dođu drugovi iz bolnice koji nisu za borbu i rekonvalescenti. Mi ćemo verovatno morati za čitavu tu teritoriju da postavimo jednu komandu mesta jer se tamo sve više stiču razne izbeglice a tu se nalaze i naše baze. Prema Šikijevom računu samo u Pivi ima sada preko 7000 ljudi koje mi moramo hraniti i prema tome razume se da ćemo u najkraće vreme morati preduzeti neke akcije većih razmera da bi rasteretili Pivu. Ja mislim da ne mora čitavi Sandžački odred ostate na teritoriji Čelebića, već hi trebali jedan deo prebaciti na teren: Zakmur — Borac — Obalj. Oko Zagorja ćemo verovatno morati prići konfiskaciji četničkih elemenata jer je čitav Zagorski bataljori prešao na stranu četnika i sada se bori u Hercegovini protiv nas.

U Pivi se za nas situacija malo popravila. 2-VI u noć izvršili su u Dobrom Dolu 2 naša bataljona napad na četnike i to: Prvi crnogorski Prve proleterske i III bataljon II proleterske. Četnička banda od 500 bandita prodrila je u Pivu. Mi srno drugu Četkoviću dali naređenje da ih opkoli i razbije. Ta dva naša bataljona izvršili su munjeviti napad u 10 sati noću i nakon dvosatne borbe četnike potpuno razbili. Četnici imaju velike gubitke. Do sada je nađeno 20 mrtvih četnika a 17 ih je zarobljeno. Zahvaćeno je: 8000 metaka, 2 laka bacača sa 15 mina, 2 sanduka topovske municije 65 (za naš top), jedan mitraljez »Breda«, 3 puškomitraljeza, nešto preko 20 pušaka, 30 konja, sanitetskog materijala i druge spreme. Mi smo imali svega jednog teže ranjenog i 4 lakše ranjena. Ova je akcija sjajno uspjela i četnici su ponovo prebaćeni preko grebena na teritoriji Žabljaka. Sada spremamo nove kontraakcije. Nažalost, svu težinu treba da izdrže naše prolet. brigade jer su se crnogorske jedinice pokazale prilično slabe borbene vrednosti, sa iznimkom zetskih bataljona koji su vrlo dobri.

Crni i Lola se nalaze sa delom I proleterske čak dole negde »oko Bileće jer su se i tamo pobunile neke meštanske bande i ugrozile naše magazine i oružje. Crni i Lola su takođe dobili naređenje da kreću sa tom jedinicom ovamo prema Gackom, a isto tako i Sava Kovačević iz Grahova, kako bismo na toj teritoriji potpuno uništili pokušaj četničkih bandi da opet ponove crnogorski slučaj. Ja ću se u vezi sa svim tim akcijama verovatno morati pomeriti malo bliže u pravcu zapada da bih lakše imao pregled situacije. Čim stigne zamena Kragujevačkom bataljonu, ovog odmah uputi u Izgore, gde će dobiti dalja naređenja.

Vrlo je dobro što ste preduzeli utvrđivanje odbrane kod prelaza, jer nam to omogućava u prvom redu smanjivanje ljud-

stva koje je potrebno za takvo držanje prelaza, a drugo-sigurnost od bacača i artiljerije.

Šaljem ti vesti d nastojte da ih umnožavate.
S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-VI-1942 g.

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

(M. P.)

P.S. Za sada ti ne mogu poslati nikakvog sata jer sam jedan dao Milovanu, pa čak ni za Arsu nisam imao više jer su svi satovi koje imam pokvareni. Nastojaću da od druga Čvorka³ nabavim jedan sat za tebe.

BR. 136

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 4 JUNA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU DURMITORSKE UДАРNE GRUPE ZA ODBRANU PRILAZA PIVI I OBAVEŠTENJE O PRETŠTOJEČEM MANEVRU PREKO GOLUE U PRAVCU NIKŠIČA

Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 167, str. 377—378.

³ Ivan Milutinović

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 4 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU
KANKOVIĆU O NAJNOVIJIM ODLUKAMA I NAMERAMA
VRHOVNOG ŠTABA¹**

Druže Marko,

1. — Jedan sandžački bataljon treba da se prebaci u Mratinje. Jedan da ostane u predelu Rudina, dok ostale snage treba da se prebace u predeo Popov Most—Vrbnica. Njima treba da se priključi i Čeleb. dobr.fovoljački] bataljon.²

2. — Drugu brigadu sa tri crnogorska bataljona prebacimo ka Goliji u toku sutrašnjeg dana.

3. — U Pivi je ostala jedna udarna grupa od 600 partizana, koja uglavnom ima zadatak da omogući evakuaciju naših ustanova na prostoriju Mratinje—Popov Most. Na otpor ove grupe treba računati od 2—3 dana, a za to vreme treba sve evakuisati.

4. — Sandžaklije treba da formiraju Sandžačku N.O. udarnu brigadu, čiji komandant neka bude Voloda, a polkom Velimir Jakić.

Ljudstvo treba da bude formirano u 5—6 bataljona.

O svemu ovome mi smo poslali naređenje Sandžačkom štabu,³ a ti nastoj da se ovo sprovede pravilno. Obavesti ih o stanju u zakmurskom kraju i u Zagorju. Potrebno je da nam oni prikupe podatke o stanju na čitavoj toj prostoriji.

S drugarskim pozdravom

S. F. — s. N.!

Pišče, 4-VI u 12 č

Za Vrh. štab
Arso

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2482. Dokumentat je sačuvan u svesci koja je posluzila kao ratni blok, na str. 15—16.

² Odnosi se na Kombinovani čelebičko-dragočavski bataljon.

³ Vidi dok. br. 138.

**NAREDBA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV
JUGOSLAVIJE OD 4 JUNA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU
NOP I DO ZA SANDŽAK O FORMIRANJU TREĆE (SAN-
DŽAČKE) NOU BRIGADE, RASPOREDU NJENIH JEDINICA
I NAJVAŽNIJIM NJIHOVIM ZADACIMA¹**

VRHOVNI ŠTAB N.O.P. I D.V.J.

4-VI- u 12 č.

^ , ,

GLAVNOM ŠTABU ZA SANDŽAK

Sigurno ste od druga Marka dobili direktivu za dalji rad.

Od celih vaših snaga formirajte:

— Sandžačku N.—O. udarnu brigadu. Brigada treba da bude formirana od 5—6 bataljona, sa ravnomerno raspoređenim ljudstvom. Posle ovog formiranja raspored brigade treba da bude sledeći:

— Jedan bataljon u Mratinju, za zaštitu tamošnjih ustanova koje će se tamo useliti, kao i za osmatranje Pive na tom sektoru.

— Jedan bataljon neka privremeno ostane u Rudinama sa zadatkom da kontroliše most kod Uzlupa i D. Kruševa. U ovom cilju delovi bataljona mogu biti u Liječevini i na Šćepan Polju. Na slučaj povlačenja ovog bataljona, on se može spojiti sa onim u Mratinju.

Ostale snage brigade neka se rasporede na prostoriji: s. Luče—Vrbnica—Ljubina, s tim da se uhvati veza preko Tjentišta sa našim delovima koji se nalaze u oblasti Čemernoga.

Preduzeti mere da se sazna stanje neprijatelja u Kalinoviku, oko Foče, na komunikaciji Foča—Kalinovik.

Imati u vidu da je zakumurski kraj nesiguran. Isto tako i kraj Zagorje (oko Kalinovika) je nesiguran; sa tog terena jedan četnički bataljon bori se u Hercegovini.

Taj kraj za nas je interesantan jer nam može poslužiti kao baza za dalje pokrete.

U ovom zakumurskom kraju vaše trupe dobro odmorite i sa njima što više politički radite. Dobro je, i sa sobom uzmite Čelebićko-dragočavski bataljon.² Sa njim takođe politički radite.

¹ Kopija originala, pisana rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2482. Dokument je sačuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 11—14.

² Odnosi se na Kombinovani čelebićko-dragočavski bataljon.

Sve naše pozadinske ustanove biće evakuisane na prostori-
riju: Mratinje—Popov Most—Izgori.

Sa jačim snagama preduzećemo jedan manevar u pravcu
Banjani.

Verovatno je da ćemo Pivu napustiti kroz 3—4 dana.
Komandant Udarne brigade neka bude drug Voloda.⁸

Dobro bi bilo da nas hitno poseti drug Voloda i Leković.⁴
No, ako slučajno ne bi mogli doći — potrebno je da nam pošal-
jete iscrpan izveštaj o stanju i broju vaših trupa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pišće

Za Vrhovni štab
načelnik
Arso R. Jovanović

BR. 139

IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 4 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA- VIJE DRUGU TITU O SITUACIJI NA CELEBICKOJ PRO- STORIJI I MOGUĆNOSTIMA ODBRANE PRELAZA KOD SCEPAN POLJA I UZLUPA¹

Druže Stari,

danas u podne primio sam tvoju poštu.² Vesti su odlične,
sa Istočnog fronta naročito, a bogme i mi ne izostajemo uprkos
velike navale žabara i domaćih bandita. Akcija A Dobrom
Dolu kolosalno će uticati na dalji razvoj naše borbe ne samo
u Crnoj Gori nego i drugde.

Pored ostalog materijala, ovoga puta šaljem ti i neke par-
tijske materijale iz II brigade, među kojima i izveštaj druga-
rice Cane. Treba ih pogledati pa eventualno' staviti i neke pri-
medbe. Ja nisam imao vremena da ih sve pogledam.

³ Vladimir Knežević-Voloda, narodni heroj

¹ Vojo Leković

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u ar-
hivi CK SKJ, pod reg. br. 619.

² Vidi dok. br. 127.

Između ostalog mogu ti javiti i sledeće:

1. Talijana nema u s. Bobovu, logor im je u s. Glibači. Po današnjim obaveštenjima još su na Crvenom Ždrijelu na planini Ljubišnji. Raspored naših snaga ostaje isti. Ni jedan naš bataljon nije u Slatini kod Cajniča, već tu u jednom selu kod Bobova. Utvrđenja na Šćepan Polju su gotova, na Uzlupu, tj. *s one strane Tare*, dovršavaju se. Ta mitraljeska gnezda su takva da im neprijatelj ne može ništa a mi njega možemo kositi dobro. No ja mislim da oni neće zagristi jabuku da pođu ovamo. Sve što bi mogli to je da pokušaju u pravcu Čelebića. Naše jedinice se odmaraju li pripremaju, u nekima se vrši reorganizacija. Sutra ćemo organizovati parenje.

2. Slažem se s tvojim predlogom o povlačenju sandžackih jedinica preko Uzlupa na Pivu i dalje na zakmursku prostoriju. No mislim da 1» ne treba učiniti sve dotle dok ne navali veća sila koja bi nas primorala na neke frontalne borbe. Čelebičku prostoriju treba još držati ne samo zbog Čelebića nego i zbog Sandžaka. Zabari verovatno ne bi izašli na Ljubišnju da nisu bili obavešteni o odlasku II brigade sa Čelebića. To je moje mišljenje. Odlazak II brigade i ispražnjavanje čelebičke prostorije prilično je demoralizatorski delovalo na stanovništvo, petokolonaši su počeli dizati glavu a kolebljivci (Straja) su pravili svoje morske planove. I baš u tom momentu bili su iznenađeni dolaskom Sandžaklija. Sada opet vlada mir i spokojstvo.

3. Naši su opet primetili jednu grupu Bodiroginih bandita oko Kmura, pobešli su ka [r.] Bistrici [i] u Brod. Talijana ima u Miljevini i na Brodu ali ne prave neke pokrete. Naš III bataljon³ svakodnevno održava veze sa II bat. I brigade u Hercegovini (Čemerno). Stavili su pod svoju komandu jedinice u Gatačkom srezu.

4. Naš Kombinovani bataljon⁴ ubacuje u Foču neke poverljive ljude, ako ništa drugo ne učinimo imaćemo bar neka bolja obaveštenja. Izgleda da ćemo preko Kombinovanog bataljona dobivati putem šverca so, cigaretpapir i druge retke stvari. Trebalo bi mi nešto kuna i jugoslovenskih desetica i dvadesetice za te potrebe.

Smatram da-ovaj bataljon treba da ostane još tamo gde je sada, a u slučaju prinudnog povlačenja i on će poći na ovu stranu, tj. na zakmursku prostoriju, mada je ona prazna i nema nikakvih rezervi u hrani.

5. Ogromne su, teškoće oko smeštanja izbeglica iz Sandžaka (njih oko 40) i nešto ljudi iz radne kolone. Raja⁵ se stalno

³ Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

⁴ Odnosi se na Kombinovani čelebičko-dragečavski bataljon.

⁵ Raja Nedeljković

žali i kaže da ih je teško zbrinuti u Čurevu. Ja sam danas napisao jedno pismo⁶ i više ne mogu ništa učiniti niti mu savjetovati.

6. Iz radne kolone, sa dosta teških poslova, pozvao sam prof. Nedeljkovića radi rasporeda na neki njemu odgovarajući posao. Da je dopao radne kolone imalo je uticaja ono njegovo isključenje u Novoj Varoši. Ja dugo nisam znao gde se on nalazi posle evakuacije Foče.

Isključenje iz Partije saopštio mu je drug Ceća sa motivacijom: neproveren, pretenciozan, neiskren. Poznavajući Nedeljkovića i imajući u vidu sve njegove mane i slabosti, ipak mislim da su drugovi malo preuranili i prenaglili sa njegovim isključenjem. Trebalo je pomoći mu da se oslobodi tih **mana**, da se otrese onog malograđanskog багажа s kojim je došao u Partiju. Pozitivan je to čovek i po mome mišljenju nikada neće otići u neprijatelje. Vredan je i radiće svaki posao koji mu se dodeli. Ovih dana je neumorno radio na evakuaciji i bio najobičniji konjušar — gonič konja. Pošto je tamo drug Đido a i drugarica Cana koja je prisustvovala jednom od sastanaka njihove ćelije u Novoj Varoši gde je vršena kritika i samokritika, bilo bi dobro da kažu svoje mišljenje. Ja mislim da bi ga trebalo povratiti u Partiju.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-VI-1942

Marko

P.S. Tek što sam završio ovo pismo stiže mi od druga Arse pošta: jedno pismo za mene⁷ a drugo za Štab Sandž. odreda.⁸ Drug Arsa prenosi naređenje⁹ sigurno tvoje-o stvaranju udarne brigade od sandžačkih jedinica i *potpunom, ispraznjavanju* čelebičke prostorije, tj. o prebacivanju svih naših snaga, uključivo i Kombinovanog⁹ čel. bataljona, sa čelebičke na zakmursku prostoriju. Po njegovom rasporedu jedan bataljon ostaje na Rudinama radi kontrole mostova na Uzlupe i u Donjem Kruševu. „Jz ovoga izlazi da most itk Uzlupe više ne branimo po svaku cenu, jer se tu sa jednim bataljonom ne može ni braniti a pogotovo s one strane Tare. Naša utvrđenja postoje s one strane Tare. Sve je ovo suprotno onome što sam ja pisao, ali mi ćemo naredbu najhitnije sprovesti u delo. Valjda su ovo ddktovale promene u vojničkoj situaciji kod vas, no Arsa je mogao o tome bar nešto da mi kaže.

⁶ Vidi dok. br. 133.

⁷ Vidi dok. br. 137.

⁸ Vidi dok. br. 138.

⁹ Čitav dalji tekst je pisan mastilom.

PISMO DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVANA MILUTINOVIĆA OD JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PRIPREMI ZA KONFERENCIJU RODOLJUBA CRNE GORE, BOKE I SANDŽAKA I UPUĆIVANJU ČLANOVA PARTIJE ZA ILEGALNI RAD U POZADINU NEPRIJATELJA¹

Druže Tito,

Ja sam zakazao konferenciju rodoljuba za 14 juni u Goranskom i već sam preduzeo sve potrebno da se ljudi skupe na vrijeme.² Upućujem pismo za Mila Peruničića, preko Vrhovnog štaba, pa te molim da mu se odmah pošalje. U isto vrijeme dobro bi bilo da se pozovu i oni popovi iz Nove Varoši koji su bili u Foči, pa ako im znate imena, vi ih pozovite ili nam dajte imena pa ćemo ih mi pozvati.³ Poziv vrši Narodno-oslobodilački odbor za Crnu Goru i Boku. Mi smo Milu pisali da on pozove još ljudi iz Sandžaka za koje smatra da je potrebno da prisustvuju konferenciji. Mi vjerujemo da će se ljudi iskupiti na vrijeme. Ja ću čim Sava⁴ dođe i podnese izvještaj doći da ti referišem o svemu. Prema pričanju nekih kurira naši se nalaze na Živi prema Vojniku i to predstraže. Inače ništa novog nema na ovom dijelu Pive. Bataljoni Lovčenskog odreda koje je imao Sava stigli su u Goliju.

Tražili su nam drugovi iz Proleterske brigade, bataljoni⁵ koji su tu kod Vas, opanaka, pa sam im rekao neka napisu trebovanje i neka dođu za opanke. Da li ste primili vola kojega smo Vam poslali. Mi ćemo dobiti 300 kilograma soli i oko 200 kilograma kafe. Čim dođe Sava odmah će Peko ići u Goliju radi reorganizacije lovčenskih bataljona.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 691.

Iako na dokumentu nema datuma, može se s puno vjerovatnoće zaključiti da on potiče od 4 juna 1942 godine. (Vidi dok. zaveden u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 19—4, k. 2, i tom III, knj. 3, dok. br.: 162, 168, 169, 172 i 175.)

² Konferencija rodoljuba Crne Gore, Boke i Sandžaka nije održana 14 juna, kako je bila zakazana, već 16 juna 1942 godine. (Vidi tom III, knj. 4, dok. br.: 139, 140 i 141.)

³ Od sveštenika iz Nove Varoši u Foči je bio samo prota Jevstatije Karamatijević. On je i potpisnik rezolucije izdate sa te konferencije. U toku NOB postao je pukovnik JNA. Umro je 1950 godine.

⁴ Narodni heroj Sava Kovačević

⁵ Odnosi se na Prvi i Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

Drug Veljko Mićunović, koji je dockan primio moje pismo za povratak na teren, izvještava me da je [na] terenu O.K. Cetinje ostalo oko 75 partijaca, a on će se za 3 do 4 dana prebaciti sa 10 drugova natrag. Na teritoriji M.K. Grahovo 20 partijaca sa cjelokupnim M.K. Na teritoriji M.K. Boka 20 partijaca, kao i u svakoj opštini po 4 do 5 partijaca.

Oni drugovi koji su otišli za O.K. Podgorica prebacili su se preko prvih linija četničkih vrlo lako. Ja stalno insistiram da se odmah hvataju što čvršće veze i pišem im pisma za rad.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pozdrav svima Vaš
Milutin

BR. 141

OBAVEŠTENJE MOŠE PIJADE OD JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA EVAKUACIJU RANJENIKA I GLAVNE INTENDANTURE¹

Dragi Marko!

Sinoć sam s Mitrom² održao jednu podužu konferenciju s partijcima.

- Dn.[evni] red: 1. Evakuacija težih ranjenika-bolnica
2. Evakuacija krava
3. Intendanture—radionice
4. Organizacija posla na Rud[inama].

Sva smo pitanja dobro pretresli — rrgili.

Danas po planu treba da pođe 9, ranj. na nosilima i dvadesetak na konjima. Mislili smo na Mratinje prema Titovoj direktivi. Jutros sa poštom koju tebi šaljem došlo je od Kom. [ande] područja pismo koje kaže da je Đido naredio da se evakuac. ranjenika izvrši u pravcu: Izgori—Vučevo—Popov

¹ Original, pisan rukom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 688.

Na dokumentu nema datuma. Pisan je, najverovatnije, 4 juna 1942 godine. (Vidi dok. br. 125 i tom III, knj. 3, dok. br. 163. Na osnovu naredjenja u njima, Moša Pijade je verovatno održao konferenciju 3 juna naveče, sa dnevnim redom koji potseća na primljena naredjenja.)

² Mitra Mitrović

Most. Da ljudstvo i konje mobiliše NOO Polja Crkvičkog i Brijega i da s tobom stupimo u vezu radi te evakuacije.

Smatram da je to bolje nego Mratinje, ali mi šaljem jutros ljude i u Mratinje da vide za smeštaj bolnice, kao i ljude u pravcu koji je naveo Đido.

Isto tako komanda područja javlja intendanturi da se sve žito i stoka koja nije za klanje evakuiše u Mratinje i Vučevo i to: žito u Mratinje a stoka u Vučevo. (Pod stokom se svakako misle krave.)

Ja sam otvorio tvoje pismo.

Upozoravam te na dobru vest koju je Gangster ispisao na koverti.

Zdravo!
Šiki

Ja i Mitra mislimo posle ručka u pravcu Pišča pošto smo ovde sve uredili.

Uredili smo ovde prilično. U intendanturi ostaje ovde Nikola, Pero ide u Pišče, gde je drugi magazin Gl. intendature, a Rista je putujući.

I drugo osoblje smo uredili.

BR. 142

**PISMO ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA 1942 GOD.
PUNIŠI PEROVIĆU KOJIM SE NALAZE ŠTO HITNIJE
PREBACIVANJE OKRUŽNOG KOMITETA KPJ — FOČA
NA ZAKMURSKU TERITORIJU I ORGANIZOVANJE PO-
LITIČKOG RADA NA NJOJ¹**

Druže Puniša,

Svi su izgledi da će doći do okršaja između nas s jedne i fašističkih Okupatora i četničkih bandita s druge strane. Prema dosadašnjoj situaciji mi ćemo Uzlup braniti po svaku cenu, jer ne smemo dozvoliti da neprijatelj prodre na ovu stranu Tare. Predviđam da će borba biti teška i da će neprijatelj nastojati da ostvari svoje mrske planove.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1135.

Stoga sam rešio da **vi odmah** krenete odatle u **pravcu** Zakmura i da se smestite **u Curevu** do daljeg rešenja.

Sa svim svojim stvarima krenite 5-V-1942 u 8 časova ujutru. Pravac: Uzlup—Liječevina—Šćepan Polje—Kruševo—Čurevo. U Kruševu ćete naći jedan vod III bataljona I brigade, pa mu se obratite za vodiča.

Drug Puniša i drugarica Seka Kočović² neka svrate kod mene pri prolasku ovuda.

U Curevu se nalaze dzbeglice iz Sandžaka, neki delovi radne kolone i jedna četa III bataljona. Drugarica Lenka³ je do sada bila najodgovornija za rad sa tim ljudima. Ona je isto izbegla iz Sandžaka. Obratite se njoj i organizujte rad na toj Zakmurskoj prostoriji u saradnji sa III bataljonom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942
u 0,15 časova.

P.S. Šaljem ti jedan primerak vesti za 2/3 maj. Pre polaska umnožite ih u najmanje 40 primeraka. Ostavite jedan primerak na Uzlupu a ostalo ponesite ovamo.

² Seka Kočović radila je tada u tehnici agitpropa OK KPJ za Foču. ³ Lenka Maestro

**DOPUNSKO NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD
5 JUNA 1942 GOD. KOMANDI MILEŠEVSKJE ČETE O IZ-
MENI PRAVCA EVAKUACIJE RANJENIKA¹**

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU MILESEVSKE ČETE

U vezi s današnjim našim naređenjem o evakuaciji vaših bolesnika i ranjenika² saopštite onim istim odgovornim drugovima da njihov pravac više nije Rudine, već Uzlup—Šćepan Polje—Kruševo—Čurevo—Popov Most. Ovo im *odmah* saopštite, a nas obavestite po vašem kuriru da ste naredbu preneli.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1135.

Dokumenat je napisan na istom polutabaku hartije na kojem je i dok. br. 142, pa im je zbog toga isti i registarski broj.

² Ovo naređenje Redakcija nije uspela pronaći.

**IZVESTAJ ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 5 JUNA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O RADU NA FORMIRANJU TREĆE
PROLETERSKE NOU BRIGADE¹**

Druže Stari,

Prilažem prepis naredbe druga Arsa.² U vezi s tim sada smo završili sastanak sa drugovima Lekovićem i Trsom. Potrebne mere za formiranje brigade, kao i komande bataljona predvideli smo i od ovoga momenta prilazi se njihovom sprovođenju u život.³ U toku današnjeg dana otpočinje prebacivanje na ovu stranu Tare.

Postavlja se pitanje lekara za brigadu i načelnika štaba. Traže nešto od zaplenjene municije. Stavljaju na raspoloženje Vrhovnom štabu druga Boška Đuričkovića, dosadašnjeg zamenika politkoma u Štabu odreda.⁴ On je dobar drug, Crnogorac je.

Pošalji nam pravila i čitav materijal o proletherskim brigadama.

U sastav brigade ulaze pet bataljona sa ukupno 743 borca. Šaljem ti dva jahaća konja sa priborom za vaše potrebe.

Mnogo pozdrava
Marko

5-VI-1942 g.
u 2,50h

Ostaje nerešeno pitanje veze sa Gojkom Krezovićem. Za sada mi ćemo ga povezati [sa] bataljonom koji ostaje na Rudinama.

¹ Original, pisan rukom, latinicom, *nalazi se* u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 620.

² Vidi dok. br. 137.

³ Odnosi se na formiranje Treće proletherske NOU brigade.

⁴ Odnosi se na Glavni štab NOP I DO za Sandžak.

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA 1942
GOD. GLAVNOM ŠTABU NOP I DO ZA SANDŽAK ZA PRE-
DISLOKACIJU BATALJONA I DOVRŠAVANJE FORMIRA-
NJA TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

GLAVNOM ŠTABU ZA SANDŽAK

Odmah po prijemu ovog naređenja prikupite Zlatarski bataljon i uputite ga preko Uzlupa i Rudina u s. Kopriynjaču sa zadatkom da zatvori pravac Nikovići—Rudine—Šćepan Polje i omogući evakuaciju bolnice, magacina hrane i stoke u pravcu Zakmura.

Bilo bi dobro da sa ovim bataljonom uputite što veći broj tovarnih konja sa samarima za evakuaciju sa Rudina. Ukoliko biste sa ovim prikupljanjem konja usporili pokret bataljona, vi pošaljite onoliko koliko je to moguće, a produžite sa daljim prikupljanjem konja koje ćete u grupama oko 10 konja odmah slati sa sprovodnicima. •

Iz sela Selište povucite bataljon u s. Borje, a bataljon iz Meštrovca u s. Uništa i Vjernovići.

Gledajte da na svaki način završite formiranje brigade do mraka.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1941²

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2192.

² Omaškom je napisano 1941, umesto: 1942.

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVIČA OD 5 JUNA 1942
GOD. ŠTABU KOMBINOVANOG CELEBIČKO-DRAGOČAV-
SKOG BATALJONA DA PRIKUPI LJUDSTVO BATALJO-
NA I IZVRŠI POKRET KA ŠČEPAN POLJU RADI IZVR-
ŠENJA NOVIH ZADATAKA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

**ŠTABU KOMBINOVANOG CELEBIČKO-DRAGOČAVSKOG
BATALJONA**

Položaj

Odmah po prijemu ovoga naređenja prikupite sve ljudstvo svoga bataljona, svu stoku i ostale namirnice koje ste već prikupili ili zaplenili pa krenite preko Uzlupa ka Ščepan Polju. Na Ščepan Polju smestićete se na prenočište. Pri prolazu kroz Liječevinu komandant bataljona sa političkim komesarom neka svrati u Štab radi prijema novih direktiva za dalji rad.²

Mobilizite što više konja (tovarnih) sa opremom uz put i povedite ih sa sobom na Ščepan Polje. Konji su neophodno potrebni i nemojte biti labavi u mobilizaciji istih.

Celebićani koji su bili na odsustvu i zadržani od druga Straje moraju odmah biti u sastavu svoje jedinice. Mi smo u vezi s tim uputili Straji pismo i naredili mu da ih odmah uputi k vama.³

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2195.

² Komandant bataljona je bio Rade Stefanović (nestao krajem 1943 god. kod Kalinovika) a politički komesar Buda Popović.

³ Pismo upućeno Strahinji Kočoviću glasi:

»Druže Strajo, prilikom razgovora s tobom rekli smo ti da si pogrešio što si zadržao onih 12 Celebićana koji su trebali tačno u određeno vreme da se prijave svojoj jedinici. Njihov nepovratak u jedinicu doveo je do toga da štab bataljona preduzme mere skoro kao prema dezterterima. Da se ne bi stvar komplikovala potrebno je da ih najhitnije uputiš u njihovu jedinicu. Svoju jedinicu naći će preko sela Zlatni Bor ili preko Glavnog štaba partizanskih narodno-oslobodilačkih odreda za Sandžak u selu Borju. Najdalje do 8 sati ujutro 5 ovog meseca moraju svi biti u svojoj jedinici. Očekujemo tvoje pismo koje si nam obećao juče.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

4-VI-J942

(M. P.)

(Vidi dok. zaveden u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2186.)

Drugarica Seka⁴ je određena za vaš bataljon i sačekće vas ovde u Lijećevini.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942 g.
u 13 časova

BR. 147

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA 1942
GOD. KOMANDANTU MESTA CELEBIC DA IZVRŠI SVE
PRIPREME ZA POVLAČENJE KA PIVI I PODNESE IZVEŠTAJ O
PREDUZETIM MERAMA ZA POMOĆ PRI PREBA-
CIVANJU DELOVA GLAVNE INTENDANTURE IZ RUDINA¹**

Drugu Milanu Vukoviću, komandantu mesta

Čelebić -

Druže Milane,..

čim dobiješ ovo pismo preduzmi mere da se odmah povežeš sa Bjelopoljskim bataljonom Sandžačkog odreda koji će se od večeras nalaziti u s. Borje. Sa ovim bataljonom održavaj veze, pa kad se on bude povlačio na ovu stranu Tare, tj. u Pivu, pođi i ti s njim zajedno sa svima našim ljudima koji se tamo nalaze na bilo kakvom poslu. Od ovoga časa moraš biti spreman na polazak, pa zato posvršavaj sve poslove. Ništa naše ne sme ostati tamo. Ti i drugarica Beška² dođite u Lijećevinu.

Šta si učinio na mobilizaciji tovamih konja za potrebe na Rudinama? Od tebe se očekivalo za danas najmanje 50 tovarnih konja. Ako to ne učiniš odmah i još večeras ne pošalješ konje čitav posao će zaglaviti. Konji moraju biti obezbeđeni po svaku cenu.

Pošalji mi odmah izveštaj o preduzetim merama u ovome pravcu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942 g.

⁴ Seka Kočović

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2195.

Dokumenat je napisan na istom polutabaku hartije na kojem je i dok. br. 146, pa im je zbog toga isti i registarski broj.

² Beška Benbasa

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA 1942
GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA
POŽURI SA REORGANIZACIJOM SVOJIH JEDINICA I
MOBILIZACIJOM KONJA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU III PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE
UDARNE BRIGADE

Položaj

Dragi drugovi,

Zlatarski bataljon ste verovatno uputili u: s. Kolo kod Rudina sa mobilisanim tovarnim konjima, a bjelopoljskim bataljonima ste sigurno naredili da se povuku jedan u s. Borje a drugi u s. Vjernovići i da produže sa mobilizacijom konja i upućivanjem na Rudine. Mi ćemo vaš II bataljon Brigade (pljevaljski) uputiti u s. Mratinje. Završite posao što pre tamo sa zlatarskim i pljevaljskim bataljonima i neka ceo Štab brigade dođe ovamo da reorganizuje pljevaljske bataljone da bismo I pljevaljski mogli još večeras uputiti u Mratinje, kao i da se dogovorimo o daljem radu.

Za nas je neobično važna mobilizacija konja na toj teritoriji, zato organizujte da se ona što potpunije izvrši.

Naredite vašem Prijepoljskam bataljonu,² koji će večeras doći u s. Borje, da se odmah poveže sa drugom Milanom Vukovićem, komandantom mesta u Čelebiću, jer ovaj drug treba da se povuče s tim bataljonom u pravcu Zakmura kad mu se to naredi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942 godine
u 14 časova

(M. P.)

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2194.

² Verovatno se odnosi na jedan od bjelopoljskih bataljona. (Vidi stav prvi ovog dokumenta i dok. br. 147.)

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA 1942
GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVACKOG) BATALJONA
PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA PRIPREMI BA-
TALJON ZA POKRET I POŠALJE SREDSTVA ZA EVA-
KUACIJU BOLNICE I DELOVA GLAVNE INTENDANTURE
IZ RUDINA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU III BATALJONA I PROLETERSKE N.O. UDARNE
BRIGADE

Položaj

Primili smo vaša dva izveštaja na koja vam nismo još odgovorili.

1. Nastojte da vaše jedinice budu što više na okupu, jer ćete ubrzo dobiti smenu i naredbu za pokret. To skupljanje jedinica ne sme nikako ići na štetu izviđanja neprijatelja.

2. Naredite radnoj koloni u Čurevu da odmah uputi sve svoje tovarne konje sa opremom na Rudine, da ih stavi na raspoloženje bolnici i intendanturi. Isto tako pošaljite sve vaše konje koji vam nisu neophodni za slučaj naredbe za vaš iznenadni pokret. Mobilišite sve konje sa prostorije Zakmura i sa vodičima pošaljite na Rudine, neka ih otprate dva tri druga iz vašeg bataljona.

Sve iole sposobne iz radne kolone u Čurevu uputiti hitno na Rudine da se jave komandantu baze drugu Milošu Škoriću.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

5-VI-1942

(M. P.)

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2191.

**OBAVEŠTENJE NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I
DV JUGOSLAVIJE OD 5 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU
RANKOVICU O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH JE TRAŽIO
HITNO PREBACIVANJE SANDŽACKIH SNAGA SA ČELE-
BIČKOG PODRUČJA¹**

Druže Marko,

Drug Tito je danas na putu.

Ja sam Ti pisao pismo iz Pišća.² To je pismo bilo u duhu ranijeg mogeg i Titovog razgovora. Sem toga, u Pišču sam dobio izvještaj (panikerski) da su sve sandžačke snage u Rudinama i oko Šćepan Polja. Kod takvog stanja, uslijedilo je moje pismo. Po povratku kod Starog i [poslije] izvještaja koje ti šalješ,³ situacija je nešto drukčija.

Za sada neka Sandžaklije ostanu kod Čelebića do daljeg naređenja. Mi ćemo te izvijestiti o daljem pokretu. Formiranje u brigadu neka se izvrši. To je potrebno. Bataljoni neka se formiraju po oblastima (recimo Pljevlja, Bijelo Polje, Nova Varoš).

Ako ste neki bataljon već prebacili nemojte ga vraćati, ali za sad nemojte isprazniti Čelebić.

Obaveštenja o situaciji:

1) Mi smo razbili četnike kod Dobrog Dola, ali to nije bilo tako efikasno. Oni pripremaju napad na Pivu. Mi smo u toku evakuacije svih ustanova iz Pive.

U Pivi (Nedajno—Trsa—Pišće) imamo jednu udarnu grupu od 600 partizana, koja će nastojati da zada koji udarac četnicima, ali ona pred jačim napadom neće moći odbraniti Pivu. Ta grupa može usporiti nadiranje četnika dok mi sve evakuišemo. Dakle, po mom mišljenju, držanje Pive je stvar izvjesnog kraćeg vremena.

Padom Pive onda bi se i Sandžaklije našli otsječeni. Za nas bi bilo nezgodno¹ da te sandžačke snage ostavimo kao plijen okupatora i četničkih bandi u Sandžaku. Iz jednog izvještaja vidjeli smo da su te snage bez dovoljno municije i da

¹ Original, pisan mastiljavom olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 21-H, k. 2. Kopija istog dokumenta nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2482. Ona je očuvana u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 20—25.

² Vidi dok. br. 137.

³ Vidi dok. br. 144.

izvjesni dezertiraju. To bi se pojačalo u težoj situaciji. Dakle i Stari se složio da ih treba pripojiti ostalim, našim snagama. Prema tome, i pitanje ostanka Sandžaklija oko Čelebića je samo pitanje kraćeg vremena.

2) Drugu brigadu, pojačanu sa tri bataljona Crnogoraca iz Pive, prebacili smo u Goransko, a odavde će ići na teren oko Gacka.

3) Za nas je za sada slobodna teritorija: Zakmur—Mratinje—Čemerno i dalje ka Hercegovini. Sa ove prostorije preduzimaćemo izvjesne akcije.

4) Stanje u Hercegovini (sjevernoj) popravilo se u našu korist.

5) Nastojati da Sandžaklije prebace što više hrane u predio Zakmura.

6) Preduzmi sve da se evakuacija pravilno izvrši na teritoriju: Popov Most—Izgori—Vučevo. Selo Mratinje je samo privremena stanica.

7) U vezi sa svim potrebno je da pratiš situaciju u Pivi i da održavaš vezu sa Četkovićem u Pišću. Jasno je da se Sandžaklije ne trebaju udaljavati od Čelebića. Orijentisati se prema situaciji u Pivi.

S drugarskim pozdravom

s. F. — s. N.!

Poz. te
Bido

Za V.S.
Arso

5-VI-42 g.
19 časova

**OBAVESTENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 5 JUNA
1942 GOD. ŠTABU TREĆEG (KRAGUJEVAČKOG) BATA-
LJONA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O FORMI-
RANJU TREĆE (SANDZAČKE) NOU BRIGADE, O RAZLO-
GU NAPUŠTANJA PODRUČJA PIVE I O PODRUČJIMA
DEJSTAVA OSTALIH DVEJU BRIGADA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NAR.-OSL. PARTIZANSKE I DOBROVOLJ.
VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU III BATALJONNA I PROLETERSKE BRIGADE

Danas je formirana III narodno-oslobodilačka udarna brigada od sandžačkih partizanskih odreda. Ovoj brigadi je naređeno da sa svojim bataljonima zaposedne teritoriju Zakmura. Štab brigade sa prvim bataljonima stići će u toku sutrašnjeg dana u s. Grandioi. Vi ćete ih upoznati sa situacijom na tome terenu. Kada ih budete upoznali sa situacijom, prikupićete svoj bataljon i preći u s. Izgori gde ćete dobiti direktive za dalji rad, odnosno tu ćete sačekati dalje direktive. Za to vreme odmorite svoje jedinice i dalje održavajte vezu sa nama preko štaba III brigade.

Odlučeno je da se Piva napusti iz strategiskih razloga, jer bi na tome terenu neprijatelj uspeo da nas natera na uzaludno trošenje municije, kao i na izgladnjivanje.

Naše brigade preduzele su čišćenje planine Golije i izvesnih delova Crne Gore od petokolonaških elemenata.

Do dolaska III brigade organizujte smeštaj iseljenika i radne kolone na tome terenu, u čemu potpomognite drugove iz brigade i po njihovom dolasku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom,
Za Vrhovni štab

(M. P.)

5/VI-942 ^{g.}
23,30 čas.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2193.

² Datum je dopisan olovkom.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JUNA 1942 GOD.
ALEKSANDRU RANKOVICU ZA NACIN RASPOREDA
BATALJONA TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE,
NJIHOVIM ZADACIMA I OBAVEŠTENJE O SITUACIJI U
HERCEGOVINI I PIVI¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VI-1942 g.
7,30 časova

Drugu Marku.

Izvešteni smo od II bataljona iz Čemerna da izvesne jače četničke bande vrše napad od Uloga prema Jugoviću i Gacku.² Preduzeli smo sledeće mere: uputili smo V bataljon kao i III iz Zakmura da se spoje sa II bataljonom³ i Severnohercegovačkim odredom te da zajednički suzbiju te bande. Zbog ovakve situacije potrebno je da odmah prebaciš 3 sandžačka bataljona u predeo Popov Most—s. Vrbnica, da smene III bataljon koji treba hitno da odmaršuje u Čemerno.⁴

Ta 3 sandžačka bataljona treba da se u zakmurskom kraju prikupe i odmore. Treba da uhvate vezu sa našom grupom oko Čemerna. Čim naša grupa Oko Čemerna pođe na čišćenje četničkih bandi, onda i dva jača sandžačka bataljona treba da pođu preko Zagorja—Obija i Uloga radi čišćenja četničkih bandi, dok jedan treba da ostane oko Popova Mosta—Luče. Drugovi iz Sandžačke udarne brigade treba da se raspitaju za Štab i jedinice Kalinovičkog odreda—drug Rade Hamović — i da nastoje da uhvate vezu sa njim. Dobro bi bilo da drug Rade Hamović sa izvesnim jedinicama dođe u zakmurski kraj. To bi bilo od velike koristi za naše akcije u ovom predelu. Velika je

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, po4 reg. br. 561. Kopija istog dokumenta takode se nalazi u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2477.

² Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 179 i 180.

³ Sve se odnosi na bataljone Prve proleterske NOU brigade.

⁴ Na području Čemerno—Izgori tada su se nalazila četiri bataljona. (Drugi i Peti Prve i Prvi i Treći Druge proleterske brigade) orijentisana u pravcu Gacka, Avtovca i Golije, sa zadatkom da zatvore pravac Gacke—Izgori i spreče nastupanje Italijana od Gacka i Nevesinja prema Čemernu i gornjem toku reke Neretve. U to vreme su u rejonu Sinjac, Krstac (Piva) bile jedinice Lovčenskog NOP odreda, dok su Zetski i Nikšićki NOP odred bili koncentrisani oko Miljkovca i Polja Pejovića, orijentisani prema Vojniku i prelazima na reci Komarnici od Brezna do Pivskog Manastira.

šteta što je pošao ka Jahorini. Čuli smo da se je jedan deo kalinovičkih partizana prebacio čak na Romaniju.

Bataljon koji ostaje u Popovom Mostu trebao bi da patrolama pređe preko Vučeva i održava vezu sa Mratinjem.

Dva sandžačka bataljona sa Čelebićko—dragočavskim neka još ostanu u predelu Čelebića. Ako drug Marko nađe za shodno onda se Čelebićko-dragočavski bataljon može prebaciti i u Zakmur ili možda bolje kod Rudina i Šćepan Polja.

Našu II brigadu uskoro ćemo prebaciti oko Gacka. Tu ćemo sačekati i delove I brigade,⁵ pa preduzeti jedan duži pokret kroz Hercegovinu.

Naša udarna grupa na pravcu Nikšića potukla je četnike u predelu s. Brezna i odbacila ih ka Nikšiću. Rezultat: 8 ubijenih bandita među kojima kapetan Rončević® i jedan petokoloinaš organizator. Zarobljeno 23, koji su pušteni kućama. Tu su pogrešili, jer je od njih bilo 10 kao pratnja kapetana Rončevića i njih je trebalo streljati. Zaplenjeno: jedan kamion, jedan motocikl, municije za bacač, nešto pušane municije i namirnice sa kamiona, tako da su se naše trupe na tome pravcu prilično nahranile.

Drug Marko sa ostalima može još ostati tamo i obaveštavati nas o razvoju situacije u tom kraju. Treba stalno održavati vezu sa Četkovićem na Pišću i obaveštavati se o situaciji kod njega. Četničke bande sa izvesnim delovima prešle su reku Komarnicu i izbile u selo Duži. Naši nastoje da ih navuku dublje u Pivu a zatim da im zadađu jak udarac. Naša grupa u Pivi jaka je 5 bataljona,⁷ ta-ko da se tu možemo nadati uspehu.

Privatno smo saznali da su se izvesne četničke jedinice povukle iz s. Crne Gore ka Zabljaku i Vašojevićima. Neki četnički bataljoni koji su potučeni kod [G. i D.] Brezana pokazali su da se bore na tuđem terenu.

Hitno nas obavestiti o svim preduzetim merama, kao i kad će navedene jedinice biti na svojim mestima.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

(M. P.)

Tito

P.S. Šaljemo 3 komada sekcija za sandžačke starešine koji idu u predeo Zakmura.

⁵ Odnosi se na njen Četvrti i Šesti bataljon.

⁶ Radojica Rončević. Vidi tom II, knj. 3, dok. br. 124, primedbu 3.

⁷ Ovdje su bili sledeći bataljoni: Prvi bataljon Prve i Drugi i Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade, zatim Nikšićki bataljon i Prvi bataljon Komskog NOP odreda.

BR. 153

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 6 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA (»18 OKTOBAR«) PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SE OD TRI BATALJONA PRVE BRIGADE I SEVERNOHERCEGOVACKOG NOP ODREDA FORMIRA UDARNA GRUPA ZA RAZBIJANJE NEPRIJATELJSKIH SNAGA KOJE NADIRU U PRAVCU ČEMERNA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
6-VI-1942 g.
7,30 časova

ŠTABU II BATALJONA I PROLETERSKE BRIGADE

Dobili smo vaš izveštaj od 6 juna 1942 g. u 5 časova.

Preduzimamo sledeće mere: upućujemo V proletarski, kao i III bataljon I prolet. brigade. Vaš bataljon i ova njihova dva obrazovaće jednu udarnu grupu. Ovoj grupi neka se priključe i sve okolne partizanske jedinice. Uхватите vezu sa Štabom Severnohercegovačkog odreda—drug Vlado Šegrt. Vaše snage i njegov odred treba da obrazuju jednu grupu koja ima zadatak da razbije i protera te četničke bande koje se kreću u pravcu Čemerna.

Hitno prenesite naređenje III bataljonu da dođe k vama čim mu dođe zamena od sandžačkih snaga. Vi se ne smete upuštati u akcije sa delimičnim snagama sem ako je neprijatelj po broju ravan vama ili slabiji. Vrlo je nezgodno što ste bataljon ispustili iz ruku i rasparčali ga na manje delove. Dok se ne obrazuje grupa iz svih navedenih snaga izviđajte neprijatelja i pribavljajte, podatke o njemu da bi se po izvršenom grupisanju mogli hitno baciti na neprijatelja.

Pravac Čemerno—Izgori mora se potpuno obezbediti.

Naredili smo sandžačkim delovima da se prebace u predeo Popov Most—s. Vrbnica i da odmah smene Kragujevački bataljon.²

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2196.

² Vidi dok. br. 152.

Ako uhvatite vezu sa I prolet. brigadom prenesite joj naređenje da se prebaci u predeo jugoistočno od Avtovca, kako bismo otpočeli sa čišćenjem četničkih bandi u Hercegovini.

Mi pretpostavljamo da su to samo četničke bande koje vrše pokret u pravcu s. Jugovića, verovatno Zagorski bataljon. Mi ćemo nastojati da napravimo jednu manju diverziju preko Zagorja—Obalj, kako bismo te bande opkolili i odvucli sa tog terena.

Dok se vaša grupa formira i otpočne dejstvo mi ćemo uputiti delove II brigade u predeo severno i istočno od Gacka i tako vam obezbeđivati uporište. Kada prikupimo veći deo trupa otpočecemo sa čišćenjem severne Hercegovine, o čemu ćete i vi biti obavešteni.

O svemu ovome detaljno obavestiti drugove iz štabova bataljona³ kao i Štab Severnohercegovačkog odreda, koga bitno pozvati, jer on dobro poznaje prilike u severnoj Hercegovini. Taj odred treba da potpuno grupiše svoje snage a ne da ih po četicama drži na terenu. Sada se mora dejstvovati sa jačim udarnim grupama. Starešine treba da komanduju na samom terenu a ne po karti.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

³ Odnosi se na štabove Trećeg i Petog bataljona Prve proleterske NOU brigade.

PISMO MOSE PIJADE OD 6 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU O IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA EVAKUACIJU POZADINSKIH DELOVA GLAVNE INTENDANTURE SA RUDINA I O SITUACIJI NA PLANINOPIVSKOJ PROSTORIJI¹

Pišče

6/VI/42 u 1. po podne

Dragi Marko,

Pošto sam se uverio da su naši partijci, koje smo učinili odgovornim za evakuaciju Rudina, stvar do detalja organizovali kako treba i sad je trebalo samo sredstva — konje i ljude — gde ja nisam imao šta da pomognem, krenuli smo ja i Mitra dalje. Prema vestima kakve smo imali u Rudinama, bili smo namislili da idemo u Mratinje, ali sve mi se nekako činilo da bi to bilo nasedanje panici, pa smo produžili za Pišče.

Juče pred podne bilo je malo prepucavanja na [s.] C. Gori, ali o nekom silaženju na Sušicu nema zasad govora. Čak vele da se jedna četa s. C. Gore (četnička) vratila na Zabljak. Takođe govore da su neke jedinice četnika morale da idu u Vašojeviće, zbog napada partizana.

Kod ostajanja naših ljudi na terenu izgleda da je bilo grešaka. Pripremljeno nije bilo ništa od uslova za opstanak. Niko im ne daje ništa; drugovi koji su otud došli pričaju da su 3 dana bili bez hrane. Dve drugarice uhvaćene su².

Jednu su proglasili za moju ženu, kao što su nekad Ružicu Rip³ proglasili za moju ćerku; a gde nađu više dece govore da su to moja deca!

četnici su od Brezana bačeni natrag, iz priloženog vidiš i na drugom mestu jedan uspeh. U toj borbi držali su se Pivljani dobro (ušlo ih je 160 u te pivske čete). Sad se daje oružje u nekim selima (npr. Nedajno traži za danas 16 pušaka da se prebace na C. Goru, iza neprijatelja). Da se dalo blagovremeno oružje seljacima na C. Gori, bili bi četnici bar duže zadržani.

Svu muznu stoku (sitnu) koju smo bili poslali ovamo, odavde su evakuisali za Vučevo. Evakuisali su i jalovu stoku osim koliko treba za vojsku mesa.

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, br. 685.

² Redakcija nije mogla njihova tačna imena ustanoviti.

³ Ubijena od četnika kod Kolašina u proleće 1942 godine.

Sve bolnice odavde evakuisane su. Evakuisaće se i magacin iz Pišča.

Šaljem ti i jedne vesti.

Popodne produžujem do Starog, a za dan-dva mislim da pođem za Mratinje niz Pivu pa do Vučeva, da pravimo red u bolnicama i farmama.—

Pozdrav Veljku i Zini
tebi maksuz selam⁴
tvoj Šiki

BR. 155

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE IVE RIBARA-LOLE I SRETE NA ŽUJOVIĆA OD 6 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O STANJU U HERCEGOVINI I POZITIVNOM UTICAJU DEJSTVA DELOVA PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE NA UČVRŠĆENJE HERCEGOVAČKIH PARTIZANSKIH JEDINICA I SPREČAVANJE RAZVOJA ČETNIČKOG POKRETA¹

6.VI.42. u 23 časa, Dulići.

Dragi Tito!

Jutros smo — zajedno sa Štabom brigade i IV i VI bataljonom² — stigli na predviđenu prostoriju Danići—Dulići (sekcija [Ga]čko) i uhvatili vezu sa II crnogorskim prolet. bataljonom preko [Gar]jeve—Lipnika—Čemerna, te sa mještanskim gatačkim bataljon[om] i Lovčenskim odredom na prostoru Krstac (Golijški) — Kazanci.

Iz izvještaja Štaba brigade koji dobijaš istovremeno vidjeli ćeš tok pokreta i akcija našeg IV i VI bataljona u tok[u] zadnjih dana od posljednjeg izvještaja iz [s.] Slata. Ono što bi se moglo dodati jeste samo to da su naši proletari i ovom prilikom pokazali čuda izdržljivosti i požrtvovanja u višednevnim neprekidnim marševima i bcftrbama. To je zaista jedna

⁴ »maksuz selam« na arapskom jeziku znači: srdačni pozdrav.

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 5819. Dokumentat je na pojedinim mestima oštećen.

² Odnosi se na Štab Prve proleterske NOU brigade i njena dva bataljona.

6.7.52 a 23.00, 24.00

2077

Figure 1

Tutrošica - repars sa Holom Brigade i
način na stoji na prvom prostoru Ganci - Dubin
sa drveća koje sa 4. brigadskim proletarima
izlaze iz Čakma, te sa mostovima Garachia
oni se svedu na putu Kistacigly.

[illegible]

divna vojska na koju možemo biti ponosni. Danas i sutra ćemo ovdje malo odmoriti trupe — i onda su opet spremne za svaki zadatak.

Svojim pokretom i akcijama kroz Hercegovinu u velikom krugu Čemerno—Fojnica—Slato—Biograd—Divin—Zvdjerina—Plana—Meka Gruda—Dulići (sekcija Gacko i Nevesinje), Brigada je na tom prostoru poništila rezultate nepr. ofenzive od kraja prošlog mjeseca i pokušaj uspostave četničke vlasti. Italijani i četnici primorani su zato sada da se ponovo bace na isti posao na tom terenu: zadatak hercegovačkih snaga, [od kojih će jedan dio ostati tamo a drugi vjerovatno preći [ova]mo u prostor Gacka, jeste da im opet pariraju na isti način, tj. vraćanjem na teren iza leđa neprijatelja. To će, istina biti malo otežano današnjim stanjem i najboljih preostalih herc. jedinica, ali osjećaj blizine Brigade i eventualni uspjeh u razbijanju četnika **na** Goliji i Banjanima mogu ovdje odlučno uticati u pozitivnom smislu.

Inače, stanje u h[erceg. je]dinicama i uopšte na terenu još je u previranju i dosta daleko [od k]onsolidacije, iako mislimo da je najteži trenutak te krize prebrođen. Treba uporno politički [i] organizaciono raditi i na praksi mnogo ispraviti. No o tome, [ka]o i o drugome usmeno.

[Herceg.] štab nema situaciju još uvijek u rukama i pokazao [je niz] organizacionih slabosti koje bi nas — da nije bilo[I- briga]de tu — još skuplje košt[al]Je. Zato smo ostavili Milent[ija i dru]gove^s još kod njih kao pomoć Obi. komitetu. Bilo je tu zaista čudnih stvari, o kojima ćemo ti pričati.

Mi mislimo *prekosutra* (8 o. m.), a najdalje 9[-og], da krenemo do tebe. Sutra ćemo još ovdje sa Štabom brigade i herceg, drugovima postaviti i riješiti neka pitanja, te bi time za sad naš posao bio završen. Dakle, do viđenja!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Lola i Crni

³ Odnosi se na Milentija Popovića, Svetislava Stefanovića, Ljubinku Milosavljević i Milana Radosavljevića.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA FORMIRA UDARNU GRUPU SA ZADATKOM DA S JEDINICAMA PRIKUPLJENIM NA PROSTORIJI ČEMERNO—VRBA RAZBIJE NADIRUĆE NEPRIJATELJSKE SNAGE, OBEZBEDI PRAVCE KOJI IZVODE KA IZGORIMA I GORANSKOM I PRIPREMI SE ZA DALJE DEJSTVO U HERCEGOVINI¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-VI-1942 g.

ŠTABU II PROLET. BRIGADE

Obaveštenja o situaciji: Izvesne četničke bande nadiru pravcem s. Slivlje—s. Jugovići ka Bodežištu. Verovatno da su to snage popa Perišića, koje su bile u predelu Nevesinja, pojačane Zagorskim četničkim bataljonom, pa se sada vraćaju na teren oko Gacka. Mi smo preduzeli mere da se stvori u predelu Čemerno—Vrba jedna udarna grupa iz II, III i V prolet. bataljona I brigade. Ovoj grupi treba da se priključe i snage Severnohercegovačkog odreda—drug Vlado Šegrt.² S obzirom da su ove jedinice dosta udaljene jedna od druge nije verovatno da će se ta grupa brzo formirati, a jedinice u ovakvoj situaciji nikada ne treba pojedinačno voditi, sem kad se očevidno rezultati mogu očekivati protiv slabijeg neprijatelja.

Vaša Brigada ima da odmaršuje u predeo: Izgori.—Čemerno.—Vrba,³ odakle će u zajednici sa navedenim snagama razbiti četničke bande i odbaciti ih sa terena iz predela Gacko—Avtovac. U pogledu izvršenja ovoga zadatka Štab brigade stupiće u vezu sa Štabom II prolet. bataljona I brigade koji se nalazi u Čemernu. Isto tako treba prikupiti podatke i od druga Vlada Šegrt. U zajednici sa ovim našim drugovima treba rešavati sva vojno-politička pitanja na tome sektoru. Mora da vlada potpun drugarski odnos i ne sme doći ni do najmanjih nesuglasica.

¹ Kopija originala, otkucana na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2197.

² Vidi dok. br. 153.

³ Druga proleterska NOU brigada nije pošla cela. Njen Drugi bataljon ostao je u sastavu Durmitorske udarne grupe, a Treći bataljon ostao je u Plužinama pod neposrednim rukovodstvom Vrhovnog štaba.

Imati u vidu da pravac Čemerno—Izgori kao i pravac Ravno—Goransko moraju biti obezbeđeni. Zato je potrebno da se sve snage ine angažuju u borbama. Jedan do dva bataljona mogu se držati u predelu Čemerna kao rezerva.

Potrebno je da s nama uredite neprekidnu, svakodnevnu vezu. Pravac održavanja veze: Čemerno—Stabna—Plužine.

III bataljon II brigade ostaće u Plužinama pod našom neposrednom komandom. Vi ćete voditi vaša dva proleterska i dva crnogorska bataljona.⁴ Nastojte da se sa crnogorskim bataljonima što više politički radi. Treba im ukazati svu drugarsku pažnju.

Prema izloženome, u predelu čemerna stvoriće se jedna jaka udarna grupa od 5 proleterskih, 2 crnogorska i jedinica Severnohercegovačkog odreda. Dobro upotrebljene ove snage su potpuno sposobne da reše sva vojnička pitanja na terenu gde se pojavljuju četničke bande.

Imati u vidu da četničke bande iz Avtovca mogu pokušati sa prodorom na pravcu Gareva—Kazanci—Golija. I u ovom slučaju treba intervenisati, ali snage ne cepkati. Do ovoga dejstva moglo bi doći tek onda ako bi četničkim bandama uspelo da se od Jugovića probiju u Gacko—Avtovae. U ovom slučaju vi biste bili oslobođeni od pravca Jugovići—Čemerno, pa bi se mogli baciti na one bande koje bi pokušale ka Goliji.

Talijanima je naročito stalo da oslobode pravac Avtovae—Stepen—Korita ka Bileći. U slučaju kakve jake navale Talijana sa četnicima i ustašama ma u kom pravcu, vi ne smete svoje snage baciti na front. U tom slučaju vi bi mogli napasti pozadnje neprijateljske delove, manje bočne kolone. Pri tome dejstvo iz zaseda dalo bi rezultate. (Vi znate da se jedinice u zasedama moraju često smenjivati. Stalne zasede nisu praktične jer ih neprijatelj otkrije a zatim izbegne.)

Od sada vi morate lično komandovati jedinicama na terenu. Nikad ne smete ispustiti pojedine grupe a da vi lično ne prisustvujete njihovoj akciji. Od cepkanja: snaga često se nemaju koristiti. Snage uvek morate držati u ruci i grupisano.

U predeo Zakmura prebacićemo izvesne sandžačke jedinice. Stupite u vezu sa tim jedinicama. One treba da vam štite pravac dolinom reke Sutjeske. Sem toga, kada vi preduzmete napad protiv četnika koji dolaze od Jugovića, i ova sandžačka grupa preduzeće napad preko Zagorja ka Obiju, te da se te bande obuhvate, kao i da im se pažnja skrene na tu stranu. Prema tome potrebna je čvrsta veza sa ovim snagama u Zakmuru. O svakom vašem pokretu morate njih obavestavati.

⁴ Sa Štabom Druge proleterske NOU brigade otišli su njen Prvi i Četvrti bataljon, zatim Prvi bataljon Komskog i Prvi bataljon Đurmitorskog NOP odreda.

Mi namjeravamo posle grupisanja jačih naših snaga da preduzmemo jedan duži pokret kroz Hercegovinu. U tom pokretu učestvovala i vaša grupa. O tome ćemo vas blagovremeno izvestiti. Do tog vremena ne bi[ste] trebali da se upuštate u neke dalje pokrete. Vaša grupa verovatno će ići severno od puta Avtovac—Nevesinje, dok druga bi išla južno i dublje od ovog puta, da bi se najzad obe grupe na pogodnom mestu sastale.

Za sada neka vam baza bude u Izgorima, gde slati sve ranjene i bolesne. Napominjemo da sa sobom ne smete voditi bolesne, iznemogle i ranjene drugove.

Ukoliko imate takvih drugova, sa objavom ih uputite u farmu Vučevo. Sa sobom neka ponesu oružje. Posle njihovog oporavka na toj farmi biće upućeni u sastav Brigade.

Svu nepotrebnu komoru, prtljag itd. odvojiti od vas. Sve te stvari trebalo bi skrajnuti na Vučevo. Imati u vidu da pretstoje marševi preko teškog terena kuda stoka neće moći da ide. Isto tako borci treba da ostave suvišne stvari kojima su oni preopterećeni i tako nesposobni za brze pokrete.

Ishranu morate organizovati na terenu. Uložite sav trud da to bude što bolje organizovano. Mi nemamo nikakvih rezervi u hrani. Za nepun mesec dana biće novoga žita u poljima srednje i južne Hercegovine.

Četničke terorističke bande razasute su po celom terenu. One naročito imaju zadatak da ubijaju naš starešinski kadar. Zato štabovi nikad ne treba da se izdvajaju od jedinica. Pri pokretu, kao i pri bavljenju na mestu i u borbi treba preduzimati sve mere izviđanja i obezbeđenja. Sve te službe ekonomično organizovati da se ne troši snaga velikog broja ljudi.

Voditi računa o ljudskoj snazi. Pravilno određivati pokrete, mesta stanovanja itd. Imati u vidu da izlišni pokreti najviše nerviraju trupe. Sve odluke donositi na osnovu sigurnijih podataka i ličnog izviđanja i osmatranja. Suviše rano ne donositi sud o pojedinim stvarima i radnjama. Imati u vidu da stanovništvo vrlo često širi razne paničarske vesti (na osnovi takvih podataka vi ste nam jednom poslali nerealni izveštaj).

Kad već donesete odluke onda ih morate energično provoditi u delo. Kolebanja u takvim slučajevima su samo štetna.

Uvek nam podnosite izveštaje o vojno-političkoj situaciji na terenu gde se nalazite.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**DOPUNSKO NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA
NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 JUNA 1942
GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKJE NOU BRIGADE U
VEZI SA SITUACIJOM NASTALOM NADIRANJEM ČET-
NIKA KA ČEMERNU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

7-VI-1942 g.

6,30 časova

**ŠTABU II PROLETERSKJE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE**

Četničke bande, jačine 700—800 ljudi, u svome nadiranju potisle su jedinice Severnohercegovačkog odreda i izbile 6 juna do mraka na liniju s. Vrba—Borač. Jedinice II bataljona I prolet. brigade sa izvesnim meštanskim snagama u 8 časova 7 juna držale su širok front: Živanj [k. 1695]—Čemerno—položaje istočno od s. Vrba.

Sa celom Brigadom što pre odmaršujte u jednoj koloni (po ešelonima) pravcem Stubiea—Izgori.² Pošto se jedinice prikupe i odmore preduzmite napad za uništenje četničkih bandi.

I prolet. brigada sa dva bataljona³ stigla je na prostoriju s. Danici, s. Dulići. Ovoj Brigadi prenećemo naređenje da se premesti na prostoriju s. Zanjevica—s. Berušica, odakle će potpomoći vašu akciju ako vi do tog vremena ne razbijete četničke bande.

Naredite III bataljonu I brigade da se iz predela Zakmura hitno uputi u pravcu s. Izgori. Pošto prolazi kroz tesnac treba da na jedno-dva sata uputi obezbeđujuće delove unapred.

Mi očekujemo da vaša Brigada do mraka 8 juna bude na prostoriji s. Izgori—Čemerno,

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2198.

Naređenje nije moglo biti pisano u 6,30^h, kao što stoji u dokumentu, već kasnije. To se vidi i iz teksta dokumenta (stav prvi). Redakcija sriiatra da 6,30 označava poslepodnevne časove, tj. da je dokumenat pisan u 18.30 časova.

² Štab Druge proleterske NOU brigade već je bio postupio po ranijem naređenju u pogledu jačine snaga, pa su izostali Drugi i Treći bataljon. (Vidi dok. br. 156.)

³ Odnosi se na njen četvrti (Kraljevački) i Šesti (Beogradski) bataljon.

Potrebno je jedno bočno obezbeđenje pravcem s. Zukva s. Zanjevica—Kleuta.

Uputite unapred izviđačke delove koji će uhvatiti vezu sa II prolete[rskim] bataljonom I brigade.

S drugarskim pozdravom, .

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

BR. 158

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 7 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA (»18 OKTOBAR«) PRVE PROLETER-SKE NOU BRIGADE DA OBAVESTI PRVU BRIGADU O NOVONASTALOJ SITUACIJI I DA U SADEJSTVU SA DRUGOM BRIGADOM I PETIM BATALJONOM PRVE BRIGADE IZVRŠI PROTIVNAPAD NA NEPRIJATELJSKE SNAGE KOJE NADIRU KA ČEMERNU I GORANSKOM¹

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
7-VI-1942 g.
6,30 časova

ŠTABU II BATALJONA I PROLET. NAR.-OSLOB. UDARNE
BRIGADE

1. Naredite III prolet. bataljonu da hitno dođe u Izgore. Pošto nastupa tesnacem treba da na jedno-dva sata ranije isturi obezbeđujuće delove. Vi morate nastojati da mu obezbedite prilaz preko Suhe. U slučaju da taj prilaz bude zauzet od četničkih bandi, III bataljon treba da se na pogodan način

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2199.

Dokumenat je pisan u 18,30 časova (što se vidi iz sadržaja; vidi i dok. br. 156 i 157).

probije k vama. On treba da krene iz Zakmura bez obzira da li su tamo pristigle sandžačke snage.

2. Prenesite naređenje I brigadi da se prikupi na prostori-
riji Žanjevica—Berušica. Ta Brigada ima da obezbeđuje prava
ka Goranskom i kad se jedinice prikupe i urede da sadej-
stvuje vama ako do tog vremena ne budete razbili četničke
bande.

3. Vi sa V bataljonom² izviđajte neprijatelja, zadržavajte
ga u pokretu dok ne stigne II brigada, pa u vezi sa njom pre-
duzećete kontranapad. Taj kontranapad treba preduzeti kad
se jedinice prikupe i pošto se odmore.

4. Bilo je naređeno II brigadi da u okolini Čemerna ostavi
jedan do dva bataljona.⁸ Ova rezerva sada nije potrebna pošto
će I brigada prispeti na naznačenu prostoriiju. Vaša udarna
grupa treba samo da ima jaku taktičku rezervu koju ćete upo-
trebljavati u borbi.

Izveštavajte nas o svim događajima.

Pribegavajte noćnim napadima na dobro izvađenog ne-
prijatelja.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

² Odnosi se na Peti (Šumadiski) bataljon Prve proleterske NOU
brigade.

³ Vidi dok. br. 156.

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 7 JUNA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O ZAVRŠENOM FORMIRANJU TREĆE
PROLETERSKE NOU BRIGADE, DISLOKACIJI I ZADACI-
MA NJENIH BATALJONA I SITUACIJI NASTALOJ PO
NAPUŠTANJU ČELEBIĆKE PROSTORIJE¹**

Druže Stari,

evo u nekoliko reči da te upoznam sa situacijom ovde i preduzetim merama u vezi sa naredbom druga Arsa.

I •—Iz sandžačkih jedinica formirana je brigada i zove se: **III Proleterska narodno-oslobodilačka udarna brigada**. Sastoji se iz pet bataljona i 743 borca.

Sandžačke jedinice, preformirane u bataljone proleter-ske, napustile su čelebičku prostoriju 5 ov. m-ca u najboljem redu. Pismo druga Arsa,² u kome on, posle dobivenog pisma od mene,³ odobrava dalje zadržavanje na toj prostoriji—zaka-snilo je. Iako sa teškim osećanjem ali mi smo forsirali pokret glavnih delova ove brigade na prostoriju Zakmura. Da smo uz naredbu druga Arsa,⁴ koja je došla posle tvoga pisma⁵ četiri sata, imali bar neke informacije o situaciji na tamošnjim po-ložajima, možda ne bismo ubrzavali ispražnjavanje dosadašnje prostorije.

Raspored bataljona: I bataljon (Zlatarski) III brigade na-lazi se u s. Kolo sa zadatkom: obezbeđenje Rudina i pomoć oko evakuacije, patroliranje i izviđanje u pravcu Nedajna preko s. Nikovića; III bataljon (Bjelopoljski) prebačen je s ove strane Tare za obezbeđenje Uzlupa i za naše obezbeđenje; II bataljon (Bjelopoljski⁶) smešten je u s. Beleni i Trbušće; IV bataljon (Prijepoljski⁷) upućen je na Mratinje i V bataljon (Prijepolj-ski⁸) sa Štabom brigade pošao je da primi dužnost od druga Raje, nalazi se u s. Grandići—Ljubina.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 621.

² Vidi dok. br. 150.

³ Vidi dok. br. 139.

⁴ Vidi dok. br. 137 i 138.

⁵ Vidi dok. br. 135.

⁶ U dokumentu je omaškom napisano Bjelopoljski, treba: Plje-valjski.

⁷ U dokumentu je omaškom napisano Prijepoljski, treba da piše: Bjelopoljski.

⁸ I ovde je u dokumentu pogrešno napisano. Umesto Prijepolj-ski treba: Pljevaljski.

Drugi Stari.

ovo u nekoliko reci da te upozna sa situacijom ovde i produzetim merama u vezi sa naredbom druga Arsa.

1-Is sandžaklijske jedinice formirane je Brigada i zove se: III PROLETARSKA NARODNO-OSLOBODILACKA UDARNA BRIGADA. Sastoji se iz pet bataljona i 743 boraca.

Sandžaklijske jedinice, preformirane u bataljone proleterske, napustile su bivski prostoriju i svake u najboljem redu. Pismo druga Arsa, u kome su, dobivenog pisma od mene, sadržavalo dalje sadržavalo je na toj prostoriji. Nije je tako sa teškim osećanjem ali ni kao forisrali pokret glumiti. Sve brigade na prostoru Zekmura. Na svo u naredbu druga Arsa, koja je posle ovog pisma četiri sata, imali bar neke informacije o situaciji u ovoj polotajnoj, noida nebi ubrzavali ispravljanje dosadašnje prate.

Napored bataljona i bataljon / alatarski / III brigade nalazi se u ova sadatkom: obzbedenje Rudina i pored oko evakuacije, patroliranje i naje u pravcu Rudina preko s. Nikovica, III bataljon / bjelopoljski / pre je a ove strane Rara sa obzbedenje Halupa i za nase obzbedenje, II bataljon / bjelopoljski / spošten je u s. Balen i Trubice, IV bataljon / prijepejski / upućen je na Kratinje i V bataljon / prijepejski / sa Stasom brigade pošto je da primi uinast od druga Naje, nalazi se u s. Grandić-Ljubina.

Kombinovani bataljon sa dva mitraljevska odeljenja sandžaklijske napored je uvrćenja u Šešeg Polje, jer smo obavestili da se četničke bande sa talijanina poći iz Rode u pravcu Nastasa. U tačnosti ovog podatka ne treba mnogo verovati.

2-Prilikom našeg povlačenja, komandant mesta usug Milan Vuković unistio je četiri zgrade na Čelebićima. Most na Balupu izgario je noćas.

3-Onaj petljinaš Straja ostao je negde oko s. Kostrova i on je nešto govore da Spakuliste, ali da ga ta petljinaš izgleda čimpo kodatiti. Pod njegovim uticajem napustili su bataljon Čelebićani i okupili se oko njega, takođe i neki drinjsani.

4-Ponle našeg povlačenja na ovu stranu četničke bande su upale na Čelebićima prostoriju, a po nekim obavestijima sastala su se sa enim banditima koji su preko Vukota isli zajedno sa nešto talijana. Vesela se napravilo i vole da se sada nastaviti i dovesti isposeto "valike" delo: komandant istrabiljenja muslimana. Jutros rano su otpočeli šetnjak. U ovoj strani sa kosa pripustavaju na nas, lože vatru na izvi brda prema Balupu i valjda time nađe da nam najavio svoju blizinu. To priustavanje je vrlo često i traje već sas dan, a bogve otvaraju i mitraljevu vatru po opale i po koji bakaš iz pravca s. Kostrova. Ova četnika paljba izgleda da se sas iz ove lijevovine pomorili sa našim a odali, posle evakuacije koje ide vrlo sporo, u Zekmur. Učinio ti se narediti mesto drugo. Ja mislim da je nepoželjno poći tamo.

5-Evakuacija Rudina ide jako sporo jer nema prevozni sredstva. Neki li smo odustali ove karte iz bataljonskih kamara, pa čak upotrebiti bataljone sa prenošenje na ledina. Je sas se iznenadio kad sam čuo da su obzbedili sas u konje. Sve da biti evakuisano po kakar na ledina prenosili i dalje. Od Kruševa, gde se detura sve sa Rudina, ništa još nije ni zaknuto osim bolesnika i bolničkog materijala.

6-U Zekmuru postavio sam za komandanta mesta, uopetno baše druga Milana Vukovića i nadas se da se napraviti reda, pogotovo kad i mi odemo tamo. Od tebe, druze Stari, očekujemo sugestije u pogledu daljeg kontrastiranja Balupa, jer smatram da ga ne treba postaviti bez ikakve kontrole.

7-Ubrzali smo pokret III bataljona i brigade i noćas je pošlo u lagra. Judo u 12 časova neprijatelj je jaše snagama napred preko Javora u pravcu slobodne teritorije Kektorina-Rubljevići-Jugovići. Paljajli II b. I brigade bili su juče ujutru između s. Jugovići i Rudolista. Naštani se sa bere. Nadasen je javlja da su oili bombardovani i da su imali jednog mrtvog i jedno ranog. Mislim daće nad III bataljon stidi u prvi čas.

u drugarskim pozdravos
Nart fasizmu-slobodu narodu!

7-VI-1947

Učinio sam ovoga časa primih tvoja pismo od 6-VI u 7.30 časova. I pomeg teksta videti da je sve učinjeno kako treba. U duhu tvojih naredbi protiridimo sandžaklijske jedinice koje se nalaze na prostoru Zekmura, oko sa vau stranu po zapadni smeru. Rudina sas

Kombinovani bataljon⁹ sa dva mitraljeska odeljenja sandžaklija zaposeo je utvrđenja u Šćepan Polju, jer smo obavješteni da će četničke bande sa Talijanima poći iz Foče u pravcu Bastasa. U tačnost ovog podatka ne treba mnogo verovati.

2—• Prilikom našeg povlačenja, komandant mesta drug Milan Vuković uništio je četiri zgrade na Čelebiću. Most na Uzlupu izgoreo je noćas.

3 — Onaj petljanae Strajo ostao je negde oko s. Meštrovca i on je nešto počeo da špekuliše, ali će ga ta petljanija izgleda skupo koštati. Pod njegovim uticajem napustili su bataljon Čelebićani i okupili se oko njega, takođe i neki Drinjaci.

4 — Posle našeg povlačenja na ovu stranu, četničke bande su upale na čelebičku prostoriju, a po nekim obavještenjima sastale su se sa onim banditima koji su preko Vikoča išli zajedno sa nešto Talijana. Vesele se naprazno i vele da će sada nastaviti i dovršiti započeto »veliko« delo: konačno istrebljenje muslimana. Jutros rano su otpočeli šenluk. Iz one strane sa kosa pripucavaju na nas, lože vatru na ivici brda prema Uzlupu i valjda time hoće da nam najave svoju blizinu. To pripucavanje je vrlo često i traje već ceo dan, a bogme otvaraju i mitraljesku vatru, pa opale i po koji bacač iz pravca s. Meštrovca. Ova učestala paljba izgleda da će nas iz ove Liječevine pomeriti na Rudine a odatle, posle evakuacije koja ide vrlo sporo, u Zakmur, *ukoliko ti ne narediš nešto drugo*. Ja mislim da je neophodno poći tamo.

5 — Evakuacija Rudina ide jako sporo jer nema prevoznih sredstava. Morali smo oduzeti sve konje iz bataljonskih komora^ pa čak upotrebiti bataljone za prenošenje na leđima. Ja sam se iznenadio kad sam čuo da su obezbedili samo 10 konja. Sve će biti evakuisano pa makatr na leđima prenosili i dalje. Od Kruševa, gde se dotura sve sa Rudina, ništa još nije ni maknuto osim bolesnika i bolničkog materijala.

6 — U Zakmuru postavio sam za komandanta mesta, odnosno baze druga Milana Vukovića, i nadam se da će napraviti reda, poigotovol kad i mi odemo tamo.

Od tebe, druže Stari, očekujemo sugestije u pogledu daljeg kontrolisanja Uzlupa, jer smatramo da ga ne treba ostaviti bez ikakve kontrole.

7— Ubrzali smo pokret III bataljona I brigade i noćas je pošao u Izgore. Juče u 12 časova neprijatelj je jačim snagama napao preko Javora u pravcu slobodne teritorije Kokorina—Dubljevići—Jugovići, Položaji II b. I brig. bili su jučer ujutru između s. Jugovići i Bodežišta. Meštani se ne bore. Ra-

⁹ Kombinovani čelebičko-dragečavski bataljon

dovan¹⁰ javlja da su bili bombardovani i da su imali jednog mrtvog i jednog ranjenog.

Mislim da će naš III bataljon stići u pravi čas.

S drugarskim pozdravom,

SMRT'FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

7-VI-1942

Odlično! Baš ovoga časa primih tvoje pismo od 6-VI u 7,30 časova.¹¹ Iz gornjeg teksta videćeš da je sve učinjeno kako treba. U duhu tvojih naredbi proširićemo zadatke naših jedinica koje se nalaze na prostoriji Zakmura; ako sa vaše strane ne zapreti opasnost Rudinama, čija evakuacija još traje, onda možete raspolagati sa I bataljonom (Zlatarskim) III brigade. Ovo je jedan od najboljih bataljona te brigade i mislimo da će za koji dan poći u Zakmur. Na sve gornje probleme očekujem hitni tvoj odgovor i detaljna uputstva. Dotle mi ćemo se nalaziti u predelu Liječevina—Rudine. Drug Arso pravio je pitanje o Beranskoj četi koja je do sada bila u sastavu Bjelopoljskog odreda; međutim, po dobivenim obaveštenjima od Sandžačkog štaba, to nije četa već bataljon, vrlo hrabar i dobro naoružan sa dosta automatskog oruđa, i on je ostao na svome terenu sa određenim zadacima. Izgleda da je do sada formirao još jedan bataljon.

Učinićemo sve da se povežemo sa štabom i jedinicama Kalinovičkog odreda, tj. sa drugom Radom Hamovićem. Pored ostalih zadataka i to ćemo staviti u dužnost štabu III brigade. Redovno ćemo obavještavati o vojničkoj i političkoj situaciji sa ovoga sektora. Mislim da bi naša veza trebala da bude još stalnija i čvršća. Iz poslednjih pisama nisam dobio još odgovor na izvesna pitanja. Nađi malo vremena pa mi odgovori na sve.

¹⁰ Radovan Vukanović, tada komandant Drugog bataljona Prve proleterske NOU brigade.

¹¹ Vidi dok. br. 152.

BR. 197

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 8 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU DA UPUTI DOVOLJNO JAKE SNAGE IZ TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE KOJE CE U SADEJSTVU SA CRNOGORSKIM JEDINICAMA UNIŠTITI ČETNIČKI ODRED KOJI JE KOD NEDAJNA PREŠAO NA TERITORIJU PIVE¹

VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
8-VI-1942 g.

Drugu Marku

Usled nebudnosti komandovanja durmit.forskih] snaga četničke bande u jačini do 200 ljudi prebacile su se danas preko Sušice kod s. Nedajna na teritoriju Pive. S obzirom na to što je Cetković povukao snage u pravcu Komarnice, pošto četnici pokušavaju prodor s one strane, ova četnička banda ima slobodno kretanje u pravcu Nikovića i u pravcu Krstača. Ja sam izdao naređenje Glavnom štabu Crne Gore da hitno prebaci izvesne snage u pozadinu tih četnika. U vezi s tim naređujem da odmah uputiš 2 sandžačka bataljona u pravcu Nikovića i Podmilogore. Ukoliko nemaš toliko snaga pošalji jedan dobar bataljon i eventualno još jednu četnu. Levo krilo tog bataljona treba da se, naslanja na Taru i Sušicu, tako da taj bataljon zajedno sa našim snagama koje dolaze s ove strane otseku četnicima otstupnicu i unište ih. Bataljon neka hitno krene.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Odgovor na tvoja
pisma dobićeš kasnij.e.

KOMANDANT
NAR.-OSLOB. PARTIZ.
I DOBROVOLJ. VOJ. J.
Tito

(M. P.)

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 3696. Kopija originala nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. I—i—I, k. 2, očuvana u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 1.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 8 JUNA 1942 GOD. ŠTABU
PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NAJNOVIJOJ SI-
TUACIJI I NAREĐENJE ZA STVARANJE PRIVREMENOG
OPERATIVNOG ŠTABA ZA RUKOVOĐENJE BORBAMA
U SEVEROISTOCNOJ HERCEGOVINI¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
8-VI-1942 g.**

ŠTABU I PROLETERSKE NAR.-OSLOB. UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 6-VI-1942. Dobro je što ste stigli na tu prostoriju jer su četnici, potpomognuti Talijanima, prodrli od pravca puta Nevesinje—Kalinovik, zauzeli Jugoviće, razbili hercegov, jedinice i stigli čak do puta Gacko—Čemerno, negde kod Vrbe. Mi smo juče ujutru rano, u 2h, uputili u Čemerno, kao pojačanje II Crnog.[orskom] bataljonu, naš V Užičko—šumad. bataljon I Brigade. On je već sigurno danas na mestu. Osim toga naredili smo Kragujevačkom bataljonu I Brigade da takođe hitno krene u pravcu Čemerna.² On je verovatno već sigurno stigao na mesto. U toku prošle noći uputili smo II Prolet. brigadu sa 2 bataljona i 2 crnogorska bataljona: Komski i Durmitorski u istom pravcu.³ Tako se sada tamo nalazi 3 prolet. I Brigade, 2 II Brigade i 2 crnogorska,⁴ ne računajući i jedinice Severnohercegovačkog odreda. To je, po našem mišljenju, sasvim dovoljno da se razbiju četničko-talijanske bande i očisti taj teren do puta Kalinovik—Nevesinje, koji predstavlja, zbog ove situacije, za nas veliku važnost.

¹ Kopija originala, pisana rukom, preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2476.

² Vidi dok. br. 153, 156 i 158. -

³ Vidi dok. br. 156, 157 ove knjige i tom III, knj. 3, dok. br. 179.

⁴ Tih sedam bataljona su bili: Drugi, Treći i Peti bataljon Prve proleterske NOU brigade, Prvi i Četvrti bataljon Druge proleterske NOU brigade, Prvi bataljon Komskog NOP odreda i Prvi bataljon Durmitorskog NOP odreda.

Na prostoriju Zakmur—Popov Most—Curevo prebacili smo za sada 2 sandžačka bataljona,⁵ a uputićemo još jedan, da drže teritoriju do Broda i da čiste teren u pravcu Zagorja i Kalinovika. Čitava ta teritorija predstavlja za nas veliku važnost, pošto smo tu evakuisali bolnice, namirnice i stoku iz Pive i Sandžaka.

U vezi sa takvom situacijom potrebno je da se vi sa vaša 2 bataljona® uputite na prostoriju Avtovac—Ravno, tako da jedan bataljon bude negde u s. Ravno, iznad reke Vrbniče i koji bi zatvarao pravac Avtovac—Stabna—Miloševići—Krstac. Drugi bi se smestio negde oko Žanjevice. Taj bi se bataljon povezao sa našim snagama kod Čemerna ili Vrbe, kontrolišući taj predeo, a onaj bataljon iz Ravna povezao bi se sa hercegov, jedinicama koje se nalaze negde u pravcu Dulica. Oba ta bataljona ne smeju biti rastureni, mogu se slati samo patrole, tako da svakog momenta mogu biti spremni za pokret.

Vaš Štab treba da ode u Čemerno i da sa Štabom II Brigade i drugom Šegrtom stvorite privremeni Operativni štab. Za komandanta tih operat. jedinica određujemo druga Koču Popovića a zamenikom druga Šegrta.

Pošto smo mi i onako nameravali da na toj prostoriji koncentrišemo naše prolet. jedinice radi čišćenja četnič. elemenata u Hercegovini i onda jednog daljeg pokreta, to je vaša zadaća ograničena na tu prostoriju oko Gacka i Avtovca. Svaki dalji pokret može se izvršiti samo sa našim znanjem i odobrenjem.

Nemojte slati nikakvih konja za žito jer smo mi pre par dana poslali za Čemerno 1500 kgr. i više ne možemo dati jer ga nema. Žito i stoku za vojsku treba uzeti od onih koji su organizatori četničkih bandi.

Držite vezu preko Tjentišta sa Sandžačkim štabom⁷ koji se nalazi negde oko Popovog Mosta. Pošto je Borač i sve oko zasejano u jesen a stanovništva u tom kraju skoro nema, to ćemo i žetvu izvršiti u vojnu korist.

Povežite se sa jedinicama Rada Hamovića koji se nalazi negde s one strane Kalinovika.

U Sitabnama je naša glavna bolnica. Pošaljite nam dr. Gojka odmah ovamo a mi ćemo uputiti Božovića, jer nam je Gojko neophodno potreban. Ako tamo nema dosta lekara javite da vam eventualno nekoga uputimo. Ranjenike nemojte slati u ovom pravcu već negde u pravcu Tjentišta. Bolnicu

⁵ Odnosi se na Drugi (Pljevaljski) i Peti (Pljevaljski) bataljon Treće proleterske NOU brigade.

⁶ Odnosi se na Četvrti (Kraljevački) i Šesti (Beogradski) bataljon.

⁷ Odnosi se na Štab Treće proleterske NOU brigade.

Izgori nije trebalo evakuisati u Stabna već u pravcu Tjentišta. Neka dr. Gojko sa tamošnjim drugovima nađe zgodno mesto tamo za bolnicu.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZ
I DOBROVOLJ. VOJSKE JUGOSLAVIJE**

BR. 162

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 8 JUNA 1942
GOD. ŠTABU TREĆEG BATALJONA TREĆE PROLETER-
SKE NOU BRIGADE DA POSEDNE POLOŽAJE POGODNE
ZA ODBRANU PRELAZA NA TARI KOD UZLUPA I ŠČE-
PAN POLJA, DA IH UTVRDI I SPRECI NEPRIJATELJU
PRODOR U PIVU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE
PARTIZ. I DOBROVOLJ. VOJSKE
JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III BATALJONA III PROLETERSKE NARODNO-
OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE**

* Četnici, koji se verovatno nalaze u s. Vjernoviću i u s. Zlatnom Boru, produžiće svakako da nas i dalje uznemiravaju svojim bacačima i mitraljezima. Nije isključeno, kad vide da na njihovu vatru ne odgovaramo, [da] pokušaju i kakav sme-
liji poduhvat, pa da se spuste i u dolinu r. Tare i pokušaju da je na podesnom mestu pređu. Saopštite drugovima da na nji-
hovu vatru nipošto ne odgovaraju vatrom, uzaludno troše mu-
niciju i otkrivaju mete njihovim bacačima. Mi nemamo muni-
cije i zato svaki naš metak mora biti pogodak, tj. treba skrenuti pažnju drugovima da vatru otvaraju onda kada se neprijatelj

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u ar-
hivi CK SKJ, pod reg. br. 15148.

Dokumenat je bez datuma, ali se na osnovu drugih dokumenata
sa sigurnošću može ustanoviti da je pisan 8 juna (Vidi dok. br. 159
i 163.)

primakne najdalje na 200 metara. Zato osmatranje korita r. Tare ne bi smelo ni za trenutak da izostane i svaki onaj ko bi se drznuo da se spusti u kanjon Tare sa namerom da pređe na ovu stranu treba svoju smelost da plati glavom.

Zadatak vašeg bataljona jeste:

1. — Da na oteku od r. Pive pa sve do s. Djemska Luka spreči svaki pokušaj neprijateljskog prelaza r. Tare i prodiranja u Pivu.

2. — Da organizuje službu patroliranja i osmatranja r. Tare kako danju tako i noću.

3. — Da obezbedi most na r. Pivi kod s. Kruševa, kao i bolnicu u s. D. Kruševo.

4. — Da održava vezu sa Zlatarskim bataljonom u s. Kolo kod Rudina² a kad ovaj bataljon ode iz s. Kolo, onda da uhvati i održava vezu sa partizanskom grupom za odbranu Pive⁸ i sa njom saraduje. Jedan njen deo je u s. Nedajno.⁴

Da biste uspešno izvršili postavljeni zadatak potrebno je da zauzmete sledeći raspored:

U s. Djemska Luka postavite jednu čvrstu desetinu sa vodnikom,

U s. Božurev Do komandu čete sa jednim vodom.

U s. Odžića Glavica jednu desetinu sa mitraljeskim odeljenjem pod komandom zamenika komandira. Plan vatre i slične zadatke svake od ovih grupa odrediti na terenu vezujući ih za konkretne slučajeve. Vod iz Božurevog Dola da patrolira do krilnih desetina.

U s. Likića Do postaviti jednu desetinu sa mitraljeskim odeljenjem sa zam. komandira, a kod mlinova jednu desetinu.

Štab bataljona sa jednim vodom u s. Liječevina sa ulogom rezerve i zadatkom da održava vezu patrolama sa Šćepan Poljem i kontroliše Taru između Liječevine i Šćepan Polja.

Stražu u Šćepan Polju i mitraljeski vod IV bataljona po odlasku Kombinovanog bataljona stavićete pod svoju komandu na osnovu ovoga naređenja.

U vašem bataljonu, verovatno zbog čestih borbi i pokreta, nije dovoljno politički rađeno, stoga nastanite⁵ da to nadoknadite i suzbijete pojavu dezerterstva. Postavite pravilno zadatke i dužnosti starešinskog kadra. Nije pravilno gledište da komandir, politički komesar i vodnici stražarče i dežuraju. Nji-

² Odnosi se na Prvi (Zlatarski) bataljon Treće proleterske NOU brigade.

³ Ovo se odnosi na Durmitorsku udarnu grupu koja je tada bila sastavljena od Prvog bataljona Prve proleterske NOU brigade, Drugog bataljona Druge proleterske NOU brigade, jednog bataljona Nikšićkog i jednog bataljona Komskog NOP odreda.

⁴ Ova rečenica je dopisana mastilom.

⁵ nastojte

hova je dužnost da stvore plan obezbeđenja i da kontrolišu njegova ostvarenje. Da rade na političkom i vojnom izgrađivanju drugova i da svaki slobodan trenutak iskoriste da se što bolje pripreme za taj posao. Ako se ma koji od njih nalazi na stražarskom mestu, onda kada nastane potreba da se četa upotrebi u borbi, sigurno je da ova neće biti pravilno upotrebljena, a možda uopšte i ne bude upotrebljena.

Mi ćemo poslati pionirsko odeljenje da prema planu vatre koji vi budete stvorili izradi uz vašu pomoć pokrivene mitraljeske, puškomitr. i streljačke zaklone sigurne od direktnih pogodaka bombi bacača. Radovi da se izvode noću.⁶

Svaka desetina treba da ima danju i noću stražare i osmatrače pored stalnih patrola, dok desetine da budu sklonjene u zaklone od neprijateljskog ugleda i dejstva, Šteta je da i jedan vojnik bude makar lako ranjen njihovom vatrom, koja se nasumce otvara.

Komandant sa politkomom bataljona da dođe sutra u 7 časova u Štab na sastanak.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S drugarskim pozdravom
ZA VRHOVNI ŠTAB
Marka

(M. P.)

⁶ Ova rečenica je dopisana mastilom.

**NAREĐENJE ALEKSANDRA RANKOVICA OD 8 JUNA 1942
GOD. ŠTABU TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA
SE U VEZI S NOVONASTALOM SITUACIJOM PRIPREMI ZA
SADEJSTVO PRVOJ I DRUGOJ PROLETERSKOJ BRIGADI
PRI ČIŠĆENJU SEVERNE HERCEGOVINE OD NEPRIJA-
TELJSKIH SNAGA¹**

**VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

**ŠTABU III PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE**

Nаша udarna grupa kod s. [G. i D.] Brezna potukla je četnike i odbacila ih ka Nikšiću. Ubijen je kapetan Radojica Rončević,² neki oficir Jovanović³ i 8 četnika. Zarobljeno je 23 četnika i zaplenjen jedan kamion, jedan motocikl, nešto hrane i dr. U borbi je učestvovalo nekoliko četničkih bataljona, od kojih su neki posle borbe otkazali da se bore van svoga terena.

Četnička grupa, koja je vršila napad od Žabljaka preko Sušice ka Pivi, povukla se u Vašojeviće, izgleda zbog pojačanog partizanskog dejstva u njihovom kraju.

Četnici u manjim grupicama došli su u Zlatni Bor, Čelebić i Vjernoviće pa izlaze na Uzup i pucaju na nas. Mi smo Treći bataljon povukli s ove strane Tare da kontroliše ovaj pravac.⁴ Štab bataljona biće u Liječevini.

U pravcu Čemerna pritiskuje neka hercegovačka četnička grupa, što vam je verovatno poznato. Nadamo se da ste na vreme stigli i da je III bataljon I brigade blagovremeno' otišao u Izgori da pojača Drugi bataljon. Ovoj grupi kod Čemerna upućen je kao pojačanje i V bataljon I brigade, radi suzbijanja tih bandita.

Kad ova grupa kod Čemerna suzbije ove četničke napade, poći će na čišćenje severne Hercegovine od četnika. U tome slučaju poći će i vaša brigada sa dva bataljona na čišćenje

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2200.

² Kapetan Rončević nije tada ubijen. Vidi tom II, knj. 3, dok. br. 124, primedbu 3.

³ Redakcija nije uspjela da mu sazna ime.

⁴ Odnosi se na Treći bataljon Treće proleterske NOU brigade.

terena pravcem Zakmur—Zagorje—Obalj—Ulog, sadejstvjujući čišćenju prvih dveju brigada. Zato pomoću vaših snaga na tome pravcu i obaveštajne službe nastanite da prikupite što više podataka o neprijatelju i zemljištu. Vaš I i II bataljon uputićerno blagovremeno čim završite zadatke ovamo.⁵

Nastojte da uhvatite vezu sa svim proleterskim bataljonima, hercegovačkim udarnim i partizanskim bataljonima, koji operisu u vašem susedstvu.

Drug Rade Hamović, komandant Kalinovičkog odreda, otišao je sa svojim odredom u pravcu Jahorine. Potrebno je da sa njime uhvatite vezu i da mu saopštite naređenje druga Starog, da je potrebno da se sa izvesnim jedinicama vrati na teritoriju Zakmura, jer bi to bilo vrlo korisno za naše nameravane akcije u Hercegovini.

Uspostavite i održavajte vezu sa bataljonom u Izgorima® i preko Vučeva sa vašim bataljonom u s. Mratinju.⁷ Vaš III bataljon dobio je zadatak da brani prelaze preko r. Tare kod Uzlupa i Sćepan Polja, prema priloženom naređenju⁸ upoznate se sa njegovim zadatkom i stavićete ga pod svoju komandu.

Preduzmite temeljno čišćenje vaših bataljona od svih ovih ljudi koji bi im bili na teretu i ometali pravilan razvoj i sigurnu upotrebu u borbi. Formirajte čvrste jedinice i odredite starešinski kadar, koji će moći da 'odgovori svojim zadacima. Nastojte da se ovo vreme što više iskoristi za politički rad, koji je malo izostao u poslednje vreme, verovatno zbog borbi i čestih pokreta. Nastojte da se ono odelo sašije, da se drugovi obuku, očiste od vašiju, odmore i koliko je moguće nahrane.

Izvestite nas opširno o situaciji na vašem terenu, o poslovima koje ste posvršavali kao i o namerama. Pošaljite nam nekoliko kurira za vezu.

Baš u ovom trenutku dobili smo izveštaj od Zlatarskog bataljona⁹ da su četnici prodrli u Piivu kod s. Nedajna i kod s. Pišča. Za njihovo isterivanje grupa za odbranu Pive preduzela je potrebne mere, u kom cilju je angažovala i vaš Zlatarski bataljon. Mi se nadamo da je ovo upuštanje četnika u Pivu izvršeno po izvesnom planu, jer se naša Druga proleterska bri-

⁵ Odnosi se na akciju za čišćenje četnika na prostoriji Barni Do—s. Ograde—s. Sarići—Cigansko Groblje—Nedajno. (Vidi dok. br. 165.)

⁶ Odnosi se na Treći (Kragujevački) bataljon Prve proleterske NOU brigade.

⁷ U Mratinju je tada bio Četvrti (Bjelopoljski) bataljon Treće proleterske NOU brigade.

⁸ Vidi dok. br. 162.

⁹ Odnosi se na Prvi (Zlatarski) bataljon Treće proleterske NOU brigade.

gada, ojačana sa nekoliko crnogorskih udarnih bataljona, sklonila u stranu oko Dobrog Dola i ostala im za leđima.¹⁰ O rezultatu ćemo vas izvestiti.

Mi se nalazimo na Rudinama (Križevac).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

8-VI-1942

BR. 164

**OBAVEŠTENJE IVANA MILUTINOVIĆA OD 8 JUNA 1942
GOD. KOMANDANTU GLAVNOG ŠTABA NOP I DO ZA
CRNU GORU I BOKU O SITUACIJI U SEVEROISTOCNOM
DELU HERCEGOVINE I O REORGANIZACIJI JEDINICA
KOMSKOG I DURMITORSKOG NOP ODREDA**

i
*Objavljeno u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 179, str.
397—398.*

¹⁰ Aleksandar Ranković još nije bio dobio obaveštenje o najnovijim naređenjima Vrhovnog štaba, po kojima je Štab Druge proleterske NOU brigade sa dva svoja bataljona i dva bataljona iz crnogorskih odreda već bio upućen u pravcu Čemerno—Izgori. Ova grupa je još 7 juna izvršila pokret u označenom pravcu. (Vidi tom III, knj¹. 3, dok. br. 179.)

ZAPOVEST ALEKSANDRA RANKOVICA I PAVLA ILICA OD 10 JUNA 1942 GOD. PRVOM, DRUGOM I TREĆEM BA- TALJONU TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA OKRUŽENJE I UNIŠTENJE ČETNIČKE GRUPE NA PRO- STORU NIKOVICI—NEDAJNO¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU. . . BATALJONA III PROLETERSKE N. O. UDARNE BRIGADE²

Neprijatelj koji je prešao preko r. Sušice kod s. Nedajna zadržao se između s. Nikovići i s. Nedajna na liniji Vršak (1429)—Gradac (1470) isturajući svoje obezbeđujuće delove do s. Nikovića. Jedan deo njegovih snaga nalazi se na prostorijsi s. Šarići—Barni Do—s. Ograde. Jačina neprijateljskih snaga nije nam tačno poznata, ali izgleda da nisu veće od 200 ljudi.

Odlučili smo da se neprijatelj napadne sa severne strane između r. Pive i r. Tare, odnosno r. Sušice, uglavnom sa snagama III brigade, uz sadejstvo crnogorskih bataljona, koji će izvršiti napad sa juga, između planine Durmitora, odnosno r. Sušice i r. Pive, u pravcu s. Nedajna[^] sa ciljem da se neprijateljske snage otseku od svoje odstupnice kod s. Nedajna i unište.

Napad sa severa izvršiće se u tri kolone:

Desna kolona pod komandom komandanta II bataljona III brigade, jačine dve čete—jedna četa Pljevaljskog bataljona i kombinovana četa koja je branila Nedajno. Ova kolona izvršiće napad na neprijatelja koji se nalazi na prostorijsi s. Šarići—Pirni Do—s. Ograde, pravcem s. Mratinje, prelazeći Pivu—Barni Do—s. Ograde—s. Šarići U s. Šarići sastaje se sa srednjom kolonom, koja napada na s. Šarići iz s. Jerinići preko Crnoga Vrha. Po proterivanju neprijatelja iz s. Šarići desna i srednja kolona ujedinjene produžice napad *pravcem* s. Šarići—Cigansko Groblje—s. Kneževići—s. Podmilogora—Nedajno, pritiskuju uvek na desno krilo i bok neprijatelja, koji bi uspostavljao front prema levoj koloni, koja napada preko Nikovića u pravcu Nedajna.

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2211.

² Zapovest je bila upućena štabovima Prvog, Drugog i Trećeg bataljona Treće proleterske NOU brigade.

Srednju kolonu obrazuje Zlatarski bataljon,³ koji napada s. Šarići iz s. Jerinića preko Crnog Vrh (1370) i iz s. JaiBikovca preko Kaitunišla. U s. Šarići ujedinjuje se sa desnom Kolonom i produžava napad pravcem s. Šarići—Cigansko Grofcolje—s. Kneževići—s. Podmilogora—s. Nedajno; uvek težiti **da** se neprijatelj udariš boka i iz pozadine, ako bi pokušao da uA.postavi front prema dtsnoj koloni.

Levu kolonu obrazuje III bataljon III brigade, *bez*, Mileševske čete, sj zadatkom da izvrši napad na neprijatelja u s. Odrag pravcem Karaula [k. 1449]—Borikovac—Berino Brdo (kota 1438)—Stolaš—Lijepi Pod—Nedajno, sa težnjoriju da se neprijatelj obuhvati levim krilom i odbaci od sušičkog kanjona, čime bi mu se ugrozila odstupnica. *Napad početi 11 juna u 2 časa noću* sa polazne tačke; za desnu kolonu Barni Do, ra sred. kolonu Jerinići i za levu kolonu Jasikovac.

Ugovoreni znaci za raspoznavanje na većem rasibojanju: mahanje crvenim barjačićima, borbeni znaci: Stanko—©ranko.

Služiti se sekcijom Zabljak 1:100.000.

SIRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

10-VI-1942

u 0 časova

Za (M. P.)⁴

Marko

Veljiko⁵

(M. P.)

³ Odnosi se na Prvi bataljon Treće proleterske NOU brtigade.

⁴ I ovdeje udaren okrugli štambilj Vrhovnog štaba ITOP i DV Jugoslavije.

⁵ Pavle Ilić

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVICA OD 10 JUNA 1942
GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA ZA Izvo-
ĐENJE AKCIJE PROTIV ČETNIKA U PIVI¹**

Druže Stari,

tvoje pismo je stiglo 9 ov. m-ca u 17,30 časova.² U vezi tvoga naređenja preduzeli smo hitne mere. Izvođenje namera- vane akcije, nama je utoliko lakše što smo ovdašnje snage već preorijentisali u tom pravcu. Naš I bataljoh (Zlatarski) III bri- gade već se nalazi na pravcu i u blizini s. Nikovića, Kombino- vani č.[elebičko]-d.[ragočavski] bataljon zauzeo je položaj kod Rudina, a II bataljon III brigade smešten je: Liječevina—Uzlup.

Iz priložene kopije videćeš naređenje za akciju 11 ov. m-ca u 2h ujutro.⁸ Kako se iz tvoga pisma ne vidi točno odre- đeni početak napada na četničke bande od strane crnogorskih snaga, to ti ovo stavljamo do znanja s tim da o ovoj akciji oba- vestiš Crnogorce.⁴ U ovoj akciji mi na njih računamo mnogo, jer su ove jedinice sa vrlo malo municije. Ovu akciju smo ubrzali zato što očekujemo dalji pokret neprijatelja u pravcu Rudina.

Koncentracija četničkih bandi vrši se duž Tare. Dok su juče otvarali pušчанu mitraljesku i bacačku vatru samo na liniji Uzlup—Liječevina, danas su žestoko pripucavali sa kose iznad Šćepan Polja. Pored ostalog tuku put kojim se vrši eva- kuacija Rudina i tuku most na Pivi kod Kruševa. Danas je pogođen jedan tovarni konj iz grupe konja koji su nosili toware, mada su išli na velikom rastoljanju. Sada evakuaciju vršimo samo noću. Pucaju kao ljudi, troše municiju bez štednje. U sva- kog prolaznika gađaju. Sve je ovo, možda, i demonstracija onih bandita radi olakšanja napredovanja od Nedajna.

Pivu treba što pre pročistiti, jer preti opasnost da demo- ralizacija pozadine zahvati šire razmere. Stanovništvo beži u planine, nigde ni jednog čoveka. Pietokolonaški Nikovići i Kne- ževići pomažu neprijatelju, a drugi poslušno povijaju šiju pred

¹ Original, pisan mastilom, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 622.

Izveštaj je bez datuma, ali se iz sadržaja vidi da je pisan istog dana kada i zapovest za napad na četnike. (Vidi dok. br. 165.)

² Vidi dok. br. 160.

^a Vidi dok. br. 165.

⁴ Odnosi se na Operativni štab Durmitorske udarne grupe.

njima. Iz partizanske straže na Ščepan Polju jutros je pobeglo 19 stražara sa komandirima straže Dušanom Nikovićem. Organizovali smo poturu i već su dvojica uhvaćeni. N. osi. odbori vrše slabo svoju dužnost.

Mi se sada nalazimo u s. Križevci, kod Rudina.

S drug. pozdr.

Marko

BR. 167

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA OTPOČINJANJE PREDVIĐENOG NAPADA U PRAVCU DULICA I OBAVEŠTENJE O RASPOREDU I ZADACIMA OSTALIH JEDINICA¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJ. VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942 g.
9 časova

ŠTABU I PROLET. NARODNG-OSLOB. UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 9-VI- 7,15 h, br. 311. Pismo je stiglo u 19,30 naveče 9-VI. Drugo pismo, br. 315, od 9-VI-18,50h, primili smo 10-VI u 8,30h ujutru. Odgovaram kratko samo na drugo pismo, jer je situacija za vas takva da ne možemo pristupiti nekim grupacijama i kretanju u 2 pravca već je potrebno hitno delovati kao što i sami kažete.

Ja se potpuno slažem sa vašom procenom situacije i sa merama koje vi predužimate. Neprijatelja morate napasti po planu kao što ste ga vi napravili jer je glavni prihvatanje njegovog kretanja verovatno Dulići—Vratkovići—Gl. Krstac,² pošto sa te strane ima najviše mogućnosti da se spoji sa crnogorskim četnicima. No ne zaboravite da obezbedite pravce Ravno'—

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat² je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 2—3.
² Krstac (Goliski)

Zukva—Stabna, gde se nalazi naša glavna bolnica. Na prostori-
riji Čemerno—Izgori—Stubica treba svakako ostaviti 2 bata-
ljona koji će štititi tu teritoriju da nam sa te strane ne dođe
kakvo iznenađenje. Ja ću još u toku današnjeg dana izdati
naređenje³ da sutra rano krene III bataljon II brigade iz sela
Miloševići na prostori-ju Zukva—Krivi Do. Taj bataljon će biti
ovde samo za obezbeđenje puta prema Stabnama i ne sme se
upotrebiti ni za kakve akcije jer je mnogo postradao poslednjih
dana. Povežite se odmah sa Pekom Dapčevićem radi koordina-
cije akcije protiv četnika. Glavni štab za C.G. i Boku, koji je
u Goranskom, treba obavestiti o situaciji, pošto ste vi bliže
nego mi.

Kuriri će vam reći gde se nalazi sada ovaj Štab. Bilo bi
dobro da Koča i Fića dođu ovamo, čim svršite zadatak koji ste
postavili.

Iz Pive su se evakuisale sve naše snage, četnici su vero-
vatno ušli i u Rudine. Drug Marko, sa Sandž. štabom i 5 san-
džačkih bataljona, nalazi se na prostori-ji Popov Most—Zakmur.
Iz tih 5 bataljona stvorena je III proleTERSka brigada, koja ima
zadatak da kontroliše i čisti teren Zakmur—Kalinovik—Ulog.
Prvi batal'jon I proleTERSke i Drugi bataljon II proleTERSke na-
lazi se na prostori-ji Pilužine—Šume sa zadatkom da onemogu-
ćava prelaz četnicima preko Pive. Oba ta bataljona su mnogo
iscrpljena borbama poslednjih dana. Držite rectavno vezu sa
nama i obaveštavajte nas o situaciji kod vas.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NAR. OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBR. VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Redakcija nije uspela pronaći ovo naređenje. Ono je zbog novo-
nastale situacije bilo i izmenjeno. Vidi dok. br. 169.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SADEJSTVUJE PRVOJ BRIGADI PRI NAPADU U PRAVCU DULICA, OBEZBEDI PROSTORIJU ČEMERNO—RAVNO I USPOSTAVI VEZU SA TREĆOM PROLETERSKOM NOU BRIGADOM¹

**VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJ. VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942
9 časova**

ŠTABU II PROLET. NAROD.-OSLOB. UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 9-VI- 7,45h. U vezi sa akcijom I brigade u pravcu Dulića, koja treba da bude potpomognuta i sa vašim jedinicama, vama se stavlja u zadatak da sa najmanje 2 bataljma obezbedite prostoriju Čemerno—Ravno. U toku sutrasnjeig dana stići će u Krivi Do ili Zukvu vaš III bataljon koji se nalazi u s. Miloševićima. On treba da ostane na torj prostoriji kao rezerva i da štiti pravac Ravno—Stabna—Miloševići. Nastojte da uspostavite vezu sa sandž. snagama kod Popovog Mosta.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA, NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 4.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. ŠTABU TREĆEG BATALJONA DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA SADEJSTVO DURMITORSKOJ OPERATIVNOJ GRUPI PRI SPREČAVANJU PRODORA ČETNIKA KA MAGLICU I STABNAMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942**

ŠTABU III BAT. II PROL. BRIGADE

U vezi sa situacijom, kod Goranska prisiljeni smo menjati našu naredbu u pogledu vašeg pokreta u Zukvu.² Stavite se u vezu odmah sa Perom Cetkovićem u Plužinama jer je potrebno da se brani taj prostor, kako da se spreči nadiranje četnika prema Maglicu, tako i prema Stabnama gde je naša bolnica.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se-u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 5.

² Ovu naredbu Redakcija nije uspela pronaći.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. KOMANDANTU DURMITORSKE OPERATIVNE GRUPE DA PREDUZME SVE MERE ZA RAZBIJANJE ČETNIČKIH BANDI NA PROSTORIJI STABNA—PLUZINE I DA SE POVEŽE SA ŠTABOM PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE RADI KOORDINACIJE AKCIJA U PRAVCU GOLIJE¹

**VRHOVNISTAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942**

Drugu Peri Cetkoviću

S obzirom na situaciju u Goranskom² naredio sam Štabu III bat. II proiet. brigade da se stavi pod vašu komandu radi sprečavanja četničkog nadiranja u pravcu: Stabna i Pluzine.² Smatram da je to povoljan teren ne samo za odbranu već i za opkoljavanje i uništavanje čet.[ničkih] bandita. Mi ćemo narediti evakuaciju bolnice, ali će to ići veoma sporo jer nema ni ljudstva ni konja za to.

Za najveću osudu je ovakva neopreznost kao što se pokazala ova neopreznost kod rukovodećih ljudi u Goranskom.

Obavestiću odmah i Štab I brigade o situaciji kod vas radi koordinacije akcije u pravcu Golije.⁴ Saopštite načelniku drugu Arsi da preduzme sve da se četničke bande na tom terenu razbiju.

U slučaju prinudnog povlačenja, vaš pravac je Stabna—Izgori. Ja sam čvrstog uverenija da neprijatelj ne može prođeti na ovu prostoriju ako vi pravilno rasporedite vaše snage.

S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 6—7.

² Neprijateljske jedinice su 10 juna 1942 god. upale u Goransko i zauzele ga. Vidi tom III, knj. 3, dok. br. 187.

⁸ Vidi dok. br. 169.

⁴ Vidi dok. br. 171.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SE ZBOG NEPOVOLJNE SITUACIJE U GORANSKOM ZADRŽI BRIGADA U PREDELU RAVNA I ZATVORI PRAVAC GORANSKO—SMRIJEČNO¹

**VRHOVNISTAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE V. JUGOSLAVIJE
10-VI-1942**

ŠTABU I PROLET. BRIGADE

Ovog momenta sam dobio izveštaj od Pere Cetkovića da su četničke bande danas upale u Goransko gde su potpuno iznenadile naše tako da su ranjenici sami morali da beže da ne bi pali u ruke četnika. U vezi sa time došla je u veliku opasnost naša bolnica u Stabnama, pa smo resili da je evakuišemo negde u pravcu Izgora. Pošto je sada nastala situacija takva da je ovaj teren ugrožen, a on je predstavljao našu osnovnu bazu, u vezi s tim treba odustati od vašeg pokreta u pravcu G.foliskog] Krstača i zadržati se na teritoriji Ravna, s tim da pošaljete jedan bataljon u pravcu Smriječna kod Goranskog preko s. Lisina—Radojčići—Smriječno¹ i koji će se povezati sa snagama Pere Cetkovića i zatvoriti pravac Goransko—Smriječno, da ne bi četnici iz tog pravca krenuli ka Stabnama.

Pošto ije sada severna Hercegovina, Čemerno—Izgori itd. za nas od naročite važnosti zbog takve situacije, potrebno je ovde skoncentrisati jače snage da bi je odbranili i očistili od čet. bandi.

III bataljon II prolet. brigade ne može stići na određeno mjesto, pošto zbog situacije u Goranskom mora se staviti na raspoloženje Peri Cetkoviću.²

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 8—9.

² Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade trebalo je, prema prvobitnoj odluci Vrhovnog štaba, da se prebaci iz sela Maloševići na

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 10 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG BATALJONA TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SPREČI CETNICIMA PRELAZ PREKO PIVE, IZVRŠI EVAKUACIJU TEŽIH RANJENIKA SA MRATINJA I USPOSTAVI VEZU SA JEDINICAMA PRVE I TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE¹

VRHOVNISTAB

**[NAROD]NO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
[I DO]BROVOLJACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942 g.**

ŠTABU II BATALJONA III PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILACKE UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 9-VI-1942 g. Viseći most preko Pive trebate smesta uništiti ako su sve vaše patrole prebačene na ovu stranu. Kombinovana četa koja je bila kod Nedajna i prebacila se na vašu stranu ostaje sada zajedno sa vašim bataljonom radi osiguranja obale Pive ako pokušaju da je pređu. Vaše patrole treba da se povežu sa jedinicama I proiet. brigade koje se nalaze na terenu oko Krstača, u selu Pjlužine.² Vi biste trebali kontrolisati teren do sela Brljevo koje se nalazi iznad ušća Vrbniče u Pivu. Sa Sandžačkim štabom, odnosno sa Štabom III proiet. brigade i drugom Markom trebate se povezati odmah. Oni se nalaze negde ili oko Popovog Mosta ili oko Cureva. U svrhu orijentacije šaljem vam jedan primerak sekcije Gacko.

Pošto će verovatno četnički banditi da uznemiruju Mratinje sa bacačima, potrebno je evakuisati teže ranjenike u katune o kojima govori Dr. Bora. Kad se povežete sa drugom Markom onda trebate tačno ispitati mesto gde će se premestiti bolnica i sve ostalo što je u Mratinju. To bi moglo biti negde u blizini Cureva ili Tjentišta.

prostoriju Zucka — Krivi Do sa zadatkom da obezbedi pravac Ravno — Stabna — Miloševići. Ali, pošto su neprijateljske jedinice iznenada upale u Goransko 10 juna 1942 god., Vrhovni štab je preinačio raniju odluku i naredio da se ovaj bataljon stavi pod komandu Operativnog štaba Durmitorske udarne grupe radi sprečavanja četničkog nadiranja pravcem Stabna — Plužine. (Vidi dok. br. 169.)

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2202.

² Odnosi se na Prvi bataljon Prve proleterske NOU brigade.

Žito koje postoji tamo treba da se upotrebljava za ishranu bolesnika i vašeg bataljona kao i kombmovane čete. Za borce je određeno svega 200 gr. hleba dnevno, jer više žita uopšte nemamo, ali zato treba da dobiju do kilogram mesa na dan.

Saopštite drugu referentu saniteta da vodi najveću brigu o pravilnom evakuisanju ranjenika i njihovom smeštaju. U toku sutrašnjeg ili prekosutrašnjeg dana stići će tamo neko iz našeg Štaba.

Držite redovno vezu sa nama i o svemu nas obaveštavajte.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

BR. 173

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 JUNA 1942 GOD. ALEKSANDRU RANKOVICU DA SE SVE PARTIZANSKE SNAGE PREBACE NA LEVU OBALU PIVE, ONEMOGUĆI NEPRIJATELJU PRELAZ PREKO PIVE I DRINE I OČISTI PODRUČJE DO OBLJA I ULOGA OD ČETNIČKIH GRUPICA¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
11-VI-1942 g.**

Drugu Marku.

Pošto su se sve naše jedinice već nakon dva dana povukle sa teritorije Pivske Planine, potrebno je da i ti smesta povučeš sve snage preko Pive i da uništiš oba mosta. Uz Pivu i Drinu treba ostaviti manje patrole koje će izviđati kretanje neprijatelja i onemogućiti eventualni prelaz preko Pive i Drine.

Naređili smo evakuaciju bolnice i ostalog materijala na područje Čurevo—Tjentište, odnosno Popov Most. Kada pre-

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 562.

Vrhovni štab
Narodne oslobodilačke Partije
i Dobrovoljačke Vojske Jugoslavije
II-VI-1942g.

Drugu Marku.

Pošto su se sve naše jedinice već nakon dva dana povukle sa teritorije Pivske Planine potrebno je da i ti snage perajući sve snage preko Pive i da unajiste oba mosta. Uz Fivut i Drinu treba ostaviti manje patrole koje će izviđati kretanje neprijatelja i omogućiti eventualni prelaz preko Pive i Drine.

Naredili smo evakuaciju bolnica i ostalog materijala na područje Čurevo-Tjentište, odnosno Popov Most. Kada predjed na ovu stranu onda dođi u ovaj štab koji će se nalaziti negde u blizini ligora. Za naše sedišta dođi nam ti od Štaba II Brigade koja se nalazi u Čameru.

Štafeti Štaba III Prolet. Brigade da se nada ne vrći nikakve akcije na pravcu Broda dok se sredimo situaciju na ovoj teritoriji. Jedinice III Prolet. Brigade neka kontrolišu šitar teren na Ohlju i Ulogu i neka u prvom redu čiste četničke bande iz prethodne zaštite naših baza na tom području. Drugačevsku Četničku bataliju stavi pod komandu Štaba III Prolet. Brigade.

Na putu u ovaj štab razgledaj raznu noću i vidi gdje ti se eventualno može naći naša bolnica i drugi materijal.

Štab
Narodne oslobodilačke
i Dobrovoljačke Vojske
Jugoslavije

P.S. Donesi dva stvara za opskrbu narediti da zaboraviš milice da kažu i
prijavu našim.

Leila i Crni te podravljaju i dostižu na novoj karijeri a štari se
daje da se podravljaju hercegovački frontari.

deš na ovu stranu onda dođi u ovaj Štab koji će se nalaziti negde u blizini Izgara. Za naše sedište ćeš saznati od Štaba II Brigade koja se nalazi u Čemernu.

Saopšti Štabu III Prolet. brigade da za sada ne vrši nikakve akcije u pravcu Broda dok ne sredimo situaciju na ovoj teritoriji. Jedinice III Prolet. brigade neka kontrolišu čitav teren do Obija i Uloga i neka u prvom redu čiste četničke bande i preuzmu zaštitu naših baza na tom području. Dragočavsko-čelebički bataljon stavi pod komandu Štaba III Prolet. brigade.

Na putu u ovaj Štab razgledaj razna mesta i vidi gde bi se eventualno mogla smestiti naša bolnica i druge ustanove.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito

P.S. Donesi sve stvari sa sobom, a naročito ne zaboravi mlinac za kafu i *pisaću mašinu*.

Lola i Crni te pozdravljaju i čestitaju na novoj karijeri, a Stari dodaje da te pozdravljaju hercegovački frentari.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 11 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA RAVNO—PLUŽINE¹

VRHOVNI STAB
[NAR]ODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
[I] DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
10-VI-1942 g.

ŠTABU I PROLETERSKE NARODNO-OSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 11-VI u 5 časova. Smatram da niste pravilno učinili što ste uzeli 3 bataljona II Brigade a tamo ostavili svega jedan bataljon i to Durmitorski.² Pravac Čemerno—Izgori je u tome slučaju ugrožen, tim više što se kod Vrbe i Dražljeva nalaze četnici, kao što nam javlja Štab II Brigade. S obzirom na situaciju koja je nastala posle pada Goranskog, vi treba da se ponovo povučete na polaznu tačku kod Ravna, s time da njegova³ tri bataljona uputite na raspoloženje Štabu II Brigade. Nemamo još nikakvih podataka dokle su doprli četnici dalje od Goranska, no u svakom slučaju treba zgraditi pravac Smriječno—Prisojni⁴ prema Stabnama, da bismo mogli mirno evakuisati našu bolnicu iz Stabana. Taj pokret izvršite *čim prije* i držite kontakt sa našim bataljonima koji su kod Plužina i — verovatno •— Smriječna.⁵ Treba apsolutno paziti da se četnici ne uklone pravcem Ravno—Piužine.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
N.-O. PARTIZANSKE I DOBROV. VOJSKE

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2478. U zaglavlju je datum pogrešno otkucan. Umesto »10 juna« treba: 11 juna. To se vidi iz teksta ovog dokumenta i dok. br. 177 ove knjige, kao i dok. br. 77, knj. 5, tom IV.

² U akciji kod Dulića učestvovala su samo dva bataljona iz sastava Druge brigade, jer je njen Prvi bataljon, iako je bio krenuo, blagovremeno vraćen.

³ Odnosi se na Stab Druge proleterske NOU brigade.

⁴ Na geografskoj karti piše: Orah Prisojni.

⁵ Na prostoriji Plužine — Suma — Stabna tada su se nalazili Prvi bataljon Prve proleterske NOU brigade i Drugi i Treći bataljon Druge proleterske NOU brigade.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA OBEZBEĐENJE TERITORIJE OKO IZGORA OD CETNIČKO-ITALIJANSKOG PRODORA I PODNOŠENJE IZVEŠTAJA O RASPOREDU BATALJONA I O SVOJIM I NEPRIJATELJSKIM POLOŽAJIMA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-VI-1942**

ŠTABU II N.O.U. BRIGADE

Danas smo stigli u Izgore zajedno sa komorom. U ovome pravcu se evakuiše i bolnica dz Stabana. Preduzmite sve mere da se ova teritorija svakako' obezbedi od četničko-talijanskog prodora, jer će u ovome pravcu otstupati sve naše snage. Javite nam odmah otkuda i gde tuče talijanska artiljerija. Raspored i položaj vaših trupa kao i neprijateljskih javite takođe odmah.

S drug." pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT N.O.P i D.V.J.

Tito

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 10.

**OBAVEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV
JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 JUNA 1942 GOD
ŠTABU TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE O SITUA-
CIJI U PIVI I SEVEROISTOČNOJ HERCEGOVINI I NARE-
ĐENJE ZA IZVIĐANJE TERENA U PRAVCU BRODA, FOČE
I DRINE¹**

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-VI-1942 g.**

ŠTABU III NAR.-OSLOB. UDARNE BRIGADE

Danas smo stigli sa Štabom na Sutjesku.² Naše trupe i bolnice imaju pravic na ovu stranu zbog velikog pritiska Talijana i četnika u Hercegovini i Crnoj Gori. Zbog neprekidnih borbi na Galiji, Pivi i Hercegovini, pretrpele su naše brigade, naročito II, velike gubitke.³ Naredio sam drugu Marku da smesta povuče sve vaše jedinice iz Pive na bosansku stranu. Jedan vaš bataljon ostaje u Mratinju radi evakuacije bolnice i kontroliisanja pivske granice.⁴ U vezi sa ofanzivom u Hercegovini morate budno izviđati teren prema Brodu i Foči, kao i prema Drini, ali nije potrebno da se upuštate u akcije na toj strani dok se ne raščisti situacija u Hercegovini. Držite za svaki slučaj u pripremi jedan bataljom, ako bi nam slučajno trebao ovde radi zaštite Sutješke dok se ne evabuišu naše bolnice i brigade. Držite svakodnevnu vezu sa nama i saopštite drugu Marku da odmah dođe u ovaj Štab.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 11-12.

² Toga dana Vrhovni štab je stigao u Izgore. (Vidi dok. br. 175.)

³ Detaljnije o ovim borbama vidi tom III, knj. 4, dok br. 142.

⁴ Odnosi se na Drugi bataljon Treće proleterske NOU brigade. (Vidi tom III, knj. 4, dok br. 138.)

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 12 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA PO SVAKU CENU ZADRŽI ČETNICKO-ITALIJANSKO NADIRANJE U PRAVCU SUTJESKE I SPRECI POSEDANJE VISOVA LEBRŠNIKA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
12-VI-1942 g.**

ŠTABU II PROLET. NAR.-OSLOB. UDARNE BRIGADE

Primio sam vaš izveštaj od 12-VI- 11,15h. Ja sam juče naredio Štabu I Brigade da se sva tri bataljona koja su bila pod komandom I Brigade upute na teritoriju Čemerno—Izgori.² Sa ta svoja 4 bataljona³ vi morate po svaku cenu držati dosadašnje položaje, jier bi u protivnom neprijatelj prodro u pravcu Sutjeske i zatvorio itaj tjesnac za naše eventualno povlačenje. S druge strane, ako bi neprijatelj zavladao visovima Lebršnika, onda bi isto tako ugrozio povlačenje svih naših snaga preko lakta⁴ u pravcu Izgara, kao i evakuaciju bolnice. U slučaju da neprijatelj nadire prema vama sa većim snagama, obratite se Štabu I Brigade da vam da pomoć. Za'dan-dva će bolnica iz Stabana biti evakuisana i onda više nećemo biti vezani za te položaje.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT N.O.P. i D.V.J.

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 15.

² Vidi dok. br. 174.

³ Tada su se pod komandom Štaba Druge proleterske NOU brigade nalazili: njen Prvi i Četvrti bataljon, jedan bataljon Komskog i jedan Durmitorskog NOP odreda.

⁴ Verovatno se odnosi na predeo u obuhvatu: Kuk, Stolac, Kravica.

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 14 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA KONTROLIŠE TEREN OD BORCA DO ZELENGORE¹

**VRHOVNI STAB
NAR.-OSLOB. PARTIZANSKE
I DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE
14-VI-1942 g.**

ŠTABU I P.N.O.U. BRIGADE

Primili smo vaše pismo od 14-VI, 8,10h. Pravilno je što ste se prebacili na levu obalu reke Jabušnice. Ali vi ste ipak trebali ostaviti neke manje jedinice na desnoj obali Neretve, na pr. kod žand. stanice Šipovica, Donji Igri, Pridvorica, koje bi patrolirale taj teren dok ne stignu snage herc. bataljona na teritoriju Borca. Pravac Jabuka, katuni Bluštura, žand. stanica Zelengora takođe treba da bude kontrolisan. Na katunima Gornje Bare treba da postavite jednu manju jedinicu za osmatranje kretanja neprijatelja sa toga platoa.

Obe vaše brigade, I i II, imaju za zadatak da kontrolišu teren od Borca do Zelengore kao važan pravac našeg kretanja. Štabu III Brigade dao sam danas zadatak da fkontrolišu pravac Ljubina—Jeleč i Vrbnica—Zelengora.² Vaše jedinice treba po mogućnosti da se što više odmaraju, a vezu sa nama bi mogli držati preko G. Bara, preko rečice Kotač do sela Tođevac. **Tu** će biti stalno jedna naša patrola.

S drug. pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

**KOMANDANT
N.O.P. i D.V.J.**

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je sačuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 16—17.

² Verovatno se odnosi na dok. br. 176.

**IZVEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVIĆA I PAVLA ILICA
OD 14 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE O NEPLANSKOM IZVLAČENJU IZ BORBE
POSLE NEUSPELOG NAPADA NA ČETNIČKE SNAGE
KOJE SU PRODRLE U PIVU¹**

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Prema naređenju druga Starog trebalo je hitno napasti četnike, koji su prodrli u Pivu, u sadejstvu sa crnogorskim bataljonima.² Težište napada severne kolone na desnom krilu sa ciljem da se četnici otseku od svoje otstupnice kod Nedajna i unište.

Podaci o neprijatelju kojima smo raspolagali 9-VI uveče bili su: četnička grupa jačine 200 četnika, koja je 8-VI prodrla u Pivu kod s. Nedajna, poduzela je pokret u dvema kolonama. Jedna preko s. Pišča i s. Unca došla je u s. Šarići, gde se zadržala, a druga preko s. Nikovića došla je u s. Odrag.

Njihovi obezbeđujući delovi bili su na liniji: Kolačko Brdo (1473)—k. 1537—Šiljak (1552)—Karaula (1542)—Stolaš (1408). Njihove patrole dolazile su do s. Nikovići i do s. Barni Do.

Na osnovu ovih podataka stvoren je plan za napad na četnike 9-VI u 0 časova, s tim da se izvrši 11-VI u 2 časa.³

10-VI oko 8 časova izvešteni smo od komandanta Zlatarskog bataljona da se neprijatelj povukao sa onih mesta gde je bio i da njegove patrole nemaju dodira sa neprijateljskim, a oko 11 časova izveštaj je glasio: na naše patrole kod Crnog Vrh (1370) otvorena je vatra. Nekoliko minuta docnije, oko 12 časova, izvešteni smo da neprijatelj napada na širokom frontu sa jakim snagama i da brzo napreduju. Zlatarski bataljon daje mu slab otpor.

Na izveštaj I bataljona III brigade naređeno je drugu Žarku,⁴ k-tu III bataljona, da sa Mileševskom četom odmah krene iz s. Donjeg Kruševa preko Brvnenog Dola na k. 1360, da zatvori pravac nadiranja neprijatelja preko s. Babići, a ako

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1136.

² Vidi dok. br. 160.

³ Vidi dok. br. 165. Ovde je pogrešno unet datum 9 juna u 0^h, a treba: 10 juna u 0^h.

⁴ Žarko Vidović

bude mogao može posesti i položaj u visini Pogledina (1434) i da tu objedini komandu Mileševaca, 3. zlatarske i 3. čete Kombinovanog bataljona. Pravac povlačenja pravcem dolaska Mileševske čete. Komandiru 1. čete Komb. bat.⁵ naređeno je da postavi zasedu kod Brvnenog Dola i zatvori pravac od s. Babica niz Pivu ka Brvnenom Dolu i mostu kod Kruševa.

Komandiru 2. čete⁸ naređeno je da posedne zgodan položaj kod Brvnenog Dola i zatvori pravac od s. Babica niz r. Pivu ka Brvnenom Dolu i mostu na r. Pivi kod s. Kruševa.

Drugu Voji⁷ naređeno je da se *hitno krene* sa 1 i 2 četom preko Kljunca ka žand. stanici Rudine i posedne položaj Prevale, sa zadatkom da prihvati delove Zlatarskog bataljona koji se povlače tim pravcem, po prihvatanju tih delova da se povuče na Lisu Stijenu i da se poveže sa snagama na Sokolu.

Komandiru 3. zlatarske čete i k-ru 3. čete Komb. bat.⁸ naređeno je da odmah zauzme položaj Mača i prihvati delove Zlatarskog bataljona i sačeka izlazak Mileševske čete. Komandu nad njima primiće drug Žarko.

Posle jednog sata drug Voja nas je tražio radi detaljnijeg objašnjenja, pošto nema nikakve karte. Ponovo sam mu objasnio zadatak i pošto sam saznao da se njegove čete nisu krenule preporučio sam mu da sa obema četama hitno požuri preko Liječevine —s. Liše Stijene i izbije na Lisu Stijenu • (1377), jer bi izbijanje četa na Prevale bilo otežano obzirom na izveštaj Zlatarskog bataljona od 12 časova, da neprijatelj brzo nastupa. Ako četa iz Božurevog Dola ne može brzo stići, na Liječevinu, on da krene sa onom četom koja je u Liječevini a onaj iz Božurevog Dola da ostavi vezu i požuri je.

Drug Voja je predložio da ona četa iz Božurevog Dola ide gore na Prevale pošta joj je to kraći put, a on će uputiti četu iz Liječevine na Lisu Stijenu (1377). Rekao sam mu da on zna situaciju isto kao i ja, pa ako veruje da može stići pre neprijatelja neka je uputi.

Posle toga mi smo napustili telefon i krenuli ka mostu na Pivi.

Kod škole u s. Rudine objašnjen je zadatak k-ru 2. čete i pol. komesaru Komb. bataljona⁹ i izvršen raspored.

⁶ Komandir Pive čete Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona bio je Mile Čubrić.

⁶ Komandir Druge čete Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona bio je Milan Jevtović.

⁷ Voja Leković

⁸ Komandir Treće zlatarske čete bio je Radomir Kućubić (poginuo 15 jula 1942 god. za vreme neprijateljskog bombardovanja oslobođenog Prozora), a komandir Treće čete Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona bio je Timotije Bajagić.

⁸ Politički komesar Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona bio je Buda Popović.

Kod mesta zvanog Ulasci (gde pešačka staza izbija od Brvnenog Dola na k. 1360) zastao je drug Veljko¹⁰ da sačeka druga Žarka sa Mileševskom četom i da mu na terenu objasni zadatak. Međutim kako Mileševska četa nije dolazila, a neprijatelj se približavao, naređeno je kuriru 3. zlatarske čete da izvesti komandira da se pod pritiskom neprijatelja povuče i posedne Ulaske, a komandir III komb. čete da se po povlačenju na Ulaske povuče na most.

Oko 16 časova krenuo je drug Veljko sa mesta Ulasci ka mostu da vidi zašto¹ nema Mileševske čete.

Oko 17 časova upućen je jedan seljak da uhvati vezu sa drugom Vojom i da mu pokaže stazu gde se može povući netučen od Huma i da postepeno izvlači delove ka mostu.

Po dolasku na most saznali smo da je drug Žarko otišao pogrešnim putem. On je povučen da stvori bližu zaštitu mosta, pošto više nije bilo mogućnosti da se greška ispravi. Oko 19 časova naređeno je drugu Radu¹¹ da povuče zaštitu sa Ščepan Polja.

Grupa za zatvaranje pravca od Babica ka Ulascima dosta slabo se angažovala za izvršenje svqg zadatka do krajnjih granica. Neprijatelj je, usled pošumljenosti i vrlo ispresecanog zemljišta, uspeo da pride na blisko otstojanje i da ih odbaci sa položaja obuhvatajući im levo krilo. Tako nisu mogli da se povlače sa prihvatom određenim pravcem za povlačenje, već su se niz stenjake sručili na Pivu.

Jedna neprijateljska četa krenula je stazom ka mostu na Pivi i otvarala vatru na most. Ta vatra bila je bočna za one koji su se povlačili sa Sokola i to je unosilo zabunu u njihove redove, pa su mislili da je most zauzet od četnika. Tome je znatno doprinelo i neprijateljsko držanje Pavijana iz 3. čete Kombinovanog bataljona, koji su unosili paniku i razoružavali svoje drugove.

Dve čete Zlatarskog bataljona davale su slab otpor, usled pritiska nadmoćnijih, dobro naoružanih i, izgleda, pijanih četnika, koji su trčecim korakom nadirali. Njihovo kretanje u borbi bilo je skoro jednako kretanju pešaka u običnom maršu po 3—4 kilometra na sat. Zlatarci su se dobro borili, ali verovatno nedostatak municije im je onemogućio da otvaraju jaku vatru i zadrže neprijatelja. Po izlasku na Soko bili su tučeni bočnom vatrom bacača sa Huma i otežana im odbrana na tome položaju, koji je zbog golog i preglednog terena mogao biti vrlo efikasan.

¹⁰ Pavle Ilić

¹¹ Rade Stefanović, tada komandant Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona.

Grupa pod komandom druga Voje bila je vrlo spora i sporo se prikupljala za kretanje. Iako je još u 9 časova naređeno da se bataljon prikupi u šumama pod Kljuncem, nije skoro ništa preduzeto. Neprijatelj je tek oko 17—18 časova izbio na Soko, dok oni još uvek nisu bili na određenim položajima. Od 12—17,30 časova trajalo je njihovo okupljanje za koje je bilo potrebno 3—4 časa maksimum.

Kada su izbili na položaj, drugovi i rukovodeći kadar borili su se kao lavovi.

I kod njih je neko ubacio glas da su četnici zauzeli most, te su se mnogi kolebali i vratili se, dok su najodlučniji otstupili ka mostu. Neki su u toku noći dolazili čak do Liječevine i vratili se nazad na most. Nekih 12 drugova su čak otišli uz Taru. Pravac za otstupanje nije dat jedinici.

Kritički osvrt:

Neuspeh u povlačenju došao je uglavnom iz ovih razloga:

1. Sporo izvršavanje pokreta.
2. Neupoznavanje partizana sa pretstojećim zadatkom, ciljem i karakterom borbe i sa pravcem povlačenja.
3. Niže starešine, desetari i vodnici, nisu još u stanju da drže jedinice u rukama; drugovi partizani nisu još ubeđeni da ako se drže čvrsto rame uz rame svaki obruč mogu probiti, dok ako svaki gleda da spase glavu-pre ili posle biva zarobljen ili uništen.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-VI-1942

Marko

(Veljko)

On je poručio da stoji čitav grad na mostu, posle čega nije bilo mogućnosti da se grebna ispravi. Otko je časova naredeno je drugu radu da poruča kad god se čuje zvuk pušice.

Grupa za održavanje pušica u sastavu sa Vasiličevom grupa bila se angažovala da se održavaju stari automati u kragujevac. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

Grupa koja je bila sa svojim grupama je bila sa svojim grupama. Oni su, međim, poduzimali i vrlo impresivno održavanje, uspešno su izvršili oko oslobođenja i da su uvek sa pozicija komandanti i u to vreme bili sa svojim grupama. Oni su bili sa svojim grupama, a grupa sa svojim grupama.

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD JUNA 1942 GOD. NAČEL-
NIKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE ZBOG IZVIĐANJA
NEPRIJATELJSKE AVIJACIJE POKRETI JEDINICA IZ-
VODE SA NAJVEĆOM OPREZNOŠĆU¹**

**VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.J.**

Drugu Arsi

Primio sam tvoj izveštaj od 14-VI-9h.² U prilogu šaljem naređenje za I Brigadu.³ Dao sam joj zadatak da kontroliše teren do Zelengore i pravac povezivanja sa nama. Danas je bio drug Voloda sa Tršom kod mene i ja sam mu dao nalog za izviđanje u pravcu Foče i Kalinovika. Od Foče se ne treba bojati neprijatelja jer su se ustaše i četnici pre 2 dana potukli i juče je hrv. avijacija bombardovala Foču. No mi ipak moramo biti oprezni, jer ovo današnje izviđanje neorijet. aviona dokazuje da se neprijatelj ne misli lako odvojiti od nas. Treba narediti svim jedinicama da se kreću s najvećom oprezom, rano ujutru- ili kasno naveče, jer neprijatelja interesuje gde se krećemo.

Pozdrav
Tito

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, pod reg. br. 4-1, k. 2. Dokumentat je očuvan u svesci koja je poslužila kao ratni blok, na str. 18.

Dokumenat je bez datuma, ali na osnovu drugih dokumenata (naređenje Prvoj proleterskoj brigadi — dok. br. 178) i sadržine ovog dokumenta moglo bi se zaključiti da potiče od 14 juna 1942 godine.

³ Redakcija nije uspela pronaći ovaj izveštaj.

⁸ Vidi dok. br. 178.

BR. 181

**OBAVEŠTENJE REFERENTA SANITETA VRHOVNOG
ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE GOJKA NIKOLIŠA OD
15 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU DA NIJE IZVR-
ŠENA EVAKUACIJA JEDNE GRUPE TEŠKIH RANJENIKA
IZ IZGORA I DA JE POTREBNO UPUTITI NEKU PROLE-
TERSKU JEDINICU DA TO OBAVI**

*Objavljeno u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
NO ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok. br. 28, str. 50.*

BR. 182

**IZVEŠTAJ DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ
VLADIMIRA POPOVICA OD 16 JUNA 1942 GOD. CENTRAL-
NOM KOMITETU KPJ O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI
U HRVATSKOJ, O STANJU PARTIZANSKIH ODREDA I
NJIHOVOM DELOVANJU I O RADU PARTISKIH ORGA-
NIZACIJA NA TOM TERENU¹**

ZA C.K. K.P.J.

Dragi drugovi,

Vaša smo pisma, »Proleter«, Proglas V.Š. i C.K. te ostali materijal primili prije desetak dana. Preko Zagreba su stigla dva dana kasnije nego preko Bos. Krajine. Sve do primitka vaših pisama mislili smo- da se drug Bevc i Fišer nalaze u Zagrebu, te smo shodno tome i pisali naše dosadašnje izvještaje. Vaša pisma i »Proleter« mnogo će nam pomoći u svladavanju naših dosadašnjih grješaka i slabosti. Mi smo svijesni velikih zadataka i uloge K.P.H. u sadanjoj situaciji i mi ćemo uprkos svih slabosti većeg dijela naših okružnih organizacija — učiniti sve da ispunimo zadatke koje pred nas postavljate. Pismeno

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 1717.

i preko par.[tiskah] konferencija upoznali smo naš rukovodeći kadar sa sadržinom vašeg pisma.

Zadnji mjesec i pol dana, naročito poslije neuspjelih neprijateljskih ofanziva na naše oslobođene krajeve, prilike su znatno krenule na bolje. Vrší se preokret u držanju hrvatskih masa prema partizanima i narodno-oslobodilačkoj borbi. Nezadovoljstvo po gradovima i selima zahvatilo je najšíre slojeve. Stanovništvo po gradovima gladuje, mesa nema tjednima, masti mjesecima, dućani se redom zatvaraju. U gradove se sa sela malo donosi. Od onog što se donese veći dio opljačkaju okupatori i ustaše. Talijani u karlovačkom okrugu n. pr. sve češće organizuju pljačkaške pohode u hrvatska sela. Ustaške bande po gradovima hapse na stotine ljudi. Većina hrvatskog naroda danomice postaje svijesnija neizbježnog sloma fašističkih osvajača i svih njihovih slugu. Ustaše su sve omrznutiji, mržnja prema njima i okupatorima počinje se pretvarati u aktivnu oružanu borbu. (Partizani u Zagrebačkom okrugu, Varaždinskom, Krapinskom i dr.). Velika mržnja i revolt protiv ustaša naglo su porasli naročito poslije obnarodovanog ustaško-četničkog sporazuma. Ustaše, četnici i okupatorske horde ne sreću se zajedno više samo po mjestima koja graniče sa našim oslobođenim krajevima, već i u samom Zagrebu. To je imalo za posljedicu priliv novih boraca u partizanske redove. N. pr. iz Ogulina, koji je od ranije bio poznat kao ustaška kula, došlo je u partizane preko 300 Hrvata onog dana kada su vidjeli da četnici i ustaše šetaju zajedno po Ogulinu. Uskoro će biti formirana ogulinska četa. Oni vojni bjegunci Zagrebačkog okruga iz Zagorja koji su se doskora skrivali u grupama, počeli su aktivno prilaziti partizanima. Time su naše partizanske jedinice u tim krajevima posljednjih dana dvostruko porasle.

Četnici su posljednje vrijeme bili razvili veliku aktivnost na tromedi Like, Dalmacije i Bos. Krajine; u Gračacu i neposrednoj okolini; u Medku (Gospički kotar); u dva sela Otočkog kotara, u Plašćanskoj dolini (Ogulinski kotar) i u selu Gomirje (G.[orski] kotar). Nakon javnog sporazuma ustaša i četnika nastalo je izvjesno previranje u redovima 'Organiziranih četnika, a naročito po selima, gdje su četnici uz pomoć okupatora i ustaša zaveli teror i vršili prisilnu mobilizaciju od 18—50 g. starosti. Masa naroda iz tih sela prebjegava partizanima, a na tromedi prebjegavaju k nama i naoružani četnici.

U ustaškim redovima na mnogim se mjestima javlja demoralizacija i sve veći strah pred neizbježnom narodnom kaznom. Domobrani, mada u malim grupicama, počeli su prelaziti partizanima. Nezadovoljstvo koje vlada među domobranima i demoralizaciju u ustaškim redovima nastoje u posljednje vrijeme iskoristiti »oni kojima je stalo da kompromitiraju na-

rodno-oslobodilačku borbu i boji žele da što više zamute«. Njihovi agenti naročito aktivno rade po gradovima. U Zagrebu n. pr. povezali su se sa jednom većom grupom ustaša koja nabavlja i skriva oružje. Očito je da su se povezali sa vodstvom HSS i jugoslovenskim nacionalistima, koji su n. pr. u Splitu izdajući svoj prvi letak od okupacije naše zemlje, prije mjesec dana, napali našu Partiju i narodno-oslobodilačku vojsku.

Putem pojačanih akcija propagande itd. nastojimo svim silama da ih preduhitrimo i osujetimo njihove prljave namjere. Činjenica da danas po cijeloj Hrvatskoj djeluju partizanski odredi označava prekretnicu u radu onih part. org. koje su se doskora držale kukavički, i pruža garanciju za učvršćenje jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte, za aktivnu mobilizaciju hrvatskih masa u narodno-oslobodilačkoj borbi, kako protiv okupatora, tako i protiv svih njihovih slugu.

Na oslobođenom teritoriju manifestira se jedinstvo naroda preko sve aktivnijeg rada naših part. organizacija, NOO, SKOJ-a, Saveza omladine, AFŽ, pojačanim akcijama partizana: održavaju se masovni zborovi i priredbe. Seljaci uz pomoć radnih grupa, koje su organizirane na inicijativu SKOJ-a, zasijali su više nego prošle godine. Omladinci koji su sposobni i spremni za borbu prolaze vojno-političke kursove, kojima rukovodi SKOJ uz pomoć vojnih komandi, i od njih se formiraju omladinske čete. Mi ulaze u sastav postojećih partizanskih bataljona. Sve vidnije dolazi do izražaja rad Partije u vojsci. Formirani su bataljonski biroi, koji održavaju veze s partijskim rukovodstvom. Čiste se partizanske jedinice od svih kolebljivih i sumnjivih elemenata.

Stanje u Karlovačkom, okrugu. U hrvatskim krajevima tog okruga narod je upoznao partizane, zna da je ustaška ofanziva završila neuspješno, razlikuje partizane od četnika. U nizu sela traže hrvatski seljaci vezu s partizanima, i spremni su da ih podupru. Partizanski odredi koji krstare po hrvatskim selima ovog okruga nailaze na dobar prijem. Naše part.fiske] org. u Karlovačkom i Pisarovinskom kotaru znatno su brojčano porasle u tok~u zadnjih mjesec dana. Uz sav teror, uza sve teškoće kojih još uvijek ima mnogo, postoje svi uvjeti da naše part. org. pokrenu hrvatske mase u borbu, da se i u hrvat-]skim krajevima stvore jaki partizanski odredi. I

U srpskim krajevima ovoga okruga, nova taktika kojul su započeli ustaše u toku prve ofanzive i izvjesno vrijeme po-] slije nje završila je neuspjehom. U početku je dio naroda biol pokoleban, čuli su se glasovi o potrebi mirovanja dok se ne! zasije, bilo je i takvih koji su povjerovali ustaškim obećanjima.! Našlo se narodnih izdajica koji su se u većini regrutirali iz re-] dova kulaka, koji su počeli da rade zajedno s ustašama i Tali-'

janima protiv narodno-oslobodilačke borbe i partizana. Oko 40-tak četničkih bandita pobjeglo je, poslije jednog podlog zločina kojeg su izvršili u Plaščanskoj Dragi² (o kome smo vas u prošlom pismu izvijestili), u Plaški gdje su se stavili u službu okupatora. Talijani su im ostavili puške i upotrebljavaju ih kao svoje žandare. Ti banditi hapse srpske seljake koji dolaze u Plaški, vrše pretrese, pljačkaju i teroriziraju narod iz neposredne okoline Plaškog.

Kada narod na Kordunu nije nasio novoj ustaškoj taktici i agitaciji četničkih bandita, pojačala su se opet stara zvjerstva i ubistva civilnog stanovništva, te hvatanje ljudi od kojih jedan dio ustaše ubijaju, a jedan dio izgleda odvođe na prisilan rad.

U toku ponovne, još žešće neprijateljske ofanzive na Petrovu Goru od 12—18 pr. mjeseca, u kojoj su učestvovalе velike neprijateljske snage, sa velikim brojem automatskog oružja, poklano je prema do sada pokupljenim podacima oko 1.000 ljudi, a mnogo ih je odvedeno. Neprijatelj je prišao opet novoj taktici. On nastoji da potpuno uništi i iseli srpsko stanovništvo s Korduna.³ Srbi na Kordunu su se i ovog puta krvavo uvjerali da nema drugoga puta od onog koji pokazuje naša Partija, put nesmiljene narodno-oslobodilačke borbe.

Muslimansko stanovništvo kotara Cazin u svojoj većini je nasjelo ustaškoj propagandi. Još i danas seljaci Muslimani sudjeluju u pljački i klanjima susjednog srpskog stanovništva. Jedino u Kladuši (koja je kratko vrijeme bila oslobođena) prilike su nešto povoljnije. Tamo su ustaše razoružali jedan dio seljaka i sproveli u zatvor u Zagreb 6 Muslimana. Partijske organizacije u krajevima susjednim kotara Cazin stoje pred važnim zadatkom da što prije upornim i neumornim radom izmijene takvo, stanje među Muslimanima.

Uzevši u cjelosti, stanje u Karlovačkom okrugu je takvo da naše part. org., naročito u hrvatskim krajevima, mogu i, moraju svoj rad što je moguće više pojačati i energično uzeti kurs na podizanje hrvatskih masa u oružanu borbu. U tom smislu su im data potrebna uputstva i po partijskoj i po vojnoj liniji.

U Lici je prije mjesec dana održana okružna part. konferencija.⁴ Konferenciji je prisustvovalo 70 delegata. Od toga 23 radnika, 25 seljaka, 4 namještenika i 18 intelektualaca.

² Odnosi se na ubistvo komandanta Drugog kordunaškog partizanskog odreda Roberta Domany — Vlade Ivanića i još nekoliko rukovodilaca. Opširnije o ovom slučaju vidi tom V, knj. 4, dok br. 49.

³ Opširnije o neprijateljskoj ofanzivi na Petrovu Goru vidi tom V, knj. 4, dok br. 73.

⁴ Konferencija je održana polovinom maja 1942 godine.

Partija broji nešto preko 300 članova. Od prve part. konferencije koja je održana 1940 g. organizacije su narasle i ojačale SKOJ je formiran po svim kotarevima. U oslobođenim krajevima Partija ima pretežan utjecaj na mase. Na konferenciji s konstatirane grješke i propusti u sprovođenju part. linije - jedinstvene fronte; labavosti i neodlučnosti u borbi protiv na rodni neprijatelja, zapostavljanje rada u hrvatskim krajevima, kako u organizacionom, tako i u polit. propag. radu, te organizacione slabosti.

Od konferencije su postignuti prvi uspjesi u hrvatskim krajevima. Partizani su ušli u niz hrvatskih sela Gospićkog, Koreničkog i Otočkog kotara. Prilikom ulaska partizana u ta sela pokazalo se da drugovi nisu ništa učinili ina popularizaciji narodno-oslobodilačke borbe, a s druge strane da hrvatski seljaci nisu uz ustaše. Stoga sa mobilizacijom za partizane ide dosta teško. Iz par sela javilo se za partizane oko dvadesetak seljaka. Aktivizacijom četnika u nekim selima Otočkog kotara, kojima je prišlo oko 40 naoružanih partizana, naš bataljon koji se nalazi u hrvatskim selima morao se povući i povesti borbu protiv četničkih bandi.

Posljednjih dana vršene su pripreme i partizana i naroda protiv neprijateljske ofanzive koja je započela na sjeveru Like. Održavaju se posvuda masovni zborovi. Raskrinkava se izdajnička uloga četnika. Sklanja se hrana i stoka. Preko tih zborova manifestira se jedinstvo naroda protiv okupatora i njihovih slugu. Omladina i žene se naročito ističu. Ustaše i četnici su -osvojili Plitvička Jezera i nekoliko' okolnih sela. Talijani su pošli od Vrhovina prema Bihaću. Ovog puta neprijatelj je naišao na potpuno prazna sela. Hrvatski su se seljaci iz Prijeboja također skoro svi evakuirali. Na tom sektoru su koncentrirane sada naše najjače udarne snage, kojima je stavljeno u zadatak da moraju neprijatelju nanijeti osjetljive -gubitke.

Na Baniji kao i na Kordunu u toku ofanzive i poslije nje neprijatelj nastojao svim silama da odvoji partizane od naroda. To mu nije uspjelo, pa je počeo provoditi nasilje, teror i pljačku. Nekoliko srpskih sela Glinskog i Petrinjskog kotara nedavno su bila opkoljena neprijateljskom vojskom. Ljudi, žene i djeca koji nisu uspjeli izbjeći odvedeni su u logor. Kao represalije na uspješne akcije partizana, u posljednje vrijeme neprijateljska avijacija neprekidno bombardira sela oko Šamarice. Sve to pojačava golemu mržnju naroda protiv ustaša i spriječava pojavu četnika u ta dva kotara. Poslije nedavno izvedene uspješne akcije na Mečenčane narod je cvijećem obasipao partizane.

U kotaru Kostajnica narod se nalazi u teškoj situaciji, jer stoji pred masovnim progonom, a radi pruge Sunja—Kostaj-

nica ne može izbjeći u šumu. Seljaci iz dva sela toga kotara izbjegli su u Bosnu. Teren za akcije je dosta nezgodan.

U Kotaru Dvor, gdje je vrlo slaba part. org., nastalo je izvjesno kolebanje povodom likvidacije nekih četničkih bandita, organizatora atentata na istaknute narodne borce. Odlazak glavnih partizanskih snaga sa Banije u Bosnu, o čemu smo vas obavijestili u prošlom izvještaju, dao je prilike toj bandi da podignu glave. Glavni kolovođe pobjegli su u Dvor ustašama, s kojima zajedno kuju svoje zločinačke planove. Ovo ih je uveliko kompromitiralo pred narodom i olakšalo rad partizanima na njihovom raskrinkavanju i likvidaciji. Opasnost u tom srezu od tih razbojnika još uvijek je velika, zato su drugovima data detaljna uputstva da poduzmu odlučne korake protiv te bande.

Simpatije hrvatskih masa za partizane i na tom sektoru rastu iz dana u dan. U Petrinji i Glini su masovna hapšenja. U Sisku i okolini također velika hapšenja i progoni. Neprestano stižu na Baniju izbjeglice iz Sisačkog kotara. Mlađe ljude hapse i šalju izgleda na rad u Njemačku, a ima slučajeva da starije bacaju u Savu. Sve to govori da se produbljuje jaz između hrvatskih masa i ustaša. U gradovima nema živežnih namirnica. U Sisku su se dvije žene objesile zato što nisu imale šta dati djeci za jesti. Ponovno je jedno hrvatsko selo (Dvorski srez) predalo oružje partizanima bez borbe. Pred drugovima u Baniji stoji hitan zadatak da prenesu borbu u hrvatska sela. Dvije desetine partizana su se prebacile na sisački sektor. Još nismo dobili izvještaj o njihovoj aktivnosti.

U akciji na jedno muslimansko selo Cazinskog kotara, komanda je napravila grdnu pogrešku što je dozvolila da neki nenaoružani seljaci pale muslimanske kuće.

Nedavno je tamo održana okružna part. konferencija na kojoj je prisustvovalo 53 delegata. Od toga 18 radnika, 19 seljaka i 16 intelektualaca. Na 'konferenciji konstatirano je da tamošnje organizacije nisu uspjele prenijeti požar partizanskih borbi na hrvatske mase, te da do sada nisu uspjele ostvariti borbeno jedinstvo Srba i Hrvata u tom okrugu. U organizacionom pogledu part. org. nisu uspjele da obuhvate poraslo raspoloženje hrvatskih masa za nar. oslob. borbu. U srpskim krajevima Partija je zadobila široko povjerenje masa. U organizacionom pogledu Partija je u tim krajevima znatno porasla i učvrstila se.

U Dalmaciji se stanje u zadnje vrijeme znatno popravljja. P.K. se nalazi sa Štabom. Održano je part. savjetovanje,⁵ na koje nije od nas nitko otišao, jer nam je bilo javljeno da se

⁵ Ovo partisko i vojno-političko savetovanje održano je na Vješića Gori, 4, 5 i 6 juna 1942 godine.

neće održati. Naime, vezu za P.K. smo održavali preko drugova iz sjeverne Dalmacije, koji jedno vrijeme nisu imali vezu sa Štabom za Dalmaciju, gdje se trebalo održati savjetovanje. Međutim, drugovi iz P.K. koji su se tada nalazili u Splitu prihvaćajući našu inicijativu pozvali su delegate iz srednje i južne Dalmacije na savjetovanje, ne provjeravajući da li drugovi iz sjeverne Dalmacije imaju veze sa štabom. Tako je savjetovanje održano bez delegata iz sjeverne Dalmacije i bez našeg predstavnika. To je veliki nedostatak, ali se nadamo da će savjetovanje ipak donijeti dobre rezultate i u partijskom i u vojnom pogledu.

Detaljan izvještaj o stanju u Dalmaciji poslat ćemo vam slijedeći put. Ovog puta samo nekoje pojedinosti.

U Splitu je formiran NOO, koji je izdao proglas. U proglasu se pored -ostalog ustaje -protiv onih koji kažu: »nije vrijeme za -akcije« itd., ali se ne ukazuje tko su ti koji tako govore. U odbor su ušli 6 -part.[ijaca], 1 HSS, 1 SDS i 2 simpatizera. Inicijativu za stvaranje odbora dali su lučki radnici.

Nenaglašavanje izdajničke uloge D. M.[ihailovića] preko radio-emisija Slobodne Jugoslavije i preko Moskovskog radija, mnogi četnički elementi pokušavaju da iskoriste i govore kako je u Dalmaciji na čelu Partije ustaško rukovodstvo, koga vodi protus-rpsku politiku, jer da je Moskva za D. M. i tome slično.

Kada su drugovi u svom »Izveštaju« ustali protiv izdajničke rabote vodstva HSS i Mačeka, vodstvo HS-S u Splitu je izdalo letak protivu nas.

Usprkos objašnjenja koja smo davali po svim tim pitanjima, rukovodstvo se nije -dosta brzo snalazilo u raskrinkavanju svih narodnih neprijatelja i izdajica.

Glad, teror -koji provode okupatori i ustaše, -prisilna mobilizacija koju vrši Pavelić, pojačana aktivnost partizanskih odreda—sve to stvara uslove za široku mobilizaciju u partizanske odrede. Poslije akcija na tromedi za vrlo kratko vrijeme formirana su dva partizanska bataljona u sjevernoj Dalmaciji. Partizanske jedinice rastu i u srednjoj i u južnoj Dalmaciji. U posljednje vrijeme imali su niz uspješnih akcija, što ćete vidjeti iz operativnog izvještaja.

Po svim brdima u Dalmaciji na Prvog maja paljeni su krijesovi i izvješeno ha stotine crvenih zastava po gradovima i selima. U samom Splitu izvješeno je oko 30 zastava. Tačno u podne izvješena je zastava na vrhu tornja svet. Duje. Ovo je razbjesnilo i zbunilo okupatorsku -gamad da su davali izjave kako se Kom. partija u Splitu može uništiti sam-o tako, ako se polovica građanstva strijelja, a polovica internira. Na terenu na kojem operiraju partizanski -odredi održavani su zborovi i sastanci po selima. Ro-goznička četa je na svom terenu održala niz zborova i sastanaka. U Baćini (Makarska) partizani su s na-

rodod proslavili Prvi maj vrlo svečano, manifestacijama, zborovima i večernjim zabavama. Tog dana partizani su išli kroz ona sela gdje je do danas naš utjecaj bio vrlo slab ili nikakav. Seljaci su ih primali sa simpatijama i oduševljenjem.

17 maja preko noći radnici tvornice Majdan u Solinu izvršili su sabotazu kojom su prilikom izgorila dva magazina u vrijednosti oko 50 miliona lira. Izgorelo je 200 buradi nafte, 40 buradi mašinskog ulja, oko 700 hiljada papirnatih vreća, nekoliko stotina hiljada vreće od jute, i masa drugog materijala.

Polovinom maja radnici tvornice cementa Sv. Kajo u Solinu uništili su nekoliko motora. Šteta je velika.

Željeznički radnici u Splitu koncem aprila uništili su transformator, koji je pokretao dizalice u luci. Isti su radnici uništili jednu lokomotivu i zapalili jedan vagon sijena.

U toku aprila i maja bilo je niz sitnih akcija, uglavnom ekonomskog karaktera, te likvidacija špijuna i raznih slugu okupatora.

24 maja u Šibeniku je strijeljano 26 drugova. Među njima i drug Brko.⁶ Junačka smrt druga Brke teško nas je pogodila. Prilikom strijeljanja svi su se herojski držali. Pali su pjevaјуći Internacionalu i sa povcima drugu Staljinu i našoj Partiji. U prilogu vam šaljemo prepis pisma druga Brke, koji smo ovaj čas dobili.⁷ Položaj druga Lavčevića (član biroa P.K.) je vrlo težak⁸ "Njemu će uskoro biti suđenje. Nakon strijeljanja naših drugova u Splitu će se poduzeti akcija za likvidaciju nekih faš. glavešina. Ova strijeljanja su izazvala ogromno ogorčenje naroda protiv okupatora. Dok su vršena strijeljanja »jug.foslovenski] nacionalisti« u Splitu izdali su letak u kom napadaju našu Partiju i N.O.F. Ovaj letak je potpuno razotkrio njihovu protunarodnu izdajničku rabatu, koja je naišla na osudu čitavog naroda.

⁹Drugovima je stavljeno u zadatak da unesu maksimum truda i odlučnosti u likvidaciju oportunizma, koji se javlja na svakom koraku, kako u odredima, tako i na terenu.

Poslije savjetovanja pristupilo se radu na učvršćenju partiz. jedinica i otstranjenju svih kolebljivih i nepouzdanih elemenata. Nekoliko partijaca koji su odgovorni za rasulo Mosorske čete — strijeljano je.

⁶ Rade Končar-Brko streljan je 22 maja 1942 godine.

⁷ Ovo pismo Redakcija nije uspjela da pronađe.

⁸ Ivo Lučić-Lavčević, narodni heroj, član Biroa PK KPH za Dalmaciju, zatvoren je u Splitu, gde su ga mučili i zatim ubili koncem decembra 1942 godine.

⁹ Naredna tri stava su pisana mastilom, latinicom.

Kako niko od nas nije prisustvovao njihovom savjetovanju, pozvali smo drugove iz PK na sastanak. Vicko¹⁰ je već došao, a sutra očekujemo dolazak i druge dvojice.¹¹

Drugovi u Slavoniji pored svih naših upozorenja nisu posvećivali pažnju održanju redovnih veza s nama, tako da smo puna dva mjeseca ostali bez uvida u pravo stanje na tom terenu. Sada smo vezu osigurali preko Drugog krajiškog odreda i preko Zagreba. Nedavno smo dobili od njih izvještaj i po partijskoj i po vojnoj liniji.

Teritorij Slavonije podijeljen je na tri okruga.¹² U jednom okrugu ne postoji okružno rukovodstvo, a u nekoliko kotareva nema kotarskog komiteta. O.K. SKOJ-a nema ni u jednom okrugu. Sa Brodom, gdje je nakon ranijih hapšenja nastalo nezdravo stanje u organizaciji, i sa Osijekom, gdje tako reći ne postoji part. organizacija, još uvijek nisu vezu uspostavili. Sa sremskim odredom u Frušfcoj Gori također veza nije uspostavljena. Sve vrijeme su drugovi utrošili u većini na obilaženju postojećih partiz. jedinica. U tom pogledu rad je krenuo na bolje. Odred u Slavoniji broji oko 700 pušaka. Uslovi za mobilizaciju u partizane veoma su povoljni. Na primjer, prije izvjesnog vremena, nekoliko stotina Srba bježeći pred Pavelićevom prisilnom mobilizacijom i odvođenjem u Njemačku javilo se u partizane. Ali, Pajo i Ortega su ih vratili kućama, jer nisu imali oružja. Hrvatski seljaci sa simpatijama dočekuju partizane i hrane ih, -ali drugovi još uvijek nisu našli načina da mobiliziraju i hrvatske seljake. Skoro ni u jednom hrvatskom selu nije formiran NOO.

Po našoj ocjeni Slavonija je jedan od najvažnijih sektora u vezi sa prenošenjem partizanske borbe na cijelu Hrvatsku. S tim u vezi mi smo bili odlučili da tamo pošaljemo proleter-ski bataljon, ali nas je stanje u Lici i Dalmaciji natjeralo da promijenimo tu odluku. Kao što smo vas obavijestili, tamo smo poslali jednu proletersku četa sa drugom Seljom,¹³ operativnim] oficirom G.[lavnog] Š. Iz Zagreba smo tamo poslali niz dobrih part. aktivista. Prije nekoliko dana došao je ovamo Martin¹⁴ iz Zagreba gdje mu je bilo vrlo otežano kretanje, jer

¹⁰ Vicko Krstulović

¹¹ Odnosi se na Andriju Božanića-Stevu i Ivicu Kukoča-Jordana.

¹² Novogradiški, Slavonski Brod i Osijek. Krajem 1942 god. Slavonija je podijeljena na četiri okruga. Četvrti je bio Virovitički.

¹³ Franjo Ogulinac-Seljo, narodni heroj. (Poginuo na Zumberku, kod Visoča, u oktobru 1942 god.) On je sa proleterskom četom sa Banije došao u Slavoniju 25 maja 1942 god. Ova četa je u oktobru 1942 ušla u sastav Kalmčkog NOP odreda. Kasnije su skoro svi rukovodioci i borci ove čete postali rukovodioci u jedinicama Šestog i Desetog korpusa.

¹⁴ Grga Jankes

je nedavno provaljen pod pravim imenom. Poslali smo ga na rad u Slavoniju. On će preuzeti komandu odreda, a Ortega će biti polit, komesar. S njim smo poslali četiri dobrovoljca koji su završili oficirski kurs. U Zagreb smo odlučili da pošaljemo profesora,¹⁵ kojeg smo nedavno kooptirali u biro C.K. U Zagrebu se sada nalazi drug Stevo,¹⁶ koji zbog aljkavosti drugova Paje i Ortege nije otišao da preuzme komandu, kako je bilo odlučeno¹, i drug Konspirator.¹⁷ Do odlaska druga profesora — Stevo će vršiti dosadanju funkciju druga Martina.

Paji i Ortegi smo poslali konkretna uputstva kako bi što hitnije organizirali centar povjerenstva,¹⁸ savladali dosadanje organizacione slabosti i po partijskoj i po vojnoj liniji. Drug se Martin u Zagrebu nije snalazio, ali se nadamo da će uz pomoć Ortege i Paje ipak zadovoljiti u Slavoniji.

U Zagrebu je naikon odlaska većeg broja aktivista na teren, te uslijed ranijih provala i hapšenja organizacija znatno oslabila. Kod dobrog dijela partijaca osjeća se kolebljivost i nesnalaženje. Partijci su se začaurili. M.K. se ne snalazi. Moramo poduzeti hitne mjere da se što prije sredi organizacija u Zagrebu.

Početkom aprila bila je masovna akcija žena na tržnice, gdje se čekalo na krumpir. Sakupilo se bilo oko 10.000 žena, ali krompira nije bilo. Policija je počela rastjerivati mase. Masa pritješnjena na trotoar navalila je na policiju. Policija je opalila plotun u zrak. Masa je ponovno navalila. Policija je pucala u masu. Što od kuršuma, što od gaženja bilo je mnogo lakše ranjenih osoba a pet teže (jedna djevojčica, jedan dječak, 1 trudna žena koju su zgazili pobacila, druga žena, koja je bila u sedmom mjesecu trudnoće, izdahnula je u bolnici).

21. IV u Zagrebu odletio je u zrak glavni transformator na željeznici, koji stoji oko 3 miliona. Glavni kolodvor bio je 48 sati bez osvetljenja kao i sve ložioničke prostorije.

Kožarci su vodili štrajk za povišenje plaća i za godišnji odmor od 7—14 dana, Štrajk je uspio.

O pohapšenim drugovima saznali smo slijedeće: Fati se primjerno drži. Ponudili su mu trgovinu. Odbio je rekavši da je komunista.¹⁹ Na desno je oko oslijepio. Dobili smo pisamce

¹⁵ Ivo Marinković-Slavko, narodni heroj, član Biroa CK KPH. On je otišao u Zagreb, gde su ga januara 1943 god., na ilegalnom radu, uhvatile ustaše i streljale.

¹⁶ Ivan Krajačić

¹⁷ Dragutin Saili. Bio je tada član Poverenstva CK KPH za Zagrebačku oblast i sekretar CK KPH za Okrug Zagreb.

¹⁸ U Poverenstvu CK KPH za Slavoniju su bili Pavle Gregorić i Karlo Mrazović,

¹⁹ Andrija Hebrang se izdajnički držao, pristao na uslove koje mu je ustaška policija ponudila i postao njen špijun. Kao takav otkriven je tek posle oslobođenja. (Vidi tom II, knj. 2, dok. br. 42, primedbu 5.)

od. njega u kome nam javlja: »Očekujem torturu. No ja ne mislim na svoju ličnu sudbinu koja je zapečaćena, već samo na to, da zastavu naše Partije nosim neokaljanu do posljednjeg daha«. Joca Dj. kojeg su agenti izvodili na ulicu pokazao je Antonova²⁰ na mitnici (Černomerec). Antonov je bio prijavljen. Na taj je način pao Fati. Antonova žena²¹ je puštena, kako — to se još nije moglo ustanoviti.

Rikov²² je stan provalio Direktor.²³ Na tom stanu je nekada stanovao jedan drug koji je radio u tehnici.

"Joco i Direktor najavljuju izlazak, te da će navodno¹ osloboditi i Riku.

Fati, Riko, Zlata,²⁴ Komar²⁵—kako smo obaviješteni—dostojno su se držali. Zlata je sprovedena u logor u Gradišku. Marko Simenić, nekad sekretar M.K. držao se izdajnički i provokatorski.²⁶ Za Cinciinku,²⁷ Jocu i Direktora zna. Omladinac Bišćević Šefik²⁸ postao je provokator d poput Cinc.-[ipinke] pokazuje ljude na ulici. Nana, te nekoliko drugih partijaca, naročito onih koji su radili u narodnoj pomoći, držali su se izdajnički.

Izvještaj o stanju u Zgb—okrug, Zagorju i Međumurju P'oslat ćemo vam naknadno.

TJ Primorju i G. Kotaru naglo buja partizanski pokret. Na tom terenu imamo već šest čisto hrvatskih bataljona. Partizanski se pokret iz tih krajeva prenosi i na Istru. U Istri je formiran prvi partizanski odred. U dva kotara u Istri uspostavljena je part. organizacija. Na Rijeci je formiran M.K. od tri člana, A.O.Z. od 5—6 žena, te jedan SKOJ-evski aktiv. Postoji organizacija u tri najvažnija industrijska poduzeća, i to u brodogradilištu, rafineriji petroleja i tvornici torpeda, a u formiranju je kod transportnih radnika. Osim toga postoje dva rejona i partijska jedinica koja radi u tehnici. Svega partijaca, na Rijeci ima nešto preko 30. Narodna pomoć sakuplja mjesečno oko 2.500 lira. U fabrikama se vrši dnevno sabotaza kvarenjem mašina, uništavanje materijala itd. Kod transporta isto. Uspjeh prvomajske akcije sa letcima i ispisivanjem parola bio je dosta velik, jer se u gradu osjetio rad part. organizacije. ..

²⁰ Ivan Srebrenjak. Njegov rad je, pod pritiskom ustaške policije, bio već provalio Slavko Dukić, saradnik Srebrenjakov-; međutim, pokazao ga je Joca Đaković koji je kao član MK KPH Zagreb, bio uhapšen od ustaša i počeo da provaljuje.

²¹ Francika Kline

²² Riko Znidaršić

²³ Milan Hupert

²⁴ Zlata Šegvić-Nora

²⁵ Slavko Komar

²⁶ Kasnije su ga ustaše streljale.

²⁷ Ankica Sertić

²⁸ Kasnije su ga ustaše streljale.

Seljaci se osjećaju i nacionalno ugnjetenim. Narod je po selima na zborovima i sastancima koji su se održavali u neposrednoj blizini talijanskih posada prihvatio da se provede bojkot tržišta na Rijeci. O tim sastancima se mnogo govorilo. Kad se u jednom selu održavao¹ sastanak dolazile su delegacije iz drugih sela koje su tražile da se i k njima dođe. O tim sastancima su saznali i radnici na Rijeci. Oni sad ispituju kako bi i oni mogli da idu u partizane.

Obzirom na rad part. org. i na antifašističko raspoloženje masa, počela je ona- 'ista buržoazija koja je bila oslon i nosilac fašizma, da razvija propagandu, osobito među industrijskim proletarijatom, za demokratsku Italiju sa Umbertoom na čelu, po ugledu na englesku demokraciju. Pripovijedaju radnicima o dobrom ekonomskom položaju engleskih radnika. Obećavaju slobodu štrajka itd. Ta pojava se ne zapaža samo na Rijeci, već je to- izgleda kurs uopće u Italiji. I u vojsci se u tom smislu vrši propaganda. U Puli i Lovranu postoji također part. organizacija. U Središnjoj Istri, u Pazinu, formiran je part.[iski] komitet u tri rejona. Ta organizacija broji oko 40 partijaca. Prema izvještaju raspoloženje za borbu je veliko. U tom se kraju pristupa formiranju partizanske čete.

U Istri postoji »Istarska revol.[učinama] nar.fodna] stranka«, koja je prije dva mjeseca imala konferenciju na kojoj su doneseni ovi zaključci:

1) Ne priznaju talijansku vlast u Istri i proglašuju sve talijanske zakone nevažećima.

2) Seljaci i radnici Istre moraju aktivno kao partizani da sudjeluju u borbi evropskih naroda protiv fašizma, kojoj je na čelu Crvena armija.

3) Seljaci i radnici moraju sprovesti svuda sabotažu na radu i u vojsci.

4) Borba naroda u Istri mora da se pretvori u oružani sukob, zato treba odmah pristupiti organiziranju te borbe kao i rukovodećeg foruma INO Fronte.²⁹

5) Tražiti kontakt sa K.P.H. radi pomoći i saveza sa njom za uspostavu narodne vlasti u Istri.

Javili smo drugovima da hitno stupe u kontakt sa rukovodiocima te stranke. Čim dobijemo vezu, namjeravamo im uputiti jedno pismo.

U sporazumu sa drugovima iz Slovenije formirat-ćemo P.K. za Istru i Goricu. Na rad u Istru poslali smo dvojicu partijskih aktivista Istrana.³⁰ Drugovima smo u Zagreb javili da mobiliziraju sve Istrane koji žele stupiti u partizane.

²⁹ Istarske narodnooslobodilačke fronte

³⁰ Tada su bili poslani Josip Matas i Miroslav Grakalić.

Partijska se organizacija u Primorju i G. Kotaru pojačala i organizaciono se učvršćava. Sam O.K. je dosta slab. Drugarica Anka,³¹ Rikova sestra, radi na tom terenu i daje vrlo dobre rezultate.

O.K. i Štab za Primorje i G. Kotar izdali su prvi broj lista »Liberta« na našem i talijanskom jeziku. Firmu ćemo promijeniti.

Sa slovenskim odredom imaju naši odredi vezu na cijeloj liniji duž Kupe. Izvođene su već i zajedničke akcije. Tim putem je najavio dolazak k nama drug Bevc. Čudi nas da ga još nema.

Sa drugom Koštam³² i drugaricom Lepom,³³ koji rade u Bos. Krajini, održali smo sastanak prije 20 dana. Partizani su u Krajini u posljednje vrijeme imali nekoliko krupnih akcija o kojima ste već sigurno obaviješteni. Raspolazu sa većim količinama oružja. Ali, organizaciono dosta slabo stoje. Ni povjerenstva P.K., pa ni štab nisu bili organizirani kako treba . . . Prvi, Drugi i Peti odred su dobro organizirani, dok se Treći i Četvrti odred sada raspadaju. Partizani prilaze četnicima ili se vraćaju kućama. Malen je broj iz ta dva odreda ostao vjeran narodno-oslobodilačkoj borbi. Na prostoru od Vrbasa do Bosne pretežan je za sada utjecaj četnika. Piorred proleterskog bataljona formirana je nedavno jedna udarna brigada. Sa drugovima smo govorili o organizaciji rada Povjerenstva i Štaba, o izvođenju zajedničkih akcija, o uspostavljanju stalne terenske veze s nama. Preko kurira održavamo sada redovne veze s njima. Uslijed pojačane aktivnosti četnika, i to baš na terenu kuda vodi put za vas, bit će otežane veze dok se ne likvidira ta banda. U tom smislu su poduzete neke mjere.

Šaljemo vam po jedan primjerak od sveg materijala kojeg smo do sada izdali, kao i po jedan primjerak listova koje izdaju bilo komande, bilo part. rukovodstva u pojedinim okruzima. Ne šaljemo vam »Slavonski partizan« i »Izvještaj« kojeg izdaju drugovi u Dalmaciji, jer nismo dobili ni jedan, primjerak.

»Proleter« smo umnožili u 500 primjeraka, a »Bilten« V.Š. u 260 primjeraka. Stavljeno je u zadatak okružnim komitetima da ih u svojim tehnikama umnože u što većem broju. Proglas V.Š. hrvatskim vojnicima, te proglas C.K. i V.Š. umnožen je u nekoliko hiljada primjeraka.

³¹ Anka Berus. Ona je tada u Hrvatskom Primorju bila instruktor CK KPH.

³² Košta Nad

³³ Lepa Perović

U Biro C.K. kanimo kooptirati drugaricu Anku, koja je do sada dala vrlo dobre rezultate u radu. na terenu. Nakon odlaska profesora u Zagreb, ostali bi privremeno nas troje u Birou.³⁴

U Agitprop 6e ući Đerđa/"" kojeg povlačimo iz Primorja, Vejvoda,³⁶ sadanji komesar V operativne zone, Sime B.³⁷ i Kultura³⁸ rade u Tehnici. . .

U Centralni odbor N.O.F-a za Jugoslaviju predlažemo: Stanka (Čanicu) Opačića, seljaka sa Korduna, koji je ranije bio SDS-ovac. Prije dvije godine član naše Partije. Sada je komandant Kordunaške grupe i član G.Š. Na Kordunu je vrlo popularan. Vjekoslava Afrića, prvaka drame zagrebačkog kazališta. Bio je član HSS-a, predsjednik Hrvatske kazališne sloge, osnovane na inicijativu HSS. Bogdana Rapaića, koji je bio SDS-ovac, novinar, sada predsjednik NOO za kotar Korčnicu. Ivana Bana, stolara iz Mrkoplja, koji je bio predsjednik kotarske organizacije HSS-a; dok je Mrkopalj bio slobodan bio je podpredsjednik NOO. Nedavno su Talijani ponovno osvojili Mrkopalj. Ban se povukao sa jednim dijelom naroda, ali još nismo dobili izvještaj kako se sada drži. To ćemo vam hitno javiti. Drugih prijedloga za sada nemamo. Kroz mjesec dana nadamo se da će na naš teritorij doći neki HSS-ovci koji su poznatiji od gore spomenutih, jer smo u tom smislu poduzeli korake.

Kroz nedjelju dana radiotehničari završit će rad na izgradnji radiostanice. Tvrdi da će uspjeti. Zato vam šaljemo pozivni znak i šifru, jer da ne radimo dok dođe šifra od vas — bila bi šteta.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 juna 1942 g.

Drugarski pozdrav:
Vlado³⁹

(M.P.)

P.S.⁴⁰ Prije izvjesnog vremena došao je k nama iz Bgd-a Stefan Mitrović sa svoja dva šuraka. Mihailo ih je uputio preko nas s tim da idu -k vama. Mi smo ih uputili na rad u Bos. Krajinu, jer bi kasno do vas stigli, a i obzirom na potrebe u

³¹ Odnosi se na Vladimira Bakarića, Vladimira Popovića i Anku Berus.

³⁵ Josip Derda. Tada je bio član OK KPH za Hrvatsko Primorje.

⁸⁸ Ivo Vejvoda

³⁷ Sime Balen

³⁸ Otmar Kreačić

³⁰ Vladimir Popović

⁴⁰ Sledeći tekst je dopisan mastilom, latinicom.

kadru. Naše je dakle mišljenje da treba da ostanu tamo V' nam javite da li smo pravilno postupili. Stefan vrši sada funk¹ ciju instruktora OK, jer nas je obavijestio da je sličnu funk" ciju vršio i u Srbiji. Prilažemo vam Stefanovo pismo.

BR. 183

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 JUNA 1942 GOD "NA ČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE SVE JEDINICE PRIKUPE NA PROSTORIJI IZGORI—ZAKMUR RADI LAK- ŠEG IZVOĐENJA PRETSTOJECEG MARŠMANEVRA¹

Drugu Arsi.

Mi smo na putu zalutali i došli u s. Grandiei. Sada smo na pola puta između Grandića i Vrbniče. Ja mislim da je ovde i bolje jer je Ljubina vrlo blizu Jeleča. Drug Voloda mi je saopštio da su njegove patrole juče primetile kako je juče jedna kolona Talijana krenula iz Kalinovika u pravcu Neve-sinija, ali ne drumom nego kosama, možda čak i u pravcu Vitih Bara. Osim toga, druga patrola je primetila kako je neki luk.[suzni] tal. automobil krenuo iz Foče u Kalinovik i da ga je pratio jedan avion. Dalje, drug Voloda je dobio pismo u kome stoji da je Ilija Grbić, koji je juče rano krenuo za Šeko-viće sa grupom naših drugova, bio u Paležu uhvaćen od jedne čelt. bande.² Prema ovome se vidi da se ovde nešto pokušava spremiti protiv nas i zaito moramo biti oprezni.

Neka se sve naše jedinice što pre prikupe na ovoj pro-storiji, razume se sa obezbeđenjem pravca prema Kalinoviku i Vitim Barama, kako bismo mogli svakog časa izvršiti piokret u ma kom pravcu. I lovčenskom sam naredio da dođe iz Vu-čeva u pravcu Grandića.

17.VI. 42

Pozdrav
Tito

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojno-istoriskog instituta, pod reg. br. 23-4, k. 2.

² Ilija Grbić tada nije bio uhvaćen, već je sa još nekoliko dru-gova uspeo da se spase (uhvaćen je bio Čeda Plečević s još nekolicinom¹¹. Tek kasnije, decembra 1942 god., uhvaćen je od četnika i ubijen u Kalinoviku.

BR. 184

**PREDLOG REFERENTA SANITETA VRHOVNOG ŠTABA
NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 17 JUNA 1942 GOD. VRHOV-
NOM ŠTABU ZA REORGANIZACIJU VOJNIH BOLNICA
PROLETERSKIH I UDARNIH BRIGADA**

*Objavljen u Zborniku dokumenata sanitetske službe u
Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, knj. 1, dok.
br. 29, str. 51—52.*

BR. 185

**NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JU-
GOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 JUNA 1942 GOD. ŠTABU
DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE ZA REORGANI-
ZACIJU I POPUNU BRIGADE, IZVIDANJE U PRAVCU
MILJEVINE I ZAGORJA I VRŠENJE PRIPREME ZA IZVO-
ĐENJE JEDNOG DUŽEG MARSMANEVRA¹**

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
17-VI-42 god.

ŠTABU DRUGE PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

1) Štab Druge brigade mijenjamo utoliko što za koman-
danta brigade postavljamo druga Ljubodraga Đurića a za za-
mjenika komandanta Miodraga Milovanovića-Luneta.

2) U sastav Druge brigade ulazi V bataljon Prve brigade,
s tim da se ljudstvo Užičke i Šumadiške čete raspoređi po
odgovarajućim bataljonima. Što se tiče omladinske čete, nju
ne treba dijeliti, pošto se pokazala vrlo dobrom. Ta dioba
vjerujemo ne bi bila rado primljena od omladinaca. Ali ako
omladinci izjave da im je milije da se rasporede po ostalim
bataljonima, onda toj njihovoj želji izaći u susret. U ovom

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi
se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2203.

pogledu ne smije se nad omladincima vršiti nikakva presija. Ništa, to ne znači što će jedan vaš 'bataljon biti nešto jači od ostalih. Ako omladinska četa ostane kompletna, gledajte da ona pripadne onome sastavu gdje bude dodijeljena Užička ili Šumadiska, jer se ljudstvo među sobom poznaje.

Mi ćemo nastojati da vam prvom prilikom dodijelimo još jedan bataljon, te da bi i vi kao ostale brigade imali pet bataljona. Taj je sastav najpogodniji za komandovanje i borbene kombinacije. Veći broj bataljona težak je za komandovanje.

3) Vaš Treći bataljon uputićemo u sastav brigade. Nastojaćemo da više ne izdvajamo bataljone iz sastava brigade. I pored naše! volje to su diktovale borbene prilike. Kod našeg komandovanja ne bi se smjelo događati da pridodate jedinice nose glavni teret.

4) Dosadašnjeg komandanta druga Ratka Sofijanića postavite na odgovarajuću dužnost.

Kako brigadi pretstoji veliki pokret, morate otkloniti sve nepotrebne stvari od ljudstva i komore. Broj konja svesti na minimum. Mišljenja smo da bi za samu komoru bilo potrebno najviše 5 grla na bataljon. Ovome broju treba dodati onoliko grla koliko imate teških oruđa; mogu se i za puškomitraljeze odrediti nekoliko grla. Po našem mišljenju vaša brigada ne bi smjela imati više od 25 grla. Imajte u vidu da će s vama ići dobar broj ranjenika na konjima. To će znatno pojačati vašu komoru.

Sjutra rano uputite iz vaše brigade doktoru Gojku² najmanje 8 dobrih jahaćih konja za ranjenike. Tom prilikom naredite vašem Trećem bataljunu da dođe u sastav brigade, -recite mu da je to učinjeno s našim znanjem.

5) Prva brigada nalazi se i dalje u predjelu Vitih Bara. Četničke bande koje su je napale odbijene su i povukle su se u nepoznatom pravcu. To je bila neka manja grupa. Prema toime izviđanje na frontu brigade može se svesti na samo osmatranje visova iznad vaših logora. Međutim izviđanju u pravcu desnoga krila treba posvetiti pažnju. Dobro bi bilo zaći ka Zagorju, ali se ti vodovi moraju kretati sa puno obazrivosti. Zajedno sa IV brigadom i Pljevaljskim bataljonam iz III brigade urediti službu izviđanja i obavješćavanja. Treba saznati na pogodan način gdje se nalaze najlakši i najbolji prelazi na putu Foča—Kalinovik ka sjeveru.

6) Prikažite nekoliko priredaba zajedno sa drugovima iz IV brigade i Hercegovačkog bataljona. Dobro bi bilo da se sastane komandni kadar i da se rasmotre vojna i politička pitanja.

² Gojko Nikoliš

7) Prostudirajte ikako bi se dobavilo nešto hrane iz zakumorskog kraja, pa čak i Miljevine i Zagorja. Zagorski četnički bataljon borio se protiv nas u Hercegovini. Tamo ima mnogo kulaka. Dakle, to dobro prostudirajte.

Mi ćemo dotjerati za vas nešto muzne stoke, koju ćete klati.

8) Vjerovatno je da ćete na toj prostoriji ostati najmanje 3—4 dana.

Saznali smo da četnici iz Sandžaka pripremaju napad na ustaše u Foči. Tako će jedni i drugi biti angažovani na tome sektoru. [. . .]³

BR 186

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 17 JUNA 1942 GOD. ŠTABU ČETVORTE PROLETERSKE NOU BRIGADE DA SE PORED IZVIĐANJA KOJE CE SE IZVODITI U SADEJSTVU SA DELOVIMA DRUGE I TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE VRŠE PRIPREME ZA IZVOĐENJE JEDNOG DUŽEG MARŠ-MANEVRA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

17-VI- 42 god.

ŠTABU ČETVORTE PROLETERSKE UDARNE BRIGADE

1) Četničke manje bande koje su napale naše djelove u Vitini Barama odbijene su i iščezle u nepoznatom pravcu. To su vjerovatno bili-zagotovski četnici na povratku iz Hercegovine za svoj kraj. Naše jedinice vrše i dalje izviđanja ka Čemernu, Borču i žand. st. Zelengori.

Naredili smo Drugoj brigadi da osmatra ispred svoga fronta. Prema tome vi odmah povucite vaš vod sa onih položaja gdje ste ga postavili.

³ Nedostaje dalji tekst dokumenta.

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2204.

Naročito je potrebno da u vezi sa Pljevaljskim bataljonom. Treće brigade, koji već dobro poznaje teren, izvidate ka i preko Zakmura, ka Jeleču i u pravcu vašeg desnog krila. Naročito je potrebno izvidjeti dobre i sigurne prelaze na putu Foča—Kalinovik. Ovo ispitajte na pogodan način. Pazite da u ove službe ne angažujete velike djelove. Uvijek idite sa djelovima Treće brigade. Sve ove službe uredite zajedno sa štabom Druge brigade.

2) Ispitajte preko Pljevaljskog bataljona kako se može doći do hrane iz zakmurskog kraja. U Zagorju ima dosta petokolanaške hrane. Dogovoriti se sa štabom Druge brigade kako bi se zgodno došlo do te hrane i podnijeti nam konkretan -prijedlog.

3) U zajednici sa Drugom brigadom i Hercegovcima prikažite vojnicima neke priredbe. Vjerovatno je da ćete na tome terenu ostati još 3—4 dana.

Nešto stoke odmah ćemo vam poslati.

4) Pošto brigadi pretsitoji dug marš, sve nepotrebne stvari kod vojnika i komore treba odbaciti. Po našem mišljenju vi ne bi ste trebali imati više od 30 tovarnih grla. Imajte u vidu da ćete dobiti i nekoliko ranjenika na konjima, što će povećati vašu komoru.

5) Sjutra uputite sve ono ljudstvo koje pripada štabu V brigade. To ljudstvo, pod komandom jednog starješine, uputite pored našeg štaba. Imamo da im damo jedan zadatak. Mi smo već rekli Savi² da vam uputi vaše ljudstva. Jedared se moraju riješiti ta organizaciona pitanja.

Dobro bi bilo da se sastanete sa štabom Druge brigade i da malo prodiskutujete razna vojnička i politička pitanja.

6) Sve ovo odnosi se i na Hercegovački bataljon. Taj bataljon preko vas će dobijati sva naređenja. Dakle, on sada sa vama čini jednu cjelinu, ali ne pripada vašem sastavu.

Vaši kuriri nijesu došli. Neka dođu sa kuririma Druge brigade. Herc. bataljon ne treba da šalje kurire.

7) Saznali smo da četnici pripremaju napad na Foču. Dakle, i ustaše i četnici biće angažovani na tome sektoru.

8) Sjutra uputite u s. Mrkalje doktoru Gojku najmanje 8 grla za ranjenike koji pripadaju vašoj brigadi. Konji da budu dobri i izdržljivi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

² Sava Kovačević, narodni heroj

BR. 187

GOVOR VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 19 JUNA 1942 GOD. POVODOM OSNIVANJA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) NOU BRIGADE

Objavljen u Zborniku, tom III, knj. 3, dok. br. 194, str. 425—428.

BR. 188

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 20 JUNA 1942 GOD. ZA PREDUZIMANJE SVIH MERA PREDOSTROŽNOSTI PRI POKRETU BRIGADA KROZ NEOSLOBOĐENU TERITORIJU¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
20-VI-1942 g.

ŠTABU . . . NAR.-OSLOB. UDARNE BRIGADE

NAREĐENJE

S obzirom na to što se naše vojne snage sada nalaze na neoslobođenoj teritoriji, kretanje naših trupa mora da ostane za neprijatelja po Svaku cenu nepoznato i zato je potrebno kako za vreme logorovanja tako i za vreme pokreta preduzeti sve mere da se neprijatelju ne bi dala mogućnost da pronađe pravac našega kretanja. Prema tome: 1. Za vreme pokreta mora vladati najveći red i disciplina; 2. Pokreti se moraju vršiti uglavnom noću tako da neprijateljski avioni ne mogu izviđati; 3. Za vreme pokreta ne smeju se ložiti nikakve vatre

¹ Original, otkucan na pisaćoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6910. Naređenje je bilo uručeno štabovima Prve, Druge, Treće i Četvrtle proleterske NOU brigade.

bez odobrenja Vrhovnog štaba; 4. Za vreme pokreta mora vladati najveća tišina, a da bi se izbeglo prekidanje veze između jedinica potrebno je da se komandiri i komandanti pobrinu da za vreme pokreta vlada dobra povezanost između pojedinih jedinica i tako izbegne svako dozivanje i signalizacija; 5. Za vreme logorovanja ne smeju se ložiti nikakve vatre bez odobrenja više komande. Sva stoka i komora treba da bude od 5 sati ujutro do 7 sati naveče sklonjena po šumama i zaklonjena; 6. U slučaju da za vreme pokreta naiđe neprijateljski avion, a nema vremena za sklanjanje, treba svako ostati mirno na svome mestu i bilo na koji način kamuflirati se.

Za vreme pokreta ili logorovanja na teritoriji kroz koju ćemo prolaziti naređuje se da se posveti najveća pažnja kako se ne bi livade i usevi gazili i seljacima nanosila šteta.

Pravo rekvizicije i konfiskacije moći će da vrše samo organi koje određuje Vrhovni štab, a nikako pojedine jedinice.

Prema stanovništvu treba postupati najlepše u duhu linije naše Partije i naših svetlih partizanskih tradicija i ne dozvoliti ni najmanji ispad pojedinaca..

Naređujemo svim štabovima da svojim podređenim komandantima i polit, komesarima u duhu ove naredbe izdaju hitno, svoje naređenje podvlačeći da će svaki prekršaj ovoga naređenja biti najstrožije kažnjen po vojnim zakonima. Pred Vrhovnim štabom snose ličnu odgovornost štabovi brigada za izvršavanje ovih naređenja.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Tito

(M. P.)

ZAPOVEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 22 JUNA 1942 GOD. ZA IZVOĐENJE NASTUPNOG MARSMANEVRA I OFANZIVE OPERATIVNE GRUPE PROLETERSKIH BRIGADA U BOSANSKU KRAJINU¹

VRHOVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V.
JUGOSLAVIJE
22 juni 1942
8.00

Z A P O V E S T

Sekcija: Gacko, Sarajevo i Konjic 1:100.000

O neprijatelju nema novih podataka.
Pokret naših snaga otpočeće 24 juna 1942 godine. U tom cilju

NAREĐUJEM

1) I Brigada prikupiće se do pred mrak 23 tekućeg meseca oko kote 1227 i jugoistočno od ove kote (ovo mesto nalazi se oko 2 kilometra južno od sela Jelašca). Obezbeđujuće delove isturiti na Veliki Rat, kao i na Kaćuni Šumi oko kote 1405.

Pre dolaska glavnine na naznačenu prostoriju potrebno je ranije uputiti pojedine čete da rasteraju četničke zasede na tom pravcu i obezbede izbijanje i razmeštaj glavnine.

Pravac kretanja do navedene prostorije izviđati. Izgleda da bi bio najbolji pravac kretanja: Zaimršten, Videž, Konjske Vode, Ošlji Do, selo Jelašca. Blagovremeno putovanje pronaći.

2) III Brigada prikupiće se pozadi, južno od I Brigade, na prostoriji oko kote 1151.

Dolazak na ovu prostoriju pravcem: Grandići, Vrbnica, Balinovac, Videž, Konjske Vode, Ošlji Do. Dužina marša oko 9 časova, pa prema tome podesiti čas polaska.

Po dolasku na prostoriju oko kote 1151 potrebna su manja obezbeđenja u pravcu sela Jelašca, preko kote 1221.

3) II Brigada prikupiće se do mraka 23 tekućeg meseca oko kote 1167 (kilometar i po zapadno od sela Borja). Obezbeđenja isturiti: jednu četu ka koti 1132, manji deo, do jednog voda, na Đurovo Brdo, a jednu četu na kotu 1090 — kosa istočno od sela Jelašca.

¹ Original, otkucan na pisačoj; mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2206. Na dokumentu je, pored zaglavlja, olovkom dopisana sledeća rečenica: »Pokret će otpočeti 24 a ne 23 kako je bilo predviđeno«.

Pravac dolaska na ovu prostoriju: Vrbnica—Balmovac—Lug—kota 1313 — Konjske Vode—Ošlji Do—Mahačka Česma—kota 1209—kota 1137—kota 1167. Dužina marša oko 8 časova, prema čemu i podesiti čas polaska.

Istim pravcem, a pozadi II Brigade, kretaće se naš Štab. Brigada će za naznačeni pravac kretanja uputiti do 7 časova 23 tekućeg meseca dve putovođe u Štab.

4) IV Brigada prikupiće se pozadi, južno, od II Brigade i to oko kote 1137, do samog puta. Pravac kretanja: Ljubina, Mrčin Kolibe, Jezero—Lug, Konjske Vode, Ošlji Do, Mahačka Česma, kota 1209, kota 1137. Imati u vidu da na karti nije naznačen put od Luga do Konjskih Voda. Prema tome ovaj deo puta treba izvideti. Ako na tom delu nema prolaza, onda pokret izvršiti preko Videža.

5) I i II Brigada uspostaviće patrolnu vezu preko kote 1090.

Veza sa Štabom kod kote 1137, gde da nam sve brigade upute kurire pošto oni budu upoznati s mestima štabova brigada.

6) Na mestima prenoćišta, odnosno predaništa, mogu se ložiti vatre samo za kuvanje jela, birajući zaklonjena mesta. Svaki pokret vojnika ka obližnjim selima-zabranjuje se.

7) Dobavku hrane iz zagorskih sela regulisaće drug čika Janko.² Bez njegovog znanja ne sme se od hrane ništa do-
bavljati.

Štabovi brigada postaraće se da dobiju nešto srebrenog i zlatnog novca za kupovinu hrane.

8) Pre polaska na marš nastojati da se obezbedi hrana, bar iu mesu, za dva dana.

9) Stanovnicima Zagorske opštine uputiti 22 tekućeg meseca priloženi letak.³

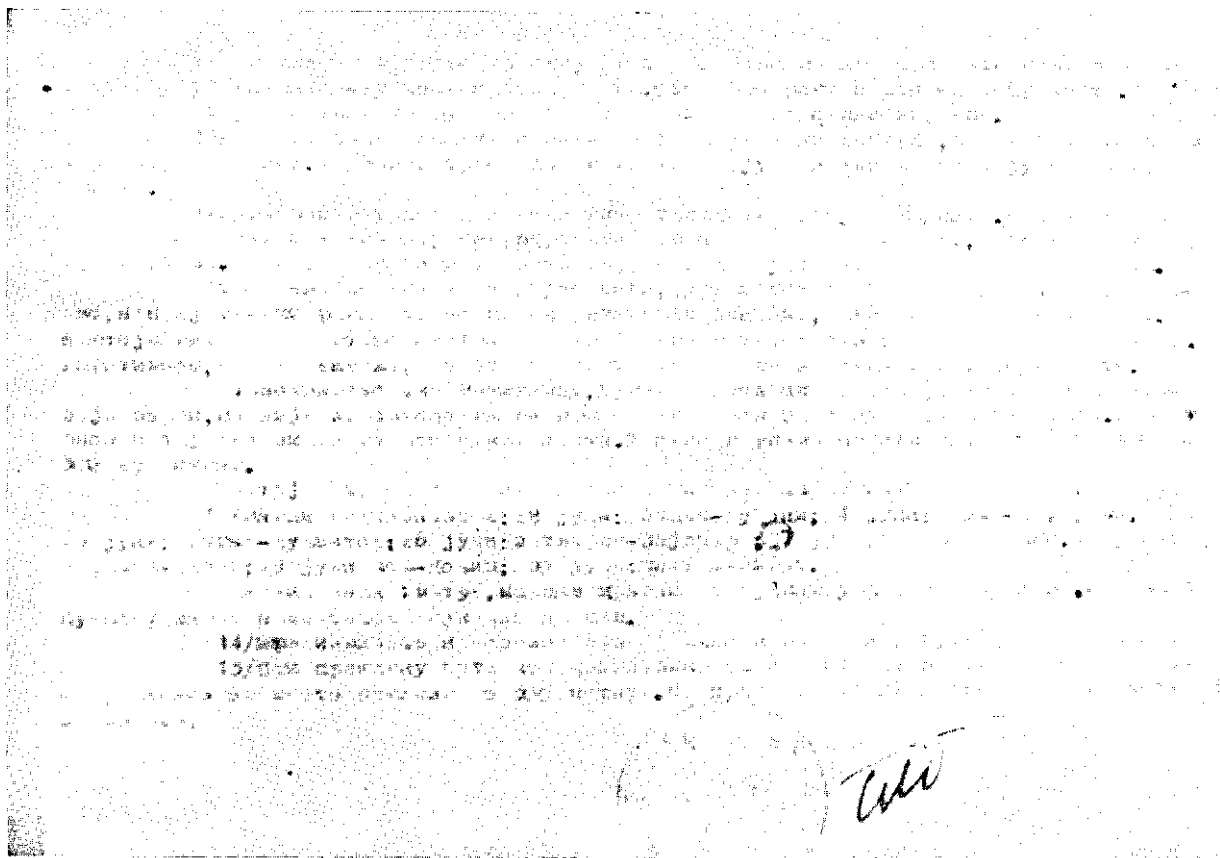
10) Sa navedene prostorije pokret će otpočeti u 20 časova 24 tekućeg meseca i to:

Desna kolona: II Brigada, Štab, IV Brigada, pravcem Đurovo Brdo, Vihovac, kota 1124, Mosorovići, Vlaholje (kota 1086), Premilovo Brdo, Djevojačko Vrelo, Vrhovina, Gođenovići, u čijoj će blizini biti predanak. Pokret s te ^prostorije biće verovatno okoi podne 25 tekućeg meseca, što će Štab regulisati na licu mesta¹.

Leva kolona: I i III Brigada, pravcem kota 1120, Podkraj, kota 1001, Mjehovina, Božanovići, Premilovo Brdo, a odavde pravcem koji je naznačen za desnu kolonu. Prenosište jugo-zapadno od Gođenovića.

² Moša Pijade

³ Ovaj letak Redakcija nije uspela da pronade.

Kolona koja prva stigne na raskrsnicu Premilovog Brda biće čelna kolona. Nastajati da to bude leva kolona, koja ima kraći put za pokret.

U oblasti sela Gođenovića jedinice desne kolone smestiće se desno, a jedinice leve kolone levo, jugozapadno od ovog sela. Potrebna su neposredna ofo ezbeđenja. . . .

Verovatno je da ćemo 25 tekućeg msseca po podne izvršiti pokret na prostoriju Ceniernica—Tušila—Sirovica Šuma. Ovo ćemo regulisati na licu mesta.

Starešinskom kadru saopštavati samo jednodnevne marševe.

11) Kod dnevnih pokreta paziti na osmatranje iz vazduha, pa kretati po manjim grupama (baltaljoni). Jedinice treba da se kamufliraju a zatim i sklanjaju na pojavu aviona.

12) Pri prolasku pored Kalinovika zadržati potpunu tajnost. Neprijateljski osmatraci s automatskim oruđima verovatno se nalaze na koti 1187, 1138, kao i na Vranjoj Glavi. Kalinovieku posadu sačinjavaju oko 300 ustaških i hrvatskih⁴ vojnika.

Stanovništvo oko Odžaka (Bjelemić), jugoistočno od Visbčice, jeste muslimansko, neprijateljski raspoloženo prema četničkim bandama, a verovatno i prema nama. Nastojaćemo da ovo stanovništvo neutrališemo — učinimo bezopasnim za vreme pokreta. U protivnom, ovo naselje morali bismo očistiti, što će [se] sve na licu mesta regulisati.

Stanovništvo oko Rakitnice, Lukovac, Umoljani doisada je ostalo van događaja borbi, pa nije verovatno da će pri našem brzom prolazu istavljati otpor. U protivnom i taj deo bismo morali likvidirati. U ovim grupama naselja nalazi se po 400 do 500 Muslimana.

Nastojaćemo da iz ovih muslimanskih naselja kupimo nešto hrane.

13) Znaci raspoznavanja: 23 juni: bacač—Buđoni; 24 J: juni: sablja—Sarajevo; 25 juni: dugme—Durmitor; 26 juni: zatvarač—Zaječar; 27 juni: puška—Paraćin; 28 juni: šajkača—Sabac; 29 juni: konj—Konjic; 30 juni: pištolj—Pirot.

Vidni znak: vatre, mahanje crvenim barjakom u krugu oko glave, izdizanje puške u vis s nameštenom šajkačom na cev.

14) Mere izviđanja i obezbeđenja sami komandanti regulisaće na terenu.

15) Pri prelasku puta kod Kalinovika obezbediti se manjim bočnim zasedama udaljenim od mesta prelaza do 500 metara. Po prelazu kolone odeljenja će se sviti na začelje.

(M. P.)

KOMANDANT,
Tito

⁴ Odnosi se na domobrane.

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 23 JUNA 1942 GOD. O SMENJIVANJU RUKOVODSTVA OPERATIVNOG ŠTABA NOP ODREDA ZA HERCEGOVINU I POSTAVLJANJU NOVOG¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE
23-VI-1942 g.

N A R E D B A

U vezi sa događajima poslednjih dana u Hercegovini gde su se partizanske jedinice pred prvim jačim neprijateljskim udarom počele raspadati a mnoge čak počele prelaziti na stranu četnika, pokazalo se u dosadašnjem ispitivanju tih uzroka da glavnu krivicu za to snosi Operativni štab za Hercegovinu. Na osnovu nepobitnih dokaza o krivici Operativnog štaba, Vrhovni štab je resio smeniti čitav Operativni štab i to: Petra Ilića,² komandanta; Miroslava Poparu, polit, komesara; i Pavla Kovačevića, zamenika polit, komesara.

Za novoga komandanta hercegovačkih partizanskih jedinica postavlja se Vlado Šegrt, dosadašnji komandant Severnohercegovačkog partizanskog odreda. Za polit, komesara postavlja se Svetislav Stelanović (Ceća). Za zamenika komandanta postavlja se Vlado Tomanović, dosadašnji komandant Južnohercegovačkog odreda.

KOMANDANT
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2209.

² Petar Drapšin

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 23 JUNA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NAČINU DALJEG SNABDEVANJA JEDINICA¹

**VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

ŠTABU I PROLETERSKE. N.O. UDARNE BRIGADE

1. Možete se primaći ili čak i dostići naznačeno mesto prikupljanja.²

2. Od nas ne možete dobiti ni jednog konja, nego se sami morate pobrinuti za nabavku nedostajućih.

Konja koja je oduzeo intendant vratićemo.

3. Kako *smo se* već dogovorili, ranjenicima pribavite konje.

4. Vi morate samostalno vršiti snabdevanje svojih jedinica, vodeći računa da to snabdevanje ne dovede do neželjenih incidenata. Više ne postoji intendantura kao samostalna, ali postoji ekonomski osek (čika Janko), koji će preko naših operativnih zapovesti davati uputstva u pogledu snabdevanja hranom.

Dozvoljavamo da kupovinom ili na pogodan način preko seoskih predstavnika dobavite nešto hrane iz kalinovičkog kraja. Sve nabavljene količine hrane dužni ste da prijavljujete čika Janku, pod tačkom ishrana. Viškovi hrane dodeljivaće se ostalim brigadama ukoliko me ne budu imale hrane.

5. Ekonomski osek poslaće vam novaca.

6. Priloženi letak razdelite u toku današnjeg dana po okolnim selima.³

7. U pogledu štaba III i VI bataljona primićete naređenja od druga Crnog.

8. S obzirom na hitne potrebe naše radio-službe, koja će vas u pokretu snabdevati sa svim radio-izveštajima, pošaljite

¹ Kopija originala, otkucana na pisačoj mašini, preko indiga, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2207.

² Vidi dok. br. 189.

³ Odnosi se na letak koji je Vrhovni štab uputio stanovnicima Istočne Bosne prilikom svog odlaska, sa proleterskim brigadama, za Bosansku Krajinu. Redakcija nije uspela da pronađe ovaj letak.

nam još u toku današnjeg dana 4 suve baterije koje ste pokazali našem radiostručnjaku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KOMANDANT

23-VI-1942

u 9 časova

BR. 192

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 23 JUNA 1942 GOD. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE NOU BRIGADE O NAČINU DALJEG SNABDEVANJA JEDINICA I ODRŽAVANJA VEZE SA VRHOVNIM ŠTABOM¹

VRHOVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

ŠTABU II PROLETERSKE N.O. UDARNE BRIGADE

1. Vi morate samostalno vršiti snabdevanje svojih jedinica, vodeći računa da to snabdevanje ne dovede do neželjenih incidenata. Više ne postoji intendantura kao samostalna, ali postoji ekonomski osek (čika Janko), koji će preko naših operativnih zapovesti davati uputstva u pogledu snabdevanja hramom.

Dozvoljavamo da kupovinom ili na pogodan način preko seoskih pretstavnika dobavite nešto hrane iz kalinovičkog kraja. Sve nabavljene količine hrane dužni ste da prijavljujete čika Janku, pod tačkom ishrana. Viškovi hrane dodeljivaće se ostalim brigadama ukoliko one ne budu imale hrane.

Druga Grulovića² -upotrebite pri vašoj intendanturi.

Iz s. Vrbniče ne možete ništa rekvirirati jer će tu ostati naša bolnica. Od odbeglih seljaka ne smete ništa konfiskovati.

2. Ekonomski osek poslaće vam novaca.

3. Izvestite nas u koliko časova kreće vaša brigada 24 t.m. ka označenoj teritoriji. Potrebno je da nam pošaljete dva

¹ Kopija originala, otkucana na pisačkoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2517.

² Nikola Grulović

sigurna vodiča sa vašim kuririma i to do 7 časova 24 t.m. Kuriri sa vodičima neka se jave drugu Arsi. Isto tako morate nam u Ošlji Do (k. 1220) i kod Mahaeke Česme ostaviti vezu (prva da nas skrene sa puta a druga da nas sprovede kroz šumu).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23-VI-1942
u 9 časova

KOMANDANT

BR. 193

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 23 JUNA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PROLETERSKIH BRIGADA O USTANOVLJENJU ZVANJA VERSKIH REFERENATA U BRIGADAMA I O NJIHOVIM DUŽNOSTIMA¹

**VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE PARTIZANSKE
I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

23-VI-1942
Položaj

ŠTABU PROLETERSKJE N.O. UDARNE BRIGADE²

Prema ukazanoj potrebi ustanovljavaju se zvanja sveštenika pri brigadama sa nazivom: verski referent. Ako u brigadama ima više sveštenika, jedan je brigadni a ostali bataljonski. Po dužnostima i pravima jednopravni su. Štab brigade određivaće, kao bolji poznavalac, koji će biti brigadni a koji bataljonski. Mesto njihovo je sa sanitetom brigada, odn. bataljona. Znaci raspoznavanja su: brigadni: na levoj ruci krst (za hrišćanske), za muslimane polumesec itd., sa dva širita ispod znaka, a za bataljonske sa jednim širitom. Na kapi petokraka zvezda.³

¹ Original, otkucan na pisačoj mašini, latinicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 6913.

² Ova naredba je bila dostavljena svima brigadama.

³ Ova rečenica je dopisana mastilom.

Dužnosti:

1. Vođenje knjiga poginulih i- umrlih drugova i druga-rica (prilog: uputstvo).

2. Popularisanje narodno-oslobodilačke borbe, partizanskih jedinica u narodu kroz krajeve kuda prolazimo (po potrebi i mogućnosti zalaziti u domove).

3. Sveštenici su obavezni da narodu vrše sve verske obrede besplatno ukoliko to narod zahteva.

4. Dobrovoljne priloge od naroda obavezni su predavati intendanturama svojih jedinica.

**VRHOVNI KOMANDANT
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE
Tito**

(M.P.)

[Prilog]

Uputstvo:

1. Redni broj
2. Prezime i ime
3. Zanimanje u građanstvu
4. Funkcija u jedinici
5. Mesto, opština, srez odakle je
6. Datum smrti
7. Mesto pogibije
8. Mesto sahrane
9. Ako ih je više u jednoj grobnici, koji je po redu 1, 2 itd.
10. Kad je i ko izvršio opelo.

Napomena: po mogućstvu uneti po sećanju ranije poginule drugove i drugarice i prikupljati podatke za iste.

⁴Verski referent pri Vrhovnom štabu.

pop Vlado D. Zečević

⁴ Sledeća rečenica je dopisana mastilom.

Vrhovni štab
narodno-oslobodilačke
partizanske i dobrovoljačke
vojske Jugoslavije.

25-VI-1942. Položaj

Šta:

Prava ukazati:
gledati sa nazivom: verski
brigadni i ostali bataljoni
određivati kao bolji pos
njihove je sa sanitetom
levoj ruci kret /za hrišćane/ u m
znaka a za bataljone sa je... širi

znaka pri bri-
znaka jedna je
su. Štab brigad
jonski. Nemo
su su brigadni na
u dva širita kapa

Praviti:

1. Vođenje kniga poginulih i mrtvih drugova i... arica/prilog upućiva
2. Popularisanje narodno-oslobodilačke borbe, p... zanskih jedinica u
narodu kroz krajeva kaha prolazine/ po potrebi i mogućnosti zalaziti u domove/.
3. Sveštenici su obavezni da narodu vrše sve verske obrade besplatno
u koliko te narod zahteva.
4. Dobrovoljne priloge od naroda obavezni su predavati intendantima
svojih jedinica.

Vrhovni komandant
partizanske i dobrovoljačke
vojske Jugoslavije.

Upućivanje:

1. Broj i broj,
2. Prezime i ime,
3. Stanovanje u građanstvu,
4. Funkcija u jedinici,
5. Mesto, opština, srez odakle je,
6. Datum smrti,
7. Mesto pogibije,
8. Mesto sahrane,
9. Ako ih je više u jednoj grobnici koji je po redu 1, 2 itd.
10. Kad je i ko izvršio opelo.

Napomena: po mogućstvu uneti po sedanju ranije poginule drugove i dru
garije i prikupljati podatke sa iste.

BR. 197

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 24 JUNA 1942 GOD. ZA FORMIRANJE PETE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) NOU BRIGADE

Objavljena u Zborniku, tom IV, knj. 5, dok. br. 115, str. 313.

BR. 195

IZVEŠTAJ NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE OD 28 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PREDUZETIM MERAMA ZA BRŽI POKRET PROLETERSKIH NOU BRIGADA PREKO TREŠKAVICE¹

Druže Stari,

Bio sam kod Koče. Kod njega nema ništa novog. Uzeo je raspored iznad Dujmovića. Pregovarača nema. Koči sam objasnio situaciju.

Od druga Peka nema izvještaja. Koča mu je poslao izvještaj da ne može napadati zbog magle.

Prva brigada je ovdje. Ja -sam naredio da ona krene u 13,30 časova za Pekom. Posle nje poći će komora I, a zatim IV brigade. Tek onda bi došla II brigada sa dva bataljona i komorom i štabska komora.² Dva bataljona II-ge brigade morali bi ostati u zaštitnici kod Crnog Jezera i to sve dotle dok se ne izvuče I-va brigada, koja se spustila ispod grebena.³ Dakle, I-va brigada i dva bataljona Druge brigade mogli bi

¹ Original, pisan olovkom, ćirilicom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta, br. 29-2, k. 3a.

² Odnosi se na komoru Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije.

³ Odnosi se na severoistočne grebene pl. Treskavice, i to u predelu planinske kuće Jablan Do.

poći tek 29 t.m. zorom. Ukoliko bi pokret brže išao, onda i oni bi se mogli noću 28/29 povući. To ćemo na licu regulisati

Druže Stari, ova je vojska isuviše nepokretna. Moraju se preduzeti mjere da se ovo otkloni.

Pokret sam naredio: Trećoj brigadi i komorama I i IV brigade. Druga brigada sa dva bataljona i komorom kao i štab-skom komorom treba da krenu u 16 časova. Dva bataljona Druge brigade mogu se pred mrak (u 18 č) prebaciti na tesnac iznad Crnog Jezera. Molim te da ovo narediš Drugoj brigadi. Ja ću čekati ovde na platou, ukoliko ti drukčije ne narediš da regulišem pokret ovih drugova.

Moramo se što hitnije izvući iz ove planine.

28-VI- 12 časova

Pozdr.
Arso

BR. 196

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA Op 28 JUNA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA DA SE OBEZBEDI LEVI BOK KOMORE KOJA SE KREĆE U PRAVCU SELA LEDICI¹

VRHOVNI ŠTAB NOP i DV JUG.

Drugu Arsi

Primili smo tvoj izveštaj o situaciji kod Koče i tvoje predloge za naš pokret.² Slažem se da se treba što pre izvući iz ove planine. Isto tako se slažem sa pravcem kretanja III Brigade i cele komore. Naređenje II Brigadi već sam dao.

U vezi s time što će se u pravcu Ledića kretati ogromne kolone komore, treba po svaku cenu obezbediti levi bok, kako ne bi došlo do kakvog iznenađenja od Rakitnice. Mi ćemo krenuti odavde u određeno vreme (16 čas.). Jedino mi još nije poznato da li je stigao Ljubičićev bataljon,³ jer ako nije morala bi se zaštitnica na Crnom Jezeru zadržati do njegovog dolaska. Ti nas čekaj na platou.

KOMANDANT,
Tito

¹ Original, otkucan na pisačkoj mašini, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 4364.

² Vidi dok. br. 195.

³ Odnosi se na Četvrti bataljon Druge proleterske NOU brigade, čiji je komandant tada bio Nikola Ljubičić.

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOP I DV JUGOSLAVIJE, DELEGATA VRHOVNOG ŠTABA I KOMANDANTA ČETVORTE PROLETERSKE NOU BRIGADE OD 28 JUNA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU O ČIŠĆENJU SELA DEJCICA, O RASPOREDU BATALJONA ČETVORTE BRIGADE I PRAVCIMA KOJE ZATVARAJU¹

VRHOVNOM ŠTABU

U 2 časa 28 ov. mj. krenuli smo sa I, III, IV i V batalj. IV brigade određenim pravcem i pred s. Ledići stigli smo istog dana u 9 časova. Nastupali smo bez vodiča pod maglom u kojoj se nije videlo više do na 20 met. Brigada je marševala skoro bez zastanka dosta brzim maršem.

Pred s. Ledići⁵ susreli smo jednu ženu — muslimanku koja je išla za Rakitnicu. Ona nam je pomogla da se orijentiramo i obavestila nas je da u s. Dejčići ima žandarmerijska stanica sa 40 žandarma i nešto milicije, ali su naredili da se u s. Ledići uredi kasarna, gde su se možda danas uselili. U Lukovcu i Rakitnici kaže da ima nešto milicije.

Na osnovu ovih podataka odlučeno je: da se i s. Ledići opkoli sa 3 bat., a samo 1 bat. ostavi na sedlu prema Rakitnici. S. Ledići obuhvaćeno je pod uslovom: ako žandarmi nisu tamo, odmah produžiti obuhvat s. Dejčići. Kad su se naše jedinice približile s. Ledići, saznali smo da tu nisu žandarmi još došli, već da se nalaze u s. Dejčići. Produžen je napad kako je predviđen. Međutim oko 12 čas. naša leva kolona bila je uočena i tučena vatrom bacača, a uskoro potom i vatrom puškiornitr. i pušaka. Naše kolone su nastavile 'opkoljavanje i oko 13,30 časova selo Dejčići je zauzeto. Borba je bila dosta oštra a teren je bio za napad na selo dosta težak. Borci su se pokazali na visini. Malo su u svojoj hrabrosti neoprezni, zbog čega smo imali jednog drugu; Rajka Bulatovića, teže ranjenog.² Od žandarma i milicije ubijeno je 4, a zarobljeno 2 žandarma. Žandarmi su bili obavešteni o našem prolasku jutros rano: da

¹ Original, pisan mastilom, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 16562.

Dokumenat je bez datuma, ali se iz njegovog sadržaja i po događajima o kojima se u njemu piše može tačno ustanoviti da je izveštaj pisan 28 juna 1942 godine.

² Bulatović je istog dana podlegao ranama.

želimo samo da prodemo i da nećemo nikom ništa. S. Sabanci Ledići, Ostajići i Dejčići smo zaposeli.

Zaplenjeno je: 1 teški bacač sa oko 40 lakih i teških bombi, sa upaljačima i punjenjima, 18 pušaka sa 400 metaka nešto posteljine i vojničke sprema i 1 puškomitraljez »Brno«. Plen u namirnicama je nikakav. Sela su iscrpljena zimušnjim boravkom partizana, a naročito pljačkom Talijana i ustaša. Naša zaseda prema Rakitnici izvestila je da su kod njih došla 2 seljaka iz Rakitnice i izvestila da imaju izvesnu naoružanu posadu (oko 30) za odbranu sela od četnika, a da će nama dozvoliti ulaz i prolaz. Mi ćemo ove seljake zadržati kod nas do vašeg dolaska.

U pravcu Dujmovića poslali smo patrolu za vezu; pošto smo otuda čuli oko 13,30 čas, samo nekoliko pucnjeva i ništa više, smatrali smo da nije potrebno zamarati bataljon, jer smo obavešteni da tamo nema nikog.

Seljaci govore da skoro svake noći dolazi po nekoliko partizana u s. Presjenicu, u Trnovu ima slaba posada ustaša, a u Sarajevu ima vrlo malo Talijana, a hrvatske vojske nema mnogo.

Za noćas je brigada zauzela sledeći raspored:

1 bataljon prema s. Rakitnici;

1 bataljon u s. Ledići, sa obezbeđenjem prema s. Lukavcu; ujutru u 4 časa izaći će na Dobre Vode;³

1 bataljon u s. Dejčići, sa 1 četom u s. Ostojići;

1 bataljon u s. Sabanci, sa obezbeđenjem ka položajima prema zapadu za neposrednu odbranu s. Dejčići i s. Sabanci.

Seljaci su nam se obradovali, ali strah ih je Rakitnice i Lukavca, da im se ne osvete po našem odlasku.

Poz. Dido

Veljko⁴

Za Stab IV brigade:

Peko

³ Na karti nisu nađene. Verovatno se odnosi na Bjele Vode (k. 1471).

⁴ Pavle Ilić

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOP I DV JUGOSLAVIJE DRUGA TITA OD 30 JUNA 1942 GOD. ZA FORMIRANJE MANEVARSKJE GRUPE OD PRVE I TREĆE PROLETERSKE NOU BRIGADE IPOD NEPOSREDNOM KOMANDOM VRHOVNOG ŠTABA I ZA LIKVIDACIJU USTAŠKIH UPORIŠTA PO SELIMA OD RAKITNICE DO UMO-LJANA¹

VRHOVNI ŠTAB
30/VI-942 g.
10 časova

ŠTABU I i III PROLETERSKE BRIGADE

Ove dve brigade sačinjavaće jednu manevarsku grupu pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba. Ova grupa danas pred mrak (danas u 16 čas.) upašće u s. Rakitnicu, Lukovac, G. Kramare, Umoljani i ista neutralisati, likvidirajući ustaške posade koje se nalaze u tim selima.

U ovom cilju postupiti ovako:

1. — Formirati 6 lakih udarnih bataljona bez komore i sa istima upasti u navedena sela. Ostala 4 batalj. i komora u toku noći prebaciće se u navedena sela.

2. — Prva brigada formira četiri udarna bataljona sa sledećim pravcima dejstva:

a.) Jedan bataljon pravcem: Šabanci—Bjele Vode, gde se razvija i obuhvata Lukovac sa juž. strane, a zatim produžuje pravcem: Milešići—Brda—žand. st. Umoljani. Sa 'ovim bataljonom Treća brigada neka odredi jedan bataljon koji će preko k. 1414 — Vrhovi — k. 1362 obuhvatiti Rakitnicu i Šabiće potpomažući svoja dva bataljona, koji će preko Bjele Lj[eske] ići ka Rakitnici. Batalj. III brigade koji preko Vrhova izbije u Šabiše uputiće se u Donje Kramare sadejstvujući bat. I brigade koji će dejstvovati desno od njega.

b.) Ostala tri laka bataljona I brigade uputiće pravcem: Pračko Br. — Lisičja Gl. — k. 1637, odakle jedan bataljon upućuje na Lukovac, dok ostala dva produžuju ka Ivanovom Polju, odakle se jedan odvaja ka Rašumovci — Razošlje, dok poslednji produžuje ka k. 1509, pa odatle obuhvata Umoljane sa severa, odn. severozapada.

Štab brigade sa komandantima bataljona neka ranije izbije na Kočarim (1692) odakle će izdati zapovest za pokret ka navedenim selima. Dakle: Grupe bataljona — da se prikupe kod Bjelih Voda i Lisičje Glave, a tek odatle, pošto se izdadu zapovesti, otpočnu pokret.

¹ Kopija originala, pisana olovkom preko indiga, ćirilicom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod reg. br. 2210.

3. — Treća brigada određuje tri bataljona, s tim što jedan pripada grupi 1. brigade kod Bjele Vode. Dakle, taj treba blagovremeno da se poveže sa batalj. 1. brigade koji će dejstvovati preko Bjelih Voda. Zadatak ovog batalj. iznesen je u tač. 2.b.—

Ostala dva batalj. 3. brigade prikupiće se kod Bjele Ljeske, a odatle će produžiti pokret pravcem Rakitnica—Šabići—D. Kramare—Umoljani. Ova grupa treba da pazi, te da usaglasi dejstvo sa gore navedenim grupama.

4. — Sve grupe neka pođu sa polaznih položaja: Lisičja Glava—Bjele Vode—Bjela Ljeska u 17 časova neizostavno. Dtoizvoljava: se da grupa sa Bjele Ljeske može poći u 16,30 časova. Dva teška bacača sa 2—3 teš. mitraljeza mogu se plasirati na polaznim položajima: Kočarim—Bjele Vode.—

5. — Vrlo je važno da se energično i vrlo brzo nastupi i to dejstvujući kosama koje obuhvataju sela. Naročito je važno likvidirati ustaške stanice — takva jedna, po podacima, nalazi se u s. Umoljani.

6. — Raspored jedinica po zauzeću:

I brigada: s Lukovac, s. G. Kramare, s. Umoljani;

III brigada: Rakitnica, Šabići, D. Kramare, sa obezbeđenjem na Slatinama..

7.^r — Nema vremena, a nije ni potrebno, da se sastaju štabovi brigada, jer smo mi fiksirali početak napada.

8. — Regulisati prebacivanje kolona da ih avijacija ne primeti.

9. — Za putovođe uzeti pouzdane meštane — partizane, pa se može koristiti i neki kraći i udobniji pravac nego što je ovde označeno.

1p. — U slučaju otpora akciju završiti u toku noći, no povezati čvršće bataljone međusobno.

11. — Ostale bataljone i komore prebaciti tek pošto se osvoje sva sela, ali težiti da to bude neprimećeno od avijacije — dakle s padom mraka.

12. — U s. Lukovac prebaciee se naš Štab i to pravcem preko G. Grkarice.

13. — Akciju neodložno izvršiti i o rezultatu nas izveštavati pravcem: Lisičja Glava — G. Grkarica — Plovčiji Dol — G. Selo.

Znaci raspoznavanja i -ugovoreni znaci kao što je navedeno u naređenju za prvi pokret 22/VI.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

30/VI-942 g.

KOMANDANT

10 30 č.

Tito

². U dokumentu je i sledeći tekst, omaškom, ponovo stavljen pod tačku 6. To je Redakcija ispravila, pa je ispravila i sve naredne brojeve.

REGISTAR

A

Atrić Vjekoslav — 385;
 Alijin Laz — 59;
 Andrijević — 149;
 Avtovac — 64, 262, 314, 321, 322, 333;

B

Babici (s.) — 361;
 Babović Spasenija-Cana — 100, 192, 202, 237, 294;
 Bačina — 374;
 Bajagić Timotije-Tuja — 172, 210, 231, 362;
 Bajalica Dimitrije — 171;
 Bakarić Vladimir — 385;
 Bakić Mitar — 27, 80, 91;
 Bakoč Ljubo — 85;
 Balen Šime — 385;
 Ban Ivan — 385;
 Banija — 372;
 Banja Loka — 158;
 Banjani — 61, 105, 319;
 Bastasi — 67, 68, 70, 72, 75, 77, 97, 108, 118, 119, 120, 192, 329;
 Bataljon prvi NOP odreda »Bijeli Pavle« — 84;
 Bataljon Kombinovani čelebičko-drugočavski — 61, 72, 170, 187, 202, 206, 218, 230, 242, 282, 290, 293, 303, 311, 329, 344, 355;
 Bataljon prvi Durmitorskog NOP odreda — 321, 332, 359;
 Bataljon omladinski Durmitorskog NOP odreda — 84;
 Bataljon prvi (Zakmurski) Fočanskog NOP odreda — 61, 69, 71, 73, 141, 170;
 Bataljon glasinacki — 70;
 Bataljon igmanski — 47;
 Bataljon prvi Komskog NOP odreda — 312, 321, 332, 359;

Bataljon konjički (Konjic) — 19;
 Bataljon četvrti Nikšićkog NOP odreda — 84;
 Bataljon obaljski — 61;
 Bataljon prvi Pohorskog NOP odreda — 161;
 Bataljon prvi pljevaljski — 99, 186, 205, 210;
 Bataljon pračanski — 112;
 Bataljon drugi udarni Zetskog NOP odreda — 265;
 Bataljon prvi (Lovčenski) Prve proleterske brigade — 84, 152, 153, 187, 189, 212, 214, 286, 312, 340, 356;
 Bataljon drugi (»18 oktobar«) Prve proleterske brigade — 53, 245, 262, 313, 324, 332;
 Bataljon treći (Kragujevački) Prve proleterske brigade — 20, 71, 72, 78, 79, 99, 118, 123, 130, 141, 143, 150, 209, 222, 235, 238, 246, 260, 262, 307, 310, 313, 323, 332, 337, 338;
 Bataljon četvrti (Kraljevački) Prve proleterske brigade — 10, 28, 69, 70, 71, 72, 79, 101, 120, 121, 168, 323, 333;
 Bataljon peti (Šumadiski) Prve proleterske brigade — 168, 187, 313, 324, 325, 332, 337, 387;
 Bataljon šesti (Beogradski) Prve proleterske brigade — 53, 129, 245, 326, 333;
 Bataljon prvi (Užički) Druge proleterske brigade — 332, 359;
 Bataljon drugi (Cačanski) Druge proleterske brigade — 54, 154, 205, 312, 346, 356;
 Bataljon treći (Šumadiski) Druge proleterske brigade — 53, 61, 75, 99, 112, 121, 142, 170, 187, 189, 212, 214, 261, 286, 312, 324, 346, 347, 348, 350, 356;

- Bataljon četvrti (Užički) Druge proleterske brigade — 57, 321, 332, 359;
 Bataljon prvi (Zlatarski) Treće proleterske brigade — 99, 326, 330, 335, 338, 339, 343, 344, 361;
 Bataljon drugi (Pljevaljski) Treće proleterske brigade — 306, 326, 333, 338, 339, 344, 351, 358;
 Bataljon treći (Bjelopoljski) Treće proleterske brigade — 326, 334, 339, 343;
 Bataljon četvrti (Bjelopoljski) Treće proleterske brigade — 326;
 Bataljon peti (Pljevaljski) Treće proleterske brigade — 326;
 Bataljon trebevički — 47;
 Bava Đovaa — 85, 89, 245;
 Beleni (s.) — 150;
 Belić Mika-Benvenisti — 234, 258, 272, 285;
 Belović Savo — 49;
 Benbasa Beška-Cvetić — 221, 305;
 Benvenisti Mihajlo — yidi Belić Mika-Benvenisti;
 Beograd — 30;
 Berane — 149;
 Berus Anka — 382, 385;
 Berušica (s.) — 323, 325;
 Bišina (s.) — 167;
 Bijelo Polje — 37, 59, 77, 97, 98, 111, 117, 140;
 Bileća — 62, 105, 286;
 Biljin (s.) — 64;
 Bistrica — 59, 83;
 Bišćević Šefik — 380;
 Bjelasica — 148;
 Bjelašnica — 53, 60;
 Bjelemić (Odžaci) — 24, 35, 47, 399;
 Bjele Vode (k. 1471) — 410, 411;
 Bjelopavlići (predeo) — 85, 105, 264;
 Bljekov Mramor — 154;
 Boan — 80, 169, 210;
 Bobić Miloš — 69;
 Bobovo — 73, 224, 229, 258, 282, 293;
 Bodežište (s.) — 329;
 Bodiroga Vasilije — 174, 175, 203, 205;
 Bogavac Dragoslav — 171, 218, 220, 221, 222;
 Boka (Kotorska) — 263;
 Boljanići (s.) — 201, 205;
 Borač — 7, 23, 24, 61, 103, 147, 262, 272, 285, 286, 323, 360, 389;
 Boričje (s.) — 275;
 Borija — 61;
 Borje — 224, 229, 241, 243, 303, 305, 306;
 Bosača (s.) — 153;
 Bosanska Krajina — 395;
 Bosna — 27, 60;
 Bosnić Milan — 218;
 Bošković Momir-Moša — 92, 100, 244;
 Bošnjak Jefto — 104;
 Božanić Andrija-Steva — 378;
 Božović Boro — 191, 229, 239, 268, 269, 270;
 Božović Vojin — 172, 174;
 Božurev Do — 335;
 Brajkovac (s.) — 150;
 Bratac (s.) — 167;
 Brezna (G. i D.) — 272, 312, 337;
 Brigada prva proleterska — 38, 48, 60, 64, 68, 69, 73, 94, 97, 99, 106, 107, 112, 125, 144, 149, 211, 261, 311, 316, 324, 326, 332, 337, 345, 347, 349, 350, 351, 356, 360, 395, 396, 401, 407, 411, 412;
 Brigada druga proleterska — 9, 38, 53, 57, 61, 64, 68, 92, 97, 98, 99, 101, 105, 107, 118, 119, 120, 125, 130, 141, 149, 155, 168, 186, 205, 207, 214, 226, 227, 237, 258, 260, 271, 283, 290, 312, 320, 323, 324, 337, 339, 347, 357, 359, 387, 395, 396, 402, 407, 412;
 Brigada treća (Sandžacka) proleterska — 291, 302, 303, 306, 310, 311, 331, 333, 337, 347, 351, 355, 358, 395, 408, 412;
 Brigada četvrta (Crnogorska) proleterska — 389, 391, 396, 407, 409;
 Brigada peta (Crnogorska) NOU — 407;
 Brijervo (s.) — 351;
 Broćanac — 84;
 Brod — 62, 67, 70, 71, 75, 79, 121, 202, 293, 358;
 Brodarew — 100;
 Brod na, Kupi — 158;
 Broz Josip-Tito — 21, 26, 34, 36, 37, 40, 43, 44, 47, 64, 67, 68, 72, 74, 75, 76, 79, 88, 92, 94, 99, 102, 104, 107, 109, 111, 112, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 124, 125, 129, 132, 141, 143, 144, 148, 152, 157, 167, 168, 170, 182, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 200, 202, 211, 213, 214, 217, 218, 231, 233, 236, 237, 239, 240, 243, 257, 260, 261, 262, 267, 270, 271, 272, 278, 282, 285, 289, 292, 297, 302, 311, 313, 316, 320, 323, 324, 326, 331, 332, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 356, 357, 358, 359, 360, 367, 386, 387, 389, 391, 392, 395, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 407, 408, 411, 412;

Bršno (s.) — 263;
 Brvenica — 224, 229;
 Bručje (s.) — 9;
 Bukovica — 86, 117;
 Bulatović Rajko — 409;
 Bunovi — 64, 72, 78, 130, 141;
 Burdžević Rifat-Tršo — 56, 244, 302;
 Burić Mirko — 265;
 Butorac Jozo — 72, 73;

C

Cazin — 371;
 Carknica — 158;
 Cerović Stojan — 89;
 Cicmil Obrad — 212;
 Crna Gora — 25, 28, 51, 60, 61, 76,
 80, 90, 102, 104, 105, 110, 112, 117,
 130, 148, 169, 189, 190, 209, 211, 263,
 312;
 Crna Gora (s.) — 85, 86, 87, 268, 269,
 272, 312, 315;
 Crni Vrh (kod Foče) — 78;
 Crni Vrh (k. 1370) — 361;
 Crno Jezero — 407, 408;
 Crveno Ždrijelo — 240;
 Cvilin (s.) — 57;

C

Cabuijla (pl.) — 49;
 Čajniče — 9, 10, 20, 25, 28, 38, 39,
 51, 60, 79, 92, 97, 107, 111, 155, 196,
 201, 202, 205, 240;
 Čardak (s.) — 153;
 Celebić — 39, 53, 55, 60, 64, 72, 76,
 78, 93, 97, 103, 107, 117, 123, 138,
 140, 142, 155, 169, 171, 192, 201, 202,
 209, 210, 220, 224, 226, 230, 240, 242,
 243, 246, 271, 278, 293, 308, 311, 329,
 337;
 Celikovo Polje — 63;
 Cemernica — 19;
 Čemerno (s.) — 23, 61, 62, 63, 64, 68,
 112, 147, 223, 262, 291, 309, 311, 313,
 320, 321, 323, 324, 332, 333, 337, 339,
 347, 355, 356, 389;
 Cengiđ Ferid — 173;
 Cengiđ Omerbeg — 77;
 Ceta mileševska — 301;
 Cipčije (s.) — 153;
 Cubrić Mile — 171, 362;
 Čupić Savo — 85;

C

Čeotina (r.) — 53, 60, 68, 70, 99, 155,
 185, 186;

Cetković Petar-Pero — 37, 86, 116,
 154, 211, 309, 348, 349;
 Cuković Mirko — 208;
 Curevo — 60, 63, 69, 70, 121, 151, 169,
 198, 223, 238, 272, 280, 281, 285, 300,
 352;

D

Dakić Spasoje — 196;
 Dalmacija — 130, 131, 373;
 Danici (s.) — 323;
 Danilović Uglješa — 40;
 Dapčević Peko — 40, 80, 83, 117, 129,
 407, 410;
 Dejčić (s.) — 409, 410;
 Dimiitrijević Voja — 171, 173;
 Dobri Do — 260, 272, 286, 292, 308,
 339;
 Dobro Polje — 60;
 Dolenjsko (predeo) — 157;
 Donje Polje — 197;
 Donje Kruševo — 60, 63;
 Dragičević Veljko — 67, 106, 111,
 124;
 Dragičević Zora — 124;
 Dragočava — 53, 78, 119;
 Dragović Spasoje — 201;
 Drapšin Petar — 40;
 Dražanj (s.) — 24, 400;
 Drazjevo — 117;
 Dražljevo — 167, 356;
 Drina (r.) — 9, 10, 25, 53, 67, 69, 71,
 72, 75, 78, 115, 118, 121, 141, 151,
 169, 201, 202, 209, 242, 352, 358;
 Drljević Savo — 83, 88;
 Dub (s.) — 51;
 Dubljevići (s.) — 329;
 Dubrave — 64;
 Dubrovnik — 8, 102;
 Dubrovsko — 212;
 Dugalić Dušan — 284;
 Dujmovići — 407, 410;
 Dulići (s.) — 323, 345, 347;
 Dunjić Jovan — 172;
 Dunjić Zarko — 181;
 Duži (s.) — 212, 312;
 Dvor — 373;

D

Dedevo — 203;
 Demska Luka — 335;
 Berda Josip — 385; • /
 Dilas Milovan-Đido — 26, 29, 37, 80,
 84, 97, 116, 117, 169, 182, 186, 189,
 266, 294;
 Đurđevića Tara — 140, 149, 224;

Duričković Boško — 56, 244, 302;
Durić Ljubodrag — 237, 387;

E

Elčić Mirko — 174, 177;

F

Fara (s.) — 158;

Foča — 28, 37, 38, 39, 47, 48, 53, 55,
57, 58, 60, 61, 62, 67, 68, 69, 70, 72,
76, 77, 78, 79, 89, 99, 107, 112, 119,
120, 125, 126, 130, 138, 139, 147, 155,
169, 196, 198, 203, 205, 207, 209, 210,
222, 245, 271, 291, 329, 358, 367, 389;

G

Gacko — 38, 48, 61, 64, 117, 147, 167,
309, 311, 314, 321;

Gagović Rajko — 218;

Gagović Svetozar — 69, 172, 174, 218;

Gajić Marija — 86;

Gareva (M. i V.) — 321;

Gavrilović Milan — 89;

Glasinac — 28;

Glavni štab NOP i DO za Cmu Goru
i Boku — 30, 37, 52, 55, 57, 88,
148, 213, 346;

Glavni štab NOP i DO za Sandžak
— 9, 55, 88, 92, 139, 207, 214, 224,
229, 291, 303;

Glibači — 224, 229, 236, 293;

Glina — 373;

Gojići (s.) — 9;

Golija — 105, 211, 262, 266, 289, 290,
310, 319, 321, 349, 358;

Goransko (s.) — 24, 63, 138, 297, 309,
320, 321, 324, 325, 346, 350, 351;

Goražde — 9, 10, 20, 28, 38, 39, 48,
55, 59, 60, 61, 79, 201;

Gorenjska (predeo) — 133, 135, 162;

Gorjanci — 159, 163;

Gornje Kramare — 411;

Gornje Lipovo — 83;

Gornje Polje — 105, 197;

Gornji Beleni (s.) — 151, 243;

Gornji Mesići — 9;

Govza — 60;

Grab — 61;

Gradac (kod Nikšića) — 265;

Gradina (k. 1473) — 78;

Gradište — 83, 154;

Grahovo — 61, 84, 105;

Grahovo (Slovenija) — 158;

Grakalić Miroslav — 381;

Grandići (s.) — 150, 177, 310, 386"

Grbić Ilija — 386;

Gregorić Pavle — 379;

Grosuplje — 159;

Grubačić Milan — 177;

Grulović Nikola — 402;

Grupa durmitorska udarna — 275
289, 335, 344, 348;

H

Hamović Rade — 19, 23, 40, 47, 60
69, 74, 172, 311, 330, 338;

Han Soha — 57, 64;

Han Zmajević — 84;

Hebrang Andrija-Fati — 379;

Hercegovac — 63;

Hercegovina — 7, 27, 60, 68, 104, 105
107, 110, 112, 117, 125, 144, 167, 231*
271, 285, 311, 316, 320, 322, 332, 337*
339, 358, 389;

Hodžić Mujo — 62, 191;

Hrastnik — 164;

Hrib — 135;

Humić — 119, 129;

Hupert Milan-Direktor — 380;

I

Ig (s. kod Ljubljane) — 134, 158;

Igman — 34, 38;

Ignjatović Krsta — 34;

Ilić Pavle-Veljko — 73, 78, 168, 219
278, 340, 361, 363, 410;

Ilić Slobodan — 72;

Istra — 381;

Ivan Pl. — 24;

Ivica — 211, 213;

Izgori — 63, 223, 270, 286, 292, 309
310, 313, 320, 321, 322, 323, 324, 337
338, 339, 349, 355, 356, 357, 358
368, 386;

J

Jablanov Vrh — 83;

Jabuka (s.) — 69;

Jabušnica (r.) — 360;

Jahorina (pl.) — 48, 59, 60, 61, 70,
311, 338;

Jakić Velimir — 55, 117, 290;

Jankes Grga-Martin — 378;

Jasika — 34;

Jauković Drago — 251;

Jauković Lazar — 118;

Javorak — 266;

Javorje (pl.) — 266;

Jevtović Milan — 172, 362;

Jovanović R. Arso — 56, 58, 63, 70,
71, 73, 75, 94, 105, 106, 107, 110, 118,
168, 170, 213 290, 292, 294, 309, 330,
386, 408;
Jovanović Blažo — 84;
Jovanović Mića-Korčagm____74;
Jovanović Radivoje-Bradonja — 40;
Jugovići (5.) — 24, 61, 112, 311, 314,
321, 329, 332;

K

Kablana Glavica — 84, 265;
Kačuna Suma — 395;;
Kalinovik — 20, 34, 35, 37, 38, 47, 53,
59, 60, 61, 62, 68, 70, 111, 112, 144,
217, 291, 333, 386, 399;
Kaluderović Dušan — 85;
Kamena Gora — 98, 140;
Kamnik (s.) — 158;
Kapičić Jovan — 154, 211;
Kardelj Edvard-Bevc — 132, 137,
157, 164, 368, 382;
Kardelj Pepca — 133;
Kasindol — 34;
Kazanci (s.) — 321;
Kiidrič Boris-Peter (Kos) — 163;
Kifino Selo — 24, 61;
Kladuša____371;
Kline Francika — 380;
Kmur — 293;"
Kneževići (s.) — 169, 228;
Knežević Irina — 86;
Knežević Vladimir-Voloda — 191,
206, 290, 292;
Knežević M. Velimir — 55;
Kočairim (k. 1692) — 411;
Kočevje — 157, 158, 159;
Kočović Moma — 151, 170;
Kočović Seka — 300, 305;
Kočović Strahinja-Straja — 61, 170,
174, 284, 304, 329;
Kokorina — 329;
Kolašin — 25, 26, 27, 31, 43, 59, 61,
76, 77, 80, 89, 97, 103, 105, 107, 108,
111, 116, 117, 131, 140, 149;
Količevka (s.) — 9;
Kolo (s.) — 306, 326;
Komar Slavko — 380;
Komarnica — 212, 312;
Končar Rade-Brko — 377;
Konjic — 24, 61;
Koprivnjača — 303;
Kordun — 371;
Korman — 154;
Kosanica — 236;
Kostajnica — 372;
Kovačević Pavle — 400;

Kovačević Sava — 40, 91, 286, 297,
390;
Kovačevići (s.) — 64, 210, 240;
Kovački Dolovi — 265;
Kovren — 92, 93;
Kozara (brdo) — 39;
Kozara (s.) — 58;
Kraigher Boris — 163;
Krajačić Ivan-Stevo — 379;
Kranj — 161;
Kreačić Osman — 385;
Krekovi (s.) — 150;
Krezović Gojko — 131, 155, 188, 192,
200, 202, 210, 218, 226, 240, 245, 302;
Krivošije — 266;
Križevci (s.) — 197, 344;
Krka (r.) — 158;
Kd-novo — 148;
Krstac — 60, 89, 111, 169, 187, 262;
Krstulović Vicko — 378;
Krupež Radoslav — 166;
Kruščice (s.) — 78;
Kruščičko Brdo — 78, 119;
Kruševo — 121, 169, 171, 222, 300,
329, 344;
Kućubić Radomir — 362;
Kujović Krsta — 238;
Kukoč Ivica-Jordan — 378;
Kunarac Bozo — 181;
Kunarac Voja — 181;
Kunduci (s.) — 78;
Kupa (r.) 134, 135, 158, 382;
Kušić Milinko — 212;
Kuti — 203, 205;

L

Ladenik (s.) — 150, 151;
Laz (s.) — 263;
Lebršnik — 359;
Ledići (s.) — 34, 35, 51, 408, 409, 410;
Leković Voja — 244, 292, 302, 362;
Leskošek Franc-Luka (Lojz) — 163;
Levertara — 105, 225;
Liječevina (s.) — 67, 122, 138, 168,
170, 173, 222, 226, 291, 300, 305, 329,
335, 337, 344;
Lika (predeo)____51, 371;
Likića Do (s.) — 335;
Lim (r.) — 56, 74, 105, 110;
Lipnik — 262;
Lisičja Glava — 411;
Litije (s.) — 159, 161;
Lompar Marija — 85;
Lovran — 381;
Lož (s.) — 158;
Luče (s.) — 291, 311;
Lučić Ivo-Lavčević — 377;

Lukovac — 409, 411;
Lukovo — 84, 105, 116, 117;

LJ

Ljubičić Nikola —• 408;
Ljubina — 60, 62, 150, 291, 386;
Ljubišnja (pl.) — 209, 240, 242, 243,
246, 278, 293;
Ljubljana — 133, 134,, 135, 160, 161;
Ljuta (r.) — 35;

M

Maček Ivan-Matija-Angelo — 163;
Maestro Lenka — 280, 300;
Maglić — 348;
Malinić Dragan — 124, 129;
Mali Starac — 154;
Mališ Filip — 177;
Marčeta Ilija — 177, 245;
Marinko Miha — 133;
Marinković Ivo-Slavko — 379;
Marković Đorđe — 177;
Marković Steva-Singer — 141, 151,
170, 174;
Martini Rigoletto — 137;
Martini Marija — 137;
Martinović Ratko — 74;
Massola Umberto-Quinto — 137;
Matas Joslip — 381;
Matešvo — 105;
Mazoče — 119;
Međuriječje — 9;
Meljak — 53, 60, 73, 117, 140, 190,
192, 202, 209, 224, 229;
Mešterović dr Đura — 191;
Meštrovač (s.) — 73, 224, 258, 329;
Metaljka — 201;
Mićunović Veljko — 91, 298;
Mijušković Radoje — 86;
Milekić Dušan — 177;
Miletić Miloš — 177;
Miletić Petar — 177;
Milosavljević Ljubinka — 48, 232,
319;
Miloševići (s.) — 347;
Milačić Božo — 197;
Milanović Milan — 235;
Milici (s.) — 230;
Milogora — 212;
Miloševci (s.) — 262;
Milovanović Miodrag-Lune —• 387
Milutinović Ivan-Čvorak —• 28, 37,
59, 90, 108, 289, 297, 339;
Miljeno (s.) — 39, 49, 58;
Miljevina (s.) — 36, 53, 59, 60, 112,
217, 293, 387;

Mitrović Mitra — 31, 259, 298;
Mitrović Stefan — 385;
Mjedenik (s.) — 61, 75;
Mješajići (s.) — 150;
Mojkovac — 77, 80, 83, 86, 88, 100
104, 105, 107, 116, 117, 140, 154, 265"
Morača (G. i D.) — 29, 91, 264;
Morine (pl.) — 61;
Morine (s.) — 172;
Mokronoge — 159;
Mostar — 24, 62, 102;
Motički Gaj — 153;
Mratinje — 138, 198, 270, 271, 272
290, 291, 292, 306, 309, 338, 351, 358;
Mrazović Karlo — 379;
Mrežica (s.) — 53, 69;
Mrkopalj — 385;

N

Nad Košta — 382;
Nakićanlović Slobodan — 124;
Nanos — 161;
Nedajno — 106, 124, 129, 132, 168,
170, 212, 269, 285, 326, 331, 335, 338,
339, 354, 361;
Nedakusi (s.) — 100;
Nedeljković Dušan — 281, 294;
Nedeljković Raja — 75, 78, 170, 203,
293'
Neretva (r.) — 19, 21, 23, 30, 35, 61,
360;
Nešić Srba — 172, 230;
Nevesinje — 20, 24, 47, 48, 53, 59,
61, 112, 147, 322, 386;
Nevesinjsko Polje — 24, 48, 70;
Nikić Miron — 103;
Nikoliš dr Gojko — 191, 239, 333,
368, 388;
Nikovići (s.) — 124, 129, 168, 228, 303,
326, 331, 339;
Niković Dušan — 345;
Nikšić — 29, 84, 105, 117, 131, 149,
196, 210, 289;
Nikšićka Zupa — 105, 117, 263;
Notranjsko (predeo) —• 157;
Novaković Ljubo — 85, 196;
Nova Varoš — 56, 92, 93;
Novo Mesto — 159;

O

Obalj — 19, 286, 311, 314, 321, 352;
Odrag (s.) — 343, 361;
Odred NOP bjelopoljski — 56, 236;
Odred NOP dolenski — 159;

Odred NOP drinski dobrovoljački — 144, 200, 240;
 Odred NOP durmitorski — 55, 154, 200, 210, 275, 339;
 Odred NOP fočanski — 24, 68, 74, 103;
 Odred NOP jahorinski — 53, 103;
 Odred NOP kalinovički — 19, 21, 24, 53, 60, 61, 70, 103, 138;
 Odred NOP komski — 88, 154, 182, 217, 224, 276, 339;
 Odred NOP lovčenski — 311;
 Odred NOP nikšićki — 59, 311;
 Odred NOP pljevaljski — 246, 279;
 Odred NOP primorski — 160;
 Odred NOP romaniski — 70;
 Odred NOP severno-hercegovački — 19, 64, 222, 313, 323;
 Odred NOP zetski — 59, 311;
 Odžak (s.) — 139;
 Odžica Glavica (s.) — 335;
 Ogulin — 369;
 Ogulinac Franjo-Seljo — 378;
 Opačić Stanko-Čanica — 385;
 Oplazići (s.) — 205;
 Operativni štab NOP i DO za Hercegovinu — 19, 21, 68, 88, 102, 400;
 Operativni štab NOP i DO za Hercegovinu i južnu Dalmaciju — 47, 211;
 Orahovo — 155;
 Orović Savo — 40;
 Ostojić Dušan — 177;
 Ostojić Rajko — 171, 230;
 Ostojići (s.) — 410;
 Oatrog — 265;
 Oštro — 59;

P

Pačariz Sulejman — 98, 100;
 Palež (s.) — 153, 286;
 Pandurica (s.) — 47;
 Papkov Do — 123;
 Papratno (G. i D.) — 64;
 Paprica Nedo — 177;
 Pazin — 381;
 Pekić D. Pavle — 116;
 Penezić Slobodan-Krcun — 165, 172, 203, 210, 223;
 Perendija Rade — 218;
 Perović Lepa — 382;
 Perović Puniša — 138, 173, 284, 299;
 Peruničić Mile — 297;
 Petković Mutimir — 167;
 Petričković Dušan — 206;
 Petrinja — 373;
 Petronijević F. Andra — 245;

Petrova Gora — 371;
 Petrović Dušan-Sane — 284;
 Pijade Moša-Siki-Mladen-Janko — 27, 33, 43, 44, 57, 76, 80, 88, 104, 106, 108, 116, 124, 126, 233, 236, 239, 247, 257, 267, 271, 298, 315, 396, 401, 402;
 Pijava Gorica (s.) — 158;
 Piletić Relja — 264;
 Piperi — 84, 105, 107, 108, 264;
 Pišće (s.) — 124, 149, 214, 226, 233, 237, 338;
 Piva (predeo) — 30, 61, 86, 106, 112, 169, 200, 211, 214, 224, 225, 233, 258, 260, 271, 272, 285, 289, 290, 305, 308, 310, 311, 312, 331, 334, 351, 358, 361;
 Piva (r.) — 60, 117, 122, 213, 226, 337, 340, 352, 363;
 Pivska Zupa — 75;
 Pivski Manastir — 60;
 Planina (predeo) — 20, 24;
 Planojević Mileva-Lula — 124;
 Plašćanska Draga — 371;
 Plaški — 371;
 Plečević Ceda — 177, 188, 386;
 Plitvička Jezera — 372;
 Plužine — 61, 321, 349, 351, 356;
 Pljevića — 10, 25, 28, 39, 55, 56, 89, 93, 97, 139, 202, 205, 207, 209, 210, 224;
 Podgorica — 149;
 Podmilogora — 331;
 Podpeč (s.) — 158;
 Polhov Gradec — 134, 157, 158;
 Popara Miroslav — 400;
 Popivoda Pero — 204, 233;
 Popović Buda — 141, 170, 172, 174, 218, 362;
 Popović Koča — 75, 94, 97, 107, 333, 407;
 Popović Milentije — 48, 232, 319;
 Popović Vladimir — 34, 368, 385;
 Popov Most — 60, 69, 150, 223, 272, 290, 292, 309, 311, 313, 347, 352;
 Potpeće — 139;
 Prača (r.) — 20, 25, 28, 38;
 Presejce — 158;
 Presjenica — 34, 410;
 Prezid — 158;
 Prijeboj — 372;
 Prijedražje (s.) — 150, 151;
 Prijedel (s.) — 203;
 Prijepolje — 148;
 Princip Slobodan-Seljo — 151;
 Prošćenje — 55;
 Pula — 381;

R

Radosavljević Milan — 48, 232, 319;
 Radović Jovo — 204;
 Radović Rade — 85;
 Radutovina (s.) — 150;
 Rakić Milan — 277;
 Rakitnica — 24, 409, 410, 411;
 Ranković Aleksandar-Leka-Marko
 — 29, 100, 107, 108, 124, 125, 129,
 165, 166, 168, 170, 178, 181, 185, 186,
 187, 190, 195, 200, 202, 205, 207, 209,
 213, 214, 217, 218, 220, 222, 224, 226,
 227, 229, 230, 233, 235, 238, 242, 243,
 271, 276, 278, 280, 282, 285, 290, 292,
 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307,
 308, 310, 311, 315, 326, 331, 334, 337,
 339, 340, 344, 345, 352, 361;
 Rapačić Bogdan — 385;
 Ravna Rijeka — 83, 100;
 Ravno — 262, 321, 333, 347, 350, 356;
 Razvršje (s.) 153;
 Renovioa — 9;
 Ribar Ivo-Lola-Fischer — 33, 48, 104,
 106, 107, 108, 111, 124, 125, 137, 167,
 231, 275, 286, 316, 368;
 Ribar Jurica — 124;
 Ribnica — 159;
 Rijeka — 380, 381;
 Rip Ružica — 315;
 Rogatica — 38, 51;
 Rogoj — 47, 60;
 Romanija (pl.) — 39, 311;
 Romano Jašo — 251;
 Rončević Radojica — 312, 337;
 Rudine — 98, 117, 130, 168, 169, 173,
 189, 197, 217, 227, 228, 233, 234, 290,
 291, 303, 305, 306, 307, 315, 326, 329,
 330, 339;
 Rudo (s.) — 56;
 Rukavina Ivo-Vladić — 40;
 Ružica (s.) — 212;

S

Saili Dragutin-Konspirator — 379;
 Salamadija Mitar — 181;
 Samardžić Simo — 266;
 Samobor — 159;
 Sandžak — 27, 30, 61, 94, 97, 99, 111,
 117, 126, 169, 190, 199, 202, 209, 235;
 Sarajevsko Polje — 24, 28, 61;
 Sava (r.) — 161;
 Savić Branka — 124;
 Savić Pavle — 67, 106, 111, 124,
 Sekulović Rajko — 181;
 Sertić Ankica-Cincipinka — 380;
 Sijerča — 62;
 Simenić Marko — 380;

Sisak — 373;
 Slavonija — 378;
 Slovenija — 132, 157;
 Smirnov Vladimir — 73, 118, 202
 219;
 Smriječno — 350, 356;
 Sofijanić Ratko — 212, 388;
 Soko (s.) — 363, 364;
 Solin — 377;
 Sremčević Stanislav-Crni — 284;
 Split — 8, 370, 374, 377;
 Srbija — 30, 109, 191, 284;
 Srebrenjak Ivan-Antonov — 380;
 Stabna (s.) — 333, 346, 347, 348, 349
 350, 356, 359;
 Stari Trg — 158;
 Stefanović Svetislav-ćeca — 319,
 400;
 Stefanović Rade — 172, 180, 187, 218
 230, 263;
 Stefanović Riisto — 198;
 Stejić Spasoje-Bača — 199;
 Stilinović Marijan — 124;
 Strugar Nikica — 265;
 Stubica (s.) — 323;
 Studenac (s.) — 158;
 Suha — 60, 324;
 Sušica (r.) — 87, 212, 337, 340;
 Sutjeska (r.) — 60, 321, 358, 359;

Š

Šabanci (s.) — 410;
 Šadići — 201;
 Šahovići — 104, 117, 140, 148;
 Šaranac Desa — 218;
 Šaranović Milovan — 266;
 Sarići — 361;
 Savnik — 61, 85, 117, 125, 131, 148,
 149, 169, 210, 213, 224, 272;
 Šćepan Polje — 54, 55, 63, 69, 71, 72,
 78, 122, 123, 151, 169, 173, 192, 202,
 210, 218, 242, 279, 291, 292, 300, 303,
 304, 329, 334, 338, 344;
 Šegrt Vlado — 64, 70, 313, 333, 400;
 Šegvić Zlata-Nora — 380;
 Šekarić Novica — 174;
 Šibenik — 377;
 Šiška — 83;
 Škorić Miloš-Stric — 173, 187, 307;
 Šobajići (s.) — 264;
 Štajerska 133, 135, 161;
 Štitarica — 77;
 Štulac (V. i M.) — 211, 224;

T

Tara (r.) — 54, 57, 83, 93, 97, 119,
 122, 123, 130, 140, 148, 229, 305, 334,
 335, 338, 340;

Tepca — 225;
 Terzić Velimir — 37, 56, 80, 83, 84,
 105, 116, 117, 153;
 Tjentište — 75, 150, 169, 188, 210,
 222, 333, 352;
 Toholj — 242;
 Tomanović Vlado — 400;
 Tomišelj (s.) — 158;
 Tomšić Tone-Gašpar — 133, 137, 160,
 164;
 Tomšić Vida — 133;
 Topalović Radoje — 195;
 Tošović Borislav — 172;
 Tošović Rista — 174, 218;
 Trbovlje — 164;
 Trbušće — 69, 72, 150, 151, 203;
 Trebeško Br. — 9;
 Trebević — 28, 38;
 Treskavac — 212;
 Treskavica — 53, 60, 407;
 Trnovica — 202;
 Trnovo — 34, 38, 51, 60, 62, 70;
 Trojan — 161;
 Trošan (s.) — 151;
 Trst — 161;
 Trubjela — 84;

U

Udrežnje (s.) — 167;
 Ulasci — 363;
 Ulog — 47, 53, 59, 61, 63, 112, 311,
 352;
 Umoljane — 411;
 Unište (s.) — 303;
 Uskoci (s.) — 153;
 Ustikolina — 62, 69;
 Ustiprača — 9, 38;
 Uzup — 119, 122, 123, 143, 155, 169,
 172, 173, 188, 192, 210, 214, 218, 221,
 225, 242, 279, 292, 299, 300, 329, 334,
 338, 344;
 Užice — 77, 191;
 Užička Požega — 26;

V

Vasojevići — 194, 312, 337;
 Vejvoda Ivo — 385;
 Velebit Vladimir-Vlatko — 130, 263;
 Velička Stupnja — 34;
 Veliki Rat — 395;
 Velji Do — 62;
 Vidović Žarko — 361;
 Vikoč — 54, 57, 58, 64, 76, 201;
 Viluse — 61;
 Vipava — 161;
 Višegrad — 51, 54;

Vite Bare — 386, 388, 389;
 Vjernovići (s.) — 303, 306, 334, 337;
 Vještica Gora — 373;
 Vladičić Đorđe — 177;
 Vlaholje (s.) — 34;
 Vlasenica — 94;
 Vrace — 197;
 Vratio — 60, 83;
 Vrba (s.) — 320, 323, 332, 356;
 Vrbica — 53, 147, 150, 290, 291, 311,
 313;
 Vrhovni štab NOP j DV Jugoslavije
 — 46, 50, 52, 77, 80, 89, 101, 111,
 139, 150, 153, 155, 165, 197, 200, 226,
 247, 275, 276, 290, 361, 387, 402;
 Vučevo (s.) — 270, 272, 309, 315, 322;
 Vujošević Savo — 265;
 Vukainović Radovan — 330;
 Vuković Milan — 220, 276, 305, 306,
 329;

Zaborak — 200, 205;
 Zadublje (s.) — 78;
 Zagarač — 264;
 Zagorje — 314, 321, 333, 387;
 Zagreb — 369, 370;
 Zakmur — 53, 60, 62, 103, 141, 143,
 144, 150, 165, 169, 203, 217, 235, 262,
 270, 272, 286, 300, 303, 306, 309, 310,
 312, 321, 323, 325, 329, 330, 337, 386;
 Zamršten (s.) — 150;
 Zaoštro (s.) — 150;
 Zavajit — 53, 54, 64, 72, 76, 78, 229;
 Zečević Voja — 200;
 Zečević Đ. Vlado — 40, 200, 404;
 Zelengora — 62, 360, 389;
 Zlatni Bor (s.) — 118, 242, 334, 337;
 Zona prva operativna Hrvatska —
 34;
 Zona četvrta operativna Hrvatska
 34;
 Zona peta operativna Hrvatska —
 34;
 Zukva — 348;
 Zvizdić Hasan — 98;

Zabljak — 86, 93, 105, 107, 111, 117,
 126, 129, 149, 154, 210, 224, 246, 272;
 Zanjtevec (s.) — 323, 325, 333;
 Zirovnica — 84;
 Znidaršić Riko — 380;
 Zujović Sreten-Crni — 28, 48, 58, 70,
 72, 73, 75, 78, 94, 167, 231, 275, 286,
 316;
 Zužemberk — 158;

S A D R Ź A J

DOKUMENTI VRHOVNOG ŠTABA NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE 1942

Dokumenti Centralnog Komiteta KP Jugoslavije
i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije
maj—juni 1942

	Strana
Pismo CK KPJ od 2 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za istočnu Hercegovinu o uklanjanju nepravilnih shvatanja oružane borbe, o organizacionom učvršćenju postignutih uspeha i o daljem širenju ustanka u Hercegovini — — —	7'
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za puno angažovanje jedinica u napadu na italijanske snage u predelu Goražda i na desnoj obali Drine — — — —	9
Instrukcija Centralnog komiteta KPJ od maja 1942 god. o načinu organizovanja i zadacima Komunističke partije u jedinicama NOP i DV Jugoslavije — — — — —	11
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 2 maja 1942 god. Radu Hamoviću da pripremi plan i objedini dejstvo Konjičkog bataljona, Kalinovičkog i Severno-hercegovačkog NOP odreda pri čišćenju desne obale gornjeg toka Neretve od ustaških uporišta — — — — —	19
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 maja 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu o načinu formiranja udarnih partizanskih jedinica i vojno-pozadinskih organa i naređenje da se u sadejstvu sa Kalinovičkim NOP odredom izvrši čišćenje gornjeg toka desne obale Neretve — — — — —	21
Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 maja 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba za pripremu napada na Kolašin — — — — —	26
Pismo Milovana Đilasa od 3 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću — — — — —	2 9
Izveštaj delegata CK KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Vladimira Popovića od 5 maja 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji na teritoriji Prve, Četvrtе i Pete operativne zone — — — — —	34
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 5 maja 1942 god. Operativnom štabu Kalinović za vršenje kontra-ofanzivnih dejstava na italijansku diviziju »Taurinence« i sprečavanje prodora prema Kalinoviku — — — — —	34

- Dnevna zapovest Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita za 6 maj 1942 godine — — — — —.
- Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru i Boku i delegatima Vrhovnog štaba pri njemu za izvođenje odlučnog udara na kolašinsku četničku grupaciju i obaveštenje o uspešnim partizanskim ofanzivnim dejstvima na okupatorske snage koje pokušavaju da izvrše obuhvat Kalinovika i Foče — — — — —.
- Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 maja 1942 god. komandantu Glavnog štaba NOP odreda za Hrvatsku Ivi Rukavini da je izabran za člana Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije — — — — —.
- Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 6 maja 1942 god. Vrhovnom, komandantu drugu Titu — — — — —.
- Projekat Naredbe o ukidanju teritorijalnih štabova i straža na smenu i projekat Naredbe o partizanskim stražama koje je delegat Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moša Pijade dostavio 6 maja 1942. god. Vrhovnom komandantu drugu Titu na uvid i odobrenje — — — — —.
- Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 6 maja 1942 god. o organizaciji obaveštajne službe u partizanskim i dobrovoljačkim jedinicama — — — — —.
- Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 maja 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Hercegovinu i južnu Dalmaciju o novonastaloj situaciji zbog prodora Italijana, Nemaca i ustaša u rejon Kalinovik—Foča — — — — —.
- Saopštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 maja 1942 god. o zločinima i terorizmu okupatora i njegovih ustaško-četničkih slugu nad narodom Istočne Bosne i poziv narodu da u zajednici sa jedinicama NOP i DV Jugoslavije pruži odlučan otpor neprijateljima — — — — —.
- Obaveštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru i Boku o opštoj situaciji posle tronedeljnih borbi s neprijateljem 1 o planovima Vrhovnog štaba za dalje ofanzivno dejstvo — — — — —.
- Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade o toku neprijateljske ofanzive i naređenje o načinu daljeg dejstva brigade — — — — —.
- Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 8 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP odreda za Sandžak za sadejstvo Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru i Boku pri napadu na Kolašinski sektor i uputstvo o načinu daljeg dejstva u toku neprijateljske ofanzive — — — — —.
- Obaveštenje Moše Pijade od 8 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Crnu Goru i Boku i delegatima Vrhovnog štaba pri njemu o rušenju mosta na Tari — — — — —.
- Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 9 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da energičnije dejstvuje protiv neprijateljskih snaga i bolje organizuje veze sa svojim jedinicama i Vrhovnim štabom — — — — —.
- Izveštaj delegata Centralnog komiteta KPJ i Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ivana Milutiraovića od 9 maja 1942 god. o situaciji na području Nikšićkog i ^Zetskog NOP odreda — — — — —.

Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 maja 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade o opštoj situaciji u Istočnoj Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori posle prvih jačih bojeva u Trećoj neprijateljskoj ¹ ofanzivi i uputstva o načinu dejstva u novonastaloj situaciji — —	60
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 10 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o rasporedu i borbama proleterskih brigada i Severnohercegovačkog NOP odreda — — — — —	64
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od maja 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije za stvaranje pravaca uz dolinu Drine i uznemiravanje Italijana u Foči — — — — —	67
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim merama posle ulaska Italijana u Foču — — — —	68
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 maja 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade za svestrano izviđanje neprijatelja i način dejstva na Italijane posle njihovog zauzimanja <i>Foče</i> — — — — —	69
Naređenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 11 maja 1942 god. Štabu Četvrtog (Kraljevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za sprečavanje prodora Italijana ka Sćepan Polju i uspostavljanje veze sa Trećim (Kragujevačkim) bataljonom — — — — —	71
Zajednički izveštaj načelnika Vrhovnog štaba, pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba i Sretena Zujovića od 11 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o zadacima postavljenim proleterskim brigadama i Dragočavsko-čelebićkom bataljonu — — — — —	72
Uputstva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 maja 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o zadacima koje treba postaviti jedinicama — — — — —	74
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 maja 1942 god. Sretenu Zujoviću za jače i smelije angažovanje partizanskih snaga u sprečavanju neprijateljskih prodora — — — — —	75
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 13 maja 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba Moši Pijade o situaciji posle napuštanja Foče i zahtev za podnošenje izveštaja o situaciji u Crnoj Gori — — — — —	76
Zajedničko obaveštenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i komandanta Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade od 13 maja 1942 god. Sretenu Zujoviću o italijanskom ispadu iz Foče ka Sćepan Polju i Čelebiću i o oteku koji će zatvarati Treći (Kragujevačk.i) bataljon — — — — —	78
Izveštaj Sretena Zujovića od 13 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu — — — — —	79
Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 14 maja 1942 god. Vrhovnom štabu o situaciji u Crnoj Gori — — — — —	80
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Moše Pijade od 14 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o borbi kod Mojkovca i potrebi stalne veze. sa štabo [^] vima u Crnoj' Gori, Sandžaku i Hercegovini — — — —	88

Izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ivana Milutinovića od 14 maja 1942 god. drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Crnoj Gori — — — — —	90
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 14 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak za sprečavanje neprijateljskog prodora u pravcu Kovrena do pristizanja jedinica Druge proleterske NOU brigade i za ispitivanje mogućnosti iznenadnog napada na Novu Varoš — — — — —	92
Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 14 maja 1942 god. Sretenu Zujoviću i Arsi Jovanoviću za reorganizaciju i učvršćenje partizanskih odreda Istočne Bosne, ispravljanje grešaka Štaba Prve proleterske NOU brigade, i obaveštenje o situaciji u Sandžaku — —	94
Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 14 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za izvođenje noćnih napada na isturene italijanske jedinice i za politički rad među stanovništvom Sandžaka — —	99
Iz pisma Aleksandra Rankovića od maja 1942 godine — — —	100
Upozorenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 14 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade na nepravilan odnos prema Četvrtom bataljonu Prve proleterske NOU brigade — — — — —	V 101
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 15 maja 1942 god. Operativnom štabu NOP i DO za Hercegovinu o situaciji u Crnoj Gori i naređenje za nastavljnje stalnih napada na okupatora i za rušenje komunikacije Dubrovnik—Mostar — — — — —	102
Obaveštenje Moše Pijade, Ive Ribara i načelnika Vrhovnog štaba od 15 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji u Crnoj Gori i Hercegovini — — — — —	104
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću, Ivi Ribaru i načelniku Vrhovnog štaba o zadacima koji će se postaviti Prvoj i Drugoj proleterskoj NOU brigadi i naređenje da načelnik Vrhovnog štaba odmah pođe da ispita situaciju na Kolašinskorn sektoru i što pre podnese usmeni izveštaj — — — — —	107
Predloži načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu — — — — —	109
Obaveštenje Ive Ribara-Lole od 16 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o pogodnosti Krstača i Zabljaka za smeštaj Vrhovnog štaba zbog razgrnate linije uspostavljenih telefonskih veza — — — — —	III
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 maja 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade da se sa tri svoja bataljona prebaci u Hercegovinu i da ne forsira prebacivanje dobrovoljačkih jedinica na njihove terene sve dok se tamo nalaze jake neprijateljske snage — — — — —	112
Telegram delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije i operativnog rukovodstva Kolašinskog sektora od 16 maja 1942 god. upućen Moši Pijade da izvesti Vrhovnog komandanta druga Tita o uzroku zakašnjenja napada na Kolašin — — — — —	116
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 16 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji u Crnoj Gori, Sandžaku i istočnoj Hercegovini — — — — —	U?

Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za kontrolisanje Drinske doline nizvodno do sela Bastasi i sadejstvo sa jedinicama Druge proleterske NOU brigade — — — • — — •	118
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da proceni mogućnost izvršenja noćnog prepada na neprijateljski logor kod Foče — — • — — — — — —	120
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 16 maja 1942 god. Štabu Trećeg bataljona Druge proleterske NOU brigade da se prebaci u sastav svoje brigade i ostavi jednu četu na levoj obali Drine radi kontrolisanja pravca Čurevo—Brod — — — — — — — — —	121
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za smeštaj bataljona u rejonu Papkova Dola radi odmora i zaštite prelaza preko Tare kod Uzlupa i Sćepan Polja — — — — — — —	123
Obaveštenje Aleksandra Rankovića i Ive Ribara-Lole od 17 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o smeštaju i političkom radu u Nedajnu i Pišču	124
Pismo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 maja 1942 god. Aleksandru Rankovdću i Ivi Ribaru-Loli kojim se pozivaju na sastanak u Vrhovni štab i obaveštavaju o zadacima koji su postavljeni Prvoj i Drugoj proleterskoj NOU brigadi — — • — — — — — — —	125
Pismo Aleksandra Rankovića od 18 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu — — — — — — —	129
Odobrenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 18 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za napad na talijanski logor kod Foče i obaveštenje 0 borbama i političkoj situaciji u Crnoj Gori i Dalmaciji — — — — — — —	130
Izveštaj Edvarda Kardelja od 18 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o političkoj i vojnoj situaciji u Sloveniji — — — — • — — — — — —	132
Direktiva Centralnog komiteta KPJ od 19 maja 1942 god. Okružnom komitetu KPJ za Foču o zbrinjavanju izbeglog stanovništva iz Foče i sa teritorije Kalinovičkog NOP odreda	138
Obaveštenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 19 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak o situaciji kod Foče i naredenje za budno praćenje pokreta neprijatelja 1 za infiltraciju manjih odeljenja u njegovu pozadinu — — — — — — —	139
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da uputi pojačanja Trećem (Kragujevačkom) bataljonu Prve proleterske NOU brigade za hvatanje petokolonskih elemenata iz Zakmurskog dobrovoljačkog bataljona i za čišćenje zakmurske teritorije od tih elemenata	141
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za odlazak na teritoriju Zakmura radi hvatanja i kažnjavanja petokolonskih elemenata iz Zakmurskog bataljona Fočanskog NOP i Dobrovoljačkog odreda — — — — — — — — — — —	143

Ukazivanje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 maja 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade na štetne posledice prouzrokovane prebacivanjem svih partizanskih jedinica sa zakmurskog područja u neprijateljsku pozadinu i razoružavanjem dobrovoljačkih jedinica Drinskog odreda — — — — —	144
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 19 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji u Crnoj Gori i o predlozima donesenim na zajedničkom sastanku sa Glavnim štabom NOP i DO za Crnu Goru i Boku i delegatom Vrhovnog štaba — — — — —	143
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za čišćenje zakmurske prostorije od četničkih elemenata i preduzimanje represivnih mera protiv svih odmetnika III saučesnika u zločinima — — — — —	150
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 21 maja 1942 god. komandi Prvog (Lovčenskog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za izvođenje noćnih prepada i ubacivanje manjih partizanskih odeljenja u pozadinu neprijatelja — — — — —	152
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 21 maja 1942 god. Velimiru Terziću i komandi Prvog (Lovčenskog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za izvlačenje jedinica sa Mojškovačkog sektora i vršenje što smišljenijih prepada na nadiruće italijansko-četničke snage — — — — —	153
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 22 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za način dejstva u neprijateljskoj pozadini i vršenje stalnih prepada na istaknute italijanske delove — — — — —	155
Izveštaj Edvarda Kardelja od 22 maja 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o borbama u Sloveniji i prerastanju partizanskih akcija u opšti narodni ustanak i o pojavi belogardističkih oružanih grupa u svojstvu okupatorskih slugu — — — — —	157
Naređenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 22 maja 1942 god. komandi Prve čete Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona da uspostavi vezu sa Trećim bataljonom Prve proleterske NOU brigade i sačeka Drugu četv svog bataljona radi zajedničkog odlaska na područje Zakmura — — — — —	165
Upozorenje Aleksandra Rankovića od 22 maja 1942 god. rukovodiocu stočne farme pri Glavnoj intendanturi Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije na nemarni odnos prema partizanskoj i narodnoj imovini i nedovoljnu brigu prema čobanima — — — — —	165
Izveštaj članova Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole i Sretena Zujovića od 23 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o povoljnoj situaciji u Hercegovini — — — — —	16
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 24 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću i Pavlu Iliću za snabdevanje partizanskih jedinica prispelih u Nedajno, prebacivanje prikupljenog žita i stoke iz Sandžaka u Pivu i prenošenje novih zadataka Četvrtom (Kraljevačkom) bataljonu Prve proleterske i Štabu Druge proleterske NOU brigade — — — — —	168

Izveštaj Aleksandra Rankovića od 24 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o stvaranju Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona, uzrocima raspadanja ranijeg Dragočavskog dobrovoljačkog bataljona i glavnim organizatorima prevrata u Zakmurskom bataljonu	170
Poziv Aleksandra Rankovića od 24 maja 1942 god. upućen Bunovijanima i Dragočavcima da odbace četničku propagandu i ponovo se vrate u svoje čete Dobrovoljačke vojske	178
Poziv koji je 24 maja 1942 god. u ime Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, Aleksandar Ranković uputio odbeglim borcima Bunovske i Dragočavske dobrovoljačke čete da se povrate u svoje jedinice	181
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 25 maja 1942 god. Milovanu Đilasu za formiranje dva bataljona od Komskog NOP odreda i način raspodele partizanskog aktiva za ilegalni rad u pozadini i u operativnim jedinicama	182
Obaveštenje Aleksandra Rankovića i Pavla Ilića od 25 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o prebacivanju italijanskog bataljona preko Četotie	185
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću da Druga proleterska NOU brigada sadejstvuje Pljevaljskom bataljonu u borbi protiv italijanskih snaga koje su prodrle preko Četotie	186
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću za dalji rad	187
Odgovor Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 26 maja 1942 god. na neke primedbe Milovana Đilasa i naređenje da se proleterski bataljoni povuku iz Crne Gore	189
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 26 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Sandžaku i ulasku Italijana u Meljak	190
Pismo Aleksandra Rankovića od 26 maja 1942 god. devetorici odbeglih boraca Celebičke dobrovoljačke čete kojim se pozivaju da ne nasedaju četničkoj propagandi, već da se vrate u svoju četu i nastave borbu protiv okupatora i njegovih slugu	195
Izveštaj Glavne intendature Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 26 maja 1942 god. Vrhovnom štabu o stanju i radu intendature	197
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 27 maja 1942 god. Štabu Durmitorskog NOP odreda za odbranu Pive	200
Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 27 maja 1942 god. komandantu Drinskog dobrovoljačkog odreda o daljem radu	200
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 28 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o radu Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona, situaciji u Sandžaku i akciji protiv Bodirogenih četnika	202
Naređenje Aleksandra Rankovića od 28 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da sadejstvuje Pljevaljskom bataljonu u borbi protiv Italijana i utvrdi jačinu neprijateljskih snaga na području Foča—Čajnice—Pljevlja	205

Naredenje Aleksandra Rankovića od 28 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak da dostavlja izveštaje o opštoj situaciji na frontu i organizuje sadejstvo sa Drugom proleterskom NOU brigadom, i obaveštenje o polasku jednog italijanskog puka iz Foče za Pljevlja — — — — —	207
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 28 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade o nepovoljnoj situaciji u Crnoj Gori i Sandžaku i uputstvo o načinu daljeg dejstva i izviđanja neprijateljskih snaga u Foči — — — — —	209
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 maja 1942 god. Operativnom štabu NOP odreda za Hercegovinu i južnu Dalmaciju za upućivanje Prve proleterske NOU brigade u Goliju i obaveštenje o situaciji u Crnoj Gori i — — — — —	211
Naredenje načelnika Vrhovnog štaba NOP" i DV Jugoslavije od 29 maja 1942 god. Operativnom štabu Durmitorske udarne grupe za ofanzivno dejstvo na okupatorske snage koje nadiru u pravcu Pive — — — — —	211
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću o prodoru Italijana i četnika do Pive i o pripremi protivnapada — — — — —	213
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 29 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću da se Druga proleterska NOU brigada prebaci u Pivu a njene položaje preuzmu jedinice Glavnog štaba NOP i DO za Sandžak — — — — —	214
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 29 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji u Zakmuru i užurbanom pokretu okupatorskih snaga pravcem Miljevina—Kalinovik — — — — —	217
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 29 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o dovršenom formiranju Kombinovanog čelebičko-dragečavskog bataljona i otpočinjanju fortifikacijskih radova za odbranu prelaza kod Šećpan Polja II Uzlupa — — — — —	218
Direktive Aleksandra Rankovića od 29 maja 1942 god. Dragoslavu Bogavcu i Milanu Vukoviću o daljem, radu na području Čelebića, stvaranju i učvršćivanju narodne vlasti i upućivanju Bogavca na novu dužnost — — — — —	220
Naredenje Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade za zatvaranje prilaza ka Kruševu i Tjentištu, uspostavljanje veze sa Severnohercegovačkim NOP odredom i izviđanje u pravcu Foče — — — — —	222
Naredenje Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DV za Sandžak da prebaci sandžačke jedinice na prostoriju zapadno od linije Brvenica—Glibači, zatvori pravce koji izvođe ka Čelebiću i Pivi i formira manje partizanske grupe za dejstvo u pozadini neprijatelja — — — — —	224
Naredenje Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za prebacivanje brigade ka Pišću radi preuzimanja protivnapada u slučaju neprijateljskog prodora ka Pivi — — — — —	2 2 6
Dopunsko naredenje Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za način kretanja i snabdevanja bataljona u toku izvođenja pokreta — — — — —	227

Naređenje Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak za napuštanje frontalnih borbi i hitno prebacivanje sandžačkih jedinica na položaje zapadno od linije Glibači—Brvenica — — — — —	229
Uputstvo Aleksandra Rankovića od 30 maja 1942 god. Štabu Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona o učešću na seoskim konferencijama koje se pripremaju u Čelebiću i Milićima — — — — —	230
Iz izveštaja delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Sretena Zujovića i Ive Ribara-Lole od 30 maja 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji u Hercegovini	231
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 maja 1942 god. Aleksandru Rankoviću o svojoj odluci da se formiraju proleterske udarne brigade od partizanskih snaga iz Crne Gore i Sandžaka i da se neprijatelju pruži odlučan otpor na teritoriji Pive — — — — —	233
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 31 maja 1942 god. Moši Pijade za delimično premeštanje Glavne intendature u Pišče i organizovanje stočnih farmi u Pivi — — — — —	233
Uputstvo Aleksandra Rankovića od 31 maja 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade o daljem radu na području Zakmura i obaveštenje o situaciji u Sandžaku — — — — —	235
Izveštaj Moše Pijade od maja 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o zarobljavanju bolnice Nikšićkog NOP odreda od strane četnika Draže Mihailovića	236
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 juna 1942 god. Štabu Druge Proleterske NOU brigade da razmesti brigadu za odmor u rejonu Pišča i podnese usmeni izveštaj Vrhovnom štabu — — — — —	237
Naređenje Aleksandra Rankovića od 1 juna 1942 god. Štabu Trećeg bataljona Prve proleterske NOU brigade za kontrolisanje Zakmurskog područja i obezbeđenje ishrane izbeglica iz Sandžaka — — — — —	238
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 juna 1942 god. Boru Božoviću da po uputstvima datim Moši Pijade izvrši sređivanje bolnica i razmeštaj rekonvalescenata — — — — —	239
Uputstva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 1 juna 1942 god. komandantu Drinskog dobrovoljačkog odreda o daljim zadacima odreda — — — — —	240
Naređenje Aleksandra Rankovića od 1 juna 1942 god. Štabu Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona za prebacivanje bataljona na prostoriju Zlatni Bor-Toholj, kontroliranje desne obale Drine i zatvaranje pravca ka Uzlu pu i Šćepan Polju — — — — —	242
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 1 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o vojno-političkoj situaciji u Sandžaku i stanju sandžačkih jedinica, i obaveštenje o nadiranju Talijana i četnika ka Ljubišnji	243
Referat Moše Pijade od 1 juna 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o obrazovanju partizanskih stočnih farmi i njihovom razmeštaju — — — — —	247

Izveštaj Moše Pijade od 2 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o izvršenom formiranju stočnih farmi i traženje obaveštenja o teritoriji na kojoj treba pripremiti razmeštaj Glavne intendanture i bolnica pri Vrhovnom štabu — — — — —	257
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 juna 1942 god. Operativnom štabu Durmitorske udarne grupe za ofanzivno dejstvo protiv Italijana i četnika	260
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 juna 1942 god. Operativnom štabu Durmitorske udarne grupe da uključi u svoj sastav Drugu proletersku NOU brigadu i ofanzivno dejstvuje protiv neprijateljskih snaga koje izbijaju na plato Pive — — — — —	260
Uputstvo Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade o daljem operativnom dejstvu brigade — — — — —	261
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 2 juna 1942 god. Štabu Drugog bataljona Prve proleterske NOU brigade za kontrolisanje područja Čemerno—Ravno—Lipnik, bočno dejstvo na neprijateljske snage koje bi iz Avtovca nadirale ka Goliji i rukovođenje partizanskim jedinicama sa svoga područja — — — — —	262
Kratak dvomesečni pregled rezultata najvažnijih borbi i akcija u Crnoj Gori i Boki — — — — —	263
Izveštaj Moše Pijade od 3 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o problemu ishrane operativnih jedinica koncentrisanih na planinopivskoj i župopivskoj prostoriji — — — — —	267
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 juna 1942 god. Boru Božoviću da u Mratinju formira bolnice i u njih uputi ranjenike, da borce sposobne za borbu uputi u operativne jedinice, a rekonvalescente na Vučevo radi čuvanja stoke — — — — —	270
Direktiva Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 3 juna 1942 god. Moši Pijade o načinu prebacivanja ranjenika u Mratinje i obezbeđenju njihove ishrane — — — — —	271
v/ Uputstvo Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 juna 1942 god. Operativnom štabu Durmitorske udarne grupe o načinu dejstva i pravcima povlačenja posle izvršene zaštite evakuacije pozadinskih ustanova iz Pive — — — — —	275
Naredenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 juna 1942 god. Štabu Durmitorskog NOP odreda za prebacivanje snaga u selo Boriče i pojačanje političkog rada u jedinicama — — — — —	275
Naredenje Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 3 juna 1942 god. Štabu Komskog NOP odreda za formiranje Udarne grupe i pojačanje političkog rada u jedinicama — — — — —	276
Naredenje Aleksandra Rankovića od 3 juna 1942 god. komandantu mesta Celebić da mobilize potrebna sredstva za evakuaciju pozadinskih delova Glavne intendanture Vrhovnog štaba, suzbija nepravilne rekvizicije i pravilno objašnjava preduzete mere za podmirenje najosnovnijih potreba — — — — —	276
Izveštaj Aleksandra Rankovića i Pavla Ilića od 3 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o povlačenju jedinica Glavnog štaba NOP i DO za Sandžak, njihovom novom rasporedu i načinu dalje borbe — — — — —	278

Uputstvo Aleksandra Rankovića od 3 juna 1942 god. Lenki Maestro o organizovanju smeštaja, ishrane i rada kod izbeglica iz Sandžaka i u radnoj koloni, o političko-partiskom radu među njima i zakumskim seljacima i o prihvatu delova Glavne intendature — — — — —	280
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 3 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o zatišju na položajima, o problemu ishrane i o brojnom stanju i naoružanju Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona —	282
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 4 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću o dejstvima proleterskih brigada i situaciji u Pivi i Hercegovini	285
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 4 juna 1942 god. Operativnom štabu Durmitorske udarne grupe za odbranu prilaza Pivi i obaveštenje o prestojećem manevru preko Golije u pravcu Nikšića — —	289
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 4 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću o najnovijim odlukama i namerama Vrhovnog štaba — — — — —	290
Naredba načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 4 juna 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak o formiranju Treće (Sandžačke) NOU brigade, rasporedu njenih jedinica i najvažnijim njihovim zadacima — — —	291
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 4 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o situaciji na čelebičkoj prostoriji i mogućnostima odbrane prelaza kod Sćepan Polja i Uzlupa — — — — —	292
Pismo delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ivana Milutinovića od juna 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pripremi za konferenciju rodoljuba Crne Gore, Boke i Sandžaka i upućivanju članova Partije za ilegalni rad u pozadinu neprijatelja — — — — —	297
Obaveštenje Moše Pijade od juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću o izvršenim pripremama za evakuaciju ranjenika i Glavne intendature — — — — —	298
Pismo Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Puniši Peroviću kojim se nalaže što hitnije prebacivanje Okružnog komiteta KPJ — Foča na zakumsku teritoriju i organizovanje političkog rada na njoj — — — — —	299
Dopunsko naređenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. komandi Mileševske čete o izmeni pravca evakuacije ranjenika — — — — —	301
Izveštaj Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o radu na formiranju Treće proleterske NOU brigade — — —	302
Naređenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Glavnom štabu NOP i DO za Sandžak za predislokaciju bataljona i dovršavanje formiranja Treće proleterske NOU brigade —	303
Naređenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Štabu Kombinovanog čelebičko-dragočavskog bataljona da prikupi ljudstvo bataljona i izvrši pokret ka Sćepan Polju radi izvršenja novih zadataka — — — — —	304
Naređenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. komandantu mesta Čelebić da izvrši sve pripreme za povlačenje ka Pivi i podnese izveštaj o preduzetim merama za pomoć pri prebacivanju delova Glavne intendature iz Rudina — — —	305

Naredenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Štabu Treće proleterske NOU brigade da požuri sa reorganizacijom svojih jedinica i mobilizacijom konja — — —	305
Naredenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade da pripremi bataljon za pokret i pošalje sredstva za evakuaciju bolnice i delova Glavne intendature iz Rudina — — — — —	307
Obaveštenje načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 5 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću o razlozima zbog kojih je tražio hitno prebacivanje sandžačkih snaga sa čelebičkog područja — — — — —	308
Obaveštenje Aleksandra Rankovića od 5 juna 1942 god. Štabu Trećeg (Kragujevačkog) bataljona Prve proleterske NOU brigade o formiranju Treće (Sandžačke) NOU brigade, o razlogu napuštanja područja Pive i o područjima dejstava ostalih dveju brigada — — — — —	310
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću za način rasporeda bataljona Treće proleterske NOU brigade, njihovim zadacima i obaveštenje o situaciji u Hercegovini i Pivi — — — — —	311
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 6 juna 1942 god. Štabu Drugog bataljona (»18 oktobar«) Prve proleterske NOU brigade da se od tri bataljona Prve brigade i Severnohercegovačkog NOP odreda formira Udarna grupa za razbijanje neprijateljskih snaga koje nadiru u pravcu Čemerna — — — — —	313
Pismo Moše Pijade od 6 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću o izvršenim pripremama za evakuaciju pozadinskih delova Glavne intendature sa Rudina i o situaciji na planinopivskoj prostoriji — — — — —	315
Zajednički izveštaj delegata Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Ive Ribara-Lole i Sretena Zujovića od 6 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o stanju u Hercegovini i pozitivnom uticaju dejstva delova Prve proleterske NOU brigade na učvršćenje hercegovačkih partizanskih jedinica i sprečavanje razvoja četničkog pokreta — — — — —	316
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da formira Udarnu grupu sa zadatkom da s jedinicama prikupljenim na prostoriji Čemerno—Vrba razbije nadiruće neprijateljske snage, obezbedi pravce koji izvođe ka Izgorima i Goranskom i pripremi se za dalje dejstvo u Hercegovini — — — — —	320
Dopunsko naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade u vezi sa situacijom nastalom nadiranjem četnika ka Čemernu — — — — —	323
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 7 juna 1942 god. Štabu Drugog bataljona (»18 oktobar«) Prve proleterske NOU brigade da obavesti Prvu brigadu o novonastaloj situaciji i da u sadejstvu sa Drugom brigadom i Petim bataljonom Prve brigade izvrši protivnapad na neprijateljske snage koje nadiru ka Čemernu i Goranskom — — — — —	324

- Izveštaj Aleksandra Rankovića od 7 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o završenom formiranju Treće proleterske NOU brigade, dislokaciji i zadacima njenih bataljona i situaciji nastaloj po napuštanju čelebičke prostorije — — — — — 326
- Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 8 juna 1942 god. Aleksandru Rankoviću da uputi dovoljno jake snage iz Treće proleterske NOU brigade koje će u sadejstvu sa crnogorskim jedinicama uništiti četnički odred koji je kod Nedajna prešao na teritoriju Pive — — • 331
- Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 8 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade o najnovijoj situaciji i naredenje za stvaranje privremenog Operativnog štaba za rukovođenje borbama u severoiistočnoj Hercegovini — — — — — • — — — — — 332
- Naredenje Aleksandra Rankovića od 8 juna 1942 god. Štabu Trećeg bataljona Treće proleterske NOU brigade da posedne položaje pogodne za odbranu prelaza na Tari kod Uzlupa i Šćepan Polja, da ih utvrdi i spreči neprijatelju prodor u Pivu — — — — — — — — — — — 334
- Naredenje Aleksandra Rankovića od 8 juna 1942 god. Štabu Treće proleterske NOU brigade da se u vezi s novonastalom situacijom pripremi za sadejstvo Prvoj i Drugoj proleterskoj brigadi pri čišćenju severne Hercegovine od neprijateljskih snaga — — — — — — — — — — — 337
- Obaveštenje Ivana Milutinovića od 8 juna 1942 god. komandantu Glavnog štaba NOP i BO za Crnu Goru i Boku o situaciji u severoistočnom delu Hercegovine i o reorganizaciji jedinica Komskog i Durmitorskog NOT? odreda — — — — — 339
- Zapovest Aleksandra Rankovića i Pavla Ilića od 10 juna 1942 god. Prvom, Drugom i Trećem bataljonu Treće proleterske NOU brigade za okruženje i uništenje četničke grupe na prostoru Nikovići—Nedajno — — — — — • — — — — — 340
- Izveštaj Aleksandra Rankovića od 10 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije drugu Titu o preduzetim merama za izvođenje akcije protiv četnika u Pivi — — — — — 344
- Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade za otpočinjanje predviđenog napada u pravcu Dulića i obaveštenje o rasporedu i zadacima ostalih jedinica — — — — — 345
- Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna' 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da sadejstvuje Prvoj brigadi pri napadu u pravcu Dulića, obezbedi prostoriju Čemerno—Ravno i uspostavi vezu sa Trećom proleterskom NOU brigadom — • — — — — — 347
- Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna 1942 god. Štabu Trećeg bataljona Druge proleterske NOU brigade za sadejstvo Durmitorskoj operativnoj grupi pri sprečavanju prodora četnika ka Magliču i Stabnama — — — — — • — — — — — 348
- Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna 1942 god. komandantu Durmitorske operativne grupe da preduzme sve mere za razbijanje četničkih

bandi na prostoriji Stabna—Plužine i da se poveže sa Stabom Prve proleterske NOU brigade radi koordinacije akcija u pravcu Golije — — — — —	
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade da se zbog nepovoljne situacije u Goranskom zadrži brigada u Sredelu Ravna i zatvori pravac Goransko Smriješno — — — — —	351
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 10 juna 1942 god. Štabu Drugog bataljona Treće proleterske NOU brigade da spreči četnicima prelaz preko Pive, izvrši evakuaciju težih ranjenika sa Mratinja i uspostavi vezu sa jedinicama Prve i Treće proleterske NOU brigade — — — — —	352
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 11 juna 1942 god. -Aleksandru Rankoviću da se sve partizanske snage prebace na levu obalu Pive, onemogući neprijatelju prelaz preko Pive i Drine i očisti područje do Obija i Uloga od četničkih grupica — — — — —	356
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 11 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade za zatvaranje pravca Ravno—Plužine — — — — —	357
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za obezbeđenje teritorije oko Izgora od četničko-italijanskog prodora i podnošenje izveštaja o rasporedu bataljona i o svojim i neprijateljskim položajima — — — — —	358
Obaveštenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 juna 1942 god. Štabu Treće proleterske NOU brigade o situaciji u Pivi i severoistočnoj Hercegovini i naređenje za izvidanje terena u pravcu Broda, Foče i Drine — — — — —	359
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 12 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade da po svaku cenu zadrži četničko-italijansko nadiranje u pravcu Sutjeske i spreči posjedanje visova Lebršnika — — — — —	360
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 14 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade da kontroliše teren od Borča do Zelengore — — — — —	361
Izveštaj Aleksandra Rankovića i Pavla Ilića od 14 juna 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o neplanskom izvlačenju iz borbe posle neuspelog napada na četničke snage koje su prodrle u Pivu — — — — —	367
Naređenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od juna 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da se zbog izvidanja neprijateljske avijacije pokreti jedinica izvode sa najvećom oprežnošću — — — — —	368
Obaveštenje referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije Gojka Nikoliša od 15 juna 1942 god. Vrhovnom štabu da nije izvršena evakuacija jedne grupe teških ranjenika iz Izgora i da je potrebno uputiti neku proletersku jedinicu da to obavi — — — — —	

Izveštaj delegata Centralnog komiteta KPJ Vladimira Po-povića od 16 juna 1942 god. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji u Hrvatskoj, o stanju partizanskih odreda i njihovom delovanju i o radu partiskih organizacija na tom terenu — — — — —	368
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 juna 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da se sve jedinice prikupe na prostoriji Izgori—Zakmur radi lakšeg izvođenja pretstojećeg maršmanevra — — — — —	386
Predlog referenta saniteta Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 17 juna 1942 god. Vrhovnom štabu za reorganizaciju vojnih bolnica proleterskih i udarnih brigada — — — — —	387/
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade za reorganizaciju i popunu brigade, izvidanje u pravcu Miljevine i Zagorja i vršenje pripreme za izvođenje jednog dužeg maršmanevra — — — — —	387
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 17 juna 1942 god. Štabu Četvrtе proleterske NOU brigade da se pored izvidanja koje će se izvoditi u sadejstvu sa delovima Druge i Treće proleterske NOU brigade vrše pripreme za izvođenje jednog dužeg maršmanevra — — — — —	389
Govor Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 19 juna 1942 god. povodom osnivanja Četvrtе proleterske (Crnogorske) NOU brigade — — — — —	391
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 20 juna 1942 god. za preduzimanje svih mera predostrožnosti pri pokretu brigade kroz neoslobođenu teritoriju — — — — —	391
Zapovest Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 22 juna 1942 god. za izvođenje nastupnog maršmanevra i ofanzive Operativne grupe proleterskih brigada u Bosansku Krajinu — — — — —	395
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 23 juna 1942 god. o smenjivanju rukovodstva Operativnog štaba NOP odreda za Hercegovinu i postavljanju novog — — — — —	400
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i, DV Jugoslavije druga Tita od 23 juna 1942 god. Štabu Prve proleterske NOU brigade o načinu daljeg snabdevanja jedinica — — — — —	401
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 23 juna 1942 god. Štabu Druge proleterske NOU brigade o načinu daljeg snabdevanja jedinica i održavanja veze sa Vrhovnim štabom — — — — —	402
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 23 -juna. 1942 god. štabovima proleterskih brigada o ustanovljenju, zvanja verskih referenata u brigadama i o njihovim dužnostima — — — — —	403
Naredba Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 24 juna 1942 god. za formiranje Pete proleterske (Crnogorske) NOU brigade — — — — —	407
Izveštaj načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije od 28 juna 1942 god. Vrhovnom komandantu drugu Titu o preduzetim merama za brži pokret proleterskih NOU brigada preko Treskavice — — — — —	407

Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 28 juna 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba da se obezbedi levi bok komore koja se kreće u pravcu sela Ledići	403
Zajednički izveštaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, delegata Vrhovnog štaba i komandanta Četvrte proleterske NOU brigade od 28 juna 1942 god. Vrhovnom štabu o čišćenju sela Dejčića, o rasporedu bataljona Četvrte brigade i pravcima koje zatvaraju	409
Naredenje Vrhovnog komandanta NOP i DV Jugoslavije druga Tita od 30 juna 1942 god. za formiranje manevarske grupe od Prve i Treće proleterske NOU brigade pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba i za likvidaciju ustaških uporišta po selima od Rakitnice do Umoljana	411

'Li;

Li.